

ספר המעלות והמדות
על פי חכמת המוסר
לפי חכמת המוסר

ספר

מעלות המדות

מונקאטש

בדפוס של הרבני הסניד מו"ה פנחס בליוער ז"ל

Gedruckt bei P. Blayer Munkács 1884.

מבוא הספר

קורא נעים! ספר מעלות המדות המובא לפניך מחברו אחד מן הקדמונים הובאו דבריו

בס' של"ה בשער האותיות אות ז' כ' שס ובמעלות המדות כ' דעו בני כי מדת הזריזות וכו' וכל דבריו יולאין בס' הנוכחי במעלת הזריזות ואודה לנותן התורה ית"ש שזכני בס' הנכבד הזה ולא מלאתיני עד הנה בשום אולר מאולרות הספרים אשר ראיתי עד למרבה והספר הזה הוא מוסר השכל מעורר כל המדות הטובות באדם ומונע את האדם משכנגדם והוא חבר לס' אורחת לדיקים ונוסף הספר בזה שהוא מיוסד על פי מאמרי ומדרכי רז"ל ולא נתנני לבי לנוח מלהדפיסו ולחלקו ביעקב ולהפיצו בישראל: ואמרתיו לספוח עליו במבוא השער מגלת אתל"ר כתבתי תיבת אתל"ר בלוחות אלו ר"ת לא תאנה אליך רעה כך ילא מפי הגאון קדוש ישראל אב"ד בסיגעט ז"ע ע"ד שאמר דהע"ה שיחו בכל כפלאותיו. וכסוף מגלה זאת אגרת השכתי אותו ללדון נכבד אשר הוליא לאור מכתב בראשירע יידישעס לעבען נגד האנטיסעמיטען ואחרי כלות הספר ספחתי אליו הגהות על שו"ע יו"ד ממורי הגאון חתם סופר ז"ע אבל לא העתקתיים בשמי מכ"י קדשו כ"א באו לידי מחבר ה' נוח נפש שמו היה מנחם מענדל ע"ה מישוב מאניק וכוה ילאו לאור ההגהות ממורי ז"ע על ג' שו"ע דהיינו יו"ד אה"ע וחז"מ שנים האחרונים ימלאו בספרי ליקוטי חבר ח"ד וח"ה וההגהות על אור"ח אשר הרבה יגעתים בהם ומקרתים להגאון בנש"ק מו"ה שמואל עהרענפעלד זל"ל החל להדפיס אותם ולא הדפיס אפי"י מחליטם בספרו חתן סופר ובמטותא מבניו היקרים ובפרט מבני הגאון מו"ה בונס היושב על כסא אביו במאטערסדארף לנרך על המוגמר ולהדפיס החלק הנשאר ואם ירשו ידם מהמלאכה הזאת אתחמץ אנכי להדפיס מראש ועד סוף בלי נדר בע"ה כל ההגהות על שו"ע אור"ח: וספחתי עוד ליקוטי תרתי לריעותא בקילור נמרץ מס' בית יאחק ואיוו שמעתתא ודרושי אגדה ממני ובפרט דרוש ה' שדרשתי לזכר אשר אין מקום להועיל בבית הספר ראביניענשוהל שהוקם בימינו ואסיים החיבור בדרוש לחינוך ס"ת כדרכי בכל ספרי ליקוטי חבר ואחרי כי מכספי הדפסתי הס' הנחמד הנ"ל אצטח כי לא יעבור איש על דינא דמלכותא וידפיס ח"ו הספר פעם שנית בלתי רשותי ומה גם כי הוא נכוח בנחלת הר עיבל ארור מסיג גבול רעהו.

גם ספחתי בסוף הספר עוד הפעם תוכן עיניי חמשה ספרי ליקוטי חבר אולי ימלאו עוד אוהבי תורה שלא נגה עליהם ידיעת תיבן וצליחות ספרי אלה ובהודעם יספזוהו אל ביתם דברי אלה מרחק ערדע בעניע לסדר למען ייטב לך והארכת ימים תרמ"ד.

חבר' בן חיים

בעבור שמעלת המדה הזאת היא מזכר כל המעלות וכל מי שהגיע אל מעלת המידה הזאת נקל להגיע אחרי כן אל כל שאר מעלות המדות הרוחניות והגופניות מעלה אחר מעלה לפיכך הקדמתי אות' אל כל שאר המעלות הכלולו' בספר הזה וכללתי עם מעלת המד' הזאת דברי' שהם עיקרי' גדולי' מיוסדים על שרשי' האמוני' ועליהם התור' עומדת מפני שגם הם מזיחי' את האדם לידע ולהכיר את בוראו בני' באו והלמדכם מעלת האל ית' דעו בני כי תחילה אנו לריכי' להאמין ולידע ידיעה ברורה בלי שום ספק וגימגום שיש אלוה בעולם והוא ברוך הוא בורא הכל והוא ברא את השמים וכל לבאם הארץ וכל אשר עליה הימים וכל אשר בהם והוא מחיה את כולם ברוב רחמיו וחסדיו ולא מקובה קדמו לו בריותיו כי אם בטובו וחסדיו עליהם כענין שנאמר טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו ואומר זכור רחמיך ה' וחסדיך כי מעולם כמה וכן הוא אומר מי הקדימני ואשלם תחת כל השמים לי הוא ואמרו חכמים ז"ל באגדה עתיד בת קול להיות מפורסם בראשי הכרים ואומרת מה פעל ה' כל מי שפעל עם אל יבוא ויטול שכרו ורוח הקודש אומר' מי הקדימני ושלם מי קלם לפני עד שלא נתתי בו נשמה מי מל לפני עד שלא נתתי לו בן זכר מי עשה לפני לית עד שלא נתתי לו טלית מי עשה לפני מזוזה עד שלא נתתי לו בית מי עשה לפני מעקה עד שלא נתתי לו בית גג מי עשה לפני סוכה עד שלא נתתי לו חצר מי הניח לקט שכחה ופאה עד שלא נתתי לו שדה מי הפריש לפני תרומה ומעשר עד שלא נתתי לו גורן מי הפריש לפני קרבן עד שלא נתתי לו בהמה עלי לשלם שכרו ואמרו עוד מאי דכתיב והאלהים מלכי מקדם פועל יבשות בקרב הארץ שהקדים לי שכר פעולתי עד שלא נבראתי כ"ל גן עדן נברא בשלישי ואדם נשתי' הוי שהקדים לי שכר פעולתי עד שלא נבראתי ומי לחשך שבגן הוא עסוק שנאמר ויטע אלהים גן בעדן מקדם מהו מקדם שמה אתה סבור קודם לברייתו של עולם ואינו כן אלא קודם לברייתו של אדם הראשון שהקדים עד שלא נברא וכן הוא אומר הנה שכרו אתו ופעולתו לפניו כלומר שהקדים שכרו של אדם עד שלא תעשה הפעולה הואיל והקדוש ברוך הוא ברא את השמים וכל לבאם והארץ וכל אשר עליה הימים וכל אשר בהם כענין שנאמר בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ אם כן לריכי' אנו להאמין

שהוא לבדו ברא את העולם בראשית ובראנו וברא כל יום תמיד מעשה בראשית כענין שנאמר ה' בראשית בראשית וכל אשר עליה הימים וכל אשר בהם ומתה מחיה את כולם ולבא השמים לך משתחיים ומין אלהי החר זונתו כענין שנאמר אחס עדי נחום ועבדי אשר נחרתי למטן תדעו ותחמינו לי ותחמינו כי אני הוא לפני לא נולד אל ואחרי לא יהיה ואומר למטן ידעו ממזרה שמש וממערב כי אפס בלעדי אני ה' ואין עוד יולד אור ובורא חושך עושה שלום ובורא רע אני ה' עושה כל חלה וכן הוא אומר כה אמר ה' גוחלך ויוולדך מבטן ארכי האל עושה כל נוסה שמים לבדי רוקע הארץ מאתי ואמרו חכמים ז"ל באגדה מאתי כתיב שלח תאמר מיכאל מותח מכאן ונבריאל מכאן שערין לא נבראו המלאכים לכך כתיב מאתי כלומר מי היה שותף עמי במעשה בראשית וכלא לא נבראו המלאכים עדיין וכל מי שאינו מודה בדבר זה ואומר שיש אלוה זולתו הרי זה כופר בעיקר שנאמר לא יהיה לך אלהים אחרים על פני וכופר בכל התורה כולה שנאמר וכי תשגו ולא תעשו מכל מצוות האלה ואמרו חכמים ז"ל שבע"ז הכחוב מדבר ששקולה כנגד כל המצוות כולן דאמר מר חמורה ע"ז שכל המורה בה כאלו כופר בכל התורה כולה וכל הכופר בע"ז כאלו מודה בכל התורה כולה ואמרו עוד מחשבה עונה הקב"ה מלרפה למעשה שנאמר אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב בספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו מאי וחושבי שמו שאף על פי שחשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה אבל מחשבה רעה אין הקב"ה מלרפה למעשה שנאמר און אם ראיתי בלבי לא ישמע ר' ומפורש בירושלמי דווקא בישראל אבל בגוים ע"ז חילוף מחשבה טובה שלהן אין הקב"ה מלרפה למעשה ומחשבה רעה שלהן מלרפה למעשה זולתי ישראל שממחר לעבוד ע"ז שהקב"ה מלרפה למעשה שנאמר בה למטן תפוש את ישראל בלבם וכל כך למה מפני שהיא חמורה הרבה ששקולה כנגד כל מצוות שבתורה הלא תראו בני כמה חמורה ע"ז שאפילו אם היה האדם מסוכן ונוטה למוות אסור להתרשפות בע"ז שכן אמרו חכמי' בכל איסורין שבתור' מתרפאין חוץ מע"ז וגלוי עריות ושפיכות דמים ע"ז מנלן דכתיב והבנת את ה' אלטיך בכל לבבך ובכל נפשך

אפילו נטול את נפשך וכו' וכן אנו לריבין להאמין ולעמוד על הודאי כי אלוה זה אשר ברא הכל הוא אחד ושמו אחד כענין שנאמר שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד בלשון והשמיים הזאת היא קבלת הלב שכוין בלבינו ונקבל בשכלינו שהקב"ה נמלא תמיד כלומר היה והוה ויהיה היה קודם שנברא העולם והוה תמיד בעוד שהעולם מתקיים ויהיה אחד שישוב העולם לתוהו ובוהו וכת' אלהינו לומר שריבין אנו לקבל עלינו אלהותו ואחר כך כתיב אחד לומר שריבין אנו להאמין שהוא אחד ומיוחד בכל מין ייחוד בלא שותף ובלא דמיון ולא ינטרף אחר עמו למנין וגם הוא אחד בלי הרבב' ושינוי מעשה וכלי שינוי גזרה כי כל גזרותיו נגזרות וידועות וגלויות לפניה ואין נמלא בעולם כאחדותו וכן הזהירנו המקום בתורתו הקדושה לידע ולבחון בשכלינו את ייחוד השם כמה שנאמר וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים בשמים וממל ועל הארץ מתחת אין עוד וכן הוא אומר אתה הראית לדעת כי ה' הוא האלהים אין עוד מלבדו והוא ברוך הוא ראשון בלי ראשית וקדמון לא קדמו אחר כמה שנאמר מעונה אלהי קדם והוא ברוך הוא אחרון בלי אחרית וסוף שנאמר אני ה' ראשון ואני אחרונים אני הוא ואומר אני ראשון ואני אחרון ואין מבלעדי מושיע והוא חי וקים לעולמים ולנחם ואין חקר ומספר לשנותיו כענין שנא' הן אל שגיא ולא נדע ומספר שניו לא יחקר ואומר ואתה הוא ושנותיך לא יתמו לריבין אנו להבין ולידע שאין לבורא יתברך לא גוף ולא גושם ולא תמונה ולא שום דמות כענין שנאמר קול דברים אתם שומעים ותמונה אינכם רואים זולתי קול ואומר ואל מי תדמיון אל ומה דמות תערכו לו וכן הוא אומר ואל מי תדמיוני ואשמה יאמר קדוש ואע"פ שמלינו בתורה מקראות רבים כתובים בהם מלות גשמיות אלל הבורא ית' כענין ש' בכל מקום עיני ה' אף ירי יסדה ארץ ותחת רגליו כמעשה לכתת הספיר כתובים באלטע אלהים ומקראות רבים כיוצא באלה לא נכתבו כ"א להבין לבני אדם כמה שיוכלו להבין ועל כיוצא בזה אמרו חכמים ז"ל דברה תורה בלשון בני אדם והכל כנויים ומשלים אלל הבורא ועיקר האמת שהוא בלי גוף ותמונה גשמיות והרבה הזהירנו בתורה להרחיק ממנו מן הגשמיות כענין שנאמר רק השמר לך ושומר נפשך מאד כי לא ראייתם כל תמונה ועוד לריבין אנו להאמין בלי ספק כי העולם וכל אשר בו חדשו

הבורא ובראו בחכמתו וייער לו עת וזמן קבוע לקיומו ואחרי כן יחזירו לקדמותו לתוהו ובוהו כמו שאמרו חז"ל שיתא אלפא שני הוין עלמא אחד חרוב וכו' ואל ישיאכס לבסם שהיה העולם קדמון לא מחודש כאשר יחשבו הסכלים והפתאים והמייסים והכופרים בתורת משה רבינו ע"ה הואיל והדבר כן שה' הוא האלהים הוא אלהים בשמים וממל ועל הארץ מתחת ואין עוד מלבדו והוא אחד ושמו אחד א"כ חייבין אנו להשתדל להכירו ולידע אותו כמה שנוכל להשיג בדעתנו מלד פעולותיו ולא מלד עלמו כי מלד עלמו אין כל בריה יכולה לידע אותו כענין ש' כי לא יראני האדם וחי ואיך יוכל אדם להכיר ולידע מה שלא ראה לעולם לא דמות ולא תמונה שאילו ראה האדם אדם אחר או דבר אחר מקבל הגורה ההיא בשכלו וכשזכרו נראה בעיניו כאילו רואה אותו לפניו וכן הוא אומר החקר אלוה תמלא את עד תכלית שדי תמלא וכן לנו בתורתו להכירו ולידע אמיתתו כענין שנאמר אנכי ה' אלקיך אשר הולאתיך מארץ מצרים מצית עבדים כלומר דעו אותי אשר הולאתי אתכם מארץ מצרים מצית עבדים ואם יאמר אדם האריך יכיר וידע האדם את הבורא והוא בעלם מעיני כל חי הנה לכס עיקר ידיעת הבורא יתברך תחילה לריב לבס בני להשתדל להבין כה הבורא ותשכילו האריך מנהיג העול' בחכמתו ותחשבו בנפלאותיו והתבוננו בפעולותיו אשר פעל ועש' ומחדש תמיד בכל יום אחרי כן לריב לקבלו עליכם לאלוה וללדון ולקבל עליכם גזרותיו וחוקותיו ולעשות מצותיו וללכת בדרכיו וזאת היא עיקר ידיעת הבורא יתברך כענין שנאמר אחרי ה' אלהיכם תלכו ואותו תראו ואת מצותיו תשמרו ובקולו תשמעו ואותו תעבדו ובו תדבקון ואמרו חכמים ז"ל וכי אפשר לו לאדם לידבק בשכינה והלא נאמר כי ה' אלקיך אש אכלה הוא אל קנא אלל הדבק בדרכיו מה הוא גומל חסדים אף אתה גומל חסדים מה הוא בקר חולי' אף אתה בקר חולים וכן לריב לו לאדם להדבק אחר השכינה בשאר כל המלות וכן מלינו במשה רבנו"ה שבקש מא' הקב"ה שיודיעו דרכי מצותיו ואז ידעהו וישיג אמיתתו כענין שנא' הודיעני נא את דרכיך ואדעתך כלומר כשאתע דרכי מצותיך אז אדעתך ואשיג אמיתך וכן מלינו שהודיעו הקב"ה דרכי מצותיו כענין שנאמר וידיע דרכיו למשה לבני ישראל עלילותיו ואין לו לאדם להסתאר ולהסתלל לא בחכמה ולא בצבורה ולא

בעושר ולא בנכסים אשר קנה בעולם כי לא לחכמים
 לחם ולא לגזורים המלחמה ולא לנכונים עושר אך
 ידיעת האל ללכת בדרכיו ולקיים מצותיו יתפאר
 ויתהלל וזה נאה לו כענין שנא' אל יתהלל חכם
 בחכמתו ואל יתהלל הגבור בגבורתו ואל יתהלל העשיר
 בעשרו כי אם בזאת יתהלל השכל וידוע אותי וכן
 נוס דוד לשלמה בנו על דרך תוכחה ומוסר לידע
 ולהכיר את בוראו כענין שני' ואתה שלמה בני דע
 את אלהי אביך ועבדו בלב שלם ובנפש הפלה כי
 כל לבבות דורש יי' וכל יצר מחשבות מבין וכן
 אמר שלמה בחכמתו בכל דרכיך דעהו והוא יישר
 אורחותיך ואמ' בכל דרכיך דעהו אפי' לדבר עבירה
 וזכר את בוראו וידעו מיד נותן אל לבו שהקב"ה
 רואה אותו ופורש מן העבירה מתל' מתל'י' נכבד
 במחמתת' רחמנא קרי' זאת היא עיקר ידיעת הבורא
 ית' ואמר חכם אחד לכל מעשה השלימה והשלמת
 העולם להזהר מן העבירות וידיעת הבורא רם ושנא
 ולהאמין בו לפיכך לריבין אלו להיות זהירין וזריזין
 על קידוש ה' הנכבד והנורא הזה שאם יאמר גוי
 לישראל כפני עשרה מישראל אפי' שלא בשעת השמד
 לעבור על מצוה אח' מכל מצוה האמורות בתורה
 ואפי' על קלה שבקלות או אפי' לשבות מנהג ידוע
 ממנהגו' היהודים ואם לאו יתרגמו והגוי מתכוין
 להעבירו על הדת ואין מתכוון להנא' עלמו יתרג
 ואל יעבור אבל אם נתכוון הגוי להנאח עלמו ואין
 מתכוין להעבירו על הדת יעבור ואל יתרג שנא'
 במלות התורה אשר יעשה אותם האדם וחי בהם
 ופירשו חכמי' זכרונם לברכ' וחי בהם ולא שימות
 בהם אבל בשעת השמד יתרג ואל יעבור אבל אם
 אמר הגוי לישראל אפילו בינו לבינו בין בשעת
 השמד בין שלא בשע' השמד לעבוד-ע"ז או לבא על
 אשת איש או להרוג אחד ואם לאו יתרגו בכלל אילו
 יתרג ואל יעבור שקך אמרו חכמי' ז"ל כל עבירות
 שבתו' אם אומרים לו לאד' עבור ואל תתרג יעבור ואל
 יתרג חוץ מע"ז וגילוי עריות ושפיכות דמים ואם נהרג
 ולא עבר הרי זה קדש את ה' ונקר' עבד האל
 וחסיד כענין שני' נתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף
 השמים כשר חסידך לחייתו ארץ וכן הוא אומר
 אספו לי חסידים כורתי בריתי עלי זבה ואמרו חכמי'
 באגדה ז"ל לעמיד לבוא אומר הק' אספו לי דורו
 של שמד היאך היו עושין מעמידין ישראל לפני הדיין
 ואומר לו כפור באלהיך ואומר אינו כופר לעולם
 מיד מרביץ עליו לערים שני' ירבו עלכותם ואעפ"כ

אינו שומע וממהרין עוד להוסיף אחר שני' אחר
 מהרו אומר לו נסך לטעות והוא אומר כל אסדי
 נסיהם מדם אומר לו השבע ללם ואתה נפנה
 והוא אומר וכל אשא את שמוותם על שפתי וכל מי
 שמקדש שם שמים כסתר הקב"ה נותן לו שכרו
 ומפרסמו בגלוי שקך אמרו חכמי' ז"ל יוסף שקדש
 שם שמים כסתר זכה והוסיפו לו אות אח' משמו
 של הקב"ה שני' עדות ביהוסף שמו יהודה שקדש שם
 שמים כפרהסיא זכה ונקר' כולו שמו של הקב"ה
 ואמרו חכמי' ז"ל גדול קידוש השם מחלול השם
 בחילול השם כתיב לא תלין ובלתו על העץ ובקידוש
 השם כתיב עד נתך מים עליהם מ"ז בניסן עד
 י"ז במרחשון היו אומות העולם רואים ואמרו
 תורתן של אלו פלסתר היא כתיב בתורתן לא תלין
 ובלתו על העץ ואלו תלויין שנעה חדשים כתיב
 בתורתן שאין דנים שנים ביום אחד ואילו ויפלו
 שנעתיים יחד כתיב בתורתן לא יומתו אבות על בנים
 ובנים לא יומתו על אבות ואילו מתים בעון אבותם
 אמרו להן ישראל אבותיהן של אילו המיתו את אילו
 אמרו להן וכי מה טיבן של אילו אמרו להן אילו
 הגרים שנתגיירו בימי יהושע אמרו להן וכי בשביל
 הגרים האילו עשה הקב"ה לעמו כך ודאי אין אלוה
 כאלהיכם ואין אומה כאומה זו אין לנו להדבק אלא
 באומה זו שאלקיה גדול מכל האלוקים שנאמר עתה
 ידעתי כי גדול ה' מכל האללים מיד נתגיירו מאומות
 העולם מאה וחמשים אלפים שנאמר ויספר שלמה
 את כל האנשים הגרים אשר בארץ אחרי הספר
 אשר ספרם אליו וימלאו מאה וחמשים אלף ושלש
 מאות וכל כך למה להודיע שנחו של הקב"ה שהוא
 מקרב את הרחוקים כדי שיחקדש שמו בעולם

בני' לאו וראו כמה קידוש ה' גדול מנפרדעים ומה
 נפרדעים שלא נלטו על קידוש ה' כתיב בהן
 בתנורין ובמשאתך אלו נלטו על קידוש ה' על
 אחת כמה וכמה ואמרו חכמי' ז"ל קל וחומר זה
 דנו בעלמם חגיגה מישאל ועזריה שלא כעמינו
 עלמם כששמעו הכרוז ששלה נבוכדנצר שיסתחו ללם
 וכל מי שמקדש שמו של הקב"ה לא ישראל בלבד
 הוא מקדש שמו אלא אפי' כפני אומות העולם שמו
 מתקדש שכן מלינו בחגיגה מישאל ועזריה שלא
 השתחוו ללם שהעמיד נבוכדנצר שנתקדש שם של
 הקב"ה על ידיהם אפילו כפני אומות שכן כתיב
 בענין נבוכדנצר מלכ' לכל עממיה אומייה ולשנייה
 שלומקן ישגה מני שים קעס דכל אינש דיימר שלו

על אלההו ד' שדרך מישך ועבד נגו הדמין יתעבד וגו' וכן מלינו דניאל שמסר עצמו בקידוש ה' בגוב אריות מה כתיב בענין דריוש מלכא לכל עממיה אומייה ולשניי' וכו' וכן במרדכי האריק שמסר עצמו על קדושת ה' שלא השתחווה להמן מפני שחקק לו ע"ז בלבו מה עלתה בידו ורבים מעמי הארץ מתייהדים וכולן נתעלו בפני האומות חנייה מישאל ועזריה כתיב בארץ הלל מלכ' נבוכדנצר לשדרך מישך ועבד נגו ודניאל כתיב ודניאל דנא הלל במלכות דריוש ובמרדכי כתיב כי גדול מרדכי בבית המלך ולא עוד אלא אפילו אומות העולם כשהם מקדשים שמו של הקב"ה משלם להם שכרן שכן מלינו נבוכדנצר שבשכר ארבע פסיעות שפסע בכבודו של מקום זכה לכל אותה הגדולה וכן מלינו בעגלון שבשכר שעמד מכסאו בכבודו של מקום זכה וילא ממנו שלמה דכתיב ביה וישב שלמה על כסא ה' אשריהן בני אדם שנותנין עצמן על קידוש ה' שכל מי שמוסר עצמו על קדושת ה' זוכה לו ולדורותיו עד סוף כל הדורות וזכה לישב במחילתן של עשרה הרגוי מלוכה ועליהם נאמר ממתיס יד' ה' ממתים מחלד חלקם בחיים וגו' וכל הפורש עצמו מעבירה מכל העבירות שבתורה עבור אהבת הבורא או הוא עושה מצוה אחת מכל המצוות שבתורה כדי לקיים מצוות הבורא וחוקותיו הרי זה קידש את ה' כמו כן כל העובר על מצוה מכל מצוות האמורות בתורה מדעתו בני שום שגגה ושום אונס אלא שעושה ביד רמה במזיד הרי זה חלל את ה' ועל דבר זה נאמר והזהירה תורה בענין שנאמר ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל ואמרו חכמים ז"ל ממשמע שכי ולא תחללו הרי קידוש ה' אמור כשהוא אומר ונקדשתי בתוך בני ישראל אמר' תורה מסור את עצמך וקדש את שמי יכול ביחידי ת"ל בתוך בני ישראל במרובין אני ה' מקדשכם מוסיף אני על קדושתכם :

מדות חילול השם

בני דעו כי קשה היא חילול השם לפני המקום שאפילו למשה רבינו ע"ה לא חיסך הכתוב שנאמר יען לא האמנתם בי להקדישי גילה הכתוב שאילמל' חטא זה בלבד היה נכנסים לארץ וכל כך למה מפני שהיה במעמד כל ישראל ולא עוד אלא שמלינו שויתר הקב"ה על ע"ז ולא ויתר על חילול ה' בענין שכי' ואתם בני ישראל כה אמר יי' אלהים איש גלוליו לבו עבדו ואמר אם אינכם שומעים אלי ואתם

חללת' את שם קדשי לא תחללו עוד במתנותי' ובגילוליי' בני לאו וראו כמה קשה חילול ה' שכן אמרו חכמים ז"ל באגדה כביכול הקב"ה לא הזכיר שמו עד שאמר שתי תיבות שנאמר בראשית ברא אלהים וכן נאמר משה רבינו ע"ה לא הזכיר את ה' עד שאמר עשרים ואחת תיבות שנאמר האזינו השמים ואדברה עד כי שם ה' אקרא ואפילו להזכיר שם שמים לבטלה אסור שכן אמרו חכמים ז"ל השומע הזכרה מפני חבירו לריך לנדותו ואם לא ידעו הוא עלמנו יהא בנידוי שכל מקום שהזכרה מצויה שם עניות מצויה וכלל מקום שאין הזכרה ה' מצויה לבטלה זוכה להשתדן מזיו שכינה לעולם הבא שכן אמרו חכמים ז"ל מאי דכתיב וזרחת לכם יראי שמי שמש דקרא מרפא בכפיה אילו בני אדם שיראים להזכיר שם שמים לבטלה שהקב"ה מזריח להם שמש דקרא לעולם הבא ולא עוד אלא שמתעדין בה שנאמר וילאחם ופגתם כעגלי מרבק ורשעים נידונין בה שנאמר הנה יום בא בווער כתנור ואפילו כשאדם מתכוון לבני שמו של הקב"ה לריך להזכיר שלא יוליא מפיו ברכה שאינה לריכה שכן אמרו חכמים ז"ל כל המדרך ברכה שאינה לריכה עובר משום לא תשא ואפילו כשהוא לריך להזכיר שם שמים על דבר מצוה לא יהא פותח בהשם תחילה שמה לא יעלה בפיו לגמור דבירו עד שבה לדברים אחרים וכנאל מויליא שם שמים לבטלה שכן אמרו חכמים ז"ל מנין שלא יאמר אדם לה' מנחה לה' שלמים לה' עולה לה' תודה ת"ל קרבן לה'

בני לאו וראו כמה קשה חילול ה' שאפילו בדבר המותר לעשותו אסרו אותו במקום שיש בו חילול ה' שכן אמרו חכמים ז"ל גזל גוי אסור שנאמר ואכלת את כל העמים אשר ה' אלהיך נתן לך נחלה בזמן שמסורין בידך ולא בזמן שאינן מסורין בידך אבדתו מותרת וכן תעשה לכל אבדת אחיך אבדת אחיך אמה מחזיר ואין אמה מחזיר אבדת גוי ויף על פי כן אמרו ובמקום שיש חילול ה' חף אבדתו אסורה או לו למי שחילל שם שמים שכן אמרו חכמים ז"ל כל מי שיש בידו חילול ה' אין לו כח לא בתשובה לתלות ולא ביום הכיפורים לכפר ולא ביסורין למרק אלא כולן תולין ומיתה ממרקת הכפרה כמה שנאמר ונגלה באזני ה' אבדות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותין ועוד אמרו חכמים ז"ל אין מקיפין לחילול אחד שנגב ואחד מיד ופירשו שאין עושין לו כחטוי המקיף כלומר שאין ממחינין

ממתינין לו מן השמים לפרוע ממנו אלה שפרעין
 ממנו מיד אינני שאם היה מחלה זכאי ומחלה חייב
 וממלא בין שונות שלו חילול השם אותו העון מכרעת
 כף החובות ומתחייב בדון ועוד אמרו כל המחלל
 שם שמים בסתר לפרעין ממנו בגלוי אחד שוגג
 ואחד מזיד בחילול ה' אבל על שאר עבדות שבתורה
 אין לפרעין על שוגג כמזיד תדע שכל החטאות
 כתיב ופסח כי תחטא בשגגה ופסח כי תמעול מעל
 וחטאה בשגגה ואילו גבי שמיעת קול אלה ושבעה
 גזילות בכל הפרשה כולה לא נאמר שם שגגה לפי
 שפרעין ממנו בין בשוגג בין מזיד מה הוא חילול
 ה' אדם גדול בתורה ובמאזות וידוע ביראת ה' ופרישות
 שעושה דבר שלא כהוגן ושאר האנשים לומדין ממנו
 וממלא שם שמים מתחלל על ידו וכן אם יאמרו על
 אדם גדול בתורה הבורא ימחול לו לפלוני שקך וכך
 עשה וכן תלמיד חכם שאין משאו ומתנו עם הבריות
 והוא בעל ריב וקטטה והולך בקומה זקופה ומרבה
 סעודה אלא עמי הארץ הרי חילו כולו בכלל חילול
 השם שקך אמרו חכמים ז"ל כל תלמיד חכם המרבה
 סעודתו בכל מקום סוף מחריב את ביתו ומאלמן
 את אשתו ומייחס את בניו ותלמודו משתכח ומחלוקת
 רבות עליו ודבריו אינם לשמעים ומחלל שם שמים
 ושם אביו ושם רבו וגורם רע לבניו ולבני עד סוף
 כל הדורות ועוד אמרו חכמים ז"ל באגדה כל תלמיד
 חכם שנתחלל בו שם שמים אין מספיקין בידו פתח
 לשבט שנאמר את הפסע מקרית עוז ומדייני' כבריה
 ארמון ומה ת"ל ומדיינים כבריה ארמון אלא שהמדייני'
 באין וסוגרין עליו כבריה ארמון וכן הוא אומר
 מעוות אשר לא יוכל לתקון וחסרון לא יוכל להמנות
 אין קורין מעוות אלא למי שהיה מתוקן מתחלה
 ונחטאת ואיזהו זה תלמיד חכם שפורש מן התורה וכל
 תלמיד חכם שפורש מן התורה עליו הפסוק אומר
 כלפור נודדת מן קינה כן איש נודד ממקומו ואמרו
 חכמים ז"ל כל העובר עבירה בסתר כאילו דוחק
 רגלי השכינה שנא' כה אומר ה' השמים כסאי והארץ
 הדוס רגלי אבל אם אינם יכול לכוף את יצרו טוב
 שיעצור בסתר ואל יחלל שם שמים בפרהסיא אוי
 לו למי שמקלקל את דרכיו ומעקש את אורחותיו
 ומגנה את מעשיו מפני שמחלל שם שמים בפני
 הבריות אוי למי שפוסל את זרעו ופוגם את משפחתו
 וגורם לו גכאי ולדורותיו עד סוף כל הדורות ולא
 לדורות הבאים אחריו גורם גכאי אלא חפילו לדורות
 של אחרים שלפניו שנאמר ואלר תורה בן מבין

ורועה זוללים יכלים אביו ואמרו חכמים ז"ל האי
 מאן דסיי שומעיה שרי ליה לננוי בנימל וסין פי'
 לומר לו בן גויה בן שפחה ואמר עוד כמאן קרינן
 לרשיעיי' בן לדיק' רשיעא כמאן כי האי תנא לפיכך
 לריך לו לאדם לקדש את שמו ועלמו במעשיו הנאים
 ובמעשיו ההגונים ולכוין את כל מעשיו לשם שמים
 כדי שיתקדש שם שמים ותורתו על ידו וימלא חן
 ושכל טוב בעיני אלהים ואדם שאם היה תלמיד
 חכם ומוהג שלא כשורה הרי זה מחלל את ה' שמבזה
 את תורתו ומה הבריות אומרי' ראו פלוני שלמד
 תורה כמה מגונים מעשיו וכמה מקולקלים דרכיו
 נוח לו שלא למד תורה אלא בזמן שתלמידי חכמים
 נוהגים כשורה הרי זה מקדש את השם ומכבד את
 התורה מה הבריות אומרים עליו אשרי אדם שלמד
 תורה ראו מעשיו ההגונים וכמה מתקנים דרכיו
 ואף הקב"ה מתפאר בו שנאמר ויאמר לי עבדי אתה
 ישראל אשר כך אתפאר לכן בני הזרו בכס שלא
 יתחלל שם שמים על ידיכם בין במשא ומתן בין
 בדברים בעלמ' בין עם ישראל בין עם האומות במקום
 שיוכל להיות שום חילול ה' שאף עם הגוי אסרו
 חכמים ז"ל לבא עליו בעוקפין מפני חילול ה' ורביבין
 אנו לידע על האמת והנכון כי תורת משה רבינו
 ע"ה הוא אמת ומלוותיה אמת וכולה היא מפי
 הגבורה בלי מגרעת ותוספות ולא אמרה משה
 רבינו מדעתו היא אמת כמה שנאמר לרקתך לרק
 לעולם ותורתך אמת ואומר תורת ה' משיבת נפש
 עדות ה' נאמנה וכן הוא אומר כל אמת אלוה
 לרופא ומלוותיה אמת כענין שנאמר משפטי ה' אמת
 לרקו יחדיו ואומר מעשה ידיו לרק ומשפט נאמנים
 כל פקודיו וכולה היא מפי הגבורה ולא אמרה משה
 רבינו מדעתו כענין שנאמר ראה למדתי אתכס
 חוקים ומשפטים כאשר לוי ה' אלהי והקב"ה בעלמו
 העיד עליו ע"י נביאיו כמו שהתורה היתה מפי
 כענין שכ' זכרו תורת משה עבדי אשר לויתי אותו
 בחורב אל כל ישראל חוקים ומשפטים וכל האומר
 אין תורה מן השמים אלא שאמר משה רבינו מדעתו
 עליו הכתוב אומר כי דבר ה' בזה ואת מלוותיו הפר
 ואמרו חכמים ז"ל שאפילו אמרו כל התורה כולה
 מן השמים חוץ מפסוק זה מדקדוק זה מקל ומומר
 זה מגזירה שזה זו הרי הוא בכלל כי דבר ה' בזה
 וכן מי שאין מאמין בתורה שבעל פה והוא התלמוד
 שהוא פירש כל המלות שבתורה ואומר שלא נאמר
 למשה רבינו מפי הגבורה הרי הוא בכלל כי דבר

מעלות

מדות חילול השם

המדות

ה' בזה והוא הנקר' מין ואפיקורס והתורה הזו הקדושה שומדת לעולם ולעולמי עולמים כענין שנאמר תורה זוה לנו משה מורשה קהלת יעקב ואומר הכסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת ואומר חוקת עולם לדורותיכם וכן הוא אומר סמוכים לעד לעולם עשויים בצמח וישר וכל מי שאומר שכל מצוות התורה אינן כהגין לעולם ולדורי דורות הרי זה נקרא כופר בכל התורה וכן לריבין אנו לידע ידיעה גמורה שאין להסויף על התורה ואין לגרוע ממנה אפילו אות אחת כענין שנאמר את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם היום לא תיסק עליו ולא תגרע ממנו ואמרו חכמים ז"ל אלה החקים והמשפטים והתורות שאין נביא רשאי לחדש בה דבר מעתה ועוד אמר מה נביאים ושבע נביאות שנתנבאו להן לישראל לא פחתו ולא הותירו להן לישראל על מה שכתוב בתורה אפילו אות אחת חוץ ממקרא מגילה כלומר שחכמים שנאותה הדור חייבו והתקינו לקרות ביום ובלילה כשאר התורה שכתוב בה והגית בו יומם ולילה וחייבין אנו להגות וללמד בתורת האל יומם ולילה בין בתורה שבכתב בין בתורה שבעל פה כי ממנה תולאת חיים ובידיעתה ועשיית מצוותי' דע ונכיר את בוראנו ונלליה בכל עניינינו וירש שני משיח ונזכה לחיי העולם הבא כענין שבי' וילוונו יי' לעשות את כל החקים האלה לטוב לנו כל הימים לחיותינו כיום הזה ואומר ולדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות את כל המעשה הזאת לפני יי' אלהינו כאשר ליונו וכן הוא אומר לא ימוש ספר התורה הזה מפיך והגית בו יומם ולילה למען תשמור לעשות כל הכתוב בו כי אז תלליה את דרכיך ואז תשכיל ואמרו חכמים ז"ל שלשה כתרים הם כתרי תורה וכתרי כהונה וכתרי מלכות כתרי כהונה זכה בו אהרן והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונה עולם כתרי מלכות זכה בו דוד שנאמר זרעו לעולם יהיה וכסאו כשמש מגדי כתרי תורה הרי מנוח ועומד ומוכן אל כל מי שיראה יבוא ויטול שני' תור' זוה לנו משה מורשה קהילת יעקב ועו' אמרו גדולה תורה מן הכהונה ומן המלכות ואמרו ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ שני' יקרה הוא מפניי' יקרה היא מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים .

אין תחילת דינו של אדם נידון לעתיד לבוא אלא על ביטול תורה שני' פיטר מים ראשית מדון כלומי' מי שפוטרו עלמו מדברי תורה שנמשלה למים כענין שני' הוי כל נאמא לכו למים ואינו עוסק בה הוא תחלת דינו לעתיד לבוא שבתחלה אומרנו לו למה לא עסקת בתורה וכשם שדינו קודם למעשה כך שברו קודם למעשה שנא' ויתן להם ארצות גוים ועמל לארצות יירשו בעבור ישמרו חוקיו ותורותיו יללורו הללויה ועוד יש לנו להאמין אמירה ברורה שמשנה רבי' ע"ה היה נביא אמת ליי' וכל נבואותיו ודבריו קבל מאת הבורא והוא היה רבן של נביאים אשר קדמו לפניו ואשר קמו אחריו שני' הנה אנכי בא אליך בעב הענין בעבור ישמע העם העיד עליו כענין שני' ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו יי' פנים אל פנים וכן כל הנביאים שנתנבאו אחריו הם אמת ונבואתם אמת וכולם קבלו מאת הבורא ועידותם ידוע בתורה ובנביאים ובכתובים וכל מי שאינו מוד' בדבר זה הרי זה כופ' בכל התורה כולה בכת' ועל פה וראו בני כי הבורא ית' יודע ורואה כל מעשה בני אדם בכתריהם ובגליה' ומבין את כל מחשבותם אם טוב ואם רע כענין שני' יי' משמים השקיף על בני אדם לראות היש משכיל דורש את אלהים ואומר היוצר יחד לכם ומבין אל כל מעשיהם וכן הוא אומר בכל מקום עיני יי' נופות רעים וטובים לפיכך לריכוס אנו להודות עכ"פ שכל מי שהולך בדרכי יי' ומקיים מצוות התורה יקבל שכר וגומל טוב מאת הבורא ופעמים אוכל הפירות בעולם הזה שכך אמרו ז"ל זכות יש לה קרן ויש לה פירות שנא' אמרו לדיק כי פרי מעלליהם יאכלו עבירה יש לה קרן ואין לה פירות חוי' לרשע כי גמול ידיו יעשה לו ועיקר הקרן והגמול שהיא ממנו' קלות שבתורה שלא תשלח את האם ואת הבנים תקח לך למען ייטב לך והארכת ימים ואמרו חכמי' למען ייטב לך לעולם שכולו טוב והארכת ימים לעולם שכולו ארוך והוא חיי' העולם הבא וכן מלינו שאוכל פירות בעולם הזה כענין שני' והיה אם שמע תשמע לקול יי' אלהיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל חוקיו כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני יי' רופאיך ואם בחוקתי תלכו ואת משפטי תשמרו ועשיתם אותם ונתתי גשמיכם בעתם והשיג לכם דיש את בלייר וכן הרבה בתורה וכל שאינו הולך בדרכי יי' ומבטל מצוות התורה ביד רמה במזיד ועובר

ושובר עליהן בידוע שהקב"ה נפרע ממנו לפעמים בחייו
כפי העבירו שטפה ועניונו ועושהו במיני חולאים
ויסורים ונגע' משונים ובחרב וברעב ובדבר וככל
מיני פורעניות המתרגשות לבוא בעולם כענין שני'
ואם לא תשמעו לי ולא תעשו את כל המצוות האלה
ואם בחוקותי תמאסו ואם את משפטי תגעל ופסעם
לבלתי עשו' את כל מצוותי' להפרכם את בריתי אף
אני אפשה זאת לכם והפקדתי עליכם בזהלאת
השחפ' ואת הקדחת ועיקר עונשו אחרי מותו
שהקב"ה מאבד ומכרית את נפשו מן העולם הבא
כענין שני' בעובר על המצוות הכרת תכרת הנפש
היה עונה בה ואמרו חכמים ז"ל הכרת לעולם הזה
תכרת לעולם הבא ואומר הנפש החוטאת היא תמות
השם יצנו להיות מן הנכחדים לעולם הבא ועוד יש
לנו להאמין בלי ספק כי עתיד הקב"ה לשלוח גואל
לגאלינו ולקבלינו מכל העמים אשר נפולתינו שם
ולהושיבנו על אדמתנו והיה נקרא ארץ ישראל ויבוא
בזמן שייעד לו הבורא י"ת והוא היודע ואין אנתו
יודע מה יהיה הזמן ואין לנו לסמוך על שום חשבון
שכודים בני אדם מלבס שכך אמרו חכמי ז"ל תיפח
רוחן של חושבי קיץ' אלא לבטח ברחמי שדי וכשען
עליו ועל דברי נביאנו כענין שני' אם יתמהמה
חכה כי בוא יבוא ולא יאחר והגואל הזה הוא נקרא
מלך המשיח שכן כתוב בתורה ושני' אלהיך את
שבוך וריחמך ושכ וקבץ' מכל העמים אשר הפיץ
י"י אלהיך שמה ואומר אם יהיה נרחק בקלה השמים
משם יקבץ' י"י אלהיך ומשם יקחך והקבוצ' הזה הוא
לריך להיות על ידי מאסף ומקבץ' והוא המלך המשיח
כענין שני' והביאו את כל אחיכם מכל הגוים מנחה
ליי' ואומר וישבו עליי המה וביניה' עד עולם ודוד
עבדי נשיא להם ומלך המשיח הזה יהי' בן אד' מורע
דוד ולא יהי' אלוה כענין שני' ויאל חוטר מגזע ישי
ולגר משרשיו יפרח ואומר ונחה עליו רוח יי' רוח
חכמה ובינה רוח עלה וגבורה רוח דעת ויראת יי' וכן
הוא אומר ואני אחי' להם לאלהים ועבדי דוד נשיא
בחוכי' אני יי' דברתי ומקראו' רבות במקרא יעידו
על זה והמלך הזה ימלוך על כל העולם כולו ומלכותו
תכון לעולם הוא זרעו וזרעו עד סוף כל הדורות
כענין שני' והיה ביום ההוא שורש ישי אשר עומד
לכם עמים אליו גוים ירושו והיתה מנוחתו כבוד
ואומר הנה ימים באים ואם יי' והקיימותי לדוד לנח
לדיק ומלך מלך והשכיל ועשה משפט ודקה בארץ
וכן הוא אומר בדניאל וליה יהיב שולטן ויקר ומלכו'

וכל עממיא אומייה ולשניה ליה יפחון וישתמשון
שולטני עד די לא תיעדי ומלכותיה די לא תחבלי
ואומר יקום אלה שמים מלכו דלעלמין לא תחבלי
ומלכותיה לעם אחרון לא תשתביק תדיק ותסיף כל
אילן מלכותה והיא תקום לעלמייה כלומר שימלוך
הוא זרעו וזרעו עד סוף כל הדורות ובציאת
מלך המשיח הזה ינקום האל נקמת עמו ישראל מכל
העמים אשר שעבדו בהן כענין שני' ואספתי את
כל הגוים אל ירושלים למלחמה וגו' ואמר וקץ גדול
אני קוףץ על הגוים השאננים אשר אני קלפתי מטע
והמה עזרו לרעה וכן הוא אומר קודש ישראל ליי'
ראשית תבואתו כל אוכליו יאשמו רעה תבוא אליהם
לאום ה' ובציאת מלך המשיח הזה תשב ירושל' כענין
שנאמר עורי עורי לבשי עוז בגדי תפארתך ירושלים
כי לא יוסיף יבא כך ערל ועמא ואומר והיתה ירושלים
זורים לא יעברו בה לעולם תשב וירושלים לדור ודור
וכן אמר דוד ע"ה כאשר שמענו כן ראינו בעיר ה'
לכחות בעיר אלהינו אלהים יכוונה עד עולם סלה
ובימי מלך המשיח הזה יהיה שלום בכל העולם כולו
אחר מלחמת גוג ומגוג ולא יאטרכו בני אדם לבני
זיין כענין שני' וכחתו חרבות' לאיתים וחיתותיה'
למומירות ולא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד
מלחמה ואף החיות והבהמות יהיו בשלום כמו כן לא
עם זה ולא יזיקו זה לזה ואף לאנשים כמו כן לא
יזיקו כענין שנאמר וברתי להם ברית ביום ההוא עם
חית השדה ועם עוף השמים ורמש האדמה וקשת
וחרב ומלחמה אשבור מן הארץ והשכנחם לבטח ואומר
ושעשע יונק על חור פתח ועל מאורות לפעוני גמול
ידו הדם וכן הוא אומר לא ירעו ולא ישיחיתו בכל
הר קדשי כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים
מכסים ובימי מלך המשיח הזה תהיה אמנה אחת
בעולם להאמין ביי' אלהים והיא אמנות ישראל כענין
שני' כי אז אהפוך אל העמים שפה ברורה לקרוא
כולם בשם ה' ולעבדו שכס אחד ואומר ולווי גוים
רבים אל ה' ביום ההוא והיו לי לעם ושכנתי בחוקך
לאום ה' וכן הוא אומר והיה ה' למלך על כל הארץ
ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד ועוד אנו לריכין
להאמין באמת שיחיו המתים בזמן שיעד הקב"ה
להחיותם כענין שנאמר על ידי יחזקאל הית' עלי יד
ה' ויוליאני ברוח ה' וכל אות' הפרש' ואומר יחיו
מתים וכלתי יקומון הקיאו ורגנו שוכני עפר ואומר
אל תראי תולעת יעקב מתי ישראל אני עורתיך ואם
ה' וכן הוא אומר ורבים מישיני אדמת עפר יקילו

ואמרו חכמים ז"ל מנין לתחיית המתים מן התורה שני ונתתם ממנו את תרומת ה' לאהרן הכהן וכי אהרן קיים שמתנין לו תרומתו והלא לא נתחייבו מעשי' אלא לאחר כניסתם לארץ אלא מכאן לתחיית המתים מן התורה וכן הוא אומר והקימותי את בריתי אתכם לתת להם את ארץ כנען לכם לא נאמר אלא להם מכאן לתחיית המתים מן התורה וכן הוא אומר אשרי יושבי ביתך עוד יהלךך סלה הלךך לא נאמר אלא יהלךך לעתיד לבוא מכאן לתחיית המתים מן התורה וכל מי שאינו מודה בדבר זה כאלו כופר בכל התורה ואין לו חלק לעולם הבא שכל מדותיו

של הקב"ה מידה כנגד מידה ומי שכופר בתחיית המתים לא יתיר לו חלק בתחיית המתים וכל שאר ישראל המצוים בתחיית המתים יבאו ויחזו ויש להם חלק לעולם הבא כענין שנאמר ועגך כולם לדיקים לעולם יירשו ארץ לכן בני שימו לבבכם ונפשיכם לדיעת הבור' ותודו ותאמינו בכל אלו הדברים אשר כתבתי במעלת המידה הזאת מפני שכולם גופי תורה ושורשי האמונה וכולן מביאין את האדם לידע ולהכיר את בוראו יתברך והאלהים יפתח לנו דרך ידיעתו ויורנו דרכיו ונלכד באורחותיו למען רחמיו רבים .

המעלה השנית מעלת אהבת האל ובכללה אהבת הריע

בני בואו ואלמדכם מעלת אהבת הבור' בני דעו כי מעלת אהבת הבור' ית' היא מעלה גדולה ונכבדת עד מאד שכל העובד לבורא מאהבה נקרא אהובו שכן מצינו באברהם אבינו ע"ה שעבד לבור' מאהבה ונקרא אהובו של' זרע אברהם אהובי ומנין שעבד אברהם אבינו לבור' מאהבה שר' וישכם אברהם בבקר ויחבש את חמרו וכי לא היו לאברהם אבינו עבדים ובני בית שיחבשו לו החמור אלא מכאן אמרו חכמי' שאהבה מקלקלת את השורה שמתוך שרצה לעבוד לקונו באהבה תיקון הוא בעלמו את החמור ולא לזה לא' מבני ביתו לתקנו מעלת המדה הזאת נמלא בדיקים המפורסמים והידועים בחסידות ובפרישות שעובדים לקונו מאהבה לא על מנת לקבל שכר וגמול טוב ממנו וגם אינם פורשים עלמם מן העבירות מיראת עונש ופורענות אלא הכל מאהבת הבור' וכדי לקיים מצותיו כעבד שמקבל מצות רבו וגזירתו כמה שאמרו ז"ל אל תהיו כעבדי' המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס אלא הו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס לפי שאינו דומי' העוש' אלז רבו מאהבה לעוש' מיראת שמי' שהעושה אלז רבו מיראה כשהוא מטררי' עליו מניחו והול' לו אכל העוב' מאהב' אינו כך שאין לך אהבה במקו' יראה וירא' במקו' אהבה אלא במדת הקב"ה בלבד שכן אמרו חכמי' ז"ל עשה מאהב' ועשה מירא' עש' מאהבה שאם באתה לשנוי' אין אוס' שוגא עשה מיראה באם באתה לבעוט אין ירא' מבעט וכן משה רבי' מזהיר את יש' ואהבת את יש' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאורך שכל העושה מאהבה אין שכרו מקופח כענין של'

ועושה חסד לאלפי' לאוהבי' ולשומרי מצותי ואמרו חכמי' ז"ל ואהבת את ה' אלהיך בשני ירידך בינך טוב ובינך הרע בכל לבבך שלא יבא לך חלוק עליך אם לעבוד לבור' אם לאו בכל נפשך חפ' נוסל את נפשך כענין שני' כי עליך הורגנו כל היום ואמרו חכמי' ז"ל וכי אפשר לו לאדם ליהרג בכל יום אלא אוהביו עד מצינו נפש שכן מצינו בר"ע שהיו מסרקין בשרו במסרק של ברזל והיו שוקלין את בשרו במקולין ואותה טעה זמן ק"ש היתה והי' מקבל עליו עול מלכו' שמי' כדי לקיים ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך חפ' כוונת את נפשך ויתתה לשמחו בח' ועו' אמרו בכל נפשך בכל נפש ונפש שכרתיך שכל כל נשימי' ונשימי' שאדם מעלה חייב לקלם ליוצרו כענין שני' כל הנשמה תהלל יה על כל נשימי' ונשימה בכל מאורך בכל ממונך ואמרו חכמים ז"ל אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאורך ואם נאמר בכל מאורך למה נאמר בכל נפשך אלא יש לך אדם שגופו חביב עליו מממונו לך נאמר בכל נפשך ויש לך אדם שמונו חביב עליו מגופו לך נאמר בכל מאורך משל לאוהבו של מלך שכיבד את המלך בדורן כל זמן שהוא מכבדו כמה שהוא חביב עליו הוא ערב עליו ביותר אבל אם מכבדו כמה שאינו חביב עליו כלום ערב לו ד"א בכל מאורך בכל מידה ומידה שהוא מורד לך בין במידה טובה בין במידה פורענות בכל הוי מודה לו ומכבד לו מאד מאד כענין שאמר דוד עייה כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא וכן הוא אומר חסד ומשפט אשירה כלומר אם גמילות חסדים עושה עמי הקב"ה אשירה ואברך אותו ואם משפט עשה

עשה עמי כמו כן אשירה ואברך אותו ואמרו חכמים ז"ל חייב אדם לברך על הרעה ברוך ד"ן האמת כשם שמברך על הטובה ברוך הטוב והמטיב והכל יקבל מאת הבור' מאהבה ובשמחה ובטוב לבב כענין שנאמר ואהבה את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך ואמר ואתה מרוס לעולם ה' לעולם ירך העליונה כענין שני' ה' נתן וה' לקח יהי שם ה' מבורך בין נתן בין לקח יהי שם ה' מבורך בני הו' זהירין באהבת הבור' יתברך שכל מי שאוהב את האל בכל לבו ותכלה נפשו אליו ותכסוף לאהבתו חמיד הוא המכירו והדבק בדרכיו כענין שנאמר ואהבת את ה' אלהיך וסמך ל' והיו הדברים האלה אשר אנכי מליך היום על לבבך כלומר מתוך שאדם אדוק וקשור באהבת הבור' יהיו מצותיו חקוקים על לבו חמיד וראוי לכם בני ידע כמה יגיע האדם לאהוב את בוראו תחלה לריך לכם לאהוב על רוב הטובות שנמלס הבור' היית' מוכרחים להקשר באהבתו ולאהוב אותו אהבה עזה כ"ש למלך מלכי המלכים הקב"ה ועוד לריך לכם בני למאוס העולם הזה ולעזוב כל ההנאות הגופניות עבור אהבת הבור' ולמאוס כל מה שימאוס ולאהוב כל מה שיאהב כדי שלא תבא עליכם שום סיבה להפסד אהבת המקום מכס והיו פיותים ולבכם שוין באהבתו וכל מעשיכם כמפעל ומבטא ובשנתכם בבית ובלכתכם בדרך וכל ענייניכם במשא ובמתן ככולס תהיה כוונתכם בהם לזכר אהבתו וכענין הזה תקבע אהבת המקום בלבבכם ותאהבוהו אהבה עזה כל תסור מכס לעולם לפיכך לריך לכם בני לתקן כל רעחכם וליישר כל ענייניכם שיהיו כולם עבור אהבת הבורא לא כדי להראות לאנשים כדי שיחזיקו אתכם חסידים ויראי שמים ולא כדי שיכבדו אתכם בני האדם ולא כדי שיעלו אתכם לשום מעלה שבעולם שכך אמרו חכמים ז"ל שלא תאמר הריני לומד תורה בשביל שאהיה עשיר ובשביל שאקרא רבי בשביל שאקבל שכר טוב לעולם הבא תלמוד לומר לאהבה את ה' כל מה שאתם עושים לא תעשו אלא מאהבה ועוד אמרו אשרי איש ירא ה' במצותיו חפץ מחד ולא בשכר מצותיו ואמר עשה דברים לשם פועלם ודבר בהם לשמם ואל תעשה עטרה להחגלל בהם ולא קורדם לאכול מהם . בני בואו וראו כמה גדול שכרו של אוהב את המקום שכן זכותו עומדת לעד אלפים דורות כענין שנאמר ועושה חסד לאלפים לאבדי ולשמי

מצותי או לאלפים שומע אני לאלפים שנה תלמוד לומר דור דורים לאין חקר ואין מספר לאבדי ולשמי מצותי חילו שנותנים נפשם על המצות מה לך יולא להרוג על שמלת את בןך מה לך יולא ללצב על שאכלת את המנה מה לך לוקח מאה רזיעות על שנטלת את הלולב מה לך אתה נסקל על שאהבת להקדוש ברוך הוא וכן הוא אומר ואמרת אליו מה המצות האלה אשר בין ידיך ואמר אשר הוכתי בית מאהבי המצות האלה גרמו לי לאהוב לאבי שבשמים והוא רבי אליהו אמר כפרת' של ישראל בכל מושבותיה' שאין מלין ואין קורין ואין שוין ואין נכנסין לבית אלא באהבת אביהם שבשמים ולפיכך אמר הקדוש ברוך הוא אפילו יעמדו כל אומות העולם ויתנו את כספיהם וזהבם וכל מחמדיהם הטובים ויאמרו הן לנו כתר אהרן כתר בית דוד חיינו ונתן להם אפילו דבר אחד מכזיזה של תורה שני' מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה באותה שעה אמר הקדוש ברוך הוא אפילו יעמדו אומות העולם ויבנו לי בית המקדש יותר מכס ויאמרו הן לנו כתר בית אהרן כתר בית דוד חיינו ונתן להם אפילו דבר אחד מכזיזה של תורה שנאמר מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה ונכרות לא ישפוטו אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה זו יבזו לו ושנו חכמים במשנה כל אהבה שהיא תלויה בדבר בטל דבר בטילה אהבה ושאינה תלויה בדבר אינה בטילה ואי זו היא אהבה שהיא תלויה בדבר כגון אהבת בלעם בן בעור ובלק בן לפור מלך מואב ושאינה תלויה בדבר אינה בטילה לעולם כגון אהבה ישקב להם ולבניהם ולבני בניהם עד סוף כל הדורות ומה היא האהבה שיאהב אדם את המקום וישמע בקולו וידבק באהבתו דיבוק יותר כענין שנאמר לשמע בקולו ולדבקה בו לכן בני הו' זהירין מאד באהבת המקום כמו שאתם נוהרים בחייכם לפני שהאדם נקרא עולם קטן וכל מי שאינו אוהב את בוראו אהבה שלימה מאבד את נפשו וכאלו מאבד את כל העולם כולו וכמו שחייב אדם לאהוב את בוראו כך חייב אדם לאהוב איש את חבירו שהרי ישראל הן חביבין לפני הקדוש ברוך הוא יותר מכל האומות ומתוך חיבתו קראו בניו כענין שנאמר בניי אתם לה' אלהיכם ואומר בני בכורי ישראל ולא עוד שמתוך חיבתו ייחד שמו עליהן מה שלא עשה לאחת משאר האומות אלא לישראל בלבד כענין שנאמר כה אמר ה' מלך ישראל וגואלו ה' לבנות אני ראשון ואני

האדם הגדול בזכו וחס יש לכם שונאים ונקשתם להקנס מהם השתדלו להוסיף מעלוי יתירות על מעלותיכם הטובים כמו שאמר חכם אחד כששאלו אותו כמה יתקנס אדם משונאו והשיב שיוסיף מעלה יתירה בעלמו וזהו אריסטוטלס לאלכסנדר המלך היותר שאני מזוה איתך ואזהרך עליו שלא תשנה

לשים אדם בעולם שברא האל כי ראש השכל אחר אמיתת האל הוא אהבת כל ההמון רע וטוב והאלהי' יל'יחנו באהבתו כדי שזוכה וירש שני המשיח ומיי העולם הבא כענין שנאמר להנחיל אהבתי יש ואולרותיה' אמלא :

המעלה השלישית מעלת ירא שמים ובכללה יש מורא וכבוד אב ואם

בני נואו ואלמודכ' מעלת יראת שמים דעו בני כי יראת שמים מעלה גבוה ומעלה האדם אל כל שאר מעלות המידות החשובות ומפני חשובתה נתנה הקב"ה בראשית האדם והשליטו עליה שקך אמרו חכמים ז"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים שנא' ועתה ישראל מה יי' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה את יי' אלהיך חביבה היא יראת שמים לפני המקום שהיא שקולה כנגד כל מצוות התורה שכל העוסק בתורה ובמצוות לשם שמים מביאין אותו לחיי העולם הבא כענין שנאמר יראת יי' מקור חיים לסור ממוקשי מות ואומר סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצוותיו שמור כי זה כל האדם כלומר שמור ועשה את המצוות ביראת שמים ואם יעשה אדם כל המצוות כולן שלא לשמן ושלא ביראת שמים לא די שאינן עולין למצוה אלא שעולין לו לחובה כענין שנאמר ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי ותשא בריתי עלי טיך ואתה שגחת מוסר ותשלך דברי אחרים ואמרו חכמים ז"ל כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו מתקיימת ואינו חכמה שתחילתה היתה לשם שמים כגון חכמתו של רבי עקיבא דאמר רבי עקיבא זו היתה השמישי לפני חכמים מלאתי הרוג אחד ונטפלתי בו בשלשה תחומי שבת עד שהצאתיו למקום קבורה וכשבאתי והרליתי הדברים לפני חכמים אמרו לי על כל פסיעה ופסיעה שפסעת מעלין עליך כאילו שפכת דמים דתתי על עלמי קל וחומר ומה נשע' שנתכוותי לזכות חטאתי לרבות מיטעתי אילו נתכוונתי למעט על אחת כמה וכמה וכיון שהיתה תחילת תורתו לשם שמים לפיכך זכה ועלתה לידו הרי כבר למדנו כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת כגון עקיבא שית' תחילת תורתו ביראת שמים וכל שאין יראת חטאו קודמת לחכמתו אין חכמתו מתקיימת כגון שאם אין תחילת תלמודו ביראת שמים אין תלמודו מתקיים בידו כגון תלמודו של אלישע בן

אבויה שלא היתה תחילת תלמודו לשם שמים אלא על שראה אביו מעלת התורה למד לבנו תורה אמרו עליו על אבויה שהיה מחשובי ירושלים ובשעה שגולד לו אלישע זמן אביו' אביו את כל זקני ישראל שיעסדו אללו וזימן בניו רבי אלעזר ורבי יהושע כיון שאכלו ושמו מהן מרקדין ומהן מזמרין אמר רבי אלעזר לרבי יהושע כל אינו עוסקין למלאכתך חף חנו נעסוק במלאכתנו ישנו ונתעסקו בתורה וירדה האש והקיפה אותם אמר להם אבויה באתם לשרוף את ביתי אמרו לו לוא אלא בדברי תורה חנו עוסקין ועיקר נתינתה לא באתם נחמה שנאמר וההר צער באתם אמר הוואיל וכך היא כבודה של תורה חף אני איני מלמד לתינוק זה אלא תורה ועל ידי שלא היתה לשם שמים לא עלתה בידו ונטרד מן העולם וכן הוא אומר ראשית חכמה יראת ה' שכל חכמה שאין יראת שמים קודמת לפניה אינה חכמה ואמרו חכמים כל אדם שיש בו תורה ואין בו יראת שמים דומה לגזר שמסרו לו מפתחות הפנימיות והחיצונות לא מסרן לו שאין לו דרך ליכנס פניהם שאלו את רבן יוחנן חכם ויר' חטא מהו אמר להן זה אומן וכלי אומנותו בידו חכם ואין ירא חטא אמר להן הרי זה אומן ואין כלי אומנותו בידו ואמרו חכמים ז"ל גדולה היא היראה ששני ספרים כתב שלמה ולא חתם בהן אלא ביראה שכן חתם בקהלת סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא וחתם במשלי שקר הקן והבל היופי אשה יראת ה' היא תחלה וכל מי שיש בו תורה ויראת שמים הקב"ה והברוי' מתהללין בו כענין שנאמר ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב לכל עושיהם תהלתו עומדת לעד ולא עוד אלא שהבריות מתהללין בו ומכבדין אותו כענין שנאמר קרנו תרום כבודו

בני נואו וראו כמה גדולה מעלת יראת שמים שהרי כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל יראת שמים כענין שנאמר ידעתי כי אשר עשה

האלהים הוא יהיה לעולם עליו אין להוסיף ומצנו
 אין לגרוע והאלהים עשה שראו מלפניו ואמרו
 חכמים ז"ל גדולה היא היראה שהעליונים והסתחתו
 לא נבראו אלא בשביל היראה שנאמר והאלהים עשה
 שראו מלפניו ואמרו חכמים ז"ל אין לו להקב"ה אלא
 יראת שמים כלכל שנאמר ויראת הן יראת ה'
 היא חכמה וסוד מרע בינה שכן בלשון יוני קורין
 לאחת הינא ולא נברא האדם אלא כדי לעבוד
 לבוראו ולירא מפניו כענין שנאמר סוף דבר הכל
 נשמע את האלהים ירא ואת עלותיו שמור כי זה
 כל האדם ואמ' חכמ' ז"ל כל מי שיש בו יראת שמי'
 שקול כנגד כל העולם כולו כלו' כי זה כל האדם כלומ'
 כי זה האיש שקול כנגד כל בני אדם חביב' היא הירא'
 שהיא מביא' את האד' לעבוד' המקו' ולירי קיום המלו'
 כענין ש' אחרי ה' אלהים תלכו ואותו תיראו ואת
 מלותיו תשמורו ובקולו תשמעו ואותו תעבדו ובו
 תדבקו ולא עוד שכל מי שהו' ירא שמי' הקב"ה משביעו
 לעולם הבא מטוב הלפין בבית גנזיו כענין שנאמר
 מה רב טובך אשר לפנת ליראיך ולא עוד אלא
 שהבריות מתייראין ממנו כענין שנא' וראו כל עמי
 הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך שכסם שהוא
 ירא מן המקום כך הקב"ה מטיל חימתו על הבריות
 ויראין מפניו גדולה היא יראת שמים שהיא עומדת
 לו לאדם בעולם הזה ולעולם הבא כענין הכי' יראת
 ה' טהורה עומדת לעד .

בני בואו וראו חיבתה של יראת שמים כענין
 שנאמ' אשרי איש ירא את ה' במלותיו חפץ
 מאוד שכל מי שכתוב בו אשרי מובטח לו שהוא בן
 העולם הבא שני יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך
 אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא ולפיכך חתם
 משה רבינו ע"ה בצרכותיה' של ישראל באשריך
 כענין שני אשריך ישראל מי כמוך נתקבלו כל ישראל
 אלל משה רבינו ע"ה אמר משה רבינו אמור לנו
 מה עמיד הקב"ה לתת לנו לעמיד לבוא אמר להן
 איני יודע מה אומר להם אשריכם ישראל מה
 מתוקן לכם משלו חכמי' באגדה למה הדבר דומה
 למלך בשר ודם שמסר בנו לפידיג' והיה מחזרו
 ומראה אותו ואומר לו כל האילנות הללו שלך הן כל
 המדינות שלך הן כל הארצות שלך הן משיגיע הרבה
 אומר איני יודע מה אומר לך אשריך מה מתוקן לך
 כך מה רב טובך אשר לפנת ליראיך גדולה יראת
 שמים שלא די שהוא בעלמו עומד לבטח כאילו עומד
 במגדל עוז ואינו ירא מכל בריה אלא שהוא מחסה

אפילו לבניו כענין שנאמר ביראת ה' מבטח עוז
 ולבניו ימי מחסה ולא עו' אלא שהו' זוכה ויאלץ
 ממנו בנים מהגונים גבורים בתורה ובמלות כענין
 שני אשרי איש ירא ה' במלותיו חפץ מאוד ובתי'
 בתרי' גבור בארץ יהי' זרעו ואמרו חז"ל עד שלא
 יחטא אין נותנין לו חימה ויראה משהוא חטא נותנין
 עליו חימה ויראה עד שלא חטא אדם הראשון היה
 שומע קול הדיבר ועומד על רגליו ויכול לעמוד
 בו ומשחטא היה שומע את קול ומחבבא שנאמר
 ויתחבבא האדם ואשתו עד שלא חטאו ישראל ומראה
 כבוד ה' כאש אוכלת ואמרו חכמים ז"ל שבע
 מחליות של אש היו בוסקות זו בזו והיו ישראל
 רואין ולא היו יראין ולא מתפחדין וכיון שחטאו
 אפילו פני הקרסור לא היו יכולין להסתכל שני
 ויראו מגשת אליו עד שלא חטא שלמה היה רודה
 בשירי' ובשירי' דכתי' עשיתי לי שרים ושרות
 ותענוגי בני אדם שדה ושרות עשיתי לי שרי' ושרות
 משוררים זכרים ומשוררות נקבות ותענוגות בני אדם
 פדובטא שידה ושידה שדה ושידתון וכיון שחט' הביא
 ששים גיבורים שהיו משמרין את מטעו שנא' הגם
 מטעו שלשלמה ששים גיבורים סביב לה שהיה
 מתפחד מן הרוחות לכן נאמר ביראת ה' מבטח עוז
 שכל מי שיש בו יראת שמים אין עליו יראה אחר'
 אלא יש לו ירא' ומוטלת על הבריות ואפי' על המזיקין
 כענין שני ומוראכם וחתכם יהיה על כל חיות הארץ
 לרבות את המזיקין ואמרו חכמים אין בית רובע
 בחללו של עולם שאין בו תשעה קבין של מזיקין
 והאדם הולך ופושט אלבצו לתוך עיניו של מזיק
 והאלקים משמרו ובשעה שהאדם רואה לילך בשוק
 קהל של מלאכים ושל מזיקין לפניו וכן מכריזין
 ואומרים תנו מקום לאיקונין של אלהים כמין פורמא
 יש בפני המזיקין' כגון החמרים הללו של עוחנין
 וכשענותיו של אדם גורמין הכיסוי שפנייהם הוא
 מתגלה ומבי' באדם ופניו משתנות שני משני' פניו
 ותשלחהו והוא נשט' לפיכך נמסרו לו המלאכים
 לשומרו כלום יש מגדל עוז גדול מזה וכל התולה
 בעטונו בהקב"ה מתוך יראה הקב"ה מגין עליו
 לעולם הזה ולעולם הבא כענין שני יראו ה' בטחו
 בה' עזרם ומגינם הוא עזרם בעולם הזה ומגינם
 בעולם הבא שהוא מגין עליהם מפני מידת הדין ולא
 עוד שמוסיף ימים כענין שני יראת ה' תוסיף
 ימים תדע שכל מקום שיש יראת שמים שם חיים
 מלוי' כענין שני יראת ה' לחיי' ומה היא היראה

מעלת כיבוד אב ואם

בני כשם שחייב אדם לירא ולכבד למקום כבוד
 הוא כך אדם חייב לירא ולכבד את אביו
 ואת אמו כענין שנאמר כבד את אביך ואת אמך
 למען יאריכון ימיך ואומר איש אמו ואביו תיראו
 וכל מי שמכבד את אביו ואת אמו וירא מפניהם
 מעלין עליו כאילו ירא ומתפחד ומכבד להקב"ה תדע
 לך שכן הוא שהרי שלשתן שותפין בו שכן אמרו
 ז"ל שלשה שותפין יש בו באלהם הקב"ה ואביו ואמו
 אביו מזריע לוכן שממנו עלמות וגידים וליפריים
 ולוכן שבעינים ומוח אמו מזרעת אודם שממנו אור
 ובשר ודם ושיער ושחור שבעין והקב"ה ית' נותן
 בו רוח ונשמה וקלסתר פנים וראות העין ושמיעת
 האוזן ודיבור שפתים והילוך רגלים דיעה וזינה
 והשכל הילכך שלשתן שותפין בו ואי אפשר לו לאדם
 ליראה ולכבד אביו ואמו שלא יאה ירא ומכבד חלקו
 של מקום ואמרו חכמים ז"ל אי זו היא מורה ואי זו
 היא כיבוד מורה לא עומד במקומו ולא יושב במקומו
 ולא סותר את דבריו ולא מכריעו ואי זהו כבוד
 מאכיל ומשקה מרחין וסך מלביש ומנעי' מכניס
 ומוליא ועוד אמרו חכמים ז"ל גדול כבוד אב ואם
 שהעדיפן יותר מכבודו אילו בכבודו כתיב כבד את
 ה' מהוהך ומראשית כל תבואתך כי לא אתה מכבדו
 מפריש לקט שכחה ופיאה מעשר ראשון ומעשר
 שני ומעשר עמי חלת עיסה מאכיל רעינים ומשקה
 למאים ואם יש לך הון אתה חייב כולס אבל
 כשאתה בא אלל כיבוד אב ואם מה הכתוב אומר
 כבד את אביך ואמך אפילו הוא מחזיר על הפתחים
 ואחד האיש ואחד האשה מלוון בכך אלא שהאיש
 ספוק בידו לעשות והאשה אין ספוק בידה לעשות
 מפני שרשות בעלה עליה הילכך נתאלמנה או
 נתגרשה הרי ספוק בידה לעשות וחייבת ושמה
 יאמר אדם מכיון שחייב אני להאכיל ולהשקות
 ולהלביש ולהנעיל את אבי ואת אמי מותר לי
 לילך ולגנוב ולגזול כדי ליתן לתוך פיהם של
 אבי ושל אמי ולהלבישן ולהנעילן כדי לקיים
 מצות כיבוד אב ואם כך אמרו חכמים ז"ל
 יש מאכיל לאביו פטומות ופיסיוגי ויורש גיהנם ויש
 משעבדו ברחי' ויורש גן עדן אמרו שאדם א' היה
 רגיל להאכיל לאביו חרנגולת פטומות פסיוגי אמר
 לו אביו בני מאין לך אילו הענינים והשיבו לו בני אי
 זקן אכול ולעום כדרך שהלכזי' אולכזי' ולעוסין כלומי'
 מדוע

שיח' האדם רואה את המקום כנגדו תמיד בכל
 עשה ובכל רגע ויהיה כנעו לפניו בכל מידות הכנעה
 והעבדות כעבד העומד לפני רבו וירא וחרד מפניו
 שמה ישגה בעבודתו או שמה לא יתהל' רבו אליו ומתו'
 כך יתן אל לבו להתרלות לפניו במעשיו ובכל
 עניניו וכל מה שהוא עושה בחדרת הלב כדי שלא
 ימלא אחריו משגה או דבר מכוער כך לריך לו לאדם
 ליתן יראתו של הקב"ה על פניו תמי' וכשהוא עוסק
 בחורה ובמצות יעשה אותם מן הלב ויהיה חרד
 בעשייתן שמה יולד לו בכן דבר ממפסירי המצוה
 כגון הגאווה והנסות והתפארו' בני אדם והסכה הדעת
 ודומיהן לפי שאינו ירא מן המלות אלא ממני שמה
 עליהן ומאותות היראה שיחיי' האדם נכון ומשכיל
 כענין של' חכם ירא וקר מרע ואמרו חכמים ז"ל אם
 אין חכמה אין יראה אם אין יראה אין חכמה ושיהיה
 עניו וספל בדרך כענין שנאמר עקב עוה יראת ה'
 כלומי' בשביל העוה שיש בו מביחתי ליראת ה' ושיהיה
 חייו נקוי על הבריות שכן אמרו חכמים ז"ל כל אדם
 שיש לו חן בידוע שירא שמים הוא שנאמר וחסד ה'
 מעולם ועד עולם על יריאו ושיהיו דבריו נשמעי'
 כענין שנאמר סוף דבר הכל נשמע את האלהי' ירא
 ואת מליטיו שמור ושישגה את הרע ואינו מתגאה
 בעלמנו ופיו ולבו שוין כענין שנא' יראת ה' שנאת
 רע גאה וגאון ודרך רע ופי' תהפוכות שנאתי הלא
 תראו בני כמה פעמי' הזהיר הקב"ה על הירא' מתוך
 השיבותה ומעלתה כענין שנא' את ה' אלהיך תירא
 ויראת מאלהיך לירא את ה' הנכבד והגורא הזה
 וראוי לכל ירא שמים שלא יירא מן האנשים להוכיחם
 אם יראה אותם שוהגים שלא כשורה כי דבר זה
 נגד יראת שמים כמו שאמר חכם אחד ראוי למהזיק
 בחכמי' וצדק שלא יירא מבני אדם ואמר חכם אחד
 הצדיקים אינם יראים כי אם האלהים לבדו אך ליראה
 מפני חכמים ותלמידיה' מפני מעלת התורה דבר
 זה ראוי והגון וחייב אדם לכבדם ולירא מפניהם
 שכן אמרו חכמים ז"ל את ה' אלהיך תירא לרבות
 תלמידי חכמים אשריהן יראי שמים ההולכים בדרכי
 האל ונחנין מביעם אשריהן בעולם הזה וטוב להן
 לעולם הבא כענין שנאמר אשרי כל ירא ה' ההולך
 בדרכיו יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך לכן בני
 הו' זוהרין במעלת המדה הזאת כדי שתזכו לעושר
 ולכבוד ולחיים בעולם הזה ולעולם הבא כענין שנא'
 עקב עוה יראת ה' עושר וכבוד וחיים ואלהינו
 ברחמיו יתן יראתו על פנינו לבנותי נחטא

מדוע אתה שואל אותי מאין לי העניינים לא די לך
 מה שאתה אוכל אלא שאתה שואל מאין הרי זה
 יורש גיהסם גם על מה שהתרים כנגד אביו והשיב
 לו דרך בזיון ויש משעבדו בריחים ויורש גן עדן
 כיצד אמרו שאדם א' היה עומן בריחים פעם
 אחת בא מאו' המלך על הסוחרין אמר לו בכו לאביו
 אבא תעמוד ותטחין במקומי ואני אלך תחתך כמלות
 המלך שאלו היית הולך לשם והיית חוזר מוכה ולוק'
 לא היה טוב מוטב שאתחור לוקה ומוכה אני ולא
 אתה נמלא משעבדו בריחי' ויורש גן עדן מפני
 שחשש לכבוד אביו ומפני מה הקדים בכיבוד אב
 לאם כענין שני' כבוד את אביך ואת אמך ובמורא
 הקדים מוראת אס לאב כענין שני' איש אמו ואביו
 תיראו לפי שגלוי וידוע לפני מי שאמר והיה
 העולם שהבן מכבד את אמו יותר מאביו מפני
 שמשלתו בדברים לפי' הקדים הכתו' כבוד אב
 לכיבוד אס וגלוי וידוע לפניו שהבן מתיר' מאביו
 יות' מאמו מפני שמלמדו תורה לפי' הקדים הכבוד
 מוראת אס למוראת אב אמור מעתה שניה' שקול'
 כא' ואס אמר אדם לנגו השקיני מים ואמו אמרה
 לו השקיני מים יעשה כבוד אביו תחילה שהו' ואמו
 חייבין כבוד אביו .

בני בואו וראו כמה גדול כבוד אב ואם שכל זמן
 שאד' מכבד את אביו ואת אמו זוכה ונוחל
 חיי העולם הזה וחיי העול' הבא כענין שלי' כבוד
 את אבי' ואת אמך למען יאריכון ימיך על האדמ'
 ולא עוד כל זמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו
 אין חט' בא ע"י דת' דבי אליהו זכור את יוס
 השבת לקדשו כבוד את אבי' ואת אמך וכי מה ענין
 זה אלל זה אלא ללמדך שכ"ז שאדם מכבד את אביו
 ואת אמו אין חטא בא על ידו שני' אשרי אנו' יעשה
 זאת וכן אדם יחזיק בה שומר שבת מחללו אל תקרי
 מחללו אלא מחול לו ואס אין אדם מכבד את אביו
 ואת אמו גזירות קשות באות עליו כענין שני' ויאמר
 ה' יען כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבדוני
 ותנא דבי אליהו כבוד ולא תרנא מה ענין זה אלל
 זה אלא ללמדך שאס יש לו לאד' מזונות הרבה בתו'
 ביתו ואינו מהנה אביו ואמו לעת זקנתו כאילו הורנא'
 לפני המקום כל ימיו לכך נאמר כבוד את אביך
 ואת אמך ולא תרנא כבוד ולא תנאף מה ענין זה
 אלל זה ללמד' שאס נשא אדם אשה והרי הו' איני'
 מכבד' את אביו ואת אמו לעת זקנתו כאילו הו'
 נואף כל ימיו לכך נא' כבוד ולא תנאף כבוד ולא

תגוב מה ענין זה אלל זה ללמד' שאס יש לאדם
 בנים וננות בתוך ביתו ואין מכבד את אביו ואת
 אמו לעת זקנתו כאילו נגב נפשו' כל ימיו לפני
 המקום לכך נא' כבוד ולא תגוב כבוד ולא תענה
 מה ענין זה אלל זה שאס יש לאד' וכסין הרבה
 בתוך ביתו ואינו מהנה אביו ואמו לעת זקנתו
 כאילו מעיד עדו' שקר כל ימיו לפני המקו' לכך
 נא' כבוד ולא תענה כבוד ולא תרנא כבוד ולא תנאף
 כבוד ולא תגוב ולא תענה ברעך עד שקר וזמן
 שאדם מכבד את אביו ואת אמו למס הו' דומה
 למלך שבא בן אוהבו ואומ' לו מאין אתה בא אומר
 לו מבית אבי ואמי אמר לו אבי' ואמי' למס הן
 דומין אמר לו הן נפטרו בשלני' לבית עולמן
 אמר לו בני ברוך תהי' תהא לך קורת
 רוח בעול' שנתת מנוחה לאבי' ולאמי' לבית עולמן
 עכשיו בוא וראה גמוי' טובי' שגבו לך אללי שני'
 והיה אס שמוע תשמע בקול ה' אלהי' והלכת בדרכיו
 בדרכי שמי' מה דרכי שמים רחום וחנון על הרשע'
 ומקבלן בתשוב' כך אתם תהיו רחמני' זה על זה
 וזמן שאדם מכבד את אביו ואמו לעת זקנתו כך
 הו' מפו' בקבלה ע"י ישעיה בן אמון הכני' הלא
 פרום לרעב לחמך ועניי' מרודי' תביא בית כלי' יש
 לו לאדם מזונ' הרב' בתוך ביתו וביק' לעשות נהגן
 דק' כדי שיפרני' את אחרי' כיצד יעש' יפרני' את
 אביו ואת אמו תחיל' ואס הותיר יפרני' את אחיו
 ואת אחותו ואס הותי' יפרני' את בני ביתו מבאן
 ואילך ירב' דק' בישרי' ועניי' מרודי' תביא בית כיצד
 יעשה בזמן שאדם אוכל משלו לבו מתייש' עליו משל
 אחרי' לבו מתמרמר עליו ואפי' אס הוא אוכל משל
 בנו או משל בתו לבו מתמרמר ואין לומ' משל אחרי'
 אשרי אדם שיש לו מזונ' הרבה ובאין עבדיו ובני
 ביתו ונהיין ממנו על שולחנו עליו הכתו' אומר
 יגיע כפי' כי תאכל אשריך וטוב לך כי תראה ערוס
 וכסיתו כשם שהקב"ה יהי שמו הגדול מבורך לעולם
 ולעולמי עולמים ראה את אדם הראשון ערוס ולא
 המתין לו שעה אחת עד שהלבישו מיד שנאמר
 ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנת עור וילבישם
 כך לא יראה אדם את אביו ואת אמו בבגדים
 בלויים ויחזור פניו אלא ילבי' אותם בבגדים לאים
 לובש אדם בחמשה מנה ילביש אביו ואמו בעשר'
 מנה לוב' אדם בעשר' מנה ילביש אביו ואמו בחמש'
 עשר מנה גדולה מאו' כיבוד אב ואם שמאריבין
 ימיו ושנותיו של אדם ומטיבין לו ונוחל חיי העוה"ז

אומר זכרונו לחיי העה"כ אמרו עוד המגב' את אביו
 ואת אמו במיתתן שכרו יותר באילו כבוד בחייהן
 שהמכבדן בחייהן אינו מוכבדן אלא מירא' והמכבדן
 במיתתן אינו מכבדן אלא לש"ש לכן בני הוו זכרין
 במעלת המדה הזאת כדי שתירשו חיי העה"כ ותתללו
 חיי העה"כ ה' ילליחנו בה ברחמי הרבים :

בשביל עולמי אלא שלחוני פטרוני מהרוני בשביל אבא
 ועוד אמר' הרי שהיה אביו עובר על ד"ת לא יאמר לו
 עברת על ד"ת אלא אומר לו אבא מקרא כתוב
 בתורה כך הוא במותו כילד מכבדן היה אומר דבר
 שמועה מפיו אל יאמר כך אמר אבא אלא כך אמר
 אבא מורי הריני כפרת משכבו והני מילי בתוך י"ב
 חוד' אומר הריני כפרת נפשו אבל לאחר י"ב חודש

המעלה הרביעית מעלה התורה וקיום המצות :

בני בואו והלמדכם מעלת התורה וקיום המצות
 דעו בני כי מעלת התורה מעלה גדולה
 וחשוב' עד מאד ומתוך חשיבותה ומעלתה קדמה
 הק' לעולם אלפי' שנה כענין שני' וזאת' אללו אמון
 וזהיה שפשוטי' יום יום וגו' ויומו של הק' אלף שנים
 כענין שני' כי אלף שנים בעיניך כיום אחמול וגו'
 ובתורה נתייען הקב"ה בצריא' העולם כענין שני' ה'
 נחמנה יסד ארץ כוכן שמים בתבונה ואמר חז"ל
 חביבין ישראל שנתן להם כלי חמדה שבו נברא העול'
 שגא' כי לקח טוב נתתי לכי תורתי אל תעוובו
 חביבין ישראל לפני המקום שנתן להם את התורה
 שהיא סס חיים ורפואה להם כענין שני' כי חיים הם
 למואלהם ולכל בשרו מרפא ואומר רפאות תהי לשריך
 וגו' ולא עוד אלא שהיא יקרה וחשובה מכל כסף
 וזהב שבעולם שני' יקרה ה' מפניו' וגו' גדול'
 מעלת החורה וקיום המצו' שהארס קונה בהם חיי
 העה"כ והעה"כ כענין שגא' מכל משמר נאור לך
 וגו' שהיא אדם מתכווין לעשות כל מצוה הבאה לידו
 בין קלה בין חמור' ולא יבזה בעיניו המצוה קלה לפי
 שאינו יודע מתן שכרן של מצוה שעל כל מצוה ומצוה
 קונה חיי העה"כ ואמר חז"ל הוי רץ למצוה קל'
 ובורח מן העבירה שמצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת
 עביר' ששכר מצו' מצו' ושכר עביר' עביר' וכן הוי אומר
 אורח חיים פן תפלט חמיר הקב"ה לא תהא יושב ומשקל
 מצוה' של חורה שלא תהא חומר מצו' זו שכרה מרוב'
 חיי מקיימה מצוה זו שכרה מעטות חיי מקיימה
 מפני שהיא קלה לפיכך לא גילה הק' מתן שכרן של
 מצוה כדי שיעשו כל המצוה בשוה נעו מעגלות' ולא
 תדע מטולטלין הן אכטרבותא של תור' ולא תדע
 איך יודע מתן שכרן של מצוה אבל הקב"ה יודע
 וגלוי לפניו ונחמון לשלם שכרו וכן הוא אומר פלס
 ומאוני משפט לה' מעשהו כל אבני כים ואמר חז"ל
 באגדה לא דבר הכתוב אלא כנגד יום הדין שהק'

יושב ומשקל מעשיהן של בריות הכל באמת הכל
 במשפט הכל בלדק משלו משל למה הדבר דומה
 למלך שה' לו פרדס וצנו בתוכו מגדל גבוה ועשה
 בתוכו גינה והשכ"י פועלי' והכניסן לתוכו ופקדן
 שיהיו עוסקין במלאכתן עלה המלך לראש המגדל
 והוא היה רואה אותן והן לא היו רואין אותו כענין
 שני' ה' בהיכל קדשו הם מפניו כל האר' לפנות היו'
 בא המל' וישב עליהן בדין אמר המל' יבאו המעדרין
 ויעלו שרן המכסין ויעלו שרן מלקטי' לרורות
 ויעלו שרן נשתיירו בהן אנשי' שלא יתעסקו
 במלאכ' הפרדס אמר המלך אלו שלא היו עוסקין
 במלאכת' מה היו עושין אמרו לו היו מפנין בחיים
 מלאים לתוך רקינין אמ' להם המלך אלו שלא עסקו
 במלאכת' יאלו להריגה על שמרדו בדבני מלכו' כך
 הק' בר' את עילמו והו' פרדס ונתן בתוכ' ביה
 ופיקדן שיהיו עוסקין בתור' ובמצו' ובמצו' והשר'
 שכינתו בשמי' יושב עליהן והו' רואה אותן והן אינו
 רואין אותו לעת' לבוא הוא יושב עליה' בדין
 וחומ' כל מי שעסק בזה יבוא ויטול שכרו היה סופר
 אלו מלמדי תנוק' יבאו ויטלו שכרן היה שוקל אלו
 ששוקלין המצו' קלו' וחמורו' בשוה שמוצין בקלו'
 כמו שזוהרין בחמורו' יבואו ויטלו שכרן לפיכ' נרי'
 לו לא' להזכר בכל המצו' בין קלו' בין חמורו'
 לעשו' כל מצו' הבאה לידו ראשונה בין קלה בין
 חמורה ואל יאמ' חמתין ואעשה החמורה שגא' לא
 תעלה לידו ולמה לא נחפר' מתן שכרן של מצוה שלא
 יאמר אדם כל העוסק במצו' זו זוכה להתעשר אלך
 והתעסק בה והתעשר וכן אם מצקש בני' ושכר' של מצו'
 זו אלך והתעסק כדי שיהיו לי בניס וכן בשאר כל המצו'
 וכמלא עושין את המצוה שלא לש"ש ועוד למה לא גלה
 מתן שכרן של מצוה שלא יהא אדם הולך ועושה
 המצוה שמתן שכרן מרובה ויית השאר וכמלאו קאת
 המצוה בטלות תדע שכן הו' שמצו' חמורה מן החמורו'

שבתו והיא מנו' כבוד אז ואם כתוב כבוד את אביך ואת
 אמך למען יאריכוך ימך ולמען ייטב לך וגו' ונקראת
 חמור' מן החמורו' מפני שהוקשו כבודן לכבו' המקו'
 ובקל' שבקלו' כתי' שלה תשלח את האם ואת הבני' תקח
 לך למען ייטב לך והארכת ימים ולמה קורא אותה קלה
 שבקל' שאפי' חסרון כים אין בה הרי כבר למדת שכרן
 של מצוות שהוקש כולן כאלחת לפיכך יזהר אד' בכלול
 בין קלו' בין חמורו' שכל אחת ואחת מביאחו לחיי
 העו'ה כענין שנא' כל המנו' אשר אנכי מולך היו'
 איותו תשמרון לעשו' למען תחיון ורבייתם ובחאתם
 וירשתם את הארץ אשר נשבע ה' לאבותיכם מהו כל
 המנו' שיהיו כל מצוותיה של תורה חשובין בעיניך
 כמצוה אח' שקולות זו בזו שמהא זריו לעשו' מצוה
 קלה כמצוה חמורה תשמרון לעשו' שיהא אדם למד
 על מנת לעשו' למען תחיון לעול' שכולו חיים אשריהן
 עמלי תורה ומקיימי המנו' שאפי' המצוות שנתן הק'
 להכאתן של בריות מקבלין עליהן שכר גדול לא ולמד
 ממה שכתוב בניס אחת לה' אלהיכם לא תחגדרו
 ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת ואמרו חז"ל
 מבקש אחת לידע מה בין רימוסות אלהינו לנימוסי
 האומו' המלכות מויליאה גזירות אפי' רעות ואין
 אד' יכול לעמו' עליהן ואפי' הכי העושה אותן אינו
 מקבל שכר והעובר עליהן הוא נהרג אבל הק' מוילי
 דיגמלאות להכאתן של י' ואם ישמרו אותן הוא
 נותן להן שכר וכן הוא אומר ושרע לפש לא תתנו
 כבשרכם וגו' וא"ה מנטערין על מיתיהן כעבודת
 אלהיהן ומסרטיין את בשרן כענין שני ויתגודדו
 כמשפטן כבודות וגו' ומהו אומר להן הק' לי' אני
 ה' נאמן לשלם שכר אמר להן הק' לי' אל תלערו
 עלמיכם ואני נותן לכם שכר ואמרו חז"ל באגדה
 מאני של ב"ו אנו יודעין מהון אני של מקום יוסף
 בשעה שמלך על המצרים היה מתירא מהם אמר
 לו פרעה אני פרעה מפני מה אתה ירא אני הו'
 שהמלכותך מי שיש לו ראש ידבר כנגדך שני ויאמי'
 פרעה אל יוסף אני פרעה מה עשה אותך אני
 ליוסף שמלך שמונים שנה כשיבא הק' ליתן שכר
 של כל מצוה ומצוה שכתוב בה אני ה' על אחת כמה
 וכמה גדול קיום המצוות שכל המקיים את המצוות
 קונה לו חיי העולם הזה והעולם הבא כענין שנאמר
 ושמרתם את מצוותי ואת חקותי ועשית' אותם אשר
 יעשה אותם האדם וחי בהם אני ה' וחי בהם בעה"ו
 ואני נאמן לשלם שכר טוב בע"ה כביכול אני ערב
 בדבר שאתם זוכין בה לחיי העולם הבא .

בני אם התחלתם במצוה השתדלו לגומרה ואל
 תתרתלו בה שכל המתחיי' במלו' ואיני גומר'
 אינו נקראת על שמו אלא על שם של גומרה כענין
 שני ואת עלמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים
 קברו בשכם וכי י' העלו והלא מרע"ה העלוס
 שנאמר ויקח משה את עלמו' יוסף עמו וגו' אלא
 מכיון שגזר על משה שלא ליכני לארץ ואלו נטפלו
 בהן נקראת על שמן ואמרו חז"ל כל מי שהוא
 מתחיל במצוה ואינו גומרה סוף שהוא קובר את
 אשתו וכינו ממי אתה למד מיהוד' שני ויאמר יהודה
 אל אחיו מה בלע כי נהרוג את אחינו וגו' היה לו
 להוליכו בכתיפו לאציו ומלן שגרס מיתה לאשתו
 שנאמר ותמת בת שבע אשת יהודה וגו' וכל העוסק
 בתורה ובמצוות לשמן אין חט' בא על ידו כענין
 שנאמר שומר מצוה לא ידע דבר רע ומעשה באדם א'
 שהיה זכיר במצוות לי'ית שמע שיש זונה בכרכי הים
 ונוטלת ארבע מאה זוז וקבעה לו זמן כיון שהגיע לו
 זמן בא וישב לו על פתח ביתה נכנסה שפחתה ואמר
 לה אותו האר' שקבע' לו זמן הרי הו' יושב על פתח הבני'
 חמי' לה יכנס כיון שכנ' הליעה לו שבע מכות של כסף
 ועליונה של זהב כיון שהגיעו לאותו מעשה ובה לפשוט
 את בגדיו באו ארבע לי'ית וטפחו לו על פניו ודמנו
 לו כארבע כיתי עדים מיד נשמט וישב לו על גבי
 קרקע אף היא נשמטה וישבה לה על גבי קרקע
 אמרו לו גפה של רומי אינו מניחתך עד שתאמר לי
 מוס שראית בי אמר לה העבודה לא ראיתי כך מוס
 אלא שאין כיופיך בכל העולם כלו אלא מצוה קלה
 לזנו ה' אלהינו וכתוב בה שני פעמים אני ה' אלהיכם
 אני נאמן לפרע ואני נאמן לשלם שכר אמרה לו
 העבודה איני מניחתך עד שכתבת לי שמך ושם
 עירך ושם רכך ושם מדרשך שאתה למד תורה
 עמדה ובזבזה את כל ממונה שלי' למלכות שלי'ת
 לעניים שלי'ת נטלה בידה ובאת ועמדה לפני מדרשו
 של רבי חי'א אמרה לו רבי גיירני אמר לה שמא
 עייך נתת באחד מן התלמידים הויליאה לה הכתב
 שבידה אמר לו עמוד זכה במקקך אמר אותן מלכות
 שהליעה לו באיסור הליעה לו בהיתר זהו מתן שכרן
 בעולם הזה אבל לעולם הבא איני יודע כמה עין
 לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו אלא
 תראו בני שמצוות לי'ית הוא ממצוות קלות שבתורה
 שאין לה מיתה ולא כרת ולא מלקות אלא מצוות
 עשה בלבד היא ומפני שהיה זכיר בה הלכות מעברי'
 חמורה ולא עוד אלא שביאחו לחיי העולם הבא
 הוסיף

הזהיר וזריו בשאר מצוות שמורות שבתורה על אחת
 כמה וכמה שמטיבין לו בעולם הזה ומליין אותו
 מדינה של גיהנם אמרו חכמים ז"ל כל העושה מצוה
 אחת כמאמרה אין מבשרין אותו בשורות רעות ומה
 טעם שומר מצוה לא ידע דבר רע ולא עוד אלא
 אפילו הקב"ה גוזר גזירה ומבטל בעבורו שנאמר באשר
 דבר מלך שלטון ומי יאמר לו מה תעשה וכתיב בתריה
 שומר מצוה וגומר .

בני הווי זהירין מאד בתורה ובמצוות ובמעשים
 טובים לפי שכשעת פטירתו של אדם אין
 מלווין לו לאדם אלא תורה ומעשים טובים בלבד
 שכן אמרו חכמים ז"ל באגדה שלשה אוהבים יש לו
 לאדם בחייו ואילו הן בניו ובני ביתו וממונו ומעשיו
 הטובים בעת פטירתו מן העול' מכנים אדם בניו
 ובני ביתו ואומר להם בבקשה מכס הוליאוני מדין
 המות הרע הזה והן אומרים לו ולא שמעת שאין
 שלטון ביום המות לא כך כתיב אח לא פדה יפרה
 איש ולא יתן לאלהים כפרו והוא מכנים את ממונו
 ואומר לו בבקשה ממך הוליאני מדין המות הרע
 הזה והוא אומר לו לא שמעת לא יועיל הון ביום
 עברה וגו' והוא מכנים מעשיו הטובים ואומר להם
 בבקשה מכס בואו והוליאוני מדין המות הרע הזה
 והן אומרים לו עד שלא תלך הרי אנו מקדימין שני
 והלך לפניך דרךך ואמרו חכמים ז"ל מאי דכתיב כי
 לויית חן הם לראשך כל מקום שהלך מצוות מלוות
 אוחך שאל' כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לנגד
 עשית לו דלת מצוות מזוהה מלווה אותך שנאמר
 וכתבתם על מזווי' ביתך אם לבשת כלים חדשים
 מצוה מלווה אותך שאל' לא תלבש שעטניו ואם
 הלפת לנלח מצוה מלווה אותך שאל' לא תקיפו וגו'
 וכן בחרישה וכן בזריעה וכן בכל דבר ודבר
 אמר הקב"ה אפילו לא היית עוסק בדבר אלא
 מהלך בדרך מצוה מלווה אותך שאל' כי יקרא קן
 לפור לפניך בדרך וכן הוא אומר כי חיים הם
 למולאיהם בכל דבר שחיי אדם תלווין את מולא בהן
 מלוי' קבועות ולכל דבר שאל' אצרו של אדם
 מצוות קבועות בהן שכן אמרו חכמים ז"ל באגדה
 רמ"ה מצוות עשה יש בתור' כנגד אצרים שבאדם
 שכל יום ויום אצרו לוחין על האדם עשה המצוות
 הללו כדי שתהא חיים וארכא לאצריך ושם"ה מליית
 לא תעשה כנגד ימות החמה שכל יום ויום משעה
 שהחמה זורחת עד שהיא שוקעת לוחת ואומרת לאדם
 גוזר אני עליך במי שהגיע ימך ליום הזה שלא

תעבר כי עבירה זו ואל תכריע אותי ואת כל העולם
 כולו לכף חובה .

בני אדם באת מצוה לידכם אל תחמלוה אלא עשו
 אותה מיד בהשתדלות בלי רישול כענין שנאמר
 ושמרתם את המצוות אל תקרא המלוי' אלא המצוות
 שכשם שאין מחמליין את המלוא כך אין מחמליין
 את המלוא אלא אם באת מצוה לידך עשה מיד
 ואמ' חכמים ז"ל לעולם יקדים אדם לדבר מצוה
 שמתוך שהקדימה בכירה לנעירה לילה אחת קדמתה
 ארבעה דורות לישראל שהקדמו' רות המואביה לנעמה
 העמונית ארבעה דורות

בני הווי זהירין מצוות שמלוה גוררת מצוה
 לאו וראו מה שכתוב בשלוח הקן דכתיב כי
 יקרא קן לפור וגו' שלא תשלח וגו' מה כתיב בתריה
 כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לנגד וגו' תזכה
 לבנות בית ולעשות מעקה עשה אדם מעקה לביתו
 מה כתיב בתריה לא תזרע כרמך כלאים שדך לא
 תזרע כלאים שזוכה לשדה וכרס קיים מצוות כלאים
 מה כתיב בתריה לא תחרוש בשור ובחמור וגו' קיים
 לא תחרוש מה כתי' בתריה לא תלבש שעטניו שזוכה
 לבגדים קיים כלאי בגדים מה כתיב בתריה גדילי'
 שזוכה למלוי' לינית מה כתיב בתריה כי יקח איש
 אשה חדשה שזוכה לאשה ולכנים ואמרו חכ"ל הוי
 לרתע מחטא הקל כדי שתרתע מחטא חמור הוי
 מקדים לדבר מצוה כדי שלא יקדמוך הפורעניות
 אם באת מצוה לידך אל תשמח לאותה מצוה אלא
 לאותה הבאה אחריה ואם באת עבירה לידך אל
 תדאג לאותה עבירה אלא מן הבאה אחריה שמלוי'
 גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה וכן הוא אומר
 והיה אם שמע תשמע אם שמע אדם מצוה אחת
 סופו לשמוע מצוות הרבה אם שמעת ציטן תשמע
 בהקצין ואם יפנה לבך שוב לא תשמע אשריהן עמלי'
 תור' ומקיימי המלוי' שמאירות לפניהן כנר הזה
 וכאור שני' כי נר מצוה ותורה אור ואמרו חכמי' ז"ל
 עשה לך נר שתלך לאורו מה הנר הזה מלייל את
 האדם מן המכשולו' כך העושה מצוה מאיר לפניו
 ומללת האדם מכל דבר רע שני' נר לרגלי דבריך
 ואור לנתיבתי מה הנר זה נר אחד מספיק לכמה
 בני אדם כך אדם שהו' תדיר במצוה זכותו מגנא
 לכמה בני אדם ומה הנר הזה מדליקין ממנו ואין
 אורו חסר כלום כך העושה מצוה בגופו או בממונו
 אינו חסר כלום שני' ופתן לרש אין מחסור ואמרו
 חכמי' ז"ל תלס הפתו' את המלוא פנר ואת התורה

באור לומר לך מה נר זה אינה מאירה אלא לפי שעה אף מלוא אינה מניחה בעול' הזה אלא לפי שעה ואת התורה תלה באור לומר לך מה האור מאיר לעולם אף התורה מאירה לעולם וכן הוא אומר בהתהלך תנחה אותך בשכבך תשמור עליך וגו' בהתהלך תנחה אותך בעולם הזה בשכבך תשמ' עליך זה יום המיתה והקילות היא תשיחך לעתיד לבא .

בני אדם צלם מלוא לידכם עשו אותה מן המובחר שכך א' חכ' ז"ל אני אמרתי לך שתול' מעש' מן המובחר הא כי"ד בא צן לוי אללך אדם אתה נותן לו מן המובחר אף אני יש לי ליתן לך מן המובחר שני יפתח ה' לך את חולצו הטוב ואם נתת לו מן החפירות ומן הקטניות אף אני יש לי ליתן לך מהן שני יתן ה' את מטר ארץך אבק ועפר מן השמים וכן מלינו בקרבנות נדבה שני אדם כי יקריב מכם קרבן לה' מן הבמה מן הבקר ומן האלן וגו' וה"כ אדם עז קרבנו וה"כ ואם מן העוף וה"כ וכפש כי תקריב קרבן מנחה וכן מלינו בקרבנות המשכן שחביב חביב קודם שני וזאת התרומה זהב וכסף ונחשת .

בני התנאו לפני קונכם במלות נאות והדורות כענין שני זה אלי ואנוהו וה"כ ז"ל וכי אפשר לו לאדם להתנאות לקונו אלא אנוה לו במלות עשה לפניו לולב נאה לינית נאה שופר נאה ואכתוב לו ספר תורי נאה נקולמוס נאה בדיו נאה בלבלר נאה ואכרוך אותו בשיראין נאה ואמרו ולהידור מלוא יוסיף משלו עד שליש במל' כלו יתן בו יותר שליש ממה שסוה עד שליש משלו מכאן ואילך אדם יוסיף יותר משליש משל הקב"ה כלו יזמן לו ריוח בכלל מה שהיה מריוח ועליו לשלם שכרו ואם עבר אדם עבירות הרבה יתיען עם שכלו וישתדל לשוה עליהם בתשובה ויעשה מלות הרבה כדי שישלים עצמו עם בוראו ויתכפרו לו עוונותיו ויושע מהן כענין שני כי בתחבולו תעשה עמך מלחמ' ותשועה ברוב יועץ וה"כ ז"ל באגדה אדם עשית חבילו של עבירות עשה כנגדן חבילות חבילו של מלוא כי"ד ענין רמות והיו לטוטפת בין עיניך לשון שקר ולמדתם אותם ויריס שופכת דם נקי וקשרתם לאות על ירך לב חורש מחשבות און והיו הדברים האלה על לבך ורגלים ממחרו' לרוץ לרעה לעולם הוי רץ למילה שנתנה בין ברכים יפיה שקרים עד שקר ואתם עדיי נאם ה' ומשלח מדנים בין אחים אמור לחכמ' .

אחותי את ואמר עוד לעולם יעשה אדם עצמו קבדניט לדבר מלוא פי' רב החובל ואם אין בידו ממה לעשות המלוא יהא ממשכן עצמו עד שיעשה שני אדם חבל תחבל שלמת רעך גדול כח התורה וקיום המלות שכן מליין את האדם מי"ר הרע שכך ה"כ ז"ל בני אדם פגע כך מנוול זה משכחו לבית המדרש אדם אבן הוא נימוח ואם ברזל הוא מתפוצץ שני הלל כה דברי כאש נאם ה' וכפטיש יפוצץ סלע וכן הוא אומר אהה לוי'ת פיקודך לשמור מאד שלא יתנה ישראל אלא לשמר מי"ר הרע וה"כ ז"ל באגדה נרי בידך ונרך ביד נרי בידך כענין שני כי נר מלוא ותור' אור ונרך בידו שני נר אלהי' נשמת אדם שמור את נרי ואני אשמור את נרך וכן הוא אומר שמור מלוא שמור נפשו וגו' גדול תלמיד תורה שכך ה"כ ז"ל כל הנביאים כולן לא נתבארו אלא למי שמגדל את בנו לתלמוד תור' ולמי שהוא משיא את בתו לתלמיד חכם ולמי שמשיבה לת"ח בעסקו אכל ת"ח עצמן עין לא ראתה וגו' וה"כ ז"ל באגדה חס נפסך לידע מתן שכרן של לדיקי' לעתיד לבוא לא ולמד מאדם הראשון שלא לנטות אלא על מלוא אחת ולא עשה ועבר עליה ראה כמי מיתות נקטו לו ולדורותיו עד סוף כל הדורות וכי חיוו מדה מרובה מדה טובה או פורענו' הוי אומר מידה טובה מרובה היושב לו מן הפגולין ומן הנותרים והמתענה ביום הכיפורי' והפורש מן הגזל ומן העריות ומשאר כל אסורין שבתורה על אחת כמה וכמה שזוכ' לו ולדורותיו עד סוף כל הדורות .

בני הוו מחשבין הפסד מל' כנגד שכרה ושכר עביר' כנגד הפסדה שאם אחס מחשבי' בזה לעולם לא תצטלו מן המלוא ולא תבאו לידי עבירה .

בני לאו וראו כמה גדול מתן שכרן של עושי מלוא שהן מתחטאין לפני המקום ועושה להם רלונס שכך ה"כ ז"ל באגד' בא וראה כמה מתחטאין עושי מל' יש להם פה לפני המקו' אדם שיש לו עסק לפני המלכו' פנמים שהוא נותן כמה ממון עד שמגיעין אותו אלל המלך כיון שהגיע אלל המלך ספק עשה שאלתו ספק אינו עושה אכל הקב"ה אינו כן אדם יורד לחוך שרכו ראה אשכול שבייר רמון שבייר תאנה שכרה מניחו בסל ובה ועומד באמצע העזרה ומבקש רחמים על עצמו ועל ישראל ועל ארץ ישראל שני השקפה ממעון קדשך וגו' ולא עוד אלא שהיה אומר אינו א

מכאן עד שתעשה לרבי היו' הזה שכן כתו' אחריו היו' הזה ה' אלהיך מלך לעשות וגו' יתה בת קול ואמרה תשנה לשנה הבאה ותביא כהיום הזה ולריך לו לאדם לעשות סייג וגדר למלות כדי להתרחק מן האסורין שכן או חכמים ז"ל הו' מתוין דין ועשו סייג לתורה גדולה היא מעלת התור' ויקרה יותר מכל כסף זהב ואבני' טובי' ומרגליו' שבשולם ודבר קל הוא לאבדה ולשכחה שכן א"ח ז"ל בתהלה דומה התור' לכסף זהב ואבני' טובות ומרגליו' שני' לא יערכנה זהב וזכוית וגו' אלו דברי תורה שקשין לקנותן בכלי זהב ונומין לאבד' כפלי' זכוית שאין דמיהן יקרים כל כך ולא עוד אלא שנופלין בקרקע ומשתברים וכן הוא אומר התשיף עיניך בו ואיננו וגו' וכל זמן שאדם עסוק

בדברי תורה הן מתוקין וערבין בפיו כדבש כענין שני' ומתוקים מדבש ומלינו באגדה כי פילוסוף אחד שאל אגו רבן גמליאל ואמר לו אפשר שדברי תורה מתוקין מדבש אמר לו הן התחיל אומר לפניו דברי תורה ואמר לפניו דברים המשיבין את הנפש והורה לו אותו הפילוסוף ואמר לו ודאי מתוקים מדבש ובאי זה דבש כדבש הבא בלפזיות לכן בני' הו' זהירין ורזיזין בתורה ובמלות כדי שתזכו לחיי העול' הזה ולחיי העול' הבא שכן א"ח ז"ל ראה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומלות שנא' ה' חפץ למען לרקו יגדיל תורה ויאדיר ואלהינו יפתח לבנו לתורתו ויחכמו מלותיו ברחמיו הרבים אמן •

המעלה החמישית מעלת גמילת חסדים :

בני בואו ולא מדכס מעלת גמילו' חסדים דעו בני כי מעלת גמילות חסדים מעלי' חביבה מאד לפני הקב"ה ובעבורה יזכה האדם לקנות חיי העולם הזה והבא ולא עוד אלא שכל מי שהוא עושה חסד עם הצרות הרי העולם מתיישב בשבילו כענין שני' ישב עולם לפני אלהי' חסד ואמת מן ילרוהו וא"ח ז"ל על ג' דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים גדולה היא מעלת גמילות חסדים שהיא אחת מני"ג מדות שנתיהם בהן הברא כענין שנא' יי' ריך אפים ורב חסד וא"ח ז"ל ורב חסד מטה כלפי חסד כלו' שאם האדם מחלה זכאי ומחלה חייב מכריע כף של זכיו' על כף של חובות ומזכה אותו דין זהו חסד גדול שה"ק עושה עם צרותיו שמוזכה אותן כדי להביאם לחיי ע"ה וז"ל רוד דלותי ולי' יהושיע ומלינו שה"ק בעלמו נתעס' בג"ח שכן א"ח ז"ל תורי' תחילתה ג"ח וסופה ג"ח תחילת' ג"ח שני' ויעש ה' אלהי' לאד' ולאשתו כתבו' עור וילביש' וסופה ג"ח דכתיב ויקבור אותו צדיק ולא עוד אלא שכל העול' נכנה בחסד כש"א אמרתי עולם חסד יבנה וכה"א זכור רחמיך ה' ומסדך כי מעול' המה גדולה ג"ח יותר מן הקרבנות שני' כי חסד חפתי ולא זבח ואח"ז באגד' עובדי הים פירשו אותו נחית בחסדך זה גמילות חסדים נהלת בערך זה תורה כמה דתימא ה' עוז לעמו יתן ועדין הים העולם מתמוטט אימתי נתבסס העול' אל נוה קדשך עד שלא נברא בהמ"ק היה העול' עומ' על (טרופט) של שתי רגלים כיון שנכנה בית

המקדש נתבסס העולם ועכשוו שאין בית המקדש קיים גמילו' חסדי' מכפר' במקומו שני' כי חסד חפתי ולא זבח ולא עוד אלא כל מי שהוא עוסק בגמילות חסדים זוכה לחסית בזילו של מקום שני' ואשים דברי כפיך וכלל ידי כיסיתך ואמרו חז"ל באגדה ואשים דברי כפיך זו תור' וכלל ידי כיסיתך זה גמילות חסדים כמו שני' מה יקר חסדך אלהים ובני אדם כלל כנפיך יחסין גדולה גמילת חסדים מן התורה ומן הקרבנות שנאמר פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה ותורה וחסד לא נאמר אלא ותרת חסד מי נתלה בני' הוי אומר קטן נתלה בגדול תדע לך שכן הוא שהרי מבטלין ת"ת להולאת המת ולהכנסת הכלה מפני שהם גמילות חסדים לפיכך לריך אדם שיהא מחזר ורודף לעשות לרקו וגמילות חסדים שכן שלמה מזהי' בחכמה ואומ' רודף לרקו וחסד וגו' שכל הממזיר ורודף אחר גמילו' חסדים הקב"ה ממליא לו מעות לעשות מהן לרקו לבני אדם המהוגנין •

בני בואו וראו כמה גדולה מעלת גמילות חסדים לפני המקום שהיא אחת מג' מדות טובות שהקב"ה מבקש מישראל כענין שנא' הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך כ"א עשות משפט והאבנת חסד ואמרו חכמים ז"ל עשות משפט זה הדין והאבנת חסד זו גמילות חסדים והלמע לכת עם אלהיך זה הולא' המת והכנסת הכלה כלומר שאם הם עניים וילטרכו לגבות מעות ללורך קבורת המת או ללורך תכשיטי הכלה שיעשה הדבר בלענה כדי שלא לביישם ואמר

מעלות

מעלת נמילת חסדים

המדות

ואמר עוד גדולה נמילות חסדים מן הנדקה שני זרעו
 לכס לנדק' קלרו לפי חסד אדם זורע ספק אוכל
 ספק אינו אוכל שמא תלקה התבואה בשדפון ובירקון
 וכיוצא בו קולר ודאי אוכל ואומ' אין הנדקה משתלמת
 אלא לפי ג"ח שבה כלומ' לפי הטורה שיטריה
 אדם לעשו' לנדק' ישלם לו הק' שכרו והטורה שטורה
 בה הוא הנקרא ג"ח שני זרעו לכס לנדק קלרו לפי
 חסד ואומ' בני' דברים גדולה ג"ח יותר
 מן הנדק' לנדק' בממונו ג"ח בין בממונו בין בגופו
 לנדק' לעניי' ג"ח בין לעניים בין לעשירי' כלומ'
 שאם יתאכסן אפילו העשיר צדיחו ומאכילו ומשקהו
 ומקבלו בסבר פנים יפות הרי זה נקרא גמילות
 חסד כמו שאמרו חכמים ז"ל מלך באכסניא לריך
 פרכסה לנדק לחיים ג"ח בין לחיים בין למתים
 כלומר שמספרו ונושאו ועוסק בקבורתו זו היא
 גמילות חסדים גמורה כענין שאמר יעקב אבינו
 ליוסף ע"ה ועשית עמדי חסד ואמת ואמרו חז"ל
 אי זהו חסד שהוא של אמת אותו שעושין עם
 המתים מפני שאינו מנסה לתשום גמול כי אם
 מאת המקום גדולה ג"ח שאדם אוכל הפירות
 בשולם הזה והקרן קיימת לו לשולם הבא שכן
 אמרו חכמים ז"ל אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן
 בשולם הזה וקרן קיימת לו לעולם הבא וכן אמרו
 חכמים ז"ל כבוד אב ואם וגמילות חסדים והצלת
 שלום בין אדם לחבירו ות"ת כנגד כולם ולא עוד
 אלא בשביל גמילות חסדים שאדם עושה בממונו
 הקב"ה משמר לו יתר הממון שנשאר לו ישב שולם
 לפני אלהים חסד ואמת מן ינארוהו כלומר למה
 ישב העשיר בעשרו לפני אלהים בעבור חסד ואמת
 שהכין ועשה לעניים ינארוהו לאותו ממון שנשאר לו
 והיינו דאמרי אינשי מלה ממון חסד ואמרו לה
 מלה ממון חסד וכן אמר שלמה בחכמתו יש מפזר
 ונוסף עוד לא ולמד כמה גדולה מעלה ג"ח שכן
 מקדמתו והולכת לפניו ליו' הדין כדי ללמד עליו
 פניגורי' כענין שני' לנדק ומשפט מכון כסאך חסד
 ואמת יקדמו פניך ואמרו חז"ל באגדה מלאך הממונה
 על הנדקה והחסד רגליו קלות ועוד שמלאכי קטיגורא
 עולין לקטרג המלאך הממונה על הנדקה והחסד
 מקדים ועולה שני' חסד ואמת יקדמו פניך גדולה
 גמילות חסדים שבני' אדם עושין זה עם זה העולם
 מתקיים שכן אמרו חז"ל כל העושה חסד עם חבירו
 מעלה עליו הכתוב כאילו כבאו לעולם שני' אמרתי
 עולם חסד יבנה וכל מי שאינו עושה חסד עם

חבירו כאילו כופר בעיק' שני' ולא זכרו ברית אלהי'
 ובמ' לא זכרו שלא עשו חסד כענין שנאמר ולא
 עשו חסד עם בית ירובעל הוא גרעון ומנין שבשכ'
 ג"ח העולה מתקיים שכן אמרו חז"ל עשרה דורו'
 מאדם ועד נח להודיע כמה ארך אפי' לפניו שכל
 הדורות היו מכעיסין ובאין עד שהביא עליהם
 את מי המבול לפי שלא מלינו בנה שהיה בעל
 חסדים לפיכך לא היה כרי בזכותו להגן על כל
 כל העול' עשרה דורו' מנח ועד אברהם אבינו
 להודיע כמה ארך אפיס לפניו וכו' עד שבא אברהם
 אבינו וקב' שכן כולם שכן מלינו באברהם אבינו
 שג"ח לפיכך היה כדי בזכותו להגין עליו ועל כל
 העול' כולו ומנין שהיה בעל חסדים שכן אמרו חז"ל
 באגדה מאי דכתי' מי העי' ממזרח לנדק וגו' ישיני'
 היו א"ה מבוא תחת כנפי השכיני' ומי העירן לבוא
 ולחסו' תח' כנפי השכיני' אברה' ולא תאמ' א"ה בלבד
 העיר אלא אף הנדק' היתה ישי' והעיר' אברהם
 שנא' לנדק יקראוהו לרגלו שהיה אברהם פותח פונדק
 ומקבל עובדי' ושבי' שני' ויטע אשל בבאר שבע ויקר'
 שם אברי' בשם ה' וגו' שפי' האשל הודיע שמו של
 הק' וגבורתו בשולם וכן הוא אומר תתן אמת מי
 מבקש להק' שיעש' עמו חסד הוא אומ' מי שהוא גומל
 חסדים ולא עוד אלא שבזכות ג"ח אסר הקב"ה
 עלמו בשבעה שני' אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם
 ואמרו חז"ל אם ראיית זכות אבות וכו' אמרו'
 שנתמוטט' הרב' בג"ח שני' כי ההרים ימושו והנבעות
 תמוטינה' וחסדי' מאתך לא ימוש זה ג"ח וברי' שלומי
 לא תמו' זה המש' שלום בין איש לאשתו בין אדם
 לחבירו שגם זה ג"ח הוא אמר מרחמך ה' שהקב"ה
 מתמלא רחמים על עולמו כביכול למד מצדיותיו
 ומה אלו שהן לרכי חסד עושין חסד זה עם זה אני
 שאני מלא חס' ורחמי' על אחת כמה וכמה שאני
 לריך לגמול חסד עם צדיותי ומעשה במונדי המלך
 שעמד ובזכו כל אולרותיו לעניים בשני' צלורת חבירו
 עליו אחי' וביח' אביו אמרו לו אבותיך גנוז אולרות
 והוסיפו על של אבותם ואת עמדת ובזכות שלך
 ושל אבותיך אמר להן אבותי גנוז אולרות למטה ואני
 גזתי למעלה שנאמר אמת מארץ שולטת ונדק משמים
 כשקף אבותי אצרו במקום שהיד שולטת בהן ואני
 גזתי במקום שאין היד שולטת בהן שנאמר לנדק
 ומשפט מכון כסאך חסד ואמת יקדמו פניך אבותי
 גנוז אולרות שאין עושין פירות ואני גזתי אולרות
 שעושין פירות שני' אמרו לריך כי טוב וגו' אבותי

גנוזו אורות ממון ואני גנזתי אורות נפשות שנאמר פרי לדיק עץ חיים ולוקח נפשו חכם אבותי גנוזו אורות בעולם הזה ואני גנזתי לעה"ב שני' והלך לפניך דרך וגו' .

בני כואו וראו כמה גדול כח ג"ח שכל מקום שיש ג"ח ולדקה שם יש שלום וכ"מ שיש שלום יש לדקה כענין שני' חסד וראו' נפגשו לדיק ושלום נשקו שכל זמן שהבריות נוהגים בשלום זה עם זה עושין לדקה וג"ח זה עם זה ובכל מקום שיש לדקה שם שלום מלוי' ולא תאמר בתחתונים בלבד עשה שלום אלא אף בעליונים שכך אמרו חכמים ז"ל באגדה העני הזה יושב ומתרחש' מה פלוני בן פלוני יושב בתוך בית והוא נד ומטלטל פלו' ישן על גבי מטתו והוא ישן על גבי קרקע ועמדת אהה ונתת לו אמר הק' מעלה אני עליך כחילו נתת שלום בינו לביני שנאמר משוכב נתיבות לשבת ואומר או יחוק במעוזי יעשה שלום לי שלום יעשה לי שכל הגומל חסד עם הבריו' ומרחם עליהם משים שלום בפמלי' של מעלה ובפמלי' של מטה שני' או יחזיק במעוזי וגו' שלום בעליוני' שלו' בתחתוני' שלו' לו שלום לעני שלו' בעה"ז ולעה"ב ועו' אחז"ל מנין שלדקה וג"ח פרקלי' גדול בין יש' למקו' שני' כה אמר ה' אל תבא בית מרזח ואל תלך לספור ואל תגוד להם כי אספתי את שלומי מאת העם הזה נאום ה' את החסד ואת הרחמי' וגו' כי אספתי שלומי' וגו' את החס' זו ג"ח ורחמי' זו לדיק' לומי' לך שהלדקה וג"ח פרקלי' גדול ושלום גדול בין ישראל לאזיהם שבשמים .

בני לאו וראו כמה מעלה של בעלי לדקה וג"ח גדול שהן חסין בזילו של מקום כענין שנא' מה יקר חסדיך אלהים וגו' ולא עוד אלא שג"ח מתכפר' אפי' בדבר שיש בו שבעה כענין שני' לכן נשבעתי לבי' עלי אס יכופ' עון בית עלי בזבח ומנחה עד עולי' ואמרו חז"ל בזבח ובמנחה אינו מתכפר אבל מתכפר בתורה וג"ח כי הא דרבי' ואביי תרווייהו מדבית עלי קאתי רבא דעסק בתורה חיה ארבעין אביי שנין דעסק בתורה וג"ח חיה שיתין שנין .

בני הוו זהירין בג"ח מפני שזכות' עומד' לו לאדם ולבניו ולבני ביתו עד סוף כל הדורו' שכך אמרו חז"ל החסד עומדת לו לאדם לעולם עד סוף כל הדורו' שני' וחסד ה' מעולי' ועד עולי' על יריאיו אבל הלדק' עומד' לו לאד' עד ג' דורו' שני' ולדקתו לבני בני' ואם חישב אד' לעשו' ג"ח או שו' דבר מלוי' ונאנס

ולא עשאה מעלין עליו מן השמי' כחילו עשאי' ומקב' עליה שכר ומי כותבה אליה זו'ל ואמרו חז"ל באגד' הו' פנחס הוא אליה זו'ל שאלמלי' הו' לא היינו חיים בגלו' שמיים שחרב בהמ"ק היו מקריבים שני תמידין בכל יום וכותב בעורותיהן מלות ולדקו' שעושין יש' בכל יום ויום ומה אם בספרו של צ"ו נתן חסד לאומי' שלימי' כדכתי' ויכתב בס' דברי הימי' לפני המל' לכשיבא ספרו של הקב' שני' אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקש' ה' וישמ' וגו' ע"כ"ו אשריהן ג"ח מה לפון להן לעתיד לבא שכ"ז שהם יכולים לעשו' חסד בממונן עושין ואם אינן יכולין לעשו' בממונן עושין ג"ח בדבריהן ומנחמין את העניים ומסבירין להן פנים ועולה להן לחשבון גדול שני' וחסק לרעב נפשך לחמך אין כתי' כאן אלא נפשך מכאן אמרו חז"ל אם אין לך מה ליתן לו תנחמהו בדברי' תלא נפשי עליך שאין לי מה ליתן לך ואם יש יכולת בידך ונפש נענה תשביע ועל שניהן הוא אומי' ורח נחשך אורך ואחז"ל באגדה העני הזה עומד על פתחך והק' עומד על ימינו שני' כי יעמד לימינ' אביון דע שאני עומד על ימינו ועתי' לשל' שכר ואם אין אתה נותן לו דע ששמי עומי' על ימינו והו' עתי' ליפרע מאותו האיש שני' להושיע משופטי נפשו וכל פרוטה שאד' נותן ללדק' ואפי' דבר של חסד שאין בו מעש' הכל נכתבין לפני המקו' ועולי' לו לחשבון מלואה כחילו עשאה שנא' ויכתב בספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו .

בני אם בקשת לידע כה ג"ח לא ולמד מצווע הלדיק שבשכר ג"ח שעשה צווע עם רות המואביה זכה ויאל ממנו דוד שכך אמרו חז"ל באגדה המגי' הזו והי' מגילת רות אין בה לא קוממאה ולא טהרה ולמה נכתב' כדי ללמדך כה ג"ח ומאו ג"ח שיהי' האד' רחמן מרחם על הבריו' כדרך שהבור' ית' הוא מרחם ומלא רחמים כענין ה' ה' אל רחום וחנון וכן הו' אומר ורחמינו על כל מעשיו ובמעלת המדה הזאת נתיחסו בה בני ישראל שכך אמרו חז"ל כל המרחם על הבריו' בידוע שהוא מזרעו של אברהם אבינו ושיהא גומל חסד עם כל אדם לעשירים ולעניים ולחיים ולמתים ושיהא מקרב את הרחוקים כ"ש הקרובים היו לריכין לפרנסה מתפרנסם לכסות מלבישן לאכסניא מכניס' בתוך ביתו ללוי' מלוא להן לשאלו משאילין ללמוד תורה מלמדן להוכיחן מוכיחן מדבר בטובתן ומעלי' פייו ממוניהן בזמן שה' שמח' שמה עמהם וכשהן עליבין משלגן כדברים

ראה אותו מפקי' נכסיו ומנגה את עלמו מקרבו אללו ומוהירו וכן בכל דבר ודבר שהוא בחבירו יהי דן בעלמו כאילו הגיע למקומו של חבירו כענין שני' ואהבת לרעך כמו' ויעש' חסד עם מי שראוי לו ועם מי שאינו ראוי לו כי אם יהיה ראוי תשימנו במקומו ואם הוא לא יהיה ראוי בו אתה ראוי כי הכורה לך לעשו' הטוב והחסד ואמ' אחד מיעבד חסדיך עד שתקדים בלא שאלה וכן ירני'

אדם עלמו לשלם טובה למי שגמל עמו טובה כדי שלא יהיה מכפויי הטובה ששכס שמוה לו לאדם שיהיו כל הצדיות גומלין עמו חסד בשעה שטוב לריך להס כך הוא ראוי לגמול חסד לכ"א בשעה שהן לריכין לו לכן בני הוו זהירין וזריון במעלי המד' החשוב' הוא' כדי שתזכי להקביל פני שכניה וליהמו מזיו' כענין שני' אני בלדק אחזה פני' אשבעה בנקין תמונתך האל ילחמנו בה ברחמי הרבים אמן .

המעלה השישית והיא מעלת הצדקה :

בני בואו ואלמדכי' מעלת הצדקה דעו בני כי מעלת הצדקה היא מעלה גדולה ומגע' עד כה"כ שדך אחז"ל שאלו את שלמה עד היכן כחה של צדקה אמר להן לאו וראו מה פירש דוד אבא פזר נתן לאצויים לרקתו עומד' לעד קרנו תרום בכבו' שעולה ומתחממת עד כ"ה ואחז"ל באגדה אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע כמה תרום קרנן של יש' אמר להן בני תשא את ראש כמה הוא נשיאות ראש שלהן בצדקה ונתנו איש כופר נפשו לה' וגו' כמו שני' כופר נפש איש עשרו חביבה היא הצדקה לפני המקום שכל העושה לרקע עם חבירו מעלין עליו כאילו החיה את נפשו ולא עוד אלא שכל הרגיל בצדק' זוכ' וקוני' לו חיי העה"ז וחיי העה"ב כענין שני' בצאורה לרקע חיים ודרך נתיב' אל מות שבזמן שאד' רואה את העני שאין לו מה יאכ' ונותן לו פרוטה ולקח ממנו פת ואוכל ונפשו שבעה עליו נמל' שזה החי' אות' שאלמלא זה שמא הי' מת ברעב הוי אומ' בצאורה לרקע חיי' שני' העושה לרק' עם חבירו מעלין עליו כאילו החי' אותו ודרך נתיבה אל מות שכל הרגיל בצדקה כופה מעליו מ"ה שאינו יכו' לשלוב בו ואפי' אם נקנסה עליו מיתה וכן הוי' אומר לא יועילו חולריו' רשע ולרקע תלי' ממות ולא עוד אלא שעומד' לעה"ב שאין בו מות שני' ודר' נתיב' אל מות ואחז"ל בכח הצדקה עתדין המתים לחיות שכן מלינו בחליהו הנבי' שהי' הולך מהר אל הר וממערה אל מערה והלך לו לרפית אשה אלמני' קבלתהו בכבוד גדול מפניה ומייני' ומשמני' היו אוכלין ושותין הוא והיא ובעה לאחר ימים חלה בן האשה ומת והחי' אותה אליהו ברפלתו וכן כבדה השומני' את אליש' כענין שני' נעשה נא עליות קיר קטנה וגו' וכל פעם שהיה עובר אלישע דרך שם יסור שמה וכישרה שתלך בן

והרת וילדה ומת והחיה אותו גדולה היא הצדקה שנמשלה לזרע כענין שני' בצקר זרע את זרעך ולערי' אל תנח ידך בו' ואחז"ל בצקר זרע את זרעך שאם בא עני אללך שמרית תן לו ולעריב אל תנח ידך שאם בא עני אללך ערבי' אל תאמר כבר נתתי בשחרי' אלא חזור ותן לו כי איך יודע אי זה יכשר שאין אתה יודע אי זו מני' עומד' לך ואם עומד' לך שיהן הרי יותר טוב ולמי' נמשלה הצדקה לזרע מה הזרע הזה אדם זורע סאה א' וכונס ממנה כמה סאין כך כל מה שאדם נותן לצדקה מתרבי' לו כזרע הזה וכן הוי' אומר ויזרע יחק בארץ ההי' ואחז"ל באגדה זרע לרקע לעניי' כמ' דתימי' זרעו לכס לצדק' וקלרו לפי חסד וכל הנותן לרק' לריך שיתנהג בסתר כדי שלא יתבייש העני כשנותני' לו כענין שני' פתוח תפתח את ידך לו הוי' פותח את ידך בינק לבינו עד שלא תהא ידך האחרת מרגש' כדי שלא יתבייש ואחז"ל כל העושה לרקע בסת' הקב"ה כופ' ממנו ומאנשי ביתו מ"ה שנקרא אף שני' מתן בסתר יכפה אף ואחז"ל גדול העושה לרקע יותר מ"מ רב שאילו במ"ר כתי' כי יגורתי מפני האף והחממה ואילו בעושי לרק' בסתר כתי' מתן בסתר יכפה אף ואחז"ל נתן תתן לו אפי' ק' פעמי' לו בינק לבינו מכאן אמרו לשכת חשאי' הית' בירושל' יראי חטא נותנין לתוכה בחשאי' ועניי' בני טובים מתפרנסין מתוכה בחשאי' ונמלא באגדה שת"ח היו מהלכין לחלק לרקע בליהו ופגעו בהן רוחו ושדין ומוזיקין אמרו להן לא כן כתיב בתורה לא תשיג גבול רעך וכת' בו תרמוש כל חיתו יער כלומר הלא אתם יודעים כי התהום והגבול שלנו ליך בליהו כשם שאין לנו באים בתחומכם ביום כך לא היה לכם ליך בתחומינו בליהו אמר להם שוטים אתם אלו היינו הולכים לזורך עלמנו יפה

אתם אומרים עכשיו לא יאלצו אלה לעשות רצון המקו' שגולל אור מפני חשך וחשך מפני אור אמרו להם לא כך כתיב מתן בסתר יכפה אף מיד ברחו והלכו מהם :

בני בואו וראו כמה גדולה מעלת הצדקה שכל מה שמחבר אדם ממנומו לצדקה הוא נוסף לו יות' שכך אחז"ל אם ראית אדם שמסור מעותיו לצדקה הוי יודע שנוסף לו שני' יש מסור ונוסף עוד ואם ראוי אדם שמונע עלמו מן הצדקה הוי יוד' שהו' מתחס' שני' וחושך מיושר אך למחסיר לאו וראו מגופו של אדם כ"מ שהו' מסתפר הוא מחליף וכ"מ שאינו מסתפר אינו מחליף שער הזקן והראש לפי שהן מסתפרין הם מחליפין הגביע' לא מסתפרין ולא מחליפין הרחילה הזא' לפי שהיא נגזזת היא מתחלפ' החזו' הזה אינו נגזז ואינו מחליף גדול הצדקה שהו' אוכל הפירו' בעה"ז והקרו קיימת לו לעה"ב שני' צדקתו עומד' לעד ולא עוד אלא כל הצדקה שעושין יש' זה עם זה הק' מחשב עליהן כאילו לפניו הן עושין כענין שני' אך ביי' לי אמר צדקות ועוז וכו' .

בני לאו וראו כמה גדול' כחה של צדקה אדם מצוי' עולה שער עולה בידו מנחה שער מנח' בידו שלמני' שער שלמני' בידו אדם עושה צדקה שער כל הקרבות בידו שני' זנחו זנחי צדק וגו' זנח לא נח' אלא זנחי מלמ' שהיא חביבה מכל הקרבות כולן וכן הוא אומר ואלה מדות המזנח עד וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה' פתח במזנח וסיים בשלחן אלא לומר כך כ"ז שבהמ"ק קיים היה המזנח מכפר משחרב בהמ"ק נעשה שולחנו של אדם מזנח כפרתו ואחז"ל בזמן שבהמ"ק קיים אם אדם שוקל שקלו ומתכפר לו ועכשיו שאין בהמ"ק קיים אם עושין צדקה מוטב ואם לאו באין א"ה ונוטלין אותו בזרוע וכן הוא אומר הלא פרוש לרעב לחמי' זכה הלא פרוש לרעב לחמי' לא זכה ועניים מרודים תביא בית אעפ"כ נחשב לו לצדקה שנא' ונוגשך צדקה לעולם יחלק אדם ממנומו לצדקה לפי שאין אדם ותן משלו כלום שני' לי הכסף ולי הזהב וגו' ואמרו חכמים ז"ל הן לו משלו שאתה ושלך שלו לפיכך אל יבי' אדם צד' עין במנומו של מקו' ויעשה ממנו צדקה חביב' היא הצדק' שכך אמרו חז"ל גדול הכנסת אורחים יותר מהקבל' פני שכני' שני' ויאמר אדוני אם לא מלאחי הן בעיניך וגו' ולא עו' אלא שהצדקה כהלוואה הוי' לפני המקו' כאדם שמלוה

מעות לחבירו שחיי' להחזיר' לו שני' מלוה ה' חוק דל וגו' ואמרו חז"ל באגד' יכול נתן אדם פרוסה לעני' הק' משל' לו פרוסה לא כי אלא אמר הק' נפשו של עני' היתה מפרנסת לאלה מפני הרעב ונתת לו פרוס' והחייית את נפשו חייך שאני מחזיר לך נפש תחת נפש למחר בנק' או בתך באין לירי חולי' או מיתה וזכ' אני להם המנו' שעשית ומלי' אותן מן המית' וכן אמרו חז"ל אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו כביכול עבד לזה לאיש מלוי' גדול הוי' הצדק' שמלל' את האדם ממייתה משונה כענין שני' צדקה תליל' ממנו' ולא עוד אלא שמלי' אתו מדיני' של גהינם שכך אמרו חז"ל מאי דכתי' אם שלמני' וכן רבי' וכן נגזזו ועב' ועניית' לא אעל' עו' אם שלמני' אם רוא' אדם שמונותיו מנומלמני' יעשה מהם צדקה וכן רבי' כ"ש כשהן מרובי' וכן נגזזו ועב' כל המגזז את נכסיו ועושה מהן צדקה הרי ניול מדינה של גהינם משל לשתי רחילות שהיה עובר' בנהר אחת גזוז' וא' אינה גזוז' גזוזת עובר' ושאיני גזוז' אינה עובר' ועייתי אפי' עני' המתפרנס מן הצדק' חיי' לעשות צדק' לא אעך עוד שוב אין מראין לו סימני' עניו' ואמ' עוד עני' שנתן פרוס' לתמחוי ופרוט' לקופ' מקבלין ממנו ואם לא נתן אין מחייבין אותו ליתן בני' לאו וראו כמ' גדולה כחה של צדקה שאפי' אר"ה כשעושין צדקה הק' תול' להן ומקבלין עליה שער שהרי עשו הרש' בשביל צדקה שעשה עם אביו והאכילו והשקוה זכה לקב' מלכו' מכל שא' האומרו ונתן לו ארכ' למלכותו וכן לנבוכדנצר כשפתר לו דניאל החלו' ואמר לו שגזר דניו נגזר ואינו יכול לעכבו כ"ח בצדקה כענין שני' להן מלכי' ישפר וחטוף בצדקה פרוק ועווייתך במחן ענין וקבל ממנו נבוכדנצר ושלח אגרות בכל מלכותו והכריז שכל העניים יבאו ויתפרנסו ממכסי' המל' ותלה לו הק' י"ב חודש ואלמל' שמנע עלמו מן הצדק' לא באת עליו הפורענות לסוף שנה גבה רוחו וזחה לבו עליו וכיון שראה חגרי' עושין כן הרי שמלי' הכאתם לי אמר' לו הם העניים שאמ' לך דניאל לפרנסתן כדי שיחלה לך המקום אמר להן ומה יכול לעשות לי והלא שרפתי את ביתו באש ועליו נח' לפני שבר גאון שמתו' שנתנא' לבו באש עליו הפירענו' ומנין שנתלה לו שנה שני' לקל' ירחין תרי' עשר וגו' לפיכך אמרו חז"ל אין מקבלין צדק' מן הגוי' ואם קבלה נותנה לעניי' גוים וכל המקבל צדק' מן הגוים אין רוח המקום מוח' הימנו לפי שהוא גירס' להם

מעלות

מעלת הצדקה

המדות

זכות ונותן להם ארכא ועוד שהוא נותנה לו לשם
 ע"ז שלו תדע לך שהרי דניאל נענש על שהשיאו
 ענה זו לכבודו של שני להן מלכא מלכי וגו' וכת'
 כלא מטא על ומגלן דליענש דניאל שני ותקרא
 אסתר להתך ואמר מר התך זה דניאל ולמה נקרא
 שמו התך שחתכוהו מגדולתו וא"ד שכל דברי מלכות
 נחתכו על פיו וא"ת היכן נענש דניאל שהושל' לגוב
 אריות ואם עניי' יש' אינן יכולין להתפרנס מישראל
 מוטב שיקבלו מן הגוים ואל ימותו ברעב .

בני בואו וראו כמה קש' אפי' שגגתה של צדקה
 שכך אחז"ל אלמלא הללוהו יהונתן שתי ככרו'
 לדוד לא נחלקה מב"ד ולא נהרג' נוב עיר הכהני'
 ולא נטרד דואג ולא נהרג שאול ויהונתן בנו אשריהן
 בעלי צדקה שכ"ז שאדם עושה צדק' מממונו הק'
 פותח לו את ידו הרחב' ומרחיב לו בעת צרה ומעכב
 הימנו את הפורענו' כענין שני' מתן ארס ירחיב לו
 ולא עוד אלא שבשעת פטירתו הק' משרה אותו אל
 אברהם יצחק ויעקב שנקראו גדולים שני' ולפני
 גדולים ינחנו ומנין אנו יודעין שנקראו גדולים
 באברהם כתיב האדם גדול בענקים וביצחק כתיב
 ויגדל האיש וביעקב כתיב ויגדלו הנערים וכיון שקלכל
 עשו ומכר את בכורתו ליעקב נא' עליו הנה קטן
 נחתך בגוים ונוטל ממנו שם הבכורה והגדולה ואל
 על יעקב .

בני אם ראיכם עניי בא' אלליכם תמלאו עליו רחמי'
 כאילו הוא אחיכם חו קרובכם ואם תראו
 אותו ביישן חנו לו דרך הלואה כענין שני' כי יהיה
 כך אביון מאח' אחיך באחד שעריך וגו' וסמיך
 ליה כי פתח חפתה את ירך לו ואמרו חז"ל באגדה
 פתח לו בדבריו' עד שלא תתן לו שאם היה ביישן
 אמור לו שמא אחת לריך ללוו' מכאן אמרו צדקה
 נתנה כמלוה ועוד אמר' גדול המלו' יותר מן
 העושה צדקה ומטיל לים יותר מכולן וכן הוא
 אומ' אשרי משכיל אל דל וגו' ואמרו חז"ל באגד' אשרי
 משכיל מסתכל בו האין לזכות בו כיצד בשעה שאדם
 רואה עני בן טובי' וכן גדולי' שירד מנכסיו והו' מתביי'
 ליקח לך אללו ויאמר לו שמעתי עליך שנפל' לך ירוש'
 במדינה ואתה לריך ללות הילך חפץ זה וכיון שאתה
 נוטל דמים אתה נותנס לי ובשעה שתתנס לו הוי אומר
 במתנה נתוים לך ולא עוד אלא כל המסתכל
 בעני היא' יזכה ינ' מדינה של גהיני שכך אמרו
 חז"ל באגד' כ"ה פעמים כתי' אשרי וכולן אינו
 מפרש קבול שכ' אלא בזה ומהו קבול שכרו ביו' רעה

ימלטוהו ה' ואין רעה אלא גהינס שני' וגם רשע ליום
 רעה ועו' אמרו האומר אינו מתפרנס מאחרים
 שוקדין ומפרנסין אותו כיצד נותנין לו לשם מתנה
 וחזרין ונותנין לו לשם מלוה או אומ' לו לך והציא
 משכון כדי להפיס דעתו ועוד אמ' ג' מדות צותני
 צדקה הנותן בצדקה הרי זה משובח המלוה
 בלא רבית למעלה הימנו הנותן למחלה לשלי' ולרבי'
 למעלה הימנו מפני שאינו מתבייש בך כלל וצומן
 שאדם עושה צדקה יעשה אות' בעין טובה ובשמחת
 לבב ואל יעשה אותה בעין רעה ובלב רעה כענין
 שני' ולא ירע לבבך בתתך לו ואמרו חז"ל באגדה
 למדך תורה דר"א כשאדם עושה מלוה יהא עושה
 אותה לבב שמח שאילו היה ראוין יודע שהקב' כותב
 עליו וישמע ראוין ויילכו וגו' בכתיפו היה עושו
 אלל אביו ואילו היה אהרן יודע שהי' הק' כותב עליו
 הנה הו' יול' לקראתך וראך וגו' בתופים ובמחולות
 היה יולא לקראתו ואילו היה יודע בשום שהק' כותב
 עליו ויזכר לה קלי עגלות פטומות היה מאכילה' :
 בני בואו וראו כמה חביבתן של בעלי צדקה לפני
 המקום שאע"פ שאין נותנין משלה' כלום אלא
 משל הק' כענין שני' לי הכס' ולי הזהב וגו' ואומ' כי
 ממך הכל ומידך נתנו לך אע"פ כ' הק' מעלה עליהן
 כאילו נותנין משלהן כענין שני' וצנו ממך חרבות
 עול' מוסדי דור ודור תקומ' וקורא לך גודר פרץ
 ואמרו חז"ל באגד' פרסה הוא' עלי' ה' לגודר' ועמד'
 וגדר' אותה מעלה אני עליך כאותו שעמד בפרץ
 שני' לולי משה בחירו עמד בפרץ וגו' ואמרו חז"ל
 גדו' פיוס דברים שאדם עוש' לפני יותר ממה
 שנותן לו צדקה שכל הנותן פרוטה לפני מתצרך
 בשש ברכות והמפייסו מתצרך ב"א הנותן פרוטה
 לפני מתצרך בשש ברכות דכתיב הלא פרוש לרעב
 וגו' וכת' אז יבקע כשח' אורך וגו' עד תשוע
 ויאמר חנני והמפייסו מתצרך בלחת עשרה ברכות
 שני' ותפק לרעב נפש' ונפ' נעלי' תשבי' מה שכרך
 וזרח כשח' אורך וגו' עד כי פי' ה' דבר וכסה
 שהמפייסו מקבל שכר הדיבור כך המקנתו נעני' על
 הדיבור' כענין שני' השמר לך פן יהיה עם לבבך דבר
 בליעל שאפי' על הדיבור נקרא בליעל גדולה כחה של
 צדקה שכך אחז"ל שכר הצדקה כשכר התורה מה
 התורה כאמרה זה כי היא חיידך ואורך ימיך שהוא
 זוכה בה לעולם שימיו ארוכים אף הצדקה נא' בה
 וארוכתך מהרה תלמה שהוא זוכה לעולם שכולו ארוך
 ולא עוד אלא שכל הרגיל לעשות צדקה זוכה ויושב

במחילתו של הקב"ה שני' והלך לפני' לרקך וגומר.

בני אדם באל לפיכך עני אל תחזירוהו ריקם מלפניכ' אם תוכלו כדי שלא יקבול עליכם לפני המקום כי דמעתה קרובה ושועתו עולה לפני המקו' שכך אמרו חז"ל נקמתן של יש' ביד ענייהן ונקמתן של צבל ביד הקב"ה ע"י יש' נקמתן של יש' ביד ענייהן שני' וקרא עליך אל ה' וגו' ונקמתן של צבל ביד הקב"ה ע"י יש' שנא' ונתתי נקמתי באלים ביד עמי יש' לפיכך לריכין אנו להחזיק טובה לרמאין שבהם שאלמלי הרמאין שבהן מכיון שהי' א' מהן חובט מיד אדם והי' מחזירו ריקם מיד הוא נענש למית' שנא' והי' כך חטא וכתיב הנפש החוטאת הי' תמות ועו' אמרו חז"ל אין פוחתין לפני העובר ממקום למקום מכיכר בפודיון מד' שאין בסלע לן נותנין לו פרנסה לינה דהיינו כר וכסת כדי לישן עליו שבת נותנין לו מזון ג' סעודו' ואם הי' עני המחזיר על הפתחים אין נזקקין לו למתנה מרובה אבל נזקקין לו למתנ' מועט' לעולם יבקש אדם רחמי' מלפני המקו' שלא יביאנו לידי עוני שאם לא בא הוי' בא בנו אם לא בא בנו בא בן בנו שני' כי בגלל הדבר הזה בגלל הוא העניו' שחוזר בעול' לעול' ירגיל אדם עלמו להיו' ידו פתוחה לכל עני הבא אליו בין מכירו בין שאינו מכירו לכול' יתן בעין טובה כפי אשר תשיג ידו לא דרך הפק' כ"א על דרך בינונית כדי שלא ילטרך הו' לבדיו' שכך אמרו חז"ל נימנו באושא שיחא אדם מפריש חומש מנכסיו למנו' ואמרנו עוד המבזבז אל יבזבז יותר מחומ' והני מילי מחיי' אבי' לאחי' מית' עד פלגא אבי' כל ממונו אינו רשאי לבזבז אפי' לאחי' מית' שכסש שאינו רשאי להטיל עלמו על הציבור כך אינו רשאי להטיל בניו ובנותיו על הציבור לעולם יעשה אדם לדקה מכל מה שיש לו שכך אמרו חז"ל מאי דכתי' פתח תפתח את ידך לאחריך לעניך ולאציווך בארץ למה נא' כלם הראוי ליתן לו פת נותנין לו פת עיסה נותנין לו עיסה מעה נותנין לו מעה להאכילו לתוך פיו מאכילו ומנין שאם לריך ליתן לו סוס לרכוב ועבד לרוץ לפניו שנותנין לו שני' פתח תפתח וגו' והעבט וגו' מהו אשר יחסר לו אפי' סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו אמרו עליו על הלל הזקן שלקה לפני בן טובים סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו פעם א' לא מלא עבד לפניו ורץ לפניו ד' מילין וכן מצינו באברהם אבינו ע"ה שנתעסק בלויה שני' ויקמו האנשי' וגו' ואברהם הולך עמם לשלחם

שקיים עממן מלות לוי' וכן מצינו במדע"ה שקיים מלות לוי' כענין שני' וישלח משה את חותנו שקיי' עמו מלות לוי' ואחז"ל כל מי שאינו מלוה ומתלוה כאינו שופ' דמים שאילמלא לווה אנשי יריחו לאלישע לא גירה דובים בתינוק' שני' ועל משם בית אל והוא עולה בדרך ועגרים קטני' ילאו מן העיר וגו' ועו' אמרו כל המלוה את חבירו אפי' ארבע אמו' בעיר אינו יזוק ועוד אמרו כופין ללויה ששכר לוי' אין לו שיעור שני' ויראו השומרי' איש יולא מן העיר ויאמ' לו הראנו את מבוא העיר ועשינו עמך חס' ואמת וכתי' ויראם את מבוא העיר וגו' ומה חסד עשו עמו שכל אות' העי' הרגו לפי חרב ואותו הא' ומשפחתו שלחו ומה שכר שילם לו המקום שני' וילך האיש ארץ החיתים ויבן עיר ויקר' שמה לו' היא שמה עד הוי' הזה היא' לו' שזובעין בה תכלת היא לו' שבה סחריב ולא בלבלה בא כבוכדנצר ולא החריבה ואף מ"ה אין לו רשות לעבור בתוכה אלא זקנים שבה בזמן שדעתן קלה בהן מוליאין אותם חוץ לחומה והן מתים והלא דברים ק"ו ומה כעני' זה שלא דבר בפיו ולא הלך ברגליו אלא שעקש להם את הפה או שהרא' לה' באצבע גרם הללה לו ולזרעו ולזרע זרעו עד סוף כל הדורות המדבר בפיו ומהלך ברגליו עאכ"ו ואמרו חז"ל המהלך בדרך ואין לו לוי' יעסוק בד"ת כענין שני' כי לוי' חן הם לראשך.

בני באו וראו כמ' חביבה הלדק' לפני המקו' שאפי' נעשה הלדקה מממונו של אדם בלא מתכוין הרי זה עולה ללדקה גמורה שכך אמרו חז"ל הרי הוא אומר כי תקלור קלרך בשדה ושכחת עומר לא תשוב לקחתו וגו' עד יברכ' וגו' קבע הכתו' ברכה למי שבה לידו מלו' בלא יודע אמור מעתה היתה לו סלע לרובה בכספו ונפלה ממנו ומלאה העני' ונתפרק' בה הרי הכתו' קובע לו ברכה כשוכח עומר ומלינו בגדולי החכמים מי מהם שהיה מפזר משות במקום שהיו העניים מזויין שם כדי שיטלו אותם ולא יתביישו ומי מהם שהי' מפקיר כל הגדיש שלו ויש מה' משליך מעו' לבי' העני' בלי ידיעתו כדי שיטול' ולא יתביי' ממנו ויש מהם שהיה לורר מעו' בסדינו ומפשילו לאחוריו והמעות נופלין והעניי' רואין ונוטלין אותן וכל כך לפי שלא היו רואין לידע מי העני' שמקבלה כדי שלא תזוה דעתו עליו בשעה שרואהו גדולה היא הלדקה שכל פרוטה ופרוטה שאדם נותן מממונו ללדקה מלטרפת ועולה לו להשכן

גדול שכך אמרו חז"ל מ"ד וילבש דקה כשריון ל"ל
 מה שריון זה כל קליפה וקליפה מטטרפ' לשריון
 גדול אף דקה כל פרוטה ופרוט' מטטרפ' לחשבון
 גדול לכן בני כשתוכלו לעשות דקה עשו הן רב הן
 מעט ובעין טובה ואל תאמ' מה יעשה עני זה
 מפרוטה א' שאנו נותנין לו כי יזמן לו המקום
 אנשים אחרים שיתנו לו כמו כן ואותה הפרוטה
 שתתנו לו עולה לכס לחשבון גדול שכך אמרו חז"ל
 א' המרבה וא' הממעט ובלבד שיכוין לבו לשמים
 ודעו לכם שכן הוא שבכל הקרבנות כולן נא' אדם
 כי יקריב איש כי יקריב ובעשירי' האפה שבאה
 בדלי דלות כתיב בה ופס' כי תקריב אמר הקב"ה
 הריני מעל' לו כאילו נפשו הקריב לפני ובזכות
 הדקה אדם זוכה לבנים שכן אחז"ל במסכ' בלה מה
 יעשה אדם ויהיו לו בנים יעשה חפלי שמים וחפלי
 אשתו ואלו הן חפלי שמים יפור מעותיו כענין ש'
 פור נתן לאביונים ואילו הן חפלי אשתו יפתנה
 בשעת תשמי' וישמח' בדב' מלוה כלומ'
 ישמח' בכל עת שהיא לריב' לאותו מעשה
 ותנא דבי אליהו גדולה דקה שמים שבבד' העולם
 ועד עכש' הנותנה הרי הוא משתבח וקולט עלמנו
 מדי' של גהי' ש' אשרי משכיל אל דל וגו' אין
 יוס רעה אלא גהי' ש' והקר כעס מלבד והעבר
 רעה מבשרך ואומר אשרי שומרי משפט עושה דקה
 בכל עת אבותיו הראשוני' מפני מה זכו בעה"ז
 ולימות המשיח ולחיי העה"ב מפני שנהגו עלמם
 בלדק' ש' כי ידעתי למען אשר יזוה את בניו ואת
 ביתו אחריו וגו' עד לעשו' דקה וגו' אף הק'
 נשתבח בלדק' שנא' ויבנה ה' לבאו' וגו' ואף כה"כ
 נשתבח בלדקה ש' דק ומשפט מכון כסאו :

טוב עין ה' יבור' כי נתן מלחמו לדל וגו' וכשם
 שז"א מלווין לרה' על ענייה' כך העניי' מלווין שלא
 להקרי' על ז"א יותר מדאי שלא יהו מטילין עלמן
 על הליבור אלא מתוך דוחק גדול כדי שלא לנעול
 דלת בפני עושי דקה אלא יה' אדם משחד' ועוס'
 במלאכ' כדי שישתכ' בה ויחי' ממנו הוא ובני ביתו
 בעול' ולא יבאו לידי לורך הצדיות שכך אמרו חז"ל
 לעולם ימכור אדם לעבודה שהיא זרה אללו וקשה
 עליו מתוך טרחתה מרובה או חפ' שאינה המלאכ'
 שהיא לפי כבודו ולא יקרי' לצריו' ועוד אמרו הפיך
 צדכילתא ולא תהפיך צדכיל' פשוט צדכילתא בשוקא
 ושקול אגרא ולא תימ' אגרא רבא אלא וזילא צי
 מילתא וכל המטיל עלמנו על הליבור בחסם הרי זה
 גוזל את העניי' כענין ש' אל תנזול דל וגו' ולא
 עוד אלא שגורם לעלמו שפלות וקלון וחרפה ועליו
 הכתוב אומר ארור הגבר אשר יבטח באדם וגו' זה
 מי שהוא צריך וזקן והיה יכול להתעסק ומטיל
 עלמנו על הליבור ומוזה האיש ראוי למוע ממנו
 דקה ולהכלימו ולביישו עד שישב וישתדל להתעסק
 במלאכה שיחה ממנה הוא ובני ביתו כדי שלא
 יתגאה בפני הצדיות וכל הצריו' להתעסק במלאכתו
 באמונה ותולה בטחמו בהק' בכל מה שישתחר הן רב
 הן מעט וחינו אומר הירך די לי להתפרנס בדב'
 מועט כזה עליו הכתו' אומ' צרו' הגבר וגו' מכיון
 שצטח בק' הק' ממנ' לו חייו צדיות וחינו ירא
 משני הצדיות והרעב כענין שכתוב אחריו והיה
 כעץ שתול וגו' עד ובשנת צדורת לא ידאב וגו' ואם
 עשה כן עליו הכתוב אומ' יגיע כפיך כי תאכל
 וגו' אשרי' בעה"ז וטו' לך בעה"ב ואמרו חז"ל אין
 לך אומנו' שעברה מן העולם אלא חוי' לו לאדם
 שהוא רואה את בן חרין באומנות פגומה ועוד
 אמרו לעולם ישחד' אדם ללמד את בנו אומנו' שהיא
 נקייה וקלה ויתפלל לפני המקום שהעושר שלו שאין
 לך אומנות שאין בה עניות ועשירות ללמדך שאין
 עוני ועושר מן האומנות אלא שלא סייעוהו מן
 השמים ועוד אמרו חז"ל באגדה מהו כי לא ממואל
 וממערב ולא ממדבר הרים לא ממה שאדם עמל
 ויגע ועושה סחורה הוא נעש' עשיר חפ' הוא יול'
 והולך צדירה וחפ' הוא פירש כל המערב
 וחפ' הוא מחזר ע"כ המדברות וכל ההרים
 לא נעשה עשיר ש' כי לא ממואל וגו'
 וכל ההרי' טורין חוץ מזה שהו' לשון רוממות
 אין אדם מתרומם מדברים הללו מה הק' עושה

נוטל מזה ונותן לזה שני כי אלהים שופט זה ישפיל וזה יריס ולמי יקרא שמש נכסי' שהן נכסי' מזה ונגלין לזה וכן חנה אמי' ה' מורי' ומעשי' וגו' מה משפ' אף מרומי' אלא באף שהוא מבי' על זה מרומי' לזה לפיכך לריך לו לאדם להשתד' ולעסוק במלאכי' ויתן בטוחונו על המקום שכ"ז שאדם נושא ונותן עם הבריו' באמוני' ועמל וטורה והולך לכאן ולכאן ומחזר אחר מנוחותיו ורודף להשכיר את עלמו בכל אשר ימנ' ומשים עלמו אל הסכנות כדי להשתכ' מנוחותיו ומנוות חשי' ביתו ולא עלה במולו להלליה

אין לו להתביי' בכך ואין מביישין אותו על כך שכבי' התנל' לפני הבור' ולפני הבריו' שהרי היה משאלו ומתנו באמוני' ובנח' עם הבריו' והי' זריו לחזו' אחי' מנוות אלא שלא סייסוהו מן השמי' כמו שאמרו חז"ל חיי בני ומזוני' לאו בזכות' תלי' מלת' אלא במול' תלי' מלת' דכתי' ומנותי' את אשר אחון וגו' ואע"פ שאינו הגון לכן בני הוו זסירין במעשי' הליק' כדי שתעמדו בהשקט ובנפסח ובשלו' בעה"ז ותזכו לימו' המשי' ולחיי העה"ב כענין שני' והיה מעשה הליק' שלו' וגו' האל ילחמו בה ברחמי' הרבים אמנ'

המעלה השביעית מעלת התפלה

בני בואו וראו ואלמדכי' מעלי' התפילה דעו בני כי מעלי' התפלי' מעלי' יקר' בעיני הקב"ה שהרי התפלי' נתקנו במקום קרבנות שכך אמרו חז"ל תפלות כנגד תמידין תקנום כינר תפלת שחרית תקנו כנגד תמיד של שחר ותפלי' המנחה כנגד תמיד של בין הערבי' ותפלת ערבי' כנגד אברים ופדרי' שלא נתאלנו מנעוד יום שקרבין והולכין כל הליל' וכל יו' שיש בו קרבן מוס' יש בו תפלי' המוספין וכן הו' אומ' קחו עמכם דברי וגו' ואמרו חז"ל באגדה מי משלי' אות' הפרים שהיינו מקריבים לפיך שפתינו בתפלה שאנו מתפללי' לפיך שאם לקרבנו' אנו לריכין ולכזון אין די בער וחיייתו אין די עולה לפי שחטאתינו מרובין לפיכ' אין לנו לשלי' במקו' הקרבנו' אלא תפלותינו שאנו מניבין בשפתותינו .

בני בואו וראו כמה גדו' כח התפלי' שכל מי שהו' קורא ק"ש ומתפלל בזוונת הלכ אין תפלתו חוזרת ריקם שכך אמרו חז"ל באגדה רלוך לידע כח התפלי' שאם אינה עושה כולה עושה חליה מקין שעמד ורלח ונגזר בעונו כענו וכוון שנתפלי' ואמי' גדו' עוני מנשוא אמר להקב"ה וכי כל העולם אתה סובל ולעוני' אי אתה סובל מיר נחצטלי' חיי הגזרה שני' וישב בארץ נוד וכן מלינו בחזקיה שאמר לו ישעיה' לו לביחק כי מת אתה ולא תחיה וכוון שנתפלל לפני המקו' אמר לו ישעיה' כה אמר ה' שמעתי את תפלת' וגו' ולא עוד אלא שהתפלה מקרעת גז"ד של אדם שכך אמרו חז"ל ד' דברים מקרעין גז"ד של אדם ואילו הן לדיק' לעקה שינוי השם שינוי מעשה מרעה לנפסה וי"א אף שינוי מקום לדיק' דכתי' ולדיק' תליל ממות לעקה דכתיב

ויאעקו אל ה' וגו' ושינוי השם דכתיב ויאמר אלהים אל כל שרי וגו' וכתיב וברכתי אותה ושינוי מעשה דכתיב וירא אלהים את מעשיהם כי שבו וגו' וי"א אף שינוי מקום דכתי' ויאמר ה' אל אברהם לך לך וגו' וכתי' ואעשך לגוי גדול גדול כח התפלה שכל מי שזכיר בק"ש ובתפלה שחרית וערבית הרי הן עומדין לו ליה"ד דתי' דבי אליהו עתי' הק' לישב בב' המד' שלו ולויקי' עולם יושבין לפניו ומושאין ונותנין במקר' במשנה במדרשות בהלכות ובאגדות ואומר על עמי' עמי' ועל טהור טהו' על טמא במקומו כו' ואח"כ מביאין את הרשעי' ודין אותן בפניהן יש נידונין ל' יום ויש נידונין ששי' יו' ויש נידונין ג' חדשי' וי' נידוני' ו' חדשי' כללו של דבר שנו רז"ל במשנה משפט רשעי' בנהיגם י"ב חדש ואחר י"ב חדש עומדין הליקים לפני מי שאמי' והיה העולם ואומרים לפניו רבש"ע כשהיינו באותו עולם חילו ב"ח היו משכימי' ומעריבין בבה"כ וקורין ק"ש ומתפללין ועושין שאר מצות והו' אמר להם אם כך עשו לכו ורפאו אותן מיד הולכין הליקים ועומדין על עפרן של רשעי' ומצקשין עליהן רחמי' והקי' מעמידין מעל עפרן ועומדין על רגליהם של ועסותם רשעים כי יהיו אפר תחת כפות רגליהם ובזכות התפלה יש' לילויין מן המלכיו' של הקול קול יעקב ואמרו חז"ל קול של יעקב שולט בבתי כנסיות וידי עשו שולטות בחמסין כ"ז שקולו של יעקב נמוך ידי עשו שולטות בו וכ"ז שיעקב מאלף בקולו אין ידי עשו שולטו' בו ולא עוד אלא שהקב"ה משרה שכינתו בינין ויושב ושומע תפילותיהן של יש' כענין שני' ואתה קדוש וישב תהלו' יש' ואמרו חז"ל באגדה על כל קילום וקילום שישראל משבחין להקב"ה הוא

משנה

משרה שכינתו ביניהן מאי עפעס ואתה קדוש ועוד
 אמרו באגדה מלאך הממונה על התפלה ממתין עד
 שיחפלו נכסח אחרוני שביש' ונועל כל התפלו'
 ועושה אותן עטרה ונותן בראשו של מקום שני
 זרכו' לראש לדיק לראש לדיק של עולם
 בני בואו וראו כמה חפץ הק' בחפלתן של ישראל
 שאין לך אומה בעולם קוראה ונענית כישר'
 כענין שני' ומי גוי גדול אשר לו אלהים וגו' בכל
 קראינו אליו וכן הוא אומר יקראני ואענהו ואמרו
 חז"ל לעולם יקדים אדם תפלה לזרה שאלמלא לא
 הקדים אברהם תפלו' לזר' בין בית אל ובין העי לא
 נשתיירו משונאיהן של יש' שריד ופליט ואמרו עוד
 באגדה לא תהא בוסר בשעת הריוח שלא להתפלל
 אמר הקי' כשם שאני זקוק להוריד לך גשמים וטללים
 לגדל למחיס למחיי' הבריו' כך תהא זקוק להתפלל
 לפני ולכרך אותי מעין מעשי ולא תאמר אני בריוח
 מה אני מתפלל' וכשתבא לך לרה תבא ותתפלל אלא
 עד שלא תבא לך לרה הוי מקדים ומתפלל וכן
 אמר בר סירא חוקיד לאסיה על דלא תלטריך ליה
 חזיבה היא התפלה לפני המקום ביותר שכך אמרו
 חז"ל גדולה התפלה יותר ממ"ט שאין לך גדול
 במעשים טובים יותר ממרע"ה ואעפ"כ לא נענה
 אלא בחפלו' שני' אל תוסף דבר אלי וכתו' בתרי' עלה
 ראש הפסג' ועוד אמרו כל המארי' בתפלתו איני חוזר'
 ריקם מנלן ממשה רבינו שני' ואתפלל לפני ה' כראשו'
 וכתוב וישמע ה' אלי גם בפעם ההי' חזיבי' היא
 תפלתן של יש' לפני המקו' שאדם מקבל בה פני
 שכינה בכל יום ולא עו' אלא שמה"ש משכימין לבהכ"כ
 לשמו' תפלותיהן של יש' וכיון שאדם נכנס לבהכ"כ
 להתפלל הן אומ' לו ברוך אתה צבאך ומכיון שהו'
 מתפלל' תפלתו ובה ללא' הן אומר' לו ברוך אתה
 צבאך ולא עו' אלא שהק' נגלה עליו ומברכו שני'
 בכל המקום אשר אזכיר וגו' גדולה כחה של תפלה
 שכיו' שאדם מתפלל ומכוין לבו לאביו שבשמים
 הקב"ה מקבל תפלתו ולא עו' אלא שמוחל לו על כל
 עונותיו שני' כי לא אל חפץ רשע אתה וגו' ודחו"ל
 באגדה אין הק' חפץ לחיי' כל בריה אלא מבק' שיחפלו
 הבריות לפניו ויקבלם וכן הוא אומר ה' שמעה ה'
 סלחה ואחז"ל באגדה עכשיו אין לנו נביא וכהן ולא
 מקדש ולא מזבח ולא קרבן מי מכפר עלינו ואע"פ
 שחרב הבי' לא נשתייר צידונו אלא התפלה הזאת
 לפיכך אמר דניאל ה' שמעה ה' סלחה ואחז"ל באגדה
 גדולה תפלה יות' מן הקרבנות דכתי' להשתחו'

ולזבו' להשתחו' בריש' והדר לזבוח וכיון שהתפלה
 הוקשה לקרבנות לריך לו לאדם לכיון את לבו לשמים
 ולעמו' לפניו באימה וזיראה זרתת וזיעה ולא יאח
 מתפלל ואין לבו על התפלה אלא שפונה אל דברי
 הבטלה שמחשב' מפגלה התפלל' ואינה עולה לרזון
 וכן הוי' אומר זבח רשעים תועבת ה' ותפלת ישרים
 רצונו הואיל והתפלות נתקנו במקום הקרבנות א"כ
 לריכין הליבור לברור להן שליח ליבור שיהיה אדם
 כשר חסיד וירא שמים ומנוקה מכל דופי לפי הדור
 כדי שיחבקלו תפלותיו לרזון שכך אחז"ל גבי תענית
 עמדו בחפלו' אע"פ שיש שם חכס או זקן אין מעבירין
 לפני התיבה אלא הרגיל ומטופל ואין לו יגיעה בשדה
 וזיתו ריקם מן העצירה זקן ופרקו נאה שלא ילא
 עליו שם רע צילדותו שפל כרך ומרו' לעם ויש לו
 נעימה וקול ערב ורגיל לקרות בתור' ובנביאי'
 ובכתובי' ובקי בכל הזכרות כולן ואם אין להם
 מעבירין כל מי שיראו כדי שלא יתבטלו מן התפלה
 ואחז"ל מאי דכתיב היתה לי נחלתי וגו' כאריה ביער
 נתנה עלי בקולה על כן שנאחיה זה שליח ליבור
 שיורד לפני התיבה שאינו הגון שכשם שהכהן העובד
 עבודה על גבי המזבח לרי' שיהיה מנוקה מכל מום
 ומכל דופי כדי שיחבקלו קרבנותיו לרזון כן לריך
 להיות שליח ליבור חסיד וירא שמים ומנוקה מכל
 דופי כדי שיחבקלו תפלותיו לרזון משל לבני מדינה
 שהי' להן דבר לפני המלך מי שולחין אללו לא חכס
 והגדול שבהם שהו' חזיב אלל המלך ושהוא יודע
 לתבוע לרכיהם מלפניו ק"ו לפני ממ"ה הק' שלריך
 להעביר לפני התיבה אדם כשר והגון שתהא תפלתו
 ראויה לפני המקום ושיה' יודע לתבו' לרכיהן של יש'
 כענין שני' קחו עמכם דברי' וגו' ואחז"ל באגד' מהו
 דברי' בעלי דברי' פשוטין וטובין קרויין טבין דרושין
 טבין כגון לוי בר סיסי וחזיריו לוי בר סיסי וכנסו
 הגייסות לעירו נטל ס"ת ועלה לראש הגג אמר
 רצון כל העולמים אם חדה מילא מדין ספר' ייעלוך
 להון לסטיח ואם לאו יולוך להון לסטיח ואזלן
 להון .

בני אל תהי התפלה קלה בעיניי' מפני שהתפלות
 אבות העול' תיקנו' שכך אחז"ל באגדה מאי
 דכתי' אל תסג נבול עולם אשר עשו אבותיך אם
 ראית מנהג שנהגו אבותיך אל תשנה אותו כגון
 אברהם שחקן תפלת שמרית שני' וישכס אברהם
 צבקר אל המקום וגו' ואין עמידה אלא תפלו' שני'
 ויעמד פנחס ויפלל ילחק תיקן תפיל' המנחה שני' וי' ילח'

ופרילות ומתקוטט שם עם הצריות שאם עשה כן
 נוח לו שלא הלך שם להתפלל ולא עוד אלא שגורם
 לשכינה שתסתלק מישראל וגורם להם לבתי כנסיות
 שיחרבו כענין שבי' לכו אל מקומי אשר בשילה וראו
 את אשר עשיתי לו מפני רעות עמי יש' אם במשכן
 שילה נא' כן כ"ש בבתי כנסיות לכן בני הואיל שהק'
 חפץ בתפלתיו של יש' וצוהר מי שמחפלי בבתי
 כנסיו' עם הליבו' כשתקומו ממטותי' הו' והירין
 וריו'ן לנקו' את עמי' מכל עומא' וטיוף ותלכו

לכזה"כ ותפנו לבכס מכל שאר הענייני' והעסקי'
 ושאר הבלי העולם כדי שלא יערידו אתכם המהשבות
 ויבלבלו אתכם בתפלותיכם והשתדלו להתפלל כל
 תפלותי' בעונתן וסדרן ותקראו ק"ש שחרית וערב'
 בעונתה כדי שיקבל הק' תפלותי' לריון
 ותזכו לראות במהר' ביאת משיח כענין שנאמר
 והציאותי' אל הר קדשי וגו' למען רחמיו ישמע
 את קולינו ויקב' ברחמי' ובריון את תפלתינו אמר'

המעלה השמינית מעלת העונה

בני בואו ואלמדכם מעלת העונה דעו בני כי
 מעלת העונה גדולה וכבדת עד מאד להגיע
 אל כל שאר מעלת המדות שכן מלינו בהקב"ה ית'
 שמתנהג בעונה עם בריותיו שכן אמרו חכמים ז"ל
 ב' מקומות מלינו שהשהה הקב"ה עם חבורת
 הנמוכים כי ה' אלהינו הוא אלהי האלהים וגו'
 וכתב בתריה עושה משפט יתום ואלמנה וגו' כי
 רם ה' ושפל יראה כי כה אמר ה' רם ושאל וגו'
 עד ואת דכא ושפל רוח כה אמר ה' השמים כסאי
 והארץ וגו' וכתב בתריה ואל זה אביט אל עמי וכה
 רוח וגו' וכתב בתריה אבי יתומים ודין אלמנות
 עושה שמי' וארץ וכתב בתריה עושה משפט לעשוקי'
 ועוד אחז"ל כל מקום שאתה מולא גדולתו של
 הקב"ה שם אתה מולא ענוותנותו דבר זה כתוב
 בתורה כי ה' אלהיכם הוא אלהי וגו' וכתב בתרי'
 עושה משפט יתום ואלמנה ושנוי בניאים דכתב
 כי כה אמר ה' רם ושאל וגו' עד ואת דכא ושפל
 רוח ומשולש בכחובים סולו לרכב בערבות וגו' וכן
 דוד מלך ישראל ע"ה התפלל להקב"ה שירבה לו
 מדת הענו' כענין שבי' ותתן לי מגן ישעך וענותך
 תרביני ואחז"ל באגד' מהו וענותך תרביני נשעה
 שנגלה הקב"ה לאברהם היה אברהם מתעסק במילתו
 אמ' הק' למלאכים לכו אלנו והלכו שבי' והנה שלשה
 אנשים וגו' מה כתוב בסוף הענין ואברהם עודנו
 עומד לפני ה' תיקן סופרים הוא לא היה למקרא
 לומר אלא וי"י עודנו עומד כלום יש עונה גדולה
 מנו זהו שאומר וענותך תרביני ועוד אמר תלמי'
 הולך עם רבו מי נוטל הפנס לפני מי לא תלמיד נוטל
 את הפנס ברם הכא וה' הולך לפני' יומם הוי
 אומר וענותך תרביני וכן מלינו שביקש הקב"ה ליתן את
 התורה לישראל כול רשות ממש שבי' וידבר אלק' את
 כל הדברים האלה לאומר מהו לאומר שנטל רשות

ממנו כלום יש גדול שנוטל רשות מן הקטן הוי אומר
 וענותך תרביני בזה שבעול' הרב אומר' והתלמי'
 עונה ברם הכא משה ידבר והאלהים יענו בקול :
 בני בואו וראו כמה גדולה מעלת הענו' שהרי
 משה רבינו היה רבן של כל הנביאים ומבחר
 כל הנבראים שהיו מאדה"ד עד כאן שכן אחז"ל
 נר"ן שערי בינה נבראו בעולם ונתנו למשה חסר אל'
 שבי' ותחסרו מעט מאלהים ואע"כ לא נשתבח אלא
 בעונה שבי' והא"י משה ענו מאד וגו' ונכת' ענו
 חסד יו"ד לפי שהיה עניו ושפל בתכלית השפלות
 והענוה ולפיכך כתב' בו מאד שהיה משפיל עצמו
 ביותר ואחז"ל לוו במדת הענו' ואמ' מאד מאד הוי
 שפל רוח שתקות אלוש רימה גדולה מעלת העונה
 שמביאה את האדם לידי יראת שמים וזוכה לג'
 מעלות טובות בעה"ז וחילו הן עושר וכבוד ומינים
 וכן מלינו במרע"ה שהיה מתנהג בעונה בשפלו' שזכה
 בזולן שכן אחז"ל מחלב של ספרינון נתגלה לו למשה
 מחוך אהלו ופסל ממנו לוחות הברית אמר לו הקב"ה
 פסל לך הפסלת תהא לך וכן אתה מולא שוב' לכבו'
 שבי' וקם כל העם והשתחוו איש פתח אהלו וקך
 הוא אומר גם האיש משה גדול מאד בעיני עבדי
 פרעה ובעיני העם וכן אתה מולא שזכה לחיים שבי'
 ומשה בן ק"ך שנה במותו וכן אחז"ל הוי קבל וקיי'
 כלומ' תהיה חשוק ושפל בעיניך ותחקיים בעולם
 ותחי' וזהו ששאל אלכסנדרוס מקדון את חכמי
 הנגב אמר להם מה יעשה אדם ויחיה אמר לו
 ימות כלומ' ימית את עצמו שיראה עצמו במדרגה
 התחתונה של שפלות ויחשב עצמו כאילו מת וחיו
 כלום אמר להן מה יעשה אדם וימות אמר לו
 יחיה כלומר יחיה את עצמו בעה"ז במאכל
 ובמשת' ובתענוגי' ובהנאות הגופניות ואז תמות הכפשי'
 בני לאו וראו כמה גדולה מעלת הענו' ומי
 שמשפיל

שמפני טלמו בעיני המקום כענין שני לא מרכס מכל העמים השק וגו' עד כי אתם המעט מכל העמים והאמרו חכמים ז"ל אמר להן הקב"ה לישראל חושק אני בכס שאע"פ שאני משפיע לכם טובה וגדולה אין אתם מתרברבין לפני כאומות הללו אלא אתם ממעטיים עלמכם לפני נתתי גדולה לאברהם אמי ואנכי עפר ואפר נתתי גדולה למשה ולאהרן אמרו ונחנו מה דוד אמי ואנכי תולעת ולא איש ומהו השק בכס ויבחר בכס השק בכס בעה"ו ויבחר בכס לעה"ב אצל אומות העולם אין כן נתתי גדולה לגמורוד אמר הנה נכנה לנו עיר לפרעה אמר מי ה' סגחריב אמי מי בכל אלהי הארצו וגו' חירס אמר מושב אלהים שבתי נבוכדנצר אמר אעלה על צמתי עב .

בני אהבו את הענוה והדבקו בשפלו מפני שביאחי את האד' לידי כבוד כענין שני כי השפילו ותאמר נוה ושה עינים יושיע דעו לכם שכן הו' שלא זכה שאלו למלכו' אלא צבתי הענוה שהיתה בו ומנין אלו אומרי' כן שני אנכי בן ימיני מקטני בני שבטי יש' ומשפחתי ה'לעיר' מכל משפחות שבטי בנימין וכן הוא אומר פן יחדל אבי מן האחתות ודאג לנו שקל עזרו לו וכשהיה בורח מן השררה מה כתי' בו הנה הו' נחבא אל הכלים מה עלתה לו ושאלו לכד את המלוכה על יש' וכן דוד מלך יש' לא זכה למלכו' אלא לפי שהיה בו מדת הענוה והי' משפיל עלמו כענין שני ודוד הו' הקטן ומנין שהיה משפיל את עלמו שני מי אנכי ומי ביתי כי הביאתני עד הלום ואמר ואנכי תולעת ולא איש וכן הוא אומר הנקלה בעיניכם התחתן במלך ואנכי איש רש ונקלה ואומר ונקלותי עו' מוא' והייתי שפ' בעיני ואחז"ל ושם אחיו יקטן למה נקרא שמו יקטן שהיה מקטין עלמו ולפיכך זכה להעמיתו "ג משפחו' ק"ו ומה חס הקטן שמשפיל עלמו כך גדו' שהו' מקטין עלמו עאכ"ו שהק' מגדלו והסיד' הראשוני' בחרו במדת הענוה מפני שהיא ממצחר מעל' המדו' יש מהן שכתבנה ואמ' שהי' מוחל על עלבונו והי' אומ' תמיד הבור' ימחול לכל מי שיער אותו ודבר זה מדרכי הענוה ואחז"ל לעול' יהא אדם ענותן כהלל ואמר חכם א' כל מעלה ב'אדם מתקנאין עליה חוץ מן הענוה ואמ' א' מי שהו' עניו יהא אדון ואחז"ל באגדה איזו הוא ממד' הענוה כל שרוח הצריות נוחה הימנו וכל מי שאינו מתיירר על הצריו' ושומע מרסמו וזאתו וכל מי שאינו מקפיד

בשעת כעסו ומקבל את כל האדם בסדר פנים יפות וכל מי שאינו משגיח בדברי הבטלה הלא תראו בני מה שכתוב ותדבר מרים ואהרן במשה וגו' ומפני ששתק משה ולא השיב נחשב לו לענוה ונתייחס זה כענין שני אחריו והאיך משה עניו מאד וגו' ומדרכי הענוה שיהא אדם עלוב ואינו עלוב ומענה רק צפוי ומשיב חמה ומרבה שלו' עם אציו ועם אמו ועם רבו ועם חבירו ואפי' עם גוי בשוק כדי שיהא אהוב למעל' ואהוב למטה כדי שיהא מקובל בפני הצריו' ואחז"ל הו' עלוב לכל אדם ולאנשי ביתך יותר מכל העם ויהיה נבזה בעיניו ומאוס בפני עלמו ומשפיל את רוחו וכובש את י'רו ומכניע את לבו ובולם את פיו בשע' מריבה ומקדי' שלום לכל אד' ומחזו' כ"א נכבד ממנו ובורח מן השררה ואינו רודף אחר הצבו' ויושב בשפל המושבות ואינו חושש גדולה היא מעלת הענו' בפני המקו' שכך אחז"ל אין העולם מתקיי' אלא צמי שמש' עלמו כמי שאינו כתי' הכא תולה ארץ על בלימה וכתי' התם ונחנו מה וכל מי שיש בו מדת ענוה זוכה לירש את הארץ ולהשתענג כל ימיו בשלום כענין שני ועמוס ירשו ארץ ויתענגו על רוב שלו' וכו' ולא עוד אלא שהקב"ה נותן לו תאות נפשו ושומע תפלתו כענין שני תאות ענו' שמעת ה' תכין לכם תקשיב אזניך וכן הוא אומר קרוב ה' לנשברי לב ואת דכאי רוח יושיע בני הוו זכירין במעלה החשובה הזאת מפני שהיא מן המעלו' העליונו' וזה ישלמו לכם כל ענייני' ובעבורה תחלו שם טוב ואהבת כל אדם ותמלאו מנוח' ומרגוע בעולמכם כמו שאמר חכם א' פרי השפלות האהבה והמנוחה ואמר א' יועץ המדע הענו' ואומר כי פרי הענו' הנלחון ופרי השפלות השלו' והשלום ומעולם לא ראונו עניו מתחרט ושלל נכשל וכבר נזה חכם א' את בנו ואמר לו סבול דבר א' כדי שלא תסבוי' דברים רבים ומי שהו' נקל אלל עלמו יהיה נכבד אלל ב"ה הענוה תודע בשעת הכעס ואמי' מה טובה הכלעת פי העניו מחרב פיפיות הגבור ואמר חכם א' הענוה משען הכבל ומגן מהיזק האויב וע"כ לא תוכל להלח' עם נבל כמו שתחריש וזכה תכניעוהו ותשוב לור חרבו ותשלוק עליו חרבות הערים אשר יראו מסילתך לו והס יקחו נקמתך ממנו גדולה היא הענוה שכל מי שיש בו מדת ענוה הקב' מוחל לו על כל עוונותיו ועובר לו על כל פשעיו ואחז"ל כל המעבי' על מדותיו מצבירין לו על כל פשעיו שני גושא עון וגו' למי

מדת הגאווה וגסות הרוח

בני דעו כי הגאווה וגסות הרוח מדה שנוחה מאד
 צעיני המקום שכך אחז"ל כל אדם שיש בו גסות
 הרוח אמר הקב"ה כביכול אין אני והוא יכולין לדור
 יחד בעולם שני גבה עינים ורחב לב אוחז לא אוכל קרי
 צי' אמו לא אוכל וכן דוד משבח עלמו שלא ייהג
 עלמו במדת הגאווה כענין שני לא גבה לבי ולא רמו
 עיני כו' .

בני לאו וראו כמה מגונה מדה הזאת לפני
 הקב"ה שכן מצינו בג' גדולי עולם על שנתגא'
 באו לידי שכה' ומי היו מש' ושמוא' ודוד מרע"ה
 על שנתגא' על הדייני' שמינה ואמ' הדב' אשר יקש'
 מכס תקריבון אלי ושמתיו העלים ממנו הקב"ה
 משפט צנות ללפחד והולך לשאו' דיני' מאת הק'
 כענין שני ויקר' משה את משפטן לפני ה' ושמואל
 על שנתגאה בעלמו ואמ' אני הרואה כשכח למשוח
 את דוד העלימו ממנו כענין שני וירא אליאב ויאמר
 אך נגד ה' משיחו אמר לו הק' שמואל לא אמרת
 אני הרוא' חיך שאני מודיעך שאיך הרוא' אל
 חבט אל מראהו ולא גובה קומתו כי מאסתי'ו וכן
 דוד על שנתגאה בעלמו ואמר זמירות היו לי חקך
 כלומר היה משתבח בעלמו שכל המלות היו קלות
 צעיניו ורגילות בפיו זמירות הללו אמר לו הק' חיך
 שסופך לטעות בדבר שתינוקת של בית רבן קורין
 אותו בשעה שהעלה את הארון טעה ונחמו על
 העגלה כענין שני ויביאו את ארון ה' ויתנו אותו על
 עגלה חדש' תלה הארון באויר וגשמו הסרו'
 מתחתיו קרב עוזה לסמכו ויכהו שם האלהים על
 השל מהו על השל מפני שגגת תלמוד חכם עולה
 זרון מיד ויחר לדוד על אשר פרץ ה' פרץ בעוזה אמר
 לו הק' לא אמרת זמירות היו לי חקך לא למדת
 ולבני קסת לא נתן כי עבודת הקודש עליהם כבחף
 ישאו התחיל דוד תוהא ואומ' פרץ ה' אלהינו בנו כי
 לא דרשנוהו כמשפט .

בני הוו זמירין מאד שלא להשתמש צמיד' הגאווה
 מפני שהוא מלכו' המקום כענין שני ה' מלך
 גאות לבש ואחז"ל באגדה מלך צ"ו מי שלובש
 כלדירין שלו כלום יש לו חיים מי שלובש מלבוש של
 ממנ"ה עאל"ו ועוד אמ' באגדה ד' גאים נכראו בעול'
 הגאה שצבריות אדם הגאה שבעטות נשר הגאה
 שצבסמו' שור הגאה שצחיות אריה וכו' נטלו מלכות
 ונתנה להם גדולה והן קבועין תחת המרכבה של
 בני

שמשים עלמו כשיריי' ולא עוד אלא שהק' מחי' אותם
 בעול' הזה ומקילו לחיי העה"ב כענין שני להחיות
 רוח שפלי' וגו' ומעלין עליו באלו בהמ"ק קיים והקריב
 עליו כל הזבחים כלן כענין שני זבחי אלהים רוח
 נשברה וגו' ואחז"ל מה שפסל צבהמה הכשיר
 באדם פסל צבהמה עורת או שצור' הכשיר
 באדם רוח נשברה ועוד אמרו באגדה שהדיוט
 הזה אם משתמש בכלי שצור גנאי הוא לו אבל
 הקב"ה אינו כן כל כלי תשמישיו שצורין הן קרוב
 ה' לנשברי לב רוח נשברה הרופ' לשצורי לב לב
 נשבר וכדכא הוהיל והק' ית' מתנהג בענו' עם
 בריותיו ואוהב את הענו' בכל ענין וככ"מ א"כ ריך
 לו לאדם להנבי' מדת הענוה על כל טבעיו כדי שיה'
 עניו ושפל שהרי ק"ו ומה הקב"ה שהוא שליט
 בעולמו לעשו' ממנו כרצונו ולו הנלה והגדולה
 וההוד וגאה על כל גאים ומתנשא על כל נשאים
 והעושר והכבוד שלו והעפ"כ מתנהג בענוה עם כל
 בריותיו ק"ו לצ"ו שהוא הכל וריק רימה ותוליעה
 אין כובל עלה נדף שהיום כאן ומחר בקבר ויש לו
 לדאג מן המיתה ומי' הדין עאל"ו שריך להשפיל
 עלמו בתכלית השפלות ולהכניע ירו' בתכלי' הכניע'
 והענוה ולשבור לבו ורוחו לפני המקום ולהתנהג
 עם הבריו' בענו' וכשפלו' לעשו' עלמו כאסקופ'
 התחתוני' שהכל דשין בה וכתיד נמוכה שהכל תולין
 עליה .

בני התנהגו במדת הענוה כי בעצורה ירבו אוהבי'כ'
 וימעטו אויבי'כ' וירבו עוזריכם וימעטו
 חומסיכם כמו שאמר חכם א' מי שרצ שכלו ונראית
 ענותותו ימעטו חומסיו וירבו עוזריו ואמ' א'
 תחיל' ריוח העניו שיעזרו אותו צ"א ואמר
 א' העוזר והכניוה לעניו לכן בני שינו כוונתכם
 אל מעלת המדה הזאת ותגבירו אותה על כל טבעיכם
 כי בה תעלו אל שאר מעלות המדות הטובות בעזר'
 שלי כמו שאמר חכם א' כאשר המוסר והחכמה
 ההלכה הגלויה כן המחילה והענוה כלל היושר וסבה
 להשיג רוח המעלות ואלהינו ילליחנו בה ברחמינו
 הרבים אמן .

ואחר אשר הגענו עד כאן לספר בשבח מעלת
 הענוה והשפלות ובעליהן נספר בגנות הגאווה
 וגסות הרוח ובעליהן כדי להדריכם במדת הענוה
 בעזרת שרדי

מי שאמ' והי' העולם שני' פני האחד פני הכרוב
ופני השני פני אריות וגו' וכל כך למה כדי שלא
יתגאו בעולם וידעו שיש מלכות שמים עליהם ואמ'
חכם אחד הגדולה מעטקה לצורה וכל מי שרואה
להכנס עליו במעטקה יהדפהו וכל המחגאה הקב"ה
משפילו כענין שנאמר גאו' הד' תשפילו ואם
השפיל עלמו עולה לגדולה וכבוד כענין שני' ושפל
רוח יתמוך כבוד ואחז"ל בלאגדה רחוק ממקומך שנים
ושלשה מקומות ושז כדי שיאמרו לך עלה ואל תעל
כדי שלא יאמרו לך רד מוט' שיאמרו עלה ואל יאמר
לך רד וכן היה הלל אומר הגבתי הי' השפילתי
והשפילתי הי' הגבתי ומה טעם המגביהי לשבת
המשפילי לראות ועוד אומר רד למטה עלה למעלה
כלום אם השפיל' אדם את עלמו למט' מגביהין אותו
למעלה ואם הגביה עלמו מלמט' משפילין אותו מן
השמים למעלה .

בני הו צורחין מן השררה ושאלו את הגאון כי
היא סיבה מוכנת לתקלות רבות כענין שני'
לפני שבר גאון ולפני כשלון גבה רוח ואחז"ל בלאגד'
מיטטור לשבר גאון ומיטטור לכשלון גובה רוח
ברית כרותה לעולם שאין גסות הרוח שלא היא
אחריו שבר וכשלון לאו וראו מה אירע לפרעה ולסנחריב
ולנבוכדנצר ולחירם על שנתגאו בעלמין הקב"ה
השפילן בתכלית השפלות כדי שידעו הכל שיש אלוה
בעולם וכן הוא אומ' יען כי גבהו כבוד ליון וגו' על
שנתגאו בעלמין מה כתיב בענין ביום ההוא יסיר הי'
וגו' והביאן בתכלית השפלות והבזיון :

בני מאסו הגאון ותנעצו גסות הרוח מפני שהוא
דבר שנאוי מאד בעיני המקום שכן אחז"ל
כל מי שיש בו גסות הרוח כעובד ע"ז שני' תועבת הי'
כל גבה לב יד ליר לא ינקה מלמד שאפי' יש בו
תורה וחכמה כמרע"ה שקיבל התור' מיד הקב"ה
לידו ויש בו גסו' הרוח לא ינקה מדינה של גהינם
וכל מי שיש בו גסות הרוח ומתגאה על הבריות
לסוף מתמעט והוכך לשעה קלה ואינו בעולם כענין
שני' דומו מעט ואינו כלומר רוממותו של רשעים
אינו אלא זמן מועט הלא תראו מה שכתוב בהמן אחר
הדברים האלה גדל המלך את המן וינשאו וגו' מה
עלתה לו ויתלו את המן ואחז"ל בלאגדה כלי זכוכית
לפי נפיחתן שפירתן ולא עוד אלא שכל מי שיש בו
גסות הרו' נטר' מחיי העה"ב ואם של גהינם
אולתו דתגה דבי אליהו גסי הרוח ומספר לשון הרע
וגמברי כזב והחכמים בעיניהם עליהן הכתו' אומ'

הנה יום בא בוער כתנור והיו כל זרים וכל עושי
רשעה קש וגו' וכל מי שיש בו גסות הרוח ייר הרע
שולט בו וכופר בעיקר כענין שני' רשע גבוה אפו
כל ידרוש אין אלהים וגו' וכן משה מזכיר את יש'
ורם לבדך ושכחת את הי' וגו' ואמר חכם א' העושר
מעטר הגאון והגאון מרכבת הרשע ואמר אחר
סמוך לגאון רועה מעללים ומלינו בלאגדה כי בני
סימונייא באו לפני רבינו הקדוש ע"ה ונקשו ממנו
שיחן להם תלמיד חכם וחזן ודרשן ובעל משנה שיטשה
להן כל לריכהין ונתן להם לוי בר ססי ועשו לו
צימה גדולה והושיבוהו עליה ושאלו לו גידמת צמה
חוללת ולא ידע להשיב אמרו שמא אינו בעל משני'
ושאלוהו בדברי אגד' ושאלו אותו מאי דכתי' אבל אגיד
לך את ררשו' בכי' אמנת אם אמנת למה רשום ואם רשום
למה אמנת ולא ידע באו לפני רבינו הקדו' ע"ה ואמ'
לו אותו האיש שנתת לנו לא השיב לנו דבר על
שאלתינו אדם כמוני א"ל נתתי לכם שלח רבינו הקדוש
בעצרו והביאוהו אלנו ושאל אותו לפניהן גידמת
צמה חוללת אמר להן אפי' בשיייה רקקת דם מהו
אמר לו אם יש בו לחמוחית של רוק כשר אם אמנת
למה רשום אם רשום למה אמנת אמ' לו עד שלא
נתתם גזר דין רשום ומשנתתם ג"ד אמנת אמר לו
ולמה לא השצת להם מתחלה כששאלוך אמר לו עשו
לי צימה גדולה והושיבוני עליה ונתגאה רוחי עלי ולא
ידעתי מה להשיב וקר' רבי עליו אם נבלת בהתנש'
מי גרם לך להתנבל בד"ת בשביל ששאת עלמך בהן
אזי לה לגסו' הרוח כמה עושה משכה את התלמו'
משכה את מעשים טובים משכה את ד"ה ואינו
מתעסק במלאכתו ואחז"ל הרבנות מקברות בעליה
שכן מלינו ביוסף האדיק שני' קודם לחיו מפני שניהג
עלמו ברבנו' שני' וימת יוסף וכל אחיו וכן לוו חז"ל
אהוב את המלאכה ושנא את הרבנו' ואחז"ל כל העושי'
עלמו גדול אינו גדו' אם אין אחר גדו' ממנו מגדלו
וכל מי שהוא רדף אחר השררה השררה בורח' ממנו
וכל מי שבורה מן השררה השררה רודפת אחריו ואמ'
חכם א' מי שלא התגא' בנפשו עזר אותה ומי שהתגאה
בה השפילה ואמר מי שסמך על עלתו טעה ומי
שהתגאה על ב"ה שפל ואמר' אם אני תמיה ממי שעבר
פעמי במעבר השתן והדם איך יתגאה וכל המואס
הגאון ומתעב הגדולה וגסות הרוח והו' שפל בפני
כל האד' הרי זה משונה ומפני שמסתפק בין בדבר מוע'
בין בהרב' כמו שאמר חכם אחד מי שנכנס' בו הגאו'
והגדולה אין כל העולם וכל אשר בו מספיק

לכלכלו לגובה ולרוח תאוותו ומי שנכנע הוא מסתפק
 למזומותיו ולעסקו אוי להם לגאים שדבר שמתגאין
 באותו דבר עלמנו נפרע מהן הקב' לא ולמד מאנשי
 דור המצול ומדור הפלגה ומאנשי קדום ועמורה
 ובמארים שדבר שנתגאו בו בדבר נפרע הק' מהן
 דור המצול כתי' וירא אלהים את הארץ והנה וכו'
 שהיו באין על חזריהן ואחז"ל שאפי' בהמה ומיה
 ועוף אינם נזקקין לשאינו מיין ברותחין קלקלו
 וברותחין ידונו שהיו מי המצול חמין וכדור הפלגה
 כתי' הבה נבנה לנו וגו' עד פן נפון מה כתי'
 בענין ויפן וגו' וזהו שאמר הכתי' מגורת רשע היא
 תבואנו וגו' ובאנשי קדום כתיב פרץ נחל מעט נר
 הנשפכים מני רגל דלו מאלוש נעו וגו' שמתוך שהיו
 לרי עין בממונס שלא היו מהיין משלחן לעוברין
 ושבי' לא היו העניים עוברים דרך שם ומתוך כך
 נהפכה ארעם והיתה שממה מבלי עובר ושם ובמארים
 כתיב כי בדבר אשר זדו עליהם הם אבדו זכריהם
 כתי' לפיכ' נצטעם הק' במים וכן הוא אומר בסאסאי'
 בשלחנה תריבנה במדה שאדם מורד בה מודדין לו
 בני הו' זהירין מהתחבר עם בעלי גאווה וגסו'
 הרוח ותברחו ממנו מלא עייכסם כאשר
 יצרה האד' משור המועד מפני שאפשר שיעמיד
 אחי' אל הסכנות בצאות לנו וגסות רוחו וכן שלמי'
 מזוהר ואומר טוב שפל את ענוי' מחלק שלל את גאים
 לא ולמד מזכריה בן יהוידע הכהן שמתו' שנתגא'
 לבו עליו ונתייחר נהרג ונהרגו דמנו כמה נפשו'
 מישי' שג' ורוח לבש' את זכריה בן יהוידע הכהן
 ויעמד מעל לעם מהו ויעמד מעל לעם שראה
 עלמנו גבוה מכ' העם חתן המלך וכהן וכביא ודיין
 והתחיל לדבר גדולות ומתוך כך נהרג ואמר חכם
 א' ד' דברים מאבדים את האדם הגאווה העקשות
 העללה המהירות ואמי' על דל גאה א' שהי' הולך
 בדרך וראה על הדרך מושלך דינר זהב וקרא אד'
 א' וא"ל שיטלהו ונטלו ושאל אותו על הענין והשיב
 לו שמפני שהוא אדם חשוב ונכבד וגנאי עליו הדבר
 לשוח וליטלנו ואמי' לו כמי' אתה מגונה יותר מן
 הבגדים בלויים שעלי' ממה שהיית מתגונה ולשוח
 וליטול דינר זהב ושמעתי כי המלך פידירקו ראה
 על הדרך מושלפת פרוטה א' מנחשת ושה את
 עלמו ונטלה ונשאל על הענין ואמי' כדי ללמד דרך
 ארץ לשאר בני אדם ודעו לכם בני כי טוב לו לאדם
 להתחב' עם השוע' כשאי אפשר לו לעשות בענין
 אחר מכתחבר עם בעל גאו' מפני שהשוע' חוב'

על האדם לסובלו מפני הנאתו ובעל גאו' יתגד'
 ויתרסה על האדם על כל דבר עד שילאה לסובלו
 וכמלא מריב ומתקוטט עמו ואפשר שיכלה הקרן
 ושאלו החכם מהו היא הגאווה שטות שאין בעליה
 יכול להניחה וא' אולי ידע הגאה ערך עלמו לא היה
 מתגאה ומה היא הגאווה ואיך באה בלב האדם שהאדם
 מתגאה בעלמו על שום מעלה אשר הוא סבור להיות
 מופלג בחכמה או בניו או בעושר או בגבורה או בנחמת'
 משאר מעלות המדות ומתוך כך רואה את עלמו שהוא
 במעלה העליוני' ומגיס לבו ומתנשא בעלמו ואין כל
 אדם חשוב בעיניו לכלום ואין נראין בעיניו מנהגות
 האנשים ומהג מנהגו' בפני עלמו חלוקין משאר החסדי'
 ומתבודד ויושב לו בפני עלמו כלומ' שאינו ראוי לישב
 ולהתערב עם ב"א וכשהו' מהלך בדרך הולך עקב
 גלד גדול על דרך גאווה וגסות וכבר אמר' על א'
 מהמלכי' שהי' ממחר בהליכתו כשהו' הולך ושאלו
 אותו על עלת הדבר ואמר לפי שהו' רחוק יותר
 מדרך הגאווה ויותר קרוב להשלמת החפץ ועוד
 מדות אחרות גרועות יש לבעל גאווה שכשהוא הולך
 עם האנשים מגביה קומתו והולך בקומה זקופה
 ואינו מקדים לשלוס לכ"א ואינו מכבד את הבריות
 ורואה שיכבדוהו אחרים וכל דברים ומנהגותיו ומשאו
 ומתנו עם הבריות הם על דרך הגאווה וגסות
 הרוח עד שילאו האנשים ויתגסה בעיניהם ויתרחקו
 ממנו בתכלית הריחוק מפני גאותו ומקשיפי המדה
 הזא' יולא' יהוירי' שהי' מד' שווא' ומשוקלת ביות'
 לפני המקו' ולפני הבריו' שכן מלינו בלויש' מפני
 שנתייחר ואמר לולי פני יהושע' אני נושא וגו'
 ואחז"ל כל המתייחר אם חכם הוא חכמתו מסתלק'
 ממנו ואם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו אם
 חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו מלגן מהלל שכשאלוהו
 בני בתירה אם פסח דומה שבת או לאו השיב להן
 שדומה ומגוהו נשיא עליהן והיה יושב ודורש בהלכו'
 פסח כל היום כלו התחיל מקנטרן בדברים ואמר
 להם מי גרם לכם שאעלה מבבל ואהיה נשיא עליכם
 עלולות שהיית' בכם שלא שמתם שני גדולי הדור
 שמעיה ואבטליון אמרו לו שכה ולא הבי' סבין
 מע"ש מהו אמר להן הלכ' זו שמעתי ושכחתי מלא
 הנח להן לישראל אם אינם נביאים בני נביאי' הם למחר
 מי שפסחו גדי תחוב לו בין קרניו ראה מעשי' וכו'
 הלכה אמר כך מקובלני מפי שמעיה ואבטליון והלא
 הלל עמותן גדול הי' ולא קנטרן מתוך גסות הרוח
 אלא דקך חוכמה ואשפ"כ מתוך שקנטרן דקך יסירות

כל מי ורוח כל בשר איש וכן הו' אומ' בדרך אפקיד רוחי לפיכך חיי' אדם לבדך ולשכח ולרומ' ולקדש שמו של מי שאמר והיה העול' על רוח ושמה שנותן אותה לבעל הפקדון בער' ובקבר מחזיר אותה אליו לפיכך לריך' לו לאדם להשפיל את עלמו ולהכני' את לבו לפני' בוראו ולפני כל הכריו' ואל ירגיל בעלמו מדה הגאווה כי אינה ממלאת בחסדי ויראי האל מפני שהוא מדה גרועה וכל מי שמשתמ' בה אינו יכול להכניע יצרו ולסבור לבו לעבוד לבוראו אמנ' מי שמתגא' בלבו ושמת לבו עליו על כל מעשיו הטובי' אשר קדם ועשה תמיד בכל יום לא שיגא' בעצו' על ב"א אלא שמתגאה בנפשו ושמת לבו עליו על שפקח האל עיני לבו והא' עיני שכלו לבחו' בדרך החיי' והטוב דבר זה איננו מוזק לענו' ולנתיכו' ולשפלו' כלל אבל הדרך הזו מסקל מלפניו הגאות כיהושפט מלך יהודה ששמת בלבו וזחה לבו עליו מפני שהלך בדרכי ה' ועל זה לוו חז"ל ואמרו הוי עו כנמר וקל כנשר ורץ כלבי וגבור כארי לעשות רגון אביך שבשמים ואלהי' ילליחו לעשות רגונו ויכנע ערפנו לעבודתו ברחמי הרבי' אמנ' .

נתעלמה ממנו הלכ' ואמר הלכ' זו שמעתי ושכחתי ואם כפיא הו' כבודו מסתלק ממנו מכלן מדבורה שתייהרה ונתגאה בעלמה ואמר' חדלו פרזון וגו' עד שקמתי דבורה וגו' ולבסוף כסתלקה כבוד' ממני שני עורי דבורה עורי דברי שיר שבכ' כסתלק' ממני רוח הקד' ואחז"ל כל המתיהר אפי' על אנשי ביתו אינו מקובל שני' גבר יהיר לא ינקה וכל מי שמתיהר ומתגאה סוף שיורש הבו והקלון כענין שני' בא זדון ויבוא קלון ולא עוד אלא שנקר' לך שני' זד יהיר לך שמו וגו' ולא עוד אלא שכל המתיהר נופל בניהל' שני' עושה בעברה זדון ואין עברה אלא גהי' שני' יום עבר' הו' ההוא לכן בני שמעוני כדי שלא תבואו לידי גסות הרו' ויוהר' תחלה הסתכלו בעלמכ' שלאח' שעת מית' ושאו עיניכ' לשמי' וראו מי ברא חמה לבנה כוכבי' ומזלות וכל נבא השמי' וכל מעשה בראשי' כלם שנחממת הבורא יתברך ובחבונתו ובחסדו עם כל א' וא' פלן תלויין במאמר שפתיו שני' בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל לבאם ותחזרו ותסתכלו באדם ובעמה ובעוף השמים ודגני הים שמונו' כל א' וא' בידו כענין שני' אשר בידו נפש

המעלה התשיעית מעלת הצניעות

לניעות תחל' לניעו' שני' בראשית ברא אלהים סתם ולא פירש ברייתם כמו שפי' לך בשאר תולדות השמים והארץ וכאן סתם את מאמרו שבכל שאר התולדות כתיב ויאמר וכאן לא נא' בו ויאמר אע"פ שפורש בקבלה בדבר ה' שמים נעשו וכשם שמאמרו כתיב סתום כך לריך' לסתו' את דבריהם שלא לחקור ולדרוש מה למעלה מה למטה מה לפנים מה לאחור ועוד אתה למד מתחל' לניעות שני' ויתחבא האדם ואשתו וגו' וקופה לניעו' שני' ויקבור אותו בניה וגו' ולא ידע איש את קבורתו למה הדבר דומה למלך שהיתה לו מרגליות מעולה והיה מלניעה כדי שלא תשלוט בה את העין כך הליניע הק' למשה מעיני הכריו' שלא תשלוט בו את העין שמא יבואו לעשות אותו ע"ז והתור' עלמה היתה מונעת בחיקו של הק' אלפים שנה קודם שנברא העולם שני' ואהיה אללו אמון וגו' ויומו של הק' אלף שנה כענין שני' כי אלף שנה בעיני' כיום וגו' ומפני מה הליניע הקב"ה מפני השטן ומפני המלאכים שלא יקטרנו ביניהן .

בני בואו ואלמדכם מעלת הליניעות בני דעו כי מעלת הליניעות היא מן המדות החשובות והמיוחסות מפני שהיא מג' מדות שהקב"ה מבקש מיש' שני' ומה יי' אלהיך דורש ממך וכו' והלניע לכת עם אלהיך ולא עוד אלא שנגנת על האדם מעין רעה ומלילתו מן החפאי' והעונו' שכן מלינו ביוסף ה'דיק שמפני שנהג עלמו בליניעו' ניצל מאדונתו אש' פוטיפר שלא נכשל בה כענין שני' ותשא אשת אדוניו את עיניה וגו' היא נשאה עיניה כדי להסתכל בו והו' לא נשא עיניו להסתכל בה שכן אחז"ל באגדה שרלו' של ברזל נתנה תחת לוארו כדי שיתלה עיניו ויביט בה ואעפ"כ לא הביט שני' ענו בכבל רגלו ברזל בזה נפשו ומלינו שמטרונה אחת שאלה את ר' יוסי אמר' לו אפשר יוסף בן י"ז שנה עומד בפרקו ולא הו' עושה הדבר הו' הולי' לפניה ספר בראשית התחיל קורא מעשה ראו'ן יהודא ותמר אמר לה ומה אלו שהיו גדולי' וברשו' אביהן לא כיס' עליהן הכתו' זה שהו' קטן וברשות עלמו עאכ"ו גדולה היא מדת הליניעו' לפני המקו' שכן אחז"ל באגד' התורה תחלתה לניעות וקופה

בני בואו וראו מעלת הליניעות כמה היא גדולה שהרי

מעלות

מעלת הצניעות

המרות

שהרי הלוחות הראשונים מפני שנתנו בפומבי כענין שני וכל העם רואים וגו' שלטה בהן עין הרע ונשתברו לפיכך כשבא לוחות אחרונים נהג בהן דרך לניעות כענין שני ואיך לא יעלה וגו' כדי שלא תשלו' בהן עין הרע וכשם שהתורה נתנה בלניעו' כך תפארת' להיו' בלניעותה כענין שני בני אדם תקח אמרי ומלותו תלפון אחד ואחז"ל באגדה אמר הקב"ה ליש' לא תהא תורתו עמך' כאלו' שיש לו בת בוגרת והוא מבק' לסופנה אלל מי שמואל אלל הפייה בלבבכם שמלאכי השרת נתאוו בה ולא נתתיה להם שני מלאכי לבאות וגו' ומנו ומלותי תלפון אחד שלא תהא מוסר רזי תורה אלל ללוועין כמותך גדולה היא מידת הלניעות שהרי אבות העולם החזיקו בה שהיו לוועין במעשיהן ולא היו מפרסמין אותם באברהם כתיב גר ותושב שלא היה מפרסם את עלמו ברבנות שאע"פ שהן קורין אותו נשיא אלהים הוא קורא את עלמו גר ותושב בלחך כתיב ראה ראינו כי היה ה' וגו' ראינו מעלמנו לא שהראת לנו מפני שהיה נוהג במדת הלניעות וביעקב כתיב ויאמר יעקב לבניו למה תתראו אמר להם יעקב לבניו בצקשה מכס אל תראו עלמך' שבעים בפני בני עשו ובני ישמעאל ובני קטורה שמא יתקאלו בהם ויתנו בהם עין רעה ואחז"ל שזוה יעקב לבניו שלא יכנסו כולן בפחה א' מפני שהיו כלן נאים וגיבורים ויתנהגו בלניעו' שלא יעמדו כלם במקום א' כדי שלא תשלוט בהן עין רעה וכן מלינו ביוסף הדיק שעלה לגדול' בעבור לניעותו כענין שני בן פורת יוסף וגו' ואחז"ל באגדה עלי לפרוע לך מן אותה העין לפי שנהג בלניעות על אמו שקדם ועמד לפניה כדי שלא תשביע עשו הרשע עינו ממנה לפיכך זכה למלכות והיו בנו' מלר"י לוועדו' להסתכל' ביופיו

בני דעו לכם שהלניעות מעלה חשובה שכן מלינו בחזקיה שכתב ויעש הישר בעיני ה' ומפני שלא נהג עלמו במדת הלניעו' ופרסם עלמו לשלוחי בלאדן כענין שני בעת שהיה שלה בלאדן וגו' וכתב ויראם את כל וגו' עד לא היה דבר ואחז"ל מאי לא היה דבר זה ספר תורה מה כתיב בענין הנה ימ"ס באים ונשא וגו' וכל כך למה ע"י שפרסם את עלמו ולא נהג את עלמו בלניעות וחכמים ז"ל לוו במדת הלניעות שכך אחז"ל אהוב את המלאכה ושנא את הרבנו' ואל תתודע לרשות שלא יהא אדם מתודע למלכות מתו' עשרו כדי לקבל מהם שררה ורבנות לפי שאין המלכו' נותנ' שרר' לאדם אלל

כדי ליטול ממנו לבסוף וכל מי שיש בו מד' הלניעות ייאל מן המיתה שכן מלינו בשאלו בשביל הלניעות שראה בו דוד נמנע ולא הרגו כענין שני ואמ' להרנג ותחס עליך לא היה לרנג למקרא לומר אלל ואמרתיו להרנג וגו' ואחז"ל אמ' לו דוד לשאלו מן החורה מותר להרנג מאי טעמא אהה רודף אחרי והתורה אמרה הבא להרנג השכם להרגו אלל את הוא שחסמה עליך לניעות שהיתה כך היא חסה עליך ומה לניעות היה בו בשאלו דכתיב וילא אל גדרות האלן אל הדרך ושם מערה וילא שאלו להסך את רגליו תנא גדר לפניו מגדר ומערה לפניו ממערה ומהו להסך את רגליו מלמד שעשה וסיכך את עלמו כסוכה ואחז"ל אי זהו לווע זה הפנסה בלילה כדרך שהוא נפנה ביום כלומר שלא יהא פורע א"ע בלילה אלל כדרך שהוא פורע ביום אי נמי כשם שביום מלניע עלמו ונפני בקרן זוית ובמקום לווע כך מלניע' עלמו בלי' ואחז"ל האיש כשהו' נפנה מגלה מאחוריו טפה ומלפניו טפחיה' והאשה מאחריה טפה ומלפניה לאו כלום ומדרכי הלניעו' שהיו מלבושין של אדם ארוכים ונקי"י שכן שלמה מזהיר בחכמתו ואומר בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושיהא לווע בהליכתו כי"ר אל ילא כשהוא מנושם לשוק ואל ילא יחירי בלילה ולא במקום שיוכל להניע אליו שום דר חשד ושום כיסור ואל יספר עם אשה בשוק ואל יפסע פסיעה גסה יותר מדאי וכן אל ילך בנחת הרבה עקב בלד גדול כי דבר זה מדרכי הגאווה וגסות הרוח ולא יהלך בקומה זקופה משום דכתיב מלכה"כ ואל ישב בחבורה של עמי הארץ ואל ישב אלל מי שגדול ממנו אלל א"כ נותנין לו רשות לישב כענין שנא' ויקח בועז עשרה אנשים וגו' ואחז"ל מכאן שאין רשות לקטן לישב עד שתין לו הגדול רשות ויהי' לווע בדבריו לדב' מעט ובלשון נקייה ויהי' משאו ומתנו בנחת ובלניעות ויהי' לווע באכילתו ובשתיתו שלא יהא גרגרן ואפילו בתוך ביתו לרנג לו לאד' להיות לווע וביישן מבני ביתו ושאלו החכם מה הו' הלניעו' אמר שיחוס האדם על תורתו ויתקן ממנו ויעשה שהוא חייב בו ויתנהג בענו' עם שמירות התורה והחכמה והסתגה והסדר במחיייה וסבל הפגעים ואמ' מהו הלניעות התרחק מן העינות והענירות כי אין לניעו' לאדם אס לא יהיו בגדים לבנים ואמ' אין תורה אלל בלניעו' והלניעו' עויבת התענוגים וכן מדרכי הלניעו' מי שרוחו נדיבה ומקבל פני אהוביו

אזהביו בשמחה ובקשר פנים יפות ומראה להם
 אהבתו ועושה להם חפליהם ומשתתף עמם בלדתן
 כמו שאמ' חכ' א' חינו יכול לטבול מדת הצניעות
 אלא מי שרצה נריכה ואומר תחלת הצניעות הקבלת
 פני האוהב והשניה להראות לו אהבתו השלישי לעשות
 לו חפציו הרביעי להשתתף בלדתו ואם הצניעו מדה
 טובה לאנשים ק"ו לנשים שריוכו' להתנהג במד'
 הצניעות ביותר לניעות גדולה לריכות הנשי' לנהוג
 בעצמן כענין שני כל כבוד' בת מלך וגו' ואחז"ל
 לא תלא אשה בעיר של זהב בשבת ולא בטבעת
 שיש עליה חותם ולא במחט שאיני נקובה ואם ילאת
 בהם לרשות הרבים חייבת חטאת אבל לתוך חלירה
 פטור ומה קוב מאמר הירושלמי שאמר שאף בחול
 חסור ללאות בהן לרשות הרבי' מפני שהע' מסתכלין
 בה מפני שהאנשי' חושדין אותה ולא נתנו תכשיטין
 לאשה אלא שתהא מתקטפת בתוך ביתה כפני
 בעלה כדי שתמלא חן בעיניו ולא תתגנה עליו
 לפיכך נריכה האשה להיות יושבת בכבודה בתוך
 ביתה ולא תחזור בעיר לכאן ולכאן כדי שלא תכשל
 את עצמה ולא תבי' מכשול לבי' וממלאו מסתכלין
 באשת איש כי דבר זה מדרכי הזונות שכתב בהן
 פעם בחוץ פעם ברחובות ואכל כל פנה תארוב
 ולכל הפחות מביאה חשד על עצמה בלכתה לכאן
 ולכאן וכן מצינו בדינה בת יעקב ע"ה שפי' שלא
 ישבה בצניעות בתוך ביתה וילא' לראו' בזנות הארץ
 גרמה לה תקלה תדע שמתחלת ברייתיה של אשה
 לא כבדחת אלא לצניעו' שני ויבן ה' אלהי' את הללע
 ואחז"ל מהו ויבן התכונן בה הק' מהיכן
 לבדא' אמר לא אכר' אות' מן הראש כדי שלא
 תהא מוקפ' ראש' ולא מן העין שלא תהא סקרתני'
 ולא מן האוזן שלא תהא לייחית ולא מן הפה שלא
 תהי' דברני' ולא מן הלב שלא תהא קטטרנית ולא
 מן היד שלא תהא ממשמשי' ולא מן הרגל שלא
 תהא פרדנית אלא בראה ממקום לנוע באדם שאפי'
 בשעה שאדם עומד ערום אותו מקו' מכוסה הו' ועל
 כל אבר ואבר שהי' בורא בה הי' אומי' לה אשה
 לנוע ואעפ"כ ותפרשו כל עלתי לא בראתי אותה מן
 הראש והיא זקופ' ראשה שני ותלכנה נטויות גרון
 ולא מן העין והיא סקרתנית שני ומסקרות עינים
 ולא מן האוזן והיא לייחית שני ושרה שומעת
 ולא מן הלב והרי היא קטטרני' שני ותקני' רחל
 באחותה ולא מן היד והרי היא ממשמשינית
 שגאמר ותגוב רחל את התרפי' ולא מן הרגל

והרי היא פרדנית שגאמר ותלא לה לקראתו :
 בני' לאו ורלו כמה גדולה מעלי' הצניעות לאשה
 שכך אחז"ל כל כלהשלוש' זוכה ויואל' ממני'
 מלכים ונביאים מלון מתמר דכתי' וירא' יהודה
 וגו' משו' שכסתה פניה בבית חמיה ולא הכיר בה
 יהודה כשב' לידי אחיו מעשה וכסבור שהיא זונה
 זכתה וילאה ממנה מלכים ונביאי' מלכים מדוד
 נביאי' מאמון ואחז"ל כשהאשה מלנעי' עצמי' בתוך
 ביתה ראויה להנשא לכהן גדול ולהעמיד ממנה
 כהנים גדולי' שני כל כבודה בת מלך פנימי' ממשכנ'ו
 זהב לבושה כלומר אם יושבת בכבוד' לפנים בצניעות
 ראויה להנשא לכהן גדול דכתי' ושכלת הכתוב' שש
 גדול' היא מדת הצניעו' לנשי' ואפי' לתוך ביתם שכך
 אחז"ל ז' בני' היו לקמחות וכולם שמשו בכהו' גדולה
 נכנסו חכמים אלל' ואמרו אמרי לנו מה מ"ט יש
 בידך אמרה להם העבודה אם ראו קורות ביתי
 שערות ראשי אמרו לה כל קמחא קמתן וקמחא
 דקמחית סולתא וקראו עליה הפסו' הזה כל כבוד'
 בת מלך פנימי' וגו' וכן מצינו ברות המואביה שפי'
 הצניעו' שראה בא בועז נדווג לה ומה לניעו' ראה
 בה שכל הנשי' שוחחות ומתלקקות והיא יושבת
 ומלקט' כל הנשים מסלקות את כליהן והיא משלשלת
 את כליה כל הנשים משחקות עם הקולרים וזו
 מלנעי' את עצמה מהם כל הנשים מלקקות מבין
 העמרים וזו מלקטת מן ההפקר ועוד לניעות אחרת
 נמצא' בה שאמ' לה נעמי ורחלת וסכת ושמת
 שמלותי' עליך וירדת הגורן והיא לא עשתה כן
 אלא ותרד הגורן תחלה כדי שלא תלך בדרך כשהיא
 מקושט' ואחר כך ותעש ככל אשר לותה חמותה
 כיון שראה בועז כל הצניעו' הזה אמר בודאי זו
 היא ראו' למלכות שני' ויאמר לה בועז לעת האוכל
 גשי הלום ואין הלום אלא מלכות כענין שני' מי אכני
 ומי בית אבי כי הביאותני עד הלום ויבט לה קלי
 לפי שאמ' לה גשי הל' והיא לא נתקרב' אליו מפני
 שהיתה בושת לפיכ' וילב' לה קלי ומהו קלי קליל
 קליל צנתי אלבעותיו ואעפ"כ כתו' ותאכ' ותשבע
 ותותר שהיה מאכלה דרך לניעות ולא דרך גרונות
 כיון שראה בועז כל מדת לניעות הללו עמד וכנסה
 והעמי' ממנה מלכים ונביאים ואחז"ל באגד' בזמן
 שהאשה לנוע בתוך בית' כשם שהמוזהב מכפר על
 ישר' כך היא מכפרת על בית' שני' אשתך כנפן פוריה
 וגו' ואין ירכתי אלא מוצה שני' ושחט אותו על
 ירך וגו' ותנא דבי אליהו אשתך כנפן פוריה וגו'

מעלות

מעלת הצניעות

המדות

כגפן שהוא עושה פירות כל זמן שאשחק צירכתי
 ביתך בניך כשתלי זתים מה זית זה יש בו זית לאכילה
 זית לייבש זית לשמן זית לשמר ושמנו לזוק ככל
 הנרות כך כ"ז שאשחק צירכתי ביתך אינה דומה
 אלא לגפן הזה שאינה זזה ממקומה לעולם ובאין
 צנייה מהן בעלי מקרי מהן בעלי משגה מהן בעלי
 משא ומתן מהן חכמי יודעי דבר צעתו ונפוני
 לכך נא' אשחק כגפן פוריה שניה לא עוה בשוק
 ומדבר' עם צ"ח נותנה שני' צ"ח וגורמת לעצמה
 רעה ומחייב' בעצמה וצנייה מכאן אמר אשה גורמת
 לעצמ' ולבני' שהיוין בעלי מומין כי'ר מתבזהות על
 בעלה גורמת לעצמה שהיוין צנייה בעלי מומין
 מקללת ילדיה בפניו גורמת לצנייה שהיוין בעלי מומין
 פעם בחון פעם ברובות גורמת לעצמה שהיוין צנייה
 בעלי מומין לא קולה לה חלה בטרה' נודר' ואינה
 מקיימ' גורמ' לעצמה שהיוין צנייה בעלי מומין
 ואינה מולאה קורת רוח בעול' ובשכיל מעשי' מקולקלי'
 היוין צנייה א' חוגר א' סומא א' שוטה ורשע לפיכ'
 צריכו' הנשים לנהוג בעלמן לניעו' גדול ככל ענין
 בין בתו' בתיהן ואפי' בפני בעליהן ק"ו חוץ מבתיהן
 בין בביתן בין בשיבתן בין במחלן בין במשתייהן
 בין בדיבורן בין במלבושיהן בין בתכשיטיהן בין בכל
 ענין וענין שעושו' כדי שלא תגיע להן שום שם רע
 וחסד לכן בני הוו זהירין מאוד במדת הלניעו' כדי
 שתחללו שם טוב בעולם והאלהים ידריכנו בה למען
 רחמיו הרבים אמן .

ה' יפול שם וכן הוא חומ' כי הנה יולר הרים ובורח
 רוח ומניד לאדם מה שיחו עבד שרבו מניד עליו
 מה שיחו כלו' תקנה יש לו אחז"ל שאפי' שיחה
 קלה של פרייות שבין אדם לאשתו מגידין לו לאדם
 בשעת מיתתו פרי'ו נדו' הו' לאדם שמרבה דברי'
 עם האש' שכך אחז"ל כ"ז שאדם מרבה שיחה עם
 האש' בו' ואל תאמי' לא נאסרו אלא דברי' של תפלו'
 או דברי' המביאי' לידי תפלות אלא אפי' בדברים
 שאינן של תפלות אסור להרבו' שיחה עמהן ואם
 הולך לדבר לה דברי' בעלמא יקלר בדבריו ככל
 יכולתו וידבר בדרך קלרה כדי להפטר ממנה מהרה
 כדי שלא יחשדוהו עליה .

בני בואו וראו כמה הזהירו רבותינו עליהם
 השלום בענין הפרייות כדי שלא יתאו' לה
 ועו' הזהירו מאד ואמרו שלא לזמר יחד האנשי' עם
 הכשי' כדי שלא יתפרלו זה עם זה שכך אחז"ל זמרון
 גברי ועניין נשי פרי'ות' זמרון נשי ועניין גברי כאש
 בנעורת ואם להרבות שיחה קלה עם האשה ולהתכוין
 לשמוע קולה יש איסור ופרי'ות קל וחומר להסתכל
 בה ואמרו חכמים ז"ל לא יהלך אדם אחרי אשה
 בשוק ואפילו היא אשתו נודמנה לו על הגשר יסלקנה
 ללדדן וכל העובר אחרי אשה בגשר אין לו חלק
 לעה"ב וכן הו' אומר עולם עיניו מראות ברע זה
 שאינו מסתכל באשה בשעה שעומדת על הכניסה
 ואחז"ל כל המראה מעות מידו לידה כדי להסתכל
 בה אפי' הוא כמרע"ה שקבל התור' מידו של
 הקב"ה לידו לא ינקה מדינה של גהינם שני' יד
 ליד לא ינקה רע ועוד אמרו כל המסתכל אפי' באצבע
 קטנה של אשה כאילו נסתכ' במקום התורף פרי'ו'
 גדול הו' לאדם שמהלך ערו' אפי' בחוץ ביתו שכל
 מי שהוא הול' ערום הוא מבוזה את עלמו והרי הוא
 חשוב כבהמה שאין לה בושח ואחז"ל באגדה אין
 שזחו של אדם להיות עומד ערום שכשברא הקב"ה
 את האדם לא בראו ערום שנא' בשומי עין לבושו
 וערפל' חתולתו בשומי עין לבושו זה השפיר וערפל
 חתולתו זו השלייא' וכן הוא אומר אמר נבל בלבו
 אין אלהים במתנית' תנא אלו בני מרטייני' שהולכין
 ערומים בשוק שאין לך משוקן ומתועב לפני המקום
 ממי שמהלך ערום הא' למדת שכל המהלך ערום
 נקרא נבל וחלוץ ומדרכי הפרי'יות והנבל' האדם
 המשמש מטתו ביום שכך אחז"ל אסור לו לאדם
 שימש את מטתו ביום שני' וההבנת לרשך כמוך
 וגו' שלא יראה בה דבר מגונה ותחגגה עליו וכן
 המשמש

ואחרי אשר הגענו עד כאן לספר בשבח מעלת
 הצניעות ובעליה נספר בגנות הפריצות
 והנבלה ובעליה כדי להדריכם במדת הצניעות
 בעזרת האל :

מדת הפריצות

בני דעו כי מדת הפרי'ות והנבלה הן מן המדות
 המגונו' והמכוערות לפני המקו' שכך אחז"ל
 כל המנבל את פיו אפי' נחת' עליו גז"ד של ע'
 שנה לטוב' כהפך עליו לרעה שני' על כן על בחוריו
 לא ישמח ה' ואת אלמותיו וגו' עד וכל פה דובר
 נבלה בכל זמ' וגו' הכל יודעין כלה למה נכנסה לחופה
 אלא כל המנבל את פיו אפי' נחתם עליו גז"ד של
 ע' שנה לטובה כהפך עליו לרעה ועוד אחז"ל כל
 המנבל את פיו מעמיקין לו גהינם שני' שוחה עמוקה
 פי זרות ולא עוד אלא אפי' שומע ושותק שנא' זעום

המשמש בפני כל הכריות הוא דבר נבלה ופריצות
 וכיון שהפריצו' ודברי הנבלה הן גנאי גדול לאנשים
 כ"ש לנשים שצריכות להזהר בעלמם בתכלית הזהירו'
 שלא תהיינה פרוצות ולא מדברות דברי הנבלות
 פריצות גדול הו' לאשה שמדברת תמיד עם האנשי'
 ולא עוד אלא שמביאה את עצמה לידי חשד ומן
 הפריצות האשה שאין לה בעל ומתקשעת אפי'
 בחוץ ביתה מפני שכשיואלה בשוק בני אדם
 משיחין בה .

בני אלו וראו כמה מכוערת מדת הפריצות לנשים
 שהנשים הן פרוצות בשום דבר פריצות אחז"ל
 שיואלת בלא כתובה כגון האשה שיואלת בשוק וראשה
 פרוע שהוא דבר פריצות ולפיכך כתו' בסוטה ופרע
 את ראש האשה ואחז"ל מכאן לבנות ישראל שלא
 תלאנה בפריעת הראש שכן שערות האשה דבר
 פריצות וערוה ומרגילין את האדם לידי היראה
 ותאוה שנאמר שדים נכונו ושערך למח וכן האשה
 שטווה בשוק הוא דבר פריצות מפני שמגלה זרועותיה
 ובני אדם רואין אותה שמא יתאוהו לה ותבוא לידי
 עבירה וכן האשה המשחק' עם הבחורים הוא דרך
 פריצות וכן האשה שמקללת חמיה בפני בעלה הוא
 דבר פריצות וחליפות וכן הקולנית שמדברת בבית'
 ושכינותיה שומעת את קול' וכן האשה שמשמעת
 את קולה על עסקי חשמי' המטת כל אילו אחז"ל
 שיואלת בלא כתובה מפני שמוגות עלמם בפריצות
 ומדרכי הנבלה והפריצו' האשה שהי' גרגרנית ושותה
 מן היין יותר מן השיעור הראוי' לה ופריצות גדול
 הוא לאשה שמדברת בעסקי חשמי' אפי' עם בעל'
 אלא שצריכה להיות לנוע וביישנית אפי' עם בעלה
 ודעו בני כי הפריצות ודברי הנבלה הן סרסורין של
 זנות והן תחילת הקלקול ומבואו' פתוחו' לזנות
 ולפיכך הזהירו חז"ל על המדה המגונה הזאת שירחיקו'
 מעליהן בין אנשים ובין נשים בתכלי' הריחו' לכן
 בני הוי זהירין במדת המגונות הללו להרחיקם
 מעליכם כדי שיתקדשו לפני המקום ותתקדבו אללו
 ואלהינו בהמון רחמי' יקדשנו ויקרבונו לעבודתו אמר

המעלה העשירית מעלת הבושת

בני בואו ולא מדכס מעלת הבושת בני דעו כי
 מעלת הבושת מעלה חשובה עד מאד שכל
 מי שיש לו בושת פנים יצול מן החמאים והעונו'
 בענין שני ויאמר משה אל העם אל תיראו וגו' עד

ובעבור תהיה יראתי על פניכם לבנתי תחטאו ואחז"ל
 בעבור תהי' יראתי על פניכם זו בושה לבנתי
 תחטאו שהבוש' מביאה לידי יראת הטא מכאן אמרו
 סימן יפה לאדם שהוא ביישן ואמר חכם א' סימן
 הבנים הכשירים הבוש' הנראה על פניהם ומעלת
 המדה הזאת הינה נמלאת אלא בחסידים ויראי הטא
 כמו שאמרו כל המתביי' לא במהרה חוטא וכל מי
 שאינו בושת פנים בידוע שלא עמדו אבותיו על
 הר סיני :

בני בואו וראו כמה גדולה מעלת הבושת לפני
 המקום שאפי' עבר אדם כמה עבדות ומתביי'
 מהן ואינו שונה בהן הק' מוחל לו על כל עוונותיו
 כענין שני למען תזכרי בושת ולא יהי' לך עוד
 פתחון פה בכפרי לך לכל אשר עשית נאם ה'
 אלהים וכן מנינו בשאלו בשעה שהעלה שמואל
 ע"י האשה בעלת איב ואמר לשאלו למה הרגזתני
 להעלות אותי ויאמר שאלו לר לי מאד ופלטתים
 ללחמים בי וה' לא עניי גם ביד הנביאים גם
 בחלומות ואקראה לך להודיעני מה אעשה אצל אורי'
 ותומים נתבייש להזכירם מפני שהרג כהני נזב
 ומחל לו הק' כענין שני מחר אתה ובניך עמי עמי
 במחילתי ואחז"ל כל העושה דבר עבירה ומתחרט בה
 מוחלין לו מיד שני וקרבתו אליכם למשפט והיייתי
 עד ממהר במנאפים ובמכשפים ובנשבעים
 וגו' עד לא יראוני הא יראוני מוחלין לו וכן הו' אומ'
 ומודה ועוזב ירוחם ואמר חכם א' הזהר במדת
 הבושת כי הבושת מורה על פני הלדיב ואמ' מי
 שיעטתו הכורא מעיל הבושת יעלמו מומיו מבני אדם
 גדולה היא מדת הבושת שבעבורה יוכה האדם למעשים
 טובים ולא עוד אלא שזוכה לגן עדן שכן אחז"ל עז
 פנים לגיהנם ובוש' פנים לג"ע ואמר חכם א' הבושת
 והאמונה נלמדות כשתסלק האמת תסתלק חברתה
 ומהו הבוש' שהי' האדם מתבייש מנפשו וממעשיו בינו
 לבין עצמו ויתביי' גם מן האנשים ויהיה לנוע בכל
 דרכיו ובכל עניניו וידקדק עליה' שלא תוולד בהן
 שום דופי ודבר של גנאי שאם יראו אותם או ישמעו
 אחרי' שלא יוכל להתבייש מהן ויסתכל בתחלת הדבר
 קודם שיעשה כדי שיסתדר לעשותו שלא יבא עליו
 לידי בושה ויהיה לנוע במאכל ובמשחה כדי שלא
 יתבזה ויתבייש מן הכריות ויתרחק מן הכיעור ומן
 הדומה לו כלל הדבר יתבייש מן הכורא ואז תשלם
 לו מעלת מדת הבושת על שלימותה כמו שאמר
 חכם א' כשתעשה דבר בתוך ביתך תתבייש מבני

ביחך וכשתטשה דבר בשוק תתבייש מן האנשים ואם לאו תתבייש מנפסך ואם לאו תתבייש מן הבורא הרוואה אוחך.

בני הוי זהירין צמדת הבושת שצטעה שאר' מתבייש מן האנשים הרי הוא נזהר מן הדברים המגויים והמכוערים ואינו נכשל בהם וכ"ש אם מתבייש מן הבורא שלא יכשל בדבר עבירה ועון וכל מי שאין לו בוש' פנים כבר הותרה עבירה צעינו כמו שאמר חכם א' סוף מה שכבולנו מדברי הנבואה כשאין מתבייש עשה כל ראוך ואמר לא יגיע לביישן חשד כאשר לא יגיע לנאמן קול מן הגזילות והחמסים והגניבות ושהלו לחכ' מהו הבושת אמר השכל אמרו לו מהו השכל א' הבוש' ואמר אחר הבושת היא דרך החיים הארוכים ואמ' אחר חיי בני האדם בזכות האמונה והיראת שמים ואחר כך חיי צמדת הבושה והענוה והספלות.

בני הוי זהירין שלא לבייש שום אדם צרכים מפני שהיא מן העבירות חמורות שצתורה שכך אחז"ל כל המלצין פני חבריו צרכים כאלו שופך דמו דחזיק' ליה דחזיל סומק' ואתי חיזור' ועוד אמרו כל המבייש את חבריו סופו מתבייש ולא עוד אלא שמלאכי השרת דוחפין אותו ומראין קלונו לכל באי עולם ועוד אמ' כל היורדין לגיהנם יורדין ועוליין חוץ מג' שיורדין ואיין עוליין ואלו הן הבא על אשת איש והמכנה שם לחבירו והמלצין פני חברו צרכים תידע לך שצטביל שהלצינו פני בר קמאל צרכים סיעו הקב"ה ונחרב בהמ"ק ואע"פ שהזהרתי אתכם צמעתת הבוש' אזהירכם שאם טעית' בדבר מן הדברים שלא תתביישו לחזור ולהודות על האמת הוא הנקר' עז פנים בלי ספק ואם חטאתם שונגין או מזיד בדבר מדברי התור' והמנאי' אל תתביישו להתווד' עליו לפני המקו' וכן כשתסתפקו בדב' מדברי תורה או מדברי קבלה או בשום דבר מזה אל תתביישו לשאלו עליה אפי' קטן מכס צמעל' ובשני' ואל תתביישו לומר בדבר שאינך יודעים אין אנו יודעים ועל מה שלא שמעתם לא שמענו או אם שמעתם ושכחתם ואינכם זוכרים אותו לומר שמענו ושכחנו שכן מרע"ה הוד' ולא בוש לומר לא שמעתי כענין שנא' וישמע משה ויירט צעינו ואחז"ל לא הביישן למד וגו' ותנא דבי אליהו שאל אדם את הפסוק אע"פ שהכל משחקין עליו יכניס אדם עלמו לגופו של תורה אע"פ שאינו בקי בהלכה כלום שני' אם נצלת בהתנשא אם זמות יד

לפה וכן אל תתביישו להזכיר את האדם להדריכו בדרך טובה כי דרך זה אינו מן האנשים השלמים צמדותם והבושת הכוא רע מהענות לכן בני הוי זהירין צמדת הבושת כדי שתהי' תמיד יראת השם על פניכם לצלתי תתקאלו והשם צרחמיו יליחמו צה אמן.

ואחרי אשר הגענו עד כאן לספר בשבח מעלת הבושת ובעליה נספר בננות העזות ובעליה כדי להדריכם במידת הבושת בעזרת שדי.

מדת העזות

בני דעו כי מדת העזות מדה שנואה מאד צעיני המקום מפני שהיא כקטין מע"ז ולא עוד אלא שצטביל עזי פנים השמים נעלרין מלהוריד קול ומטר כענין שני' וימנעו רביצים ומלקוש לא היה ומלא אשה זונה היה לך מאנת הכל' ואחז"ל לא נחרבה ירושלים אלא מפני שלא היה להם צמת פנים זה מזה שני' גם בוש לא יבושו והכלל לא ידעו וגו' והמדה המגוי' הזא' אינה נמלא' בחסדי' ואנשי מעש' אלא ברשעי' כענין שני' בהם חזקו פניהם מסלע וגו' ואחז"ל כ"א שיש לו עזו' פני' מות' לקרותו רשע צכיו שני' העז איש רשע צכיו ולא עוד אלא שמנאי' לשנאתו שני' ועזו פניו ישונה אל תקר' ישונה אלא ישונה וכל מי שיש בו עזות פני' סופו ליפול ולשכ' דתנא דבי אליהו האימתנין והזיתותין ועזו' פני' ובעלי זרועו' עליהם הכתוב אומר כי זרועות רשעים תשברנה. בני בואו וראו כמה קשה מדת העזות שכיון שיש צאדם עזות פנים צא לידי רשע כענין שני' העז איש רשע וגו' ולא עוד אלא כל מי שיש בו עזות פנים צידוע' שנכשל בעבירה כענין שני' ומלא אשה זונה היה לך וגו' יהיה לך לא נא' אלא היה לך כבר ואחז"ל צאגד' ד' נקראו רשעים ואלו הן הפושט יד על חברו להכותו אע"פ שלא הכהו נקר' רשע שני' ויאמר לרשע למה תכה רעך הכית לא נא' אלא תכה והלוה ואינו משלם שני' לוה רשע ולא ישלם ומי שיש לו עזות פנים שנא' העז איש רשע ומי שהוא צעל מחלוקת שני' סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים ושיכהן היו צדתן ואכירם עזות פני' ומחלוקת ואין לך עז פנים שאין בו שמן פסול שכך אחז"ל עז פנים ר"א אומר ממזר ר' יהושע אומ' בן הגדה ר"ע אומר ממזר וכן הגדה ומהו העזות העובר עבירה צפני

לעיר מצלר ולעמו' ברזל ולחומות נחושת ועל זה ליום שלמה ואמר ענה כסיל' באולתו לכן בני' הוו זהירין במדה המגונה הזאת ותרחיקנה מעליכם ואל תשמשו בה כדי שלא תוכל להחגבר עליכם כי כל מי שיש בו המדה המגונה הזאת יתרחקו ממנו ב"א ויסורו מעליו והאלהים י'לנו מן המדות המגונות והפחותות ויעלנו אל המעלות העליונות ברחמי' וחסדיו הרבים אמנ' .

בפני ב"א ואינו מתבייש נקרא עז פנים ועובר עברה ושנה בה והסולך בקומה זקופה ובעזות מלה ואינו מתבייש הרי הוא כעובד ע"ז כענין שני' הובישו כי תועב' עשו גם כוש וגו' הארית העזות מחלוקת וארית המחלוקת חרטה ואומר העזות הוא החולי הגדול ורפואתו בעז פנים כמורה אמנם לעמוד בעזות מלה כנגד הרשעים ועוזי' התור' כדי לייסרם ולהוכיחם דבר זה טוב מאד כענין שני' הנה נתחך

המעלה האחת עשרה מעלת האמונה

עמו עוד וגו' ואחז"ל מהו עוד בנהג שבעלי' פועל עם הפעל הבי' ב' ג' שעות באמו' אבל יעק' אבינו מה הראשונ' שלימו' חף אחרונ' שלימו' מה ראשונ' באמו' חף אחרונ' באמונה ואע"פ שברמאו' בא עליו ואחז"ל יהי' ממון חכרך חביב עליך כשלך וכבר מלינו שסתור' חסה על ממוןן של יש' למדת' תור' ד"א שיה' כל א' וא' מיש' חס על ממון חברו כדרך שהו' חס על ממונו ואמ' חכ' א' בני' שאלו מאלהיכי' שיחון רתכי' האמו' כי האמו' היא ראש התורה ובקשו ממנו השלום כי היא הגדולה שבנעימו' בקשו' בעה"ז ובעה"ב ודי' באמונה עובר ובעבודה עסק ואמר חכם אחד באמונה תעמד האחה .

בני' בואו ואלמדכם מעלת האמו' דעו בני' כי מעל' האמונה מעלה נכבדת וגדולה מאד בעיני המקום שכל הנושא ונותן עם הצריות באמונה זוכה ויושב במחילתו של הק' כענין שני' עיני' בלאמי' ארץ וגו' ולא עוד אלא שהק' נותן תמיד עיניו בבעלי' אמונה כענין שני' יי' עיני' הלא לאמונה ובמעלת המדה הזאת נתייחס בה הקב' כענין שני' אל אמונה ואין עול וככ"מ שהנאמנו' מליה שם הברכה והגדולה מליה שם הברכה מליה כענין שני' איש אמונת רב ברכות ושם הגדולה מליה שכן מלינו במרע"ה ע"י שהג עלמו בנאמנות ונתרחק מן הגזל כענין שני' וינה את האלן אחר המדבר וגו' שם נגלה לו השכינה ומשם עלה לגדולה ושלחו הקב"ה בשליחותו לפרעה מה כתיב בענין גם האיש משה גדול מאד בעיני עבדי פרעה ובעיני העם וכן הכתוב משבחו בענין הנאמנות כענין שני' כי בכל ביתי נאמן הוא וכן מלינו בדרך מלך יש' ע"י שהג עלמו בנאמנו' ונתרח' מן הגזל זכה ועלה לגדולה כענין שני' על מי נטשת מעט האלן וגו' ומשם זכה לגדולה כענין שני' מאחר עלות הביאו לרעות ביעקב עמו וגו' וכן הכתוב משבחו בענין הנאמנו' כענין שני' חכדי' דוד הנאמני' וכן הו' אומ' והוכן בהם' כסאו וישב עליו באמ' וגו' הלא תראו בני' מה עלת' לו ליעקב אבינו מפני שהג עלמו במר' הנאמנות ועל שמסר עלמו על ממונו של לכן ושמר אותו באמונה כענין שני' הייתי ביום אכלני חורב וגו' ואמר עריפה לא הבאת וגו' מה עלתה לו לבסוף חס כה יאמר נקודים יהיה שכרך וילדו וגו' ואחז"ל לפה הק' מה הי' לכן עמי' לעשו' ליעקב והי' לר' לורה כיולא בו חס כה אמ' אין כתי' כאן אלא יאמ' כי ראיתי כל אשר לכן עושה לך יעשה לך אין כתיב כאן אלא עושה ומינין שעבד יעקב את לכן באמונה חף לאחר שרמה אותו שני' ויעבד

בני' בואו וראו כמה גדול כח הנאמנות שבמקום שבעלי' אמו' עומדין חף מ"ה אין זוכין שכך אחז"ל באגד' אין ישיבה למעל' ורגליהן רג' ישרה אין להן קרב' על חד מן קמיא קיימי' שרפים עומדים ממעל לו וכל נבא השמי' עומדי' עליו ונתתי לך מהלכי' בין העומדי' האלה ואלו בעלי' אמונה כתיב לשבת עמדי .

בני' התחברו לבעלי' אמונה ורדפו אחריהן והיו מתאבקי' בעפר רגליהן כי הנאמנו' היא הללחה הגלו' ותפארת כל משכיל וכתיב בחותם פארפארוס הפילוסוף מי שידבק בו האמו' ידבק בו רלון ב"א ואמר חכם א' אין דבר גדול מן האמו' וקלת ב"א סובלים בפגעים יותר מקלתם והריש והחולי והפחד ודע כי כל אלה משערי האמונה ואמר אחד אין בטוח כנאמן .

בני' אל תהי' מעל' האמו' קלה בעיני' שהרי הדביקו בה אבו' העול' באברהם לא' והאמין ביי' וגומ' וביאח' נא' ויזרע יאח' וגו' ואחז"ל למה מדרו כדי לעשרן ובתרומו' ובמעשרו' מלינו אמו' כענין שני' והי' אמונת עתך וגו' ופי' חז"ל אמונת זה

לכך משה מזהיר את ישי לא תגזבו וגו' שכל הגונב או גוזל דבר מחבירו הוא מנחש לאמר לא גנבתי ולא גזלתי לך דבר והלא מביאו לב"ד וטוען עמו שגנב וגזל ממנו דבר פלו' והוא משק' בב"ד ואומר לא היו דבריי מעול' והל' משביעו ואומר משביעך אני אם לא גנבת או גזלת ממני כך וכך והוא עויל' אחריו אמן ונמל' עובר על לא תשבעו בשמי לשק' וכשיתפרס' הדבר שהו' גנב אותו דבר או גזלו הרי נתחל' ש"ס על ידו ועבר על וחלל' את שם אלהיך' אזי להן לברי' שגובצין וגוזלין וחומסין ממון חבריהם ומרכיב ככסים מממון שאינו שלהן ועליהן הנבי' נווח היו שמרבי' לא לו ואחז"ל כל הגוזל את חבירו ש"פ מע"ה כאלו הרגו שג' כן אורחות כל בולע בלע את נפש בעליו יקה ולא עוד אלא שהק' גובה נפשו' מן הגוזל וקבע את קובעיהם נפש וכן מלינו בדור המבול שלא נחתם גזר דיין אלא בשביל הגזל כענין שג' כי מלא' הארץ חמס ואמ' חכ"א אין דבר ממנהר לאבד הטובות כמו השקידה לעשות עול

בני לאו וראו כמה קש' גזילין של בריות לפני המקו' החמיר בגזילתו של הדיו' יותר משל הקדש שבגזלן של הקדש כתי' ואת אשר הטא מן הקדש ישלם וחמשתו יוסף עליו ואילו בגזילתו של הדיו' כתי' וחמשתו יוסף חמשתו הרבה שכל מי שהו' סופר וחוזר ומודה מוס' חומש על חומש ועוד בגזילו' של הקדש כתיב ואת אשר הטא מן הקדש ישלם ואין בו לא תשלומי כפל ולא תשלומי ארבעה וחמשה ואילו בגזילתו של הדיו' כתי' ישלם שנים לרעהו ולא של הקדש ואחז"ל קשה גזל הדיוט משל גבוה שזה הקדים חט' למעיל' וזה הקדים מעיל' לחט' וכן מלינו בעולת העוף שכת' בו והסיר את מוראתו בגולתה מפני שהעוף הוא פורה באויר וטס בכל העול' ואוכל מכל ד' גזילות וחמסים אל יקר' לגבי המזבח לכך נא' והסי' את מוראתו בגולתה אבל בהמ' שאוכלת על אבוס בעליה ואינה אוכל' מכל ד' הגזילו' והחמסין מקריב כולה שגא' והקריב הכהן את הכל המזבח' הלא תראו בני כמ' קשה מדת הגז' לפני המקו' שהוא רואה אותו תמיד לפניו ואין שוכח' אותו שכן אמחו"ל ג' אין הפרגוד נעלל בפניהן ואלו הן אוגא' וגזל וע"ז אוגאה דכתי' הנה ה' עומד על חומת ארך וגזל דכתי' חמס וש' ישמ' בה וגו' וע"ז דכתי' העם המכעיסים אותי על פני תמיד ואחז"ל כל מה שארס גזול וחומס בעה"ז אינו יולא מטולמו

עד שאחריו' בוזזין אותו דכתי' ויש נספה בלא חשפט כך נספה בלא משפט ולא עוד אלא החמס עלמו נעיד בפיו וקם עליו לשבט מכהו שכבר אחז"ל באגד' החמס קם למטה אחממה החמס קם חס ושלו' אינו קם ואם קם קם למט' רשע לחיובו של רשע כלו' להיות לו לשבט מכה אזי להן לגזלין ולחמסנין מקול לעקת' של גנולים ושל חמסים שעולה באזני המקום שכן אחז"ל באגדה לפי שבעולם הזה העשיר אוכל את העני אבל לעתיד לבוא הקב"ה חובט מידו שגא' משוד עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר ה' אשית ביסע יפיה לו הגיע העת שאתבע מן העשירים לער העניים ושוד ואנקת אביונים שצערתם אותם -

בני פקחו עיניכם ותבינו על מה שאמ' חז"ל כ"ד חטאות סדר יחזקאל ומכלם לא חתם אלא על הגזל שג' ואני הכתי כפי אל בלעך מהו הכתי הכרעתי כף החמס כדי להכריעך לכף חובתו וכן הכביא מכריזו ולווח הוא בולע בלע רע לביתו לשים צמרום קבו להלל מכף רע ואחז"ל קשה גזל הנאכל שאפי' לדיק גמור אינו יכול להחזירו שג' בלעדי רק אשר אכלו הנערים וגו' ואחז"ל באגדה קשה הוא הגזל ששני גדולי עולם לרכו להתווכח עליו ואילו הן משה ושמואל משה אמר לא חמור אחד וגו' וכי מה הניח משה לגנבים ולקבחיין אלא אמר משה בשעה שהיו ישראל מתנדבין ממסע למסע לא אמרתי לאחד מהן טול כלי זה בדרך טול כלי זה על חמורך נשאתי לקחתי כמ' דתימי' ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על החמור גדול הדור בשעה שהוא הולך לעשות לרכי רבים כו' ברם הכא ויקח משה את אשתו ואת בניו וגו' וכן שמואל הכביא אומר את שור מי לקחתי ואת מי ראותי אמר להן שמואל כשאמר לי עגלת בקר תקח בידך לא משל לבור הייתי רואה לטול אלא משלי לקחתי אותה וחמור מי לקחתי כשהייתי מסבב בעיירות ושופט את ישראל משל מי היה וכי משלכם היה משלי היה ואותו החמור לא משלכ' היה לריך להיות ואת מי עשקתי ואת מי ראותי מי מכס שבא עמי בפועל ולא נתתי לו שכרו

בני לאו וראו כמה חמורה מדת הגזל שאפי' האדם עובר ע"ז ושופך דמים ומגלה עריות הגזל חמור כנגד כולם כענין שג' ראותי ה' ללב על המזבח ויאמר הך הכפתור וירעשו הספים ובלעם בראש כלם ואחז"ל באגדה משל לקופה מליא' עוונות מי מקטרג בכלם

בכלם גזל משלו עוד משל לבני אדם שהיו בהם ע"ז ושופכי דמים ומגלי עריות הגזל חמור כנגד כלם שני ובלעם בראש כולם כלו' תחלת פורענותו יבא להן כשביד הגזל שגזלן וחומסין זה מזה ומ"מ התמירה תורה בנגב יותר מנגזלן שהנגב משל' כפל וגזלן אינו משלם כפל מפני שהגזלן השו' כבוד עבד לכבוד קונו והנגב לא השווה שהרי עושי' עין העליוני' כאלו אינו רוא' ושמה יאמר אדם מכיון שאני לא גונב ולא חומס ולא גוזל מות' לי לחלוק עם הנגב בגניבתו שהרי אני לא גנבתי כלו' הרי כבר ראמ' חילק עם גנב שוגא נפשו אלה ישמע ולא יגיד ששומע את הגזל משביע את הנגב בבית הכנס' באלה ועויו אחריו אמן ואעפ"כ מתלא מתלין לאו עכברא גנב אלא חורא גנב וכל מי שהוא להוט אחר הגניבות והגזל מאירה משתלחת בממונו ואפי' במה שבא לידו בהיתר שגא' הנה יחבל און וגו' ולא עוד אלא שנופל גניהים כענין שנאמר בור כרה ויחפרהו ויפול בשחת יפעל וכסס שאסור לו לאדם לגנוב ממון חברו כך אסור לגנוב דעתו של חברו שאפילו הגונב דעת הבריות נקרא גנב שני' ויגנב אבשלוי' את לב אנשי ישראל ואחז"ל שנגב לב אביו ולב בית דין ולב ישראל ועוד אמרו שבעה גנבים! הן הראשון שגזלם גונב דעת הבריות כי"ד המסרב בחברו לארצו והמרכה לו בתקרובת ויודע בו שאינו מקבל והסותח לו בחיות המכורות לחנוני והמעוול במדות והמשקר במשקלות והמערב את הגרה בתלתן ואת החומץ בשמן אפי"פ שאין השמן דולק לפיכך מושחין בו את המלכ"י ולא דעתן של ישראל כלבד אסור לגנוב אלא אפי' דעתו של גוי שקך אחז"ל אסור לגנוב דעת הבריות ואפי' דעתו של גוי כי"ד לא ימכור לו בשר ככלה בשל שחוטא מפני שמתעבה ועוד שמה יחזור וימכרה לישראל וכן כל כיוצא בדברים הללו נקרא גונב דעת הבריות ואסור לעשותו ולנהוג בהן אפי' עם הגוי' לגנוב דעתו של גוי אסור כל שקן שאסור לגנוב ממונו כדי שלא יתחלל עם שמים על ידו אוי' להן לגנבים ולגזלנים שאין מולאין קורת רוח והנאה בממון שעשו מגנבה וגזל ולא עוד אלא שמתים בלא זמנם כענין שני' קורא דגר ולא ילך עושה עושר ולא במשפט בחי' ימיו יעזבו וגו' ומפני שהגניבה והגזל עונשן מרובה ונפשו של אדם מתאווה להן ומתמדתן לפיכך ריבתה תורה עליהן אזהרות הרבה כענין שני' לא תגנבו ולא תכחשו ולא תשקרו וגו' ולא תונו איש את אחיו לא תעשוק

רעך וגו' אל תעשו עול כדי שלא ייתן פתחון פה לבעל דין לחלוק לא הזכירה תורה בלשון הזה לפיכך הקפידה תורה להזהיר בכל לשונות הללו שבכולן הוא מפסידן ממון והאונאה בכלל גזל וגיבה היא והוא שהאדם מתעסק להונו את חברו בין במקח וממכר בין בדברים ודבר זה מטא גדול שהרי על שניהם הזכירה תורה במקח וממכר כתי' וכי תמכרו ממכר לגמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו ובאונאת דברי' כתי' ולא תונו איש את עמיתו וגו' ואחז"ל כשם שאונא' במקח וממכר כך יש אונא' בדברי' גדולה אונאת דברים מאונא' ממון שבאונא' ממון כתי' לא תונו איש את אחיו ובאונאת דברי' כתי' לא תונו איש את עמיתו ויראת מאלהיך ממני שפן'ךך עליך גדולה אונא' דברי' מאונא' ממון שזה בגופו זה בממונו ועו' זה ייתן להשבון זה אינו ייתן להשבון ואפי' אשתו ובניו ובני ביתו אסוי' להונום בדברי' שקך אחז"ל מ"ד ולא תונו איש את עמיתו עם שאתך בחור' ובמנו' אל תונו ועוד אמרו לעולם ישא אדם זהיר באונאת אשתו שמתוך שדמעת' קרוב' אונאת' מרוב' והמד' המנוול' הואת קרוב' למדת הנגב יותר מן הגזלן שכסם שהאדם אינו יודע כשנגב לו החפץ ומי גנבו כך אין האדם יודע במה שנתאנה אכל הגזל יודע מה שגזל ממנו ומי גזלו אכל אין כח בידו להלילו מיד הגזלן ואונאת דברי' כי"ד הרי שהיו חבריו מבקשין יין ושמן אל יאמר להם לכו אלל פלוני והוא לא מכר יין ושמן לעולם היו חללים באין עליו ויסורין באין עליו אל יאמר לו כדרך שאמרו חבריו לאיוב הלא יראתך כסלתך וגו' זכור נא מי הוא נקי אבד וגו' ראה גר שבא ללמוד תורה לא יאמר לו פה שאכל נבלות וטרפות שקלים ורמשים בא ללמוד תורה וכן כל כיוצא בזה נקרא אונאת דברים . בני בואו וראו כמה הזכירה התורה על האונאה וכמה עונשה מרוב' (ע' רשי' בהר שם וי"ע) וכי תמכרו ממכר וגו' ואם עבר ואיני' סוף מוכר קרקעותיו שני' וכי ימנך אחיך ומכר מאחותו לא חזר יורד מנכסיו ולוקח בהלוואה שני' וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך לא חזר בו סוף שהיא מוכר אפי"ע שני' כי ימוך וגו' לא חזר בו סוף שהוא נמכר לגוי' ונמכר לגר תושב לא חזר בו סוף נמכר לע"ז עמ' שני' או לעקר משפחת הגר הרי כבר למדנו כמה חמור' עונש האונאה וכל המאנה את חברו סוף בא לירי עניות כענין שני' השמר אל חפן אל און כי על זה

בחרת מעוני ולא עוד אלא שהקב"ה בעלמו נפרע
 מן המאני את חברו שכך אחז"ל הכל על ידי
 שליח חוץ מן המאני שנפרע הקב"ה ממנו שני נלכ
 על חומת ארץ ובשביל האונאי קפץ אף בעול' כענין
 שני על און פלט למו באף עמי' הורד אלהי' ולא עוד
 אלא שבטון האוני' האומוי' פושטין את ידיהן על
 שונאיהן של ישראל שכך אחז"ל באגדה אם ראי' דור
 שמדותיו של שקר דע שהמלכות באה ומתגנר' באותו
 הדור ומה טעם מאזני מרמ' תועב' ה' וכת'י
 בתריה בא זרון ויבא קלון לכן בני הוי וזכרין מאד
 במדות הגרועות הללו ותרחקו מהם והאלהים
 ילילנו מן המדות הגרועות והכפיות ויפתח לנו
 דרך חמנותו ברחמי הרבים אמן

המעלי השתים עשרה מעלת התמימות

בני בואו ולא מדמם מעלת התמימות דעו בני כי
 מעלת התמימות מעלה גדולה ויקרה שכל
 מי שהולך בתמימות הקב"ה בומר בו ובשירותו כענין
 שני הולך בדרך תמים הוא ישרתני וכן לזה משה
 רבינו ע"ה על עסק התמימות כענין שני תמים תהיה
 עם ה' אלהיך גדולה מעלת התמימות שכל מי
 שהולך בתמימות לב בכל דרכיו ויושב במחילתו
 של מקו' כענין שני' ה' מי יגור באהליך הולך תמים
 וגו' וכן מלינו ביעקב אבינו שנהג עלמנו במדת
 התמימות שני' ויעקב איש תם וגו' וכן דוד ע"ה
 שיבח ההולכי' בתמימות שני' אשרי תמימי דרך וגו'
 ומהו התמימות שידבר האדם דבריו בלי רמאות
 ומשאו ומתנו בלי רמאות ופיו ולבו שוין שכל מי
 שהו' אחד בפה ואחד בלב אינו נקרא תם אלא
 שנקרא חף ורמאי בלי ספק כענין שני מרמה בלב
 חורשי רע וגו' ומאותות התמימות מי שעושה לרק'
 עם הבריות כענין שני' לרקת תלך בתם דרך וגו'
 וכל מי שהולך בתמימות הקב"ה מסייעו במעש'
 עבודתו ומתמים דרכיו כענין שני' עם חסיד תתחמד
 וגו' וכן אחז"ל הבא לטרה מסייעין אותו גדולה
 היא מדת התמימות לפני המקו' שכל מי שהולך
 בתמימות הקב"ה רולה וחסן בו כענין שני' ורלונו
 תמימי דרך ולא עוד אלא שבשביל התמימות מיישר
 האדם לדרך טובה שני' לרק' תמים תיישר דרכו
 וכל מי שהולך בתמימות עם השם והכריות הקב"ה
 משמרו מן החטאים והעונות ויושב שוקט ובוטח
 כיון שוקט על שמריו כענין שני' ואהי' תמים עמו
 אשתמר מעוני וכן הוא אמר ואני בתומי תמקתי

כי ותלכני לפניך לעולם ומן המדה המשוכחת הזאת
 ילאת מדת האמת שהיא מייג' מדות שתייהם בן
 הבו' כענין שני' ארך אפים ורב חסד ואמת ולא
 עוד אלא שחתמו של הקב"ה אמת שכן אמת מולא
 ח' בראש האותיות מ' באמצען ת' בסופן גדולה היא
 מעלת האמת שכל העולם כלו עומד על האמת
 כענין שנאמר אמת מארץ תלמח וגו' ואחז"ל באגד'
 בשעה שבר' הקב"ה את אדם הראשון נעשו מלאכי
 השרת כיתין כיתין וחבורו' חבורות מהן אומר יברא
 ומהן אומר לא יברא וכן הוא אומר חסד ואמת
 נפגשו וגו' חסד אמר יברא שכלו גומל
 חסדים אמת אומר לא יברא דכולא שקרי' לרק
 ושלוס נשקו לרק אומר יברא שהוא עושה לרקות
 שלום אומר אל יברא דכוליה קטטה מה עשה
 הקב"ה וטל אמת והשליכה לארץ שנא' ותשלך אמת
 ארצה ועשתה והליתיה אמרו מלאכי השר' לפני הקב"ה
 רבונו של עול' עד מתי אתה מצוה הטכסים שלך
 תעלה אמת מן הארץ לכך נאמי' אמת מארץ תלמח
 שלוי ששיתף הקב"ה אמת צברייתו לא היה
 ראוי לעמוד לפי שהשקר אינו עומד לכך הולך
 לשתף אמת צברייתו של עולם וכן הוא אומר ראש
 דברך אמת וגו' ואומר והי' אלהים וגו' שהוא אלהים
 חיים ומלך עול' ובידו לקיים אמרותיו לפיכך
 ילמד אדם ממדת קונו לאמת את דבריו בכל עיין
 שיוכל ויודה על האמת בכל מה שיעבו' עליו בין
 טוב ובין רע גדולה מעלת האמת שכן שמה הולך
 מסוף העולם ועד סופו כשם שאותיות אמת הן
 מפוזרין אלה בראש האותיות מס באמצען תיו בסופן
 ולא עוד אלא שהאמת מתקיים ועומד על יסודותיו
 כשם שאותיות אמת מרובעות ויש להן על מה
 שיסמכו וכן כשמינה משה רבינו ע"ה את הדיינים
 בקש אנשי אמת שונאי בלע מפני שכל המחזיק
 במדת האמת אינו קרוב לבוא לידי הטיית דין
 וממלא ששאלו אדם גדול כמה הגעת אל הכבוד הזה
 ואתה מן הכושים אמר בדבר אמת והלאמנות והמונע
 מן העושק ושלא שאלתי על מה שאינו לריך' לי ואמר
 חכ' אחר שפת אמת פרי הלניעו' והחריו' מותר
 התאוות והמתון מגדל עוז והמהירות מביאה אל
 הכרעה .

בני הוו רגילין לדבר האמת שכל שאוכב את
 האמ' מלי' את נפשו מדינה של גיהנם ולא
 עוד אלא שמלי' כמה נפשות מן המיתה כענין
 שנאמר מלי' נפשות עד אמת וגו' שכל המעיד
 עדות

עדות אמת בדין מלייל כמה נפשות ונפש התובע והסתבע לאו וראו כמה גדולה מעלת האמת שכל מי שהוא אובד את האמת הרי הוא מלייל את נפשו ונפש בניו ובנותיו מן המיתה שכן מליינו בתלמיד חכם אחד שאמר מרים הוה אמינא ליכא קושטא בעלמא ואמר לו ת"ה אחד שאפילו היו נותנין לו כל ממון שבעולם לא היה משנה בדבורו שפעם אחד נטפל במקום אחד וקושטא שמי' ולא היו משנין בדיבורן ולא מת אדם לשם כ"א זקן ושבע ימים ולקח אשה מהן והיו לו ממנה שני בנים פעם אחת הייתה יושבת אשתו וחופפת ראשה במסרק באת' אחת משכנותיה ודפקה על הדלת אמר בלבו אין דרך ארץ שתכנס בבית בעוד שאשתו עומד' פרוט ראש ואמר לאותה השכינה שאין אשתו בבית ומתו לו שני בניו באו אנשי המקום לפניו ואמר לו מה זה ועל מה זה ומה עון יש בידך שמתו בניך אמר להן כך וכך היה המעשה אמרו לו לא מעמנו ולא תיגר' מותני' באתן האלשים וגדולי החכמים היו משתבחי' בכל שאר מדותיהן ואמי' מעולם לא אמרתי דבר וחזרתי לאחורי והע"פ שמדת האמת מעלה הע"פ כ' יש דברים שמותר לו לאדם לשנו' בהן אם ישאלו אותן עליהם שכן אחז"ל בהני תלת מילי משכן רצנן בדבוריהו ואין צדך כלום ואילו הן במסכתא ובפוריא ובאוספיוא ועוד אמרו מותר לשנו' בדבר שלום שני' כה תאמר ליוסף אנה את נא וגו' לפיך מותר לו לאדם לשנות בדברי שלום כדי לקיים את התורה והמצוות ולעשו' שלום בין אדם לחבירו כדי שלא להוליך דבר נבלה ומגונה מפיו הכל לפי השעה והלורך לכן בני הוי' זהירין במעלת המדה הזאת מפני שהיא מן המדות העליונות ואלהינו יליחנו בה ברחמים וחסדיו הרבים אמן :

ואחרי אשר הגענו עד כאן לספר בשבח מעלת התמימות ובעליה נספר בגנות הרמאות ובעליה כרי להדריכם במדת התמימות בעזרת שרי

בני דעו כי מדת הרמאות מדה שנואה ומגונה מאוד לפני המקום שכל מי שמרגיל עצמו לרמות את חברו הרי הוא חשוב כאלו הרגו כענין שני' כמתלהלה היורה זיקים חילים ומות ואמר כן איש רמה את רעהו וגו' ולא עוד אלא כל מי שרגיל לרמו' את חברו בידוע שחורש עליו רעה כענין שני' מרמה בלב חורשי רע ועל זה הזהיר שלמה בנחמנו

ואמר אל תחרוש על רעך רעה וכו' יושב לבטח אהך וכל שבח על חברו ברמאו' סופו לשקר לו וכל מי שמרגיל עצמו בשקר כאילו מכחיש בהקב"ה שהוא האמת שאין השקר נקרא שקר אלא מפני שאינו אמיתי וכל שדובר על חבירו כאלו דובר שקר על דבורו לאו וראו כמה קשה מדת השקר שבשביל השקר והרבה שהולילו המרגלים על ארץ ישכאל נתחת' גור דין של ישראל למו' במדבר מנן כ' שנה למעלה וכן אתה מולא בדואג החרומי והחיתופל שלא נטרדו אלא מפני שהיו להוטי' אחר השקר כענין שני' נפשי בתוך לבאים אשכבה ליהטי' בני אדם שיניה' חנית וחלים ולשונם הרב חדה שנואה היא מדת השקר לפני המקום שכל מי שהוא להוט אחר השקר אינו מקבל פני שכיני' שכן אחז"ל ד' כיתות אין מקבלי' פני שכינה ואילו הן כת לייס כת שקרים כת חנפים כת מספרי לשון הרע כת לייס דכתיב משך ידו את לוליי' כלומר' משך ידו מן הללים שלא ידורו עמו כת שקרים דכתיב דובר שקרים לא יכון לנגד עיני כת חנפים דכתיב כי לא לפניו חנף יבוא כת מספרי לשון הרע דכתיב לא אל חפץ רעה אתה לא יגורך רע'

בני' בואו וראו כמה קשה מדת השקר שהרי הקישה הכתוב לעבירות חמורות שנתורה שני' לא תענה ברעך עד שקר וכל העבירות שנתורה תמאל' לכל אחת ואחת מיתה מפורש' בה ואין להמית העוב' בעבירה אלא במיתה הכתובה בה בלבד ובלא תענה ברעך עד שקר תמאל' בה כל ארבע מיתות בית דין שכפי המית' שיעיד להעשו' לחברו באותה מיתה עצמ' הוא יידון כענין שנא' ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו שכל הזוממין מקדימין לאותה מיתה חוץ מגלו' שאם העידו על האד' שהרג נפש בשגגה והזומ' אין אומ' יגלה זה תחתיו אלא לוקה לא תמאל' גלות בעדי' זוממין לפי שהשקר אין מקום שמחזיקו ואם בא לגלו' אנה יגלה וכן הוא אומ' לא ישב בקרב ביתי עושה רמיה דבר שקרי' לא יכון לנגד עיני משל למה הדבר דומה למלך שהעביר כרוז בכל מלכותו כל מי שאינו נאמן במלכותו ילא מן המלכות ואם לאו יתיזו ראשו כך אמ' הקי"צ כל מי שהו' להוט אחר השקר אינו ראוי לדור בעולמי מפני שאני בראתי העולם באמת שאלמלא כן לא היה העולם מתקיים ואין שקר דר אלא אמת ואם יאמ' אדם לא נאמ' אלא להעיד עדות שקר על חברו אבל לדבר שקר בעלמי' מותר ת"ל מדבר שקר תרחק חפז' מדבור קל של שקר תרחק והע"פ שאינו מוזק לשום אדם ומלא דבי

אלי' הכל ברה הק"ב בעולמו חוץ ממדת השקר
 שלא ברה ומדת העול שלא עשה שני' האור תמי'
 פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה וחין עול לדיק
 וישר הוא ואומי' יי' לדיק בקרבה לא יעשה עולה
 ואומי' חילי' ללל מרשע ושדי מעול כי פועל אדם
 ישי' לו ובאורח איש ימלאו מפיד אני עלי שמי'
 וארץ שאלמלא לא נקנסו אדם למית' אלא מתוך
 שאוכל ויפתה הוא עם אשתו ועם בניו ובני ביתו
 ויפטר לבי' עולמו ואין פירות ותצוהו באין לירי
 הרקבה אלא מפני דרכיהן של בני אדם ואין בני
 אדם באין לירי בושא אלא מפני דרכיהן ואין עיניהם
 של בני אדם כהות בחלי' ימיהן אלא מפני דרכיהן
 ואין הנשי' מעמאות בויבה אלא מתוך דרכיהן שני'
 כה אמ' יי' בור' שמים הו' האלהי' יולר הארץ
 ועושה הוא כוונה לא תהו בראה לשבי' יצרה אני יי'
 ואין עוד לא ולמד מדרך ארץ כלום אדם בונה
 בית אלא להכניס בו פירו' וכלים וכספי' או שמא
 להלית בו את האור אף כאן בני אדם מתוך דרכיהן
 הן ידונין דנין אותן מתוך דרך ארץ בשביל להליל' מיום
 הבא לקראתם שני' אוי להם כי נדדו ממנו בג'
 דברי' יהא אדם מסתכל בכל יום בשעה שניכם לבית
 הכסא ובשעה שמקיזין לו את הדם ובשעה שהוא
 עומד על המת בשעה שניכם לבית הכסא אומי' לו
 ראה דרך דרך בהמה ובשעה שמקיזין לו את הדם
 אומי' לו ראה שצער ודם אתה ובשעה שהוא עומד
 על המת אומי' לו ראה להיכן אתה הולך ועדיין אינו
 חוזר אלא שמרבי' דברי' בטלים שני' אולת אדם
 תסלק דרכו ועל יי' יועץ לבו ובשקר הו' אומי' מדבר
 שקר תרחק וגו' עד כי לא אלדיק רשע ואומי' ואיש
 את רעת רעהו אל תחשבו בלב ככם ושבעת שקר אל
 תאהבו כי את כל אלה השנאתי נאם יי' ובאיזה נד
 יעשה אדם עושה אדם עלמו לדיק לדבר אמ' מוסרין
 לו מלאך שמתנהג עמו בדרך הלדיקי' ומדבר אמ' עוש'
 אדם עלמו חסיד לסבול את הכל מוסרין לו מלאך
 שמתנהג עמו בדרך החסידים ומקבל את הכל ואם
 עושה אדם עלמו רשע לכחש ולשקר מוסרין לו מלאך
 שמתנהג עמו בדרך הרשעי' ומכחש ומשקר עושה
 אד' עלמו מדה בינוני' מוסרין לו מלאך שמתנהג
 עמו בדרך מדה בינוני' שני' יי' חוקר לב לתת לאיש
 כדרכו וכפרי מעלליו ועל ידי דוד הוא אומר עם
 חסיד תתחד וגו' עם נבר תתבר ועם עקש וגו'
 ואומר ואת עם עני תושיע ועייך על רמים תשפיל
עם עני תושיע עם שעינות יפה לו ועייך על רמים

תשפיל אלו אומות העולם ואומי' מפי עליון לא
 חלא הרעות והטוב הטובה אינה יולאת לעושה
 הרעה והרעה אינה יולאת לעושה הטובה אלא
 טובה כלפי טוב' ורעה כלפי רעה לפיך הבא על
 רעהו בדברי שקר סוף שפסרעין ממנו בשקר וכן
 הוא אומי' אל יאמן בשוא נתעה כי שוא תהי' תמורתו
 וגו' מדה כנגד מדה חוי לה' לשקרני' וללושאי שמו
 של הק' לשק' שהקב"ה בעלמו פסרע מהם כענין
 שני' לא תשא את שם יי' אלהיך לשוא כי לא ינק'
 יי' את אשר ישא שמו לשוא ולא עוד אלא שהקב"ה
 בעלמו מעיד עליו וממחר ליפסע ממנו כענין שנאמ'
 והייתי עד ממחר במנאפי' ובמכשפי' ובנשפי'
 בשמי לשקר וגו' בני בואו וראו כמה מגונה מדת
 השקר אפי' בדברי' בעלמא שכך אחז"ל לא לימא
 אינש לינוקא דהיבנא לך האי מידי ולא יהיב ליה
 ר"ל לא יאמר אדם לתינוק שאתן לך זה הדבר ולא
 יתן לו שלומד אליו שקר דקא מליף לה שקרא שני'
 למדו לשונם דבר שקר וגו' ולא עוד אלא שכל מי שהוא
 להוט אחר השקר חין מאמינים לו כלו' שכך עושנו
 של בדאי שאפי' אמת חין מאמיני' לו וכל מי שהו'
 להוט אחר השקר פורק מעליו עולו של הקב"ה
 שאוהב את האמת ושונא את השקר תדע שכן הוא
 שכשברא הקב"ה את העול' וכל אשר בו לא ברא
 השקר שכך אחז"ל באגדה לא ברא האלהי' שקר
 אלא שקרא כל הרשעי' כמו הרה עמל וילד שקר והיכן
 הן גדוליו של שקר בגיהנם לכך נאמ' בור כרה ויחפרו
 וגו' שכל מה שהשקר מוליד לבאר שחת מוליד אמרו
 במשל מה דשקרא מוליד פחתא נסבא וכל זמן
 שהברי' מתרחקין מן השקר ומדבקין באמ' הקב"ה
 מושיען כענין שני' ויאמר אף עמי המה בניס לא
 ישקרו ויהיה להם למושיע ועם המדה הזאת
 מסתעפת מדת החונף שאין לך שקר שלא תהיה
 החניפה עמו ויהי גם היא מדה שנואה ומשוקל'
 לפני המקום שכל הרואה את חבירו עובר עבירה או
 מדבר דבר שלא כהוגן ואינו מוכיחו אלא שמחניף אותו
 חין לו חלק לעולם הבא שני' גם הוא לי לישועה כי לא
 לפינו חנף יבוא ולא עוד אלא שהוא רואה דבר ערוה
 בחברו ואינו מוכיחו אלא שמחניף לו ומחפה עליו
 כאלו הרבו כענין שני' צפה חנף ישחית רעהו והנא
 דבי אליהו חורשי רע ומהפכי דברים ומפטירי שפה
 ומחליקי לשון עליהם הכתו' אומר יי' דרכם חשך
 והלקלקות וגו' ואמר חסיד אחד לתלמידיו חילו לא
 לכם עון הייתי מפחד עליכם בדבר שהוא גדול מן

העון אמ' לו ומה הוא אמר להם הגאות והחוקף בני לאו וראו כמה קשה מדת החוקף שכל מקום שהחניפה מלויה שם גלות מלויה שכן אחז"ל כל עדה שיש בה חניפה לסוף גולה שנא' כי עדת חנף גלמוד ולא עוד אלא שכל עדה שיש בה חניפ' מאוסה כדה שכן בכרכי היס קורין לגדה גלמודה כלו' גמולא דא מצעלה כלומר פרושה מצעלה והוא לשון ויגמל ולא עוד אלא שכל מי שיש בו חניפה אש של גהינס אוכלתו כענין שני' ואש אוכלת אהלי שוחד שאין לך שוחד ממון ולא שוחד דברים שאין בהן חניפה שכן אחז"ל כל המוד' לרשע סופו נופל בידו או ביד בנו שכן מלניו ברמי' על שהודה לו לחנייה בן עוזר כענין שני' ויחמי' ירמיה הנביא אמן כן יעשה יי' יקום יי' את דברך אשר נבאת להשיב כלי בית יי' וכל הגולה מצבל אל המקום הזה וגו' וסוף נפל ביד בן בנו שני' ויהי הוא בשער בנימין ושם צעל פקידות ושמו ירחיה בן שלמיה בן חנניה ויתפוש את ירמיה הנביא לאמר אל הכשדים אתה נופל חוי להם לחפיי' שכל מי שיש בו חניפ' מביא חרון אף עליו ועל כל העולם כלו כענין שני' וחפיי' לב ישימו אף ולא עוד אלא שאין הפילתו נשמעת לפני המקום שני' לא ישעו כי אסרם ולא עוד אלא שבצביל' עון בעלי חניפה גורמין לארץ שאיני מוליאה פירו' שני' והארץ הנפסה תחת יושביה ואחז"ל באגדה את סבור מחנפה לה אף היא מחנפה לך מראה לך קמה ואינה מראה לך גדיש גדיש ולא גורן גורן ולא ערימה וכל כך למע כי עברו תורו' חלפו חוק וגו' ואיזהו נקרא חנף זה הרואה או שומע דבר עבירה או דבר שאינו הגון מחברו ומהפך למלוא לו זכות בפניו ולא די לו שאינו מוכיחו אלא שמחזיק ידו עליה כשם שעשו ישראל שבאותו הדור לאגריפס מלך כשהי' קורא במשני' תור' וכשהגיע ללל חוכל לתת עליך איש נכרי אש' לא אחיך הוא זלגו עיניו דמעות מפני שהי' מתעיר' שלא יעבירוהו מן המלכו' לפי שלא היה ראוי למלכו' שהי' מעבדי ביי' השמונתי' ולא די שלא שתקו אלא שאמרו לו אל תירא אגריפס' אחינו אתה אחינו אתה ואחז"ל אותה שעה נחתיבו שונאיהן של ישראל כליה על שהחניפו לאגריפס ועוד אמ' כל אד' שיש בו חניפה אפי' עוברין שבמשי' אמן מקללין אותו שני' אומר לרשע לדיק אתה יקברו עמים יזעמיהו לאומים ואין לאום אלא עוברין שנאמ' ולאום מלאום יאמן .

מדרכיו המכוערי' ואם הוכחת' אותו ביניכ' לבינו פעמי' רבות ולא נתרקט ולא שב תוכיחוהו עוד ותלבינו פניו ברבי' ולא תאמר מה לנו ולגרה הזא' לגרום עלינו שנא' ואיצה ולהתקוט' עמו הרי כבר נאמ' הלא משנא' יי' אשנא' ובהקוממך אתקוטט ואחז"ל מפרסמין את החנפי'ן מפני חילול הש' שני' ובשוב לדיק מזרקתו ועש' עול ונחתי מכשול לפניו וגו' ולמה נותן הקב"ה לפניו מכשול כדי לפרסם מעשיו לכל שאם יארע לו בו שום פורענות ידעו הכל כי מעשיו גרמו לו ולא ירננו אחרי מד' הדין ואחז"ל מיו' שבגבר' אגרופ' של חניפה נחשותו הדיני' נתקלקלו המעשי' ולא הי' אדם שהחניף לחבירו ואמר לחבירו מעשי גדולי' ממעשיך ולא עוד אלא בזמן שהחניפ' בעול' הקב"ה ממליך עליהם מלך חנף שמבטיח' לטוב' ועושה להם רעה שני' ממלוך אדם חנף ממוקשי עם ואחז"ל באגדה אם ראתי רשע וחנף מנהיג את הדור נוח לו לדור לפרוח באויר ולא להשתמ' בו שני' ממלוך אד' חנף ממוקשי עם ומיין שהלשון הזה לשון פריחה דכתי' התפול לפור על פח הארץ ומוקש אין לה ואע"פ שמדת החניפה מדה שנואה מאוד בעיני המקום ובעיני הבריו' אעפ"כ מות' לו לאד' להחניף את הרשעי' מפני הפחד ומפני היראה שמתעיר' מהם או מפחד שכן אחז"ל מותר להחניף לרשעי' בעול' הזה שני' ולא מיקרא עוד לנבל נדיב ולכילי לא יאמר שוע וגו' אבל בעולם הזה מותר להחניף לכן וכן מלניו בילחק שהחניף לעשו בנו וקראו גדול כענין שני' ויקרא את עשו בנו הגדול לפי שראה שהעולם הזה בידו לפיכך החניפו וכן יעקב ע"ה החניף לעשו שאמר לו כי על כן ראתי פיך וגו' לפי שמחניפי'ן לרשעים בשעתן אמר הקב"ה בעול' הזה לפי שהשעה ביד עשו אתם מחניפי'ן לו כפיכול אף מלכותי אינה מתבססת אבל לעתיד לבוא אני פורע ממנו ומלכותי מתבססת שני' ועלו מושיעים בזה ליון וגו' לכן בני הוי זכירין להתרחק מן המדות המגונות הללו כדי שתללו מדינה של גהי' ותעמדו במחילתו של הקב"ה והאלהי' ילינו מן המדות המגונות והפחותות ויתן תמים דרכו ברחמי' הרבים אמן .

המעלה השלש עשרה מעלת הרחמנו' :

בני בואו ולאמדכס מעלת הרחמנות דעו בני כי מעל' הרחמנו' מעלה חשוב' עד מאד והיא מיי'ג מדו' שנתחייסם בהן הכורא ית' כענין שנא' יי' אל

רחום ומנון והו' ברוך הו' מתנהג עם בריותיו במדת
רחמנו' כענין שני טוב יי' לכל ורחמיו על כל מעשיו
ואחז"ל באגדה לכל ורחמיו על הכל למה שהן מעשיו
ומדותיו הו' לרח' על הכל .

בני בואו וראו כמ' גדול' מדת הרחמנו' שכן לא
היה העולם מתקיים עד ששיחף הקב"ה מדת
הרחמני' עם מדת הדין כתוב אחד אומר בראשית
ברא אלהים גו' וכתו' אחד אומר בדבר יי' שמים
נעשו וגו' שאין כאן אלא מדת רחמני' בלבד בא הכתו'
השלישי והכריע ביניה' שני' ביום עשות יי' אלהים
ארץ ושמים משלו חכמ' משל למ' הדבר דומה למלך
שהיו לו כוסות דקים אמר המלך אם אני נוהן בהן
חמין מיד הן נבקעים לופן מיד נקרשין מה עשה
המלך ערב לופן בחמין ונתן בהן ועמדו כך אמר
הקב"ה אם אני בורא במדת הדין אינו יכול לעמוד אלא
חוטאי' גדול' אם במדת הדין אינו יכול לעמוד אלא
הריני בורא אותו במד' הדין ובמד' רחמים והלואי
יעמוד ולא עוד אלא שהקדים מדת הרחמים למדת
הדין שני' ביום עשות יי' אלהי' ארץ ושמים וכן
הוא אומר זכור יי' רחמיך וגו' גדולה היא מדת
הרחמנות לפני המקום שכל המרחם על הבריות
מביא טובה לעול' שני' טוב יי' לכל אימתי בזמן
שרחמיו על כל מעשיו כלומ' בזמן שכל הבריו'
מרחמין זה על זה ואחז"ל למה שכתב בלורי'
באה והבריו' מתרחמין זה על זה והק' מתמלא
עליהם רחמיו וגו' כל המרחם על הבריות מרחמין
עליו מן השמים אוי להן לרשעי' שהן הופכין מד' רחמני'
למד' הדין שבכ"מ שני' יי' מדת רחמני' והופכין למד'
הדין שכל' וירא יי' כי רבה רעת האד' וגו' ויאמ' יי'
אמחה את האדם וגו' ואשריהן הדיקי' שהופכין מד'
הדין למדת רחמים שאין אלהי' בכ"מ אלא מדת
הדין כמו שני' עד האלהי' יבא דבר שניהם והן
הופכין אותו למד' רחמני' שני' וישמ' אלהים את
נאקתם ויזכור אלהי' את נח ומעל' הרחמנו' אינה
נמאלת אלא בחסדים כענין שכתב' וימחר יוסף כי
נכמרו רחמיו אל אחיו ואמ' חכם א' מן הנדיבות
שיעמ' האדם במדת הרחמני' גדולה היא החיבה שחבב
הק' את יש' שנתן להם הרחמני' במתנה שכן אחז"ל
ג' מתנות טובות יש סיי' ביד יש' ביישנין ורחמנין
וגומלי חסדים ביישנין דכתו' ובעבור תהיה יראתי
וגו' ואחז"ל זו בושם רחמנים דכתו' ונתן לך רחמני'
וגו' וגומלי חסדים דכתוב ושמר יי' אלהיך לך
את הבריי' ואמ' חסד וגו' גדול' היא מדת הרחמנו'

שבזמן שישי' מרחמין זה ע"ז הק' מרחם עליהן
וגואל אותן שני' ברגע קטן עזבתי וברחמיו גדול'י
אקבנך ושמח יאמ' אדם אם אני מרחם על הבריות
הרי ממנוי מתמעט והולך וכלה כבר מפורש ע"י
שלמה עו' עין הוא יבורך כי נתן מלחמו לרל וכן
הוא אומר ונתן לרש אינן מחסור אשריהן בעלי רחמנו'
שאינן הק' פוסק רחמיו מהם ומתנהג עמהן תמיד
בחסד וברחמים והן נולדין אותו כענין שני' אתה יי'
לא תכלה רחמיך ממני וגו' וראוי לכל בעל שכל
לרחם על גופו ולחמנו' עליו כדי שיהיה בריא בגופו
וחזק שיוכי' לעבו' לבוראו וכדי שלא יטרך לבריות
מתוך חולי ואם התענית קשה לו לא יסגף עלמו
בתענית שכן מלינו בזור ע"י שמלער עלמו מן היין
נקרא חייט' כענין שני' וכפר עליו מאשר חטא וגו'
אך אם הוא מתענה על דרך התשובה כדי לשבר
לבו ולהכניע יצרו שהוא דבר ראוי והגון ואחז"ל כל
המיקל בסעודת הקזזה מקליין לו מזונותיו מן השמים
וכן ראוי לו לאדם להיו' רחמני' על אשתו ועל בניו
ועל בני ביתו ביותר מפני שהן תלויין בו והוא
תלוי במי שאמ' והיה העולם כענין שני' גומל נפשו
איש חסיד וגו' .

בני הו' זהירין במדת הרחמנות מפני שהיא מדת
מיוחסת ויראת אל כל משכיל להתנהג בה
כמו שאמר חכם א' אשרי מי שלבנות מרחמים
וכמוכיס ואומר עוד מי שאינו מרחם יהיה מותו
ע"י מי שלא ירחם אותו ואע"פ שהזכרתי אתכם
במד' הרחמני' יש אנשי' שאינן בני רחמנו' ואסו' לרח'
עליה' תדעו שאסו' לרח' על הרשעי' שני' כי לא עם
בינו' הו' ע"כ לא ירחמנו וגו' וכן הוא אומר ורחמני
רשעי' אכזרי שכל המרחם על הרשעים לא די שאינו
נקרא רחמן אלא שנקר' אכזרי שכן אחז"ל כל מי
שהו' רחמן על אכזרי סוף שהו' נעשה אכזר על
הרחמנים שכן מלינו בשאלו שעי' שממל על אגג
אמ' לו הק' לא תהא נוב עיר הבהני' כזרעו של
עמל' ואחז"ל כ"א שאין בו דיעה אסור לרחם עליו
שני' כי לא עם בינות הוא וגו' ועו' אמרו כל הנותן
פתו לאדם שאין בו דיעה יסורין באין עליו שני' לחמך
ישמו מזור תחתך אינן תבונה בו וגו' הלא תראו בני
מה שאחז"ל רועה בהמה דקה והגולגלין לא מורידין אותן
לבור ולא מעלין אכל המינין והמוסרי' מורידין ולא
מעלין ומאזו לאדם בידים ואין מרחמין עליהן מפני
שאין בני רחמנו' וכן מלינו באדם א' שמכר עלמו
ללודים בא לפני ב' אמני ורלה לפדותו ואמרו ל' רבך

לר' חמי והלא ראוהו אוכל כבילות ח"ל שגא לתאכון
 סו' אוכל אמרו לו והלא פעמי' רבות ראוהו שיש לפניו
 היתר ואיסור ומניח הסי' ואוכ' האיסור ואמ'
 ר' חמי לאתו האיש לך לדרך ח"ן מניחן אותי
 לפדותך הרי כבר למדנו שאסור לרחם על הרשעים
 המורדים במקום ומתכווים להכעיס ח"י להם לרשעים
 שמורדין בהק' וממרין את דבריו שהק' שול' בהן
 מלאך אכזרי ודן אותו באכזריו' שני' אך מדי זיקש
 רע ומלאך אכזרי ישולח בו ומה הוא הרחמנות
 כך אחז"ל ח"זהו רחמני זה המלוה לפני בשעת דוחקו
 ואח"כ חוזר ונותן לו לשם מתנה והמלך על דאגת
 אחריו' ובלבד שיהא ביתו פתוח לרווח' ומחזיר אבדה
 בלנעה ומרגי' אחרים במלות והרגיל בג"ה לכן בני
 הוו זהירין במד' הרחמנו' מפני שהיא ממדת הכורח
 ית' והאלהים יליחמו זה ברחמיו הרבים וחסדיו
 הגדולים אמן .

ואחרי אשר הגענו עד כאן לספר בשבח מעלת
 הרחמנות ובעליה נספר בגנות האכזריות
 ובעליה כדי להתזוירם למדת הרחמנות בע"ה

מדת אכזריות

בני דעו כי מדת האכזריות היא מן המדות הגרועו'
 והמגונו' ואינה נמלא לא בחלשים חסודים ולא
 בחסידיו' ואנשי מעשה כי עם ברשעיו' ואויבי השם
 כענין שני' אכזריות חמה ושטף אף וגו' וכל מקו'
 שהאכזריו' מלויה ח"ן הרחמנו' מלויה והקב"ה נפרע
 מהם באכזריו' שכן מלינו באנשי סדום שעל ידי
 שהיו אכזרים נדונו באכזריות כענין שני' הכלעקת'
 הבאה אלי עשו כלה מתחלה פסק עליהן הדין לכלי'
 ומנין שדונו באכזריות שנאמר וס' המטיר על סדום
 ועל עמורה גפרית וגו' ומהו האכזריות כך אחז"ל
 זה המפזר מעותיו בחמתו והקורע מחמת כעסו
 והמתאכזר על בניו ועל אשתו ועל בהמתו יודע
 לדיק נפש בהמתו ורחמי רשעיו' אכזרי וגו' ז' מיני
 רשעים הם וכל המתאכזר באחת מהן עליו הכתוב
 אומר ח"י לרשע רע וכי ח"זהו רשע שהוא טוב
 אלא זהו אכזרי שהוא רע לשמים ורע לבניו' שהו'
 שקול כנגד כולם שנאמר ורחמי רשעים אכזרי רשע
 ח"ן כתי' כאן אלא רשעים ואלו הן ז' מיני רשעים
 עוי פנים שני' העו א"יש רשע וגו' השני לוח ואינו
 משלם שנאמ' לוח רשע וגו' השלישי המדבר אחד

כפה ואחד בלב שנאמר אל תמשכני עם רשעים
 ועם פועלי ח"ן דוברי שלום וגו' הרביעי המתהלל
 ברשע שני' כי הלל רשע על תאו' נפשו וגו' החמישי
 מי שיש בו שנאת חנם נפש רשע אוחה רע וגו' הששי
 רודף לדיק שנאמר לופה רשע ללדיק ורשע מכלי'
 אכזרי זה המזופנק כנגד העניים ומעכב את הרבים
 מעשות דבר מלוא והטורף נפשו בכוח עליו הכתוב
 חומי' ובעל חמה רב פשע ח"י להם לאכזרים
 שמתאכזרו' על הבריות שהקב"ה מתאכזר עליהם
 ומתנהג עממה באכזריות ומביא עליהן ייסורין
 קשין לאו וראו מרבי' הקדוש ע"ה שה" מחסידיו
 עליון ועל שנאתאכזר הביא עליו הקב"ה יסורין קשין
 אמרו פעם אחת היו מוליחין עגל לשחיט' וברח אותו
 העגל תחת עלימו של רבי' הקדוש ואמר ז"ל כי
 לכך נולדת ואמרו מן השמים הואיל ואינו רחמני
 נביא עליו יסורין והביאו עליו יסורין קשין עד
 כשהי' לועק היה נשמע קול לעקתו יומר מלעק'
 שזקק סוסיו ונתרפ' ע"י רחמנו' שפעם אחת שפחתו
 היתה מטאטאה הבית והי' מטאטא' גם את הזבובי'
 והורגתם וא"ל רבי' הקדו' הנה לכן ורחמיו על כל
 מעשיו כתיב ואמרו מן השמים הואיל והוא רחמני
 כדי הוא לרחם עליו ונתרפא והלא דברי' ק"ו ומה
 עם כל זה שהיה חסיד וקדוש כך שאר בני אדם
 שמתאכזרו' על אחת כמה וכמה ונאמר כי מדת
 האכזריות היא ממדות חיות היער ומן המדה
 המגונו' הזאת יולדת הנקימ' ונעירת השנא' בלב
 שהתורה הזהירה עליהן כענין שנאמר לא תקום
 ולא תטור וגומר וכן הזהיר שלמה בחכמה בפסול
 ח"יבך אל חשמה וגומר

בני הוי זהירין מאד במדת האכזריו' שכל המתאכזר
 על הבריות מתאכזר' עליו והכל מלמדיו עליו
 קטגוריו' והכל מתירין את דמו מתאכזרין עמו כענין
 שנאמר כאשר עשית יעשה לך וגו' וכן הוא אומר
 בסאסאה בשלמה וגו' במדה שאדם מודד בה מודדין
 לו לכן בני התרחקו מן המדה המגונו הזאת ואל
 תתעו בנתיבחה ומן השמים ירחמו עלינו בהמון
 רחמיו וחסדיו הרבים אמן .

המעלה הארבעה עשר מעלת הרצון

בני בואו ואלמדכם מעלת הרצון דעו בני כי
 מעלי' הרצון היא מן המעלות הנכבדות והיא
 סגולה אנשים חשובים וכבדים ובעלי נפש נדיבה
 וכן

מעלות

מעלת הרצון

המדות

וכן מלינו במדכי הדריק שנשחבה במעלת הרצון כענין שני כי מדכי היהודי משנה למגך אחשורוש וגדול ליהודים ורלוי לרוב אחיו וגו' גדולה היא מדת הרצון והדעת נוחה לפני המקום מפני שהיא מדה מקובלת בעיני המקום ובעיני הבריות שקך אחז"ל כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקו' נוחה הימנו וגו' וכל שאין רוח הבריות וגו' וכן אמר שלמה בחכמתו מרפא לשון עץ חיים וגו' ואחז"ל ארבע מדות בדעות נוח לכעוס ונוח לרלות יאל שכרו בהפקדו נוח לכעוס וקשה לרלות רשע קשה לכעוס וקשה לרלוי יאל הפסדו בשכרו קש' לכעוס ונוח לרלות חסיד -

בני צואו ורלוי כמה גדול' מדת הרצון שכיון שהאד' רלוי מן האנשים ואוהבין אותו מפני מעשיו המתוקיין הקב"ה רול' בו ואוהב אותו כענין שני ברלות ה' דרכי איש וגו' ולא עוד אלא שגולליו משלימין עמו של' גם אויביו ישלים אתו בני אם תרלו כמה שגנור עליכם מן השמים וקבלו אותו בשמחה כי לא תוכלו לדחותו מעליכם כי אם בתשובה ומעשים טובים ואמר חכם א' מי שאינו רולה בעיניו לרלוינו רולה בו בעל כרחו :

בני התרלו לחבריהם קודם בקשת המחילה לכם כי מי שמגיע עלמנו אל בקשת המחילה אינו מצעלי רלון טוב :

בני התרלו אל כל האנשים צמיטב שפתותיהם ולשאול בשלומם ולדבר טוב עליהם ועם האנשים החשובי' התנהגו בענוה ובשפלו' כדי שתפיקו מהם רלון טוב ואזהירכם בני שתהיו תמיד בדעת נוחה וברלון טוב כדי שישלמו לכם כל ענייכם לטוב' כמו שאמר חכם אחד לדעת נוח' תחל' ותכלי' תחלת' החכמה ואחריתה השלום ומי שדעתו נוחו חייו בטוב ושמתתו מתמדת לא יטרו אותו הפגעים ואמר א' הגדול שבבני אדם מי שדעתו נוח' אחרית טובה גדולה היא מדת הרצון שכל מי שהוא רלוי למטה בידוע שהוא רלוי למעלה וכל מי שהוא אהוב למטה בידוע שהוא אהוב למעלה וכל מי שמתנהג במדת הרצון תפלתו מתקבלת לפני המקום כענין שני בעת רלון עניתיך כלומר בעת שאתה מתנהג במדת הרצון תקרא אלי ואעקך וכיון שבבני אדם מתנהגין זה עם זה במדת הרצון הקב"ה מתרלה להן ומוחל עוונותיהם כענין שני לך אכול בשמחה לחמך וגו' כי כבר ראה וגו' וכל מי שדעתו נוחה עם הבריות ומאריך אפו בידוע שיש בו מדעת קונו כענין שני

ארך אפים רב תבונה וגומר והתבונה היא מן העליונים כענין שני ה' בחכמה יסד רצון כוון שמים בתבוב' גדול' הוא מדת הרצון והלשון הרכה שכל מי שיש לו לשון רכה ודעתו נוחה אפי' אם היה מי שכלגדו שר וקלין והיה לבו קשה כנגדו כעלם הזה מתוך כעסו הרי הוא מפתה אותו ברכות לשונו ובטוב שפתיו ומשבר את כעסו ומכניעו כנגדו כענין שני בארך אפים יפותה קלין ולשון רכה וגו' וכל מי שמתנהג במדת הרצון ולשון רכה סוף שעלה לגדולה ולשררה כענין שנאמר קח לך את יהושע איש אשר רוח בו שהיה רוחו נוחה ולשונו רכה לסבול את הבריות אל ולמד כמה דבר בלשון רכה ובע' נוחה כשכח לידו מעשה עכן כענין שני בני שים נח כבוד לה' תן לו תוד' מתוך רלויין ופיוסין כתרל' לו והודה ומזר בתשובה וקנה לו מיי העולם הבא שנאמר יעברך ה' היום הזה היום הזה הוא עכור ואינו עכור לחיי העולם הבא ואמר חכם אחד אין עושר כרלון והסתפקו' ואין שכל כמו שהכנה טובה ואין חסידות כיראל' ולא יופי כדעי הנחה .

בני צואו ורלוי כמה חביבה מדת הרצון שאפילו בשעה שהקב"ה מוכיח את ישראל אינה מוכיחן אלא מתוך רלון ונחת רוח כאשר ייסר איש את בנו כענין שנאמר כי את אשר יאהב ה' יוכיח וגו' וכן הוא אומר וידעת כי כאשר ייסר וגו' לכן בני הוי זהירין מאד במדת הרצון כדי שתהיו אהובים למעלה ונחמדים למטה והאלהים ילליחנו בה ברחמי הרבים אמן .

ואחרי אשר הגענו עד כאן לספר בשבח מעלת הרצון ובעליה נספר בגנות הכעס ובעליה כדי להרגילם במדת הרצון בעזרת האל :

מדת הכעס

בני דעו כי מד' הכעס היא מן המדו' המגונו' והפחותו' והי' גם אויל' הכסיל' ומעטמן עניי הדעת כענין שני כי כעס בחיק כסיל' ינוח ואחז"ל הכעס מסלק את הדעת וכל מי שהו' כועס ואינו עוב' על מדותיו הקב"ה כועס עליו שקך אחז"ל רגזן לא עלת' בידו אלא רגזותו ולאדם מטעימין לו מפרי מעשיו בעוה"ז לפי שכל מדותיו של הקב"ה מכ"מ דבר קשה הוא הכעס שכל הכועס עיניו כהות

מי שאין כעס שולטת עליו אין אש של גהינם שולטת בו של' וגם רשע ליום רעה בני הוי זהירין מאד במד' הכעס שהרי משה רבינו ע"ה שהיה רבן של נביאים בעבור הכעס בא לכלל טעו' שכך אחז"ל בני מקומות בא לכלל כעס ובא לכלל טעות ויקפץ משה על אלעזר ואיתמר וגו' ובא לכלל טעות מדוע לא אכלתם את החטאת וגו' כיוצא בדבר אתה מוצא בשמעו נא המורים ובא לכלל טעות וירס משה את ידו במטהו וגו' כיוצא בדבר אתה אומר ויקפץ משה על פקודי החיל ובא לכלל טעות שני ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הכהן וגומר אפשר משה עומד עמאן ואלעזר מורה להם הלכות הבעל' אלא לפי שבה משה לכלל כעס וכל מי שמרגיל בעצמו מדת הכעס מבי' לעצמו עונש גדול מאת הבור' כענין שני גדול חמה נושא עונש

בני תשמרו עצמכם מן הכעס כי הוא מן החלאים שאין להם רפוא' לפיכך ראוי לכם להסיר כעס מלבבכם ולמסול ברוחכם ואל יהי כעסכם מושל על שכלכם וכך אמר שלמה שכל אדם האריך אפו וגו' ואחז"ל איזהו גבור הכובש את יצרו שני טוב ארך אפי' מגבור וגו' ואמר חכם א' מי שכעסו במחשבה ירא' עליו הייסוב והסדר ומי שכעסו בלא מחשבה תראה עליו השטות ונא' כאשר בעל הראון הטוב דעתו מיושב' עליו אינו בא לכלל כעס כך בא לכלל כעס דעתו מטורפת עליו בלא עת ולא ימל' בדעת מיושבת לעול' לא ראינו בעל הראון עלב ולא בעל כעס שמה ואמר חכם א' מי שכעסו חזק ורגזו אמין אינו רחוק מן המשוגעים הנכפס' ואע"פ שהזרתית אתכם במדת הכעס לפעמים לריך לו לאדם להראות עצמו כמי שכועס ואינו כועס בלב כי אם שירא' בעצמו כאילו הוא כועס כדי להוכיח בניו ובני ביתו או אנשים אחר' הכל לפי שעה והלורך שכך אחז"ל לעולם אל יטיל אדם חימה יתירה בתוך ביתו שהרי פילגש בגבעה הטיל עליה בעלה חימה יתירה ופלו עליה כמה רצבות מישאל ועוד אמרו לעולם אל יטיל אדם חימה יתירה בתוך ביתו הרי רבי חנניה ב"ג הטיל ובקש להאכילו אבר מן החי וחסיד' הראשונים כשהיו מראין עצמן כעסן יש מהם שהיה משבר כלים שבורין כעסן ויש מהם שהיה תולש עשבים מגינתו ויש מהם שהיה משליך ליר של דגים מלוחים על ראש שפחתו וכל כך למה כדי שיהיו נראין בעיני בני ביתם כעסן ויקבלו מוסר וישמרו עצמן מכל דבר רע ומכוער ואחז"ל

כהות ודומי' כאילו אינו רואה כענין שנאמר ותכה מכעס עיני וכן הוא אומר עששה מכעס עיני וגו' ולא עוד אלא שכל הכועס יה"ר מתגרה בו וגורם לו לחטו' כענין שני איש אף יגרה מדון ובעל חמ' רב פשע מכאן אחז"ל כל הכועס בידוע שעוונותיו מרובין מזכותיו שני ובעל חמה רב פשע ואמ' רבן ז"ל כל המקרע בגדיו בחמתו והמשבר כליו בחמתו והמפזר מעותיו בחמתו יהיה בעיניך כאילו עבד ע"ז כענין שני כך אומנתו של י"ה"ר היום אומר לו עשה כך ולמחר אומ' לו לך עבוד ע"ז מאי קרא לא יהי' כך אל זר ולא שתחמה לאל כבר איזהו אל זר שגופו של אדם הוי אומר זה י"ה"ר והיינו דאמ' ל' אליהו לרב יהוד' אחו' דרב סלא חסיד' לא חרתה ולא תחט' ולא תרוה ולא תחט' וכשאתה יוצא לדרך המלך בקורך מאי היא זו תפלת הדרך בני בואו וראו כמה קשה מדת הכעס שכך אחז"ל כל המטייל חימה יתירה בתוך ביתו סוף בא לידי שלש עבירות גדול' ואילו הן ע"ז גילוי עריו' שפיכו' דמי' בע"ז כתי' אלא חטא העם הזה חטא' גדולה וגו' בגילוי עריות ואיך אעשה הרעה הגדול' וגו' בשפיכות דמים כתיב גדול עוני מנשוא וחממי' הראשוני' היו מקלחין משתבחין בכלל שאר מדותיהן ואמ' מעול' לא עמדתי על מדותי מימי לא הקפדתי בתוך ביתי וכל כך למה מפני שהכעס מן המדות המגונות שאפילו היה אדם ראוי לגדולה נטלת ממנו מפני כעסו שכך אחז"ל כל אדם שכועס אפילו פוסקין לו גדולה מן השמים נטלת ממנו מנגן מאליאב שני ויחר אף אליאב ברוד וגו' וכשהלך שמואל למשוח את דוד בכלן כתיב גם בזה לא נחר ה' ואילו באליאב כתיב אל תבט אל מראהו ואל גובה קומתו כי מאסתיהו לא הולך לומר מאסתיהו אלא שנבחר כבר ומתוך כעסו נמאס וכל מי שהוא כועס אולתו נראה וחרפתו נגלת בעיני הבריות מפני שהכעס גורם לו עירוף הדעת כענין שנאמר אויל ביום יודע כעסו כלומר באותו שעה שכועס נודע כעסו ואולתו משלו חממי' משל למה הדבר דומה לקדרה שהי' נתו' על גבי גחלים כל זמן שהינה רותח אין אדם יודע מה בתוכה עלתה רתוחת' הרי הוא פולטתו לחוץ והכל רואין אותה ואמרו במשל כל מה שהאשה טוה על פלכתה עולה וממה שהקומקום מרתיה שופך על אדדיו ומי שרוקק למעלה על פניו יורד ואחז"ל כל הכועס כל מיני גהינם שולטין עליו כתי' הכא והעבר רעה מבשרך וכת' החם וגם רשע ליום רעה וכל

הא דאמרי רבנן ג' דברים לריך אדם לומר בחוך
 ביתו ערב שבת עם השכ' פשרתן ערבתן הדליקו
 את הנר לריך למימריכוו בניחותא כי היכא דלקבליכוו
 מיניה שאל יאמי להם בלשון כעס ונערה יאמרו על
 מה שלא עשו כבר עשינו ויבא לידי תקלה לפיכך
 לריך לו לאדם להוכיח בניו ובני ביתו ולהטיל עליהן
 אימה ולנער צהן ואחרי כן תהי' דעתו נוחה עמהן
 ומפייסן בדברי' ומוכיחן מחוך יישוב הדעת שכן
 אחז"ל ילך תיבוק ואשה תהא שמאל דומה וימין מקרב'
 לא כאלשיטע שדחפו לגחזי בשתי ידיו ולא כר"י בן פרחי'
 שדחפו לתלמידו בשתי ידיו וכן אמר שלמה שבט
 וחוכמת יתן חכמה ונער משולח כלומ' מפני שהשבט
 ביד האדם להכות בו בניו ובני ביתו תהיה התוכח'
 אללו ומפייסם בדברי' רכים וערכים מחוך יישוב
 הדע' ומחוך כך יתחכמו ויקבלו מוסר ונער משולח
 מבייש אמו שכל זמן שהאדם כועס עם בנו ומשלחו
 מפניו ודוחהו בשתי ידיו לגמרי ושרוי עמו בכעס
 ואינו חוזר ומרלה אותו ומפייסו בדברים ואינו
 מקרבו אללו סוף שמבייש את אמו מפני שאינו
 מקבל את התוכחו' שכל התוכחות שמוכיח אדם
 מחוך כעס נמור אינה מתקבלת על הלב וכל תוכחה
 שמרא' בעלמו כאליו הוא כועס ואינו כועס בלב
 ודעתו נוחה עליו ואחר כך מרלה את הנוכח הרי
 היא מתקבלת על הלב וכן הוא אומר דברי חכמים
 בנחת לשמעים וגו' לכן בני הסירו כעס מלבבכם
 והעבירו רעה מצערכם כדי שתגללו מדינה של גהי'
 ותזכו לחיי העולם הבא ואלהינו ברחמינו ילינו מן
 המדות המנומות ויורנו לעשות ראונו למען חסדיו
 הגדולים אמן .

המעלה החמש עשרה מעלת שם טוב

בני בואו ואלמדכם מעלת שם טוב דעו בני כי
 מעלת שם טוב שילא לו לאדם במעש' עבודת
 האלהים היא מעלה יקרה ואינה נמאאת אלא בחסידים
 ואנשי מעשה ויראי ה' אשר בעבודת' את ה' שם
 הטוב הולך למרחוק ואפי' הקב"ה בעלמו חוזר לקונו
 שם טוב בעולמו שני אשר הלך האלהי' לפדו' וגו'
 ואחז"ל באגד' מנינו שהלך הקב"ה מהלך ת"ק שנה
 לקנו' לו שם טוב בעולמו שני אשר הלך האלהים
 לפדות לו עם וגו' שכן מן הארץ עד לרקיע מהלך
 ת"ק שנה .

בני הוי זהירין לקנות מעלת שם טוב בעבודת ה'
 ובמעשים טובים מפני שהיא מעלה מעולה עד

מאד ואף שלמה משבחה בחכמתו כענין שני טוב
 שם משמנו טוב ואחז"ל באגדה שמן טוב לשעה ושם
 טוב לעולם שני יהי שמו לעול' שמן טוב נטל ושם
 טוב קיים שני ונתתי להם צבתי וכחומות יד ושם
 טוב מכנים ומכנות שמן טוב בדמים ושם טוב כחנם
 שמן טוב יורד שם טוב עולה שמן טוב נתן על
 גבי המת ומסריה שני זכובי מות יבאיש יביא שמן
 רוקח שם טוב נופל על המת ואינו מסריה שני
 ויגבר וגו' שמן טוב לחיים ושם טוב לחיים ולמתים
 שמן טוב לפעירים ושם טוב ליתניים ולפעירים שמן
 טוב יורד למים ונמחה שם טוב יורד למים ואינו
 נמחה שכן מלינו ביונה שהושלך לים ועלי' שמן טוב
 יורד לאור ושורף שם טוב יורד לאור ואינו נשרף
 שכן מלינו בחגיה מישאל ועזריה שעלו מכבשן האש
 שמן טוב כמה ריחו מהלך מקיטון לטרקלין אבל שם
 טוב מסוף העולם ועד סופו שני ויהי ה' את יהושע
 ויהי שמעו בכל הארץ ואומ' כי גדול מרדכי צדי'
 המלך ושמעו הולך בכל המדינות וגומר

בני בואו וראו כמה גדולה מעלי' שם טוב שכן
 אחז"ל בעלי השמן טוב נכנסו למקו' חיי'
 וילאו שרופ' ומי היו אלו נדב ואביהוא ובעלי שם
 טוב נכנסו למקו' מיתה וילאו חיים ומי היו אלו
 חגיה מישאל ועזריה ואחז"ל ג' כתרים הם כתר
 כהונה וכתר נבואה וכתר מלכות כתר כהונה זכה
 בה אהרן ונטלו כתר נבואה זכה בו משה ונטלו הרי
 כתר שם טוב מונח לומר כל מי שיזכה בו מעלה
 אפי' עליו כאליו שלשתן מונחין וזכה בכלן וכל
 מי שלא יזכה בו מעלה אפי' עליו כאליו שלשתן
 מונחין ולא זכה באחת מהן גדולה היא מעלת שם טוב
 יותר מכל כסף וזהב שבעולם כענין שנאמר נבחר שם
 מעושר רב מכסף ומוהב חן טוב

בני השתדלו לקנות שם טוב בעולם אשר אחס
 עומדין בו בעבודת שמים ובעבודת המקום
 והאבת את הצדיות מפני שהשם טוב יעריך בעולם
 הזה ולעולם הבא והשם טוב הוא הגדול שביחסים
 כמי' ש ח"א הגדול שביחס השם טוב ואין
 חוץ בפני התאו' כעלימת העיני' ואמר אחד
 מוקר הנפש שיחוס האדם על זכרו ושיקני'
 השם טוב ויבטח באלהי' היא האמונה והגבור'
 חביבה מעלת שם טוב וביותר ביום המיתה שנאמר
 טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הולדו ואחז"ל
 באגדה ג' שמות נקראו לו לאדם אחד שקראו אביו
 ואמו וא' שקראו לו הקב"ה בספר תולדות אדם שני

זה ספר הולדות אדם וגו' ומה קורא אותו אדם אבל אין אתה יודע אי זה מהן חביב בך שלמה ופירש טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הולדו שבשעה שאמר לו הקב"ה מנה לי כהן גדול אמר לו משה מאיזה שבט יתאזר אמר משבטו של לוי באותה שעה שמה משה ואמ' כך שבטי חביב אל' ה' חביבין עלי שמותייך של שבטים משמן המשחה ש"ג נמשך בו שאין עבודתו של כ"ג עבודה ואינו נכנס לכפר אלולי שמותייך של שבטים נחוקין על לבו ואפי' היו חסרון אות ח' או נקודה ח' חינו נכנס בהן לכפר שג' שעה משמותם על האבן הא' וגו' שיהא שם חס בשעה שהיו חיים לא זכו לשמוע דבר זה ובשעה שמתו כתיב שעה משמותם ואח"ל חביבה מיתתו של שאול משעת לידתו שבשעת לידתו לא נתבשר שיש לו חלק לעה"ב ובשע' מיתתו בישרו מחר אתה ובניך עמי בשרו שיש לו חלק לעה"ב ועוד אמר חביבה מיתתו של דריקים משעת לידתו שבשע' לידתו לא הרגיש בהן כל ברירה ובשעת מיתתו כל העול' מרגיש בשעה שגולד שמואל לא הרגיש כל ברירה ובשעה שמת כתיב ושמואל מת הוי אומ' ויום המות מיום הולדו אשרי מי שגד' בשם טוב ונפטר בשם טוב מה הכריות אומ' עליו אשרי פלוני שגדל בשם טוב ועסק בתור' ובמנו' ובמ"ט כל ימיו והיה לריק וחסיד וירא שמים אוהב את המקום אוהב את הבריות אוהב האדקות אוהב את המשרים וכיון שהבריות מגידין כך ה' מקבלו בסדר פנים יפות ומוח' לו על כל עוונותיו שכך אח"ל איזהו בן העה"ב שנאמר ואזניך תשמעני' דבר מאחריך וגו' ועוד אמרו מהספידו של אדם יוכר אם הו' בן העה"ב ועליו אמר שלמה בחכמתו טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הולדו וכיון שזכה אדם לקנות שם בעולם בעבור מעשה עבוד המקום ומפני שהוא מעורב עם הבריות ואינו מתגאה עליהן ישתדל להוסיף על מעל' מדותיו מעלות יתירות כדי שיה' שמו הטוב עולה למעלה עד יום מותו

בני התאוו לשם טוב בעבודת המקום וההבנת כל הבריות לכבוד שמים ולא לכבוד עצמכם ולא לשם שררה בעולם כאשר יעשו הכסילים המתאו' לקנו' שם טוב בעולם לכבוד עצמם בהכלי העול' ולא לכבוד שמים :

בני אם ילא לכם שם טוב במעלה שאין בכם אל יתגאה לבכם ולא תתפארו בעצמכם כאלו

עליהם במעלה היתה ולא תתעטרו בה אבל השתדלו לקנות עכ"פ המעלה שמשתמין אחכס עליה כדי להגדיל השם ולהאריך וכך אמר חכם אח' כאשר ישבחוך ב"ה כמה שאין כך דלג ולא תשמח ואמר כשתראה אדם מספר טובה שאין כך אל תבטח בו לכן בני הוי וזכירין מאד במעלה החשובה הזאת להכניסה עליה בעבודת המקום כדי שתן לכם ה' בניתו ובחומותיו יד ושם טוב מבנים ומצנות והאלהי' ילליחנו בה ברמזיו הרבים

ואחרי אשר הגענו עד כאן לספר בשבח מעלת שם טוב המגיע לו לאדם בעבודת המקום נספר בגנות שם טוב המגיע לו לאדם בהכלי העולם והוא מתכבד ומתפאר בו כדי להרגיל במעלת שם טוב השלימה לכבוד שמי' בעזרת הבורא

בני דעו כי השם טוב המגיע לו לאדם בהכלי העולם והוא מתכבד ומתפאר בו לא רי שלינו עולה לו לש"ט ולמעלה טוב' אלא שעולה לו לשם גנות ולחרפ' וטורדין אותו מחיי העה"ז והבא שכך אמר' חכמי' הקנא' והתאו' והכבוד מוליחין את האדם מן העולם לא ולמד מאהר"ר שבשביל השם שילא לו בעולם שקרא שמות לכל בריו' העולם בחכמתו זח' לבו עליו ותגאה וקבץ לו מעלה עליונה שלא היתה ראויה לו ומתוך כך נתקאלו בו מ"ה ונטרד מן העולם שכך אח"ל באגד' כשבא ה' לבראות את האדם אמרו מלאכי השרת לפני המקום רבש"ע מה אדם ותדעכו אדם להכל דמה ואין אלא על עפר משלו אמר להם הקב' כשם שאתה כלכם מקרשים לי בעליוני' כך הוא מייחד אותי בתחתונים ולא עוד אלא אם אתם יכולים לעמוד ולקר' שמו' לכל בריותי שבראתי ועמדו ולא יכלו מיד עמד אדה"ר וקרא שמות לכל הבריות שני ויקרא אדם שמו' לכל הבהמה וגו' וזח' לבו עליו ותגאה כיון שראו מ"ה כך אמרו מ"ה אם אין לנו באין בענה על אדה"ר שיחטא לפני בוראו אין לנו יכולין לעמוד בו והיה סמ"אל שר גדול בשמים והחיו' והשרפי' משש כנפים וסמ"אל מ"ב כנפים מה עשה לקח ביתו וירד וראה בכל הבריו' שברא ה' ולא מלא ערו' להרע כנחש שני' והנחש היה ערום וגו' והיה דמותו כמין גמל ועלה ורכב עליו והיתה תורה לו שקט ואומר' סמ"אל ענה נברא העולם ועת למרוד במקו' כעת במרו' תמריא רבש"ע שחוק לסמ"אל לקום ולרוכבו הן נחש הן ציט לבין עצמו ואמר אם אומ'

לאדם יודע אני שאינו שומע לי שהאיש קשה לעול'
 הריני אומ' לאש' שהנשי' שומעו' לכל שני' פתיות
 כל ידעה מה הלך הנפש ואמר לאשה אף אתם
 מזויזין על פירות האילן אמר' לו הן ומפרי העץ
 אשר בחוך הגן וגו' מתוך דברי חוה מלא לו פתח
 ליכנס בו אמר לה אין האיווי הזה אלא עין הרע
 שבשעה שאתם אוכלין ממנו תהיו כאלהי' כמו שהו'
 ברא את העול' כך אתם יכולים לבראות מה הוא
 מנמית ומחיה אף אתם יכולין להמית ולהחיות שני'
 כי יודע אלהים כי ביום אכלכם ממנו וגו' לפיכך
 ותקה מפריו ותאכל ותתן לאישה עמה ויאכל נתאוו
 למעלה עליונה אחרת והיא הוליתו מן העול' הו'
 שאמר הכתוב גאות אדם תשפילנו וגו' שכיון שקרא
 שמות לכל הבריות ויאל לו שם ומתגאה בעלמו
 ואכל מן העץ ובקש להיות כאלהי' ומתוך כך גרם
 מייתה לו ולכל הבריות שני' אני אמרתי אלהי' אתם
 גו' אכן כאדם תמותין גו' ומתוך שאדם להוט
 לשררות העול' אינו חושש לכבוד המקו' ונקל
 בעיניו לחטוא ואינו נותן אל לבו מאין בא ולאין
 הוא הולך ולמי הו' עתיד ליתן דין ומשבון ומתוך
 כך טורד נפשו ממיי העולם הבא .

בני הוי יודעין שכל זמן שאדם מתכוין להגדיל
 שמו בעול' שמו אבד ומתמעט והולך שכן
 אחז"ל נגר שמה אבד שמים ועליו אמר שלמה כבוד
 חכמים ינחלו וכסילים קלון ומהותן של
 כסילים הוא הקלון שלהן ומפני שמתגאין ומשתררין
 בה וכן הוא אומר לפני שבר גאון גו' והמדה הפחותה
 הזאת נמאלת ברשעי' כענין שני' סביב רשעים יתהלכון
 כרום זלות לבני אדם הרשעים הללו כשיאל להם
 שם בהבלי העולם הזה מתרוממין ומתגאין בעלמן
 ומקפין וסובבין והולכין להראו' לבריו' רוממותן
 וכבודן וסוף הקב"ה משפילן ומזולזלן בפני הבריו'
 אל ולמד מבלעם הרשע שבשביל השם שיאל לבלעם
 בעולם שהיה נביא נתגאה בעלמו והיה רודף אחר
 הכבוד והשררה וטורד מן העול' ומנין שנתגאה
 בעלמו והיה רודף אחר הכבוד והשררה כשאמר לו
 הקב"ה מי האנשי' האלה עמך השיב לו בלך מלך
 מואב שלח אלי לשון שררה וגסות הרוח כלו' שהו'
 אדם נכבד וחשוב בעיני המלכים וכן השיב בשררה
 וגסות הרוח לשלוחי בנק שאמי' לכן מאן ה' לחתי להלוך
 עמכ' כלו' שאין כבודי לילך עם אנשים פחותים
 כמותכם מה עשה לו הקב"ה הרחה לכל שאינו ברשותו
 ואמי' אשר ישים ה' פני גו' ואמר אם יתן לי בלך

מלא ביתו גו' מה עלתה לו לבסוף כעס עליו
 בלך ואמר לו ועתה ברה לך אל מקומך גו' וכל
 תלמיד חכם שזכה לשם טוב בעבור תורתו ומתגא'
 בה ומשתרר על הבריות הרי הוא מחלל שם שמי'
 ומחלל את התורה ואת לומדי' וזוה לו שלא למד תורה
 ולא עוד אלא שנוטל חייו מן העול' הבא ולא עוד
 אלא שכן אחז"ל ודאשתמש בתגא' חלף שכל זמן
 שאדם משתמש בכתרה של תורה כבר התקבל
 שכרו עליו מפני שהוא מכבד את עלמו ומבז'
 את התור' וכל הדורש בתור' כדי להתכב' בה וליטול
 עטרה לעלמו ואינו דורש בה לשם שמי' ולכבוד התור'
 וכדי להוכיח בה את הרבים אלא לכבוד עלמו
 ולהגדיל השם כדי שיקרא דרשן נאה קורא אני עליו
 וגם אני נתתי להם חקים לא טובים ומשפטים לא
 יחיו בהם ועליו אחז"ל הגם לבו בהוראה שוטה רשע
 וגם רוח ואמרו עוד כל המכבד את התור' גופו
 מכובד על הבריות וכל המחלל את התורה
 מחולל על הבריות אלא זהו דרכן של ת"ח הלבושין
 בתורתן לכבד את המקום ואת תורתו במעלותיהן
 הטובו' ומתכוני' בכל דרכיהן ובכל עניניהן בעבודתו
 של מקום ולהגדיל את השם שכל מי שהוא מכבד
 את המקו' בכבודו שחלק לו הקב"ה מוסף לו מעלי'
 וכבו' כענין שני' כי מכבדי אכבד גנאי גדול הו'
 לתלמיד חכם להתפא' בעלמו ולהשתבח בפני הבריו'
 שכן שלמה מוכיח בחכמתו ואמי' יהלך זר ולא פיד
 ככרי ולא שפתוך שכל זמן שאד' מגדל ומשבח את
 עלמו הרי הו' משפילו וכל זמן שאד' משפיל ומקטין
 את עלמו הרי מרוממו לכן בני אל תבקשו גדולה
 ואל תתאוו כבוד כי אם תהיו ראויין לכך ותכבדו
 את המקו' בכל דרכיכ' וסוף הכבוד לבוא השם ילינו
 מן המדות הפחותות ויליחנו לשם טוב ולמעשים
 טובים ברחמיו הרבים אמן :

המעלה השש' עשרה מעלת יצר טוב

בני בואו ואלמדכ' מעלת יצר טוב דעו בני כי
 מעלי' יצ"ט מן המעלו' העליונו' מפני שיצר
 טוב נבר' מן העליוני' ממקו' טהרה וקדושה וממקו'
 דיעה והשכל והולך אחר טבע הנשמה שנתגאת מן
 העליוני' כענין שני' ויפח באפיו נשמת חי' וגו' מה
 שאין כן בשאר הבריו' שאחר הבריו' גופן ונשמתן
 נבראו ממקו' א' כענין שני' מי יודע רוח בני האד'
 העולה היא למעלי' ורוח הבהמ' היור' היא למטה
 לארץ שחזרו' כל אמי' ואחד למקומי' לפיכך בבהמ' הי'

ומזיוות יר טוב כשארם פוקד כל מעשיו וענינו
 כלם לתקן המעות ולמלאות החסרון וליישר מפעלותיו
 בדרכי האל כדי שילווהו בעולמו אשר הולך באחריתו
 ומתוך כך יזכה לחיות בעולם בוראו וכך אחז"ל העולם
 הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא התקן עלמך
 בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין.

בני תגבירו עליכם י"ט שאם אתם עושין כן
 הקב"ה יסייע אתכם במעשה עבודתו שכן
 אחז"ל הבא לטהר מסייעין אותו ועוד אמר לעולם
 ירבו אדם י"ט על י"ר שני רגזו ואל תחטאו אם
 נלחו מוטב ואם לאו יעסוק בתורה ובקריאת שמע
 ובתפילה דכתיב אמרו בלבבכם בתורה ובק"ש דכתיב
 והיו הדברים האלה וגו' ובתפלה כתיב בכל לבבכם
 ואחז"ל היום היא עבוד' שהי' בלב היו אומ' זו תפלה
 וכן הוא אומ' כדיאל אלהא דאני' פלח ליה וגו' וכי
 יש פולחן בבבל אלא שהיה מחפלי ג' פעמ' ביום אם
 נלחו מוטב ואם לאו יזכור לו יום המיתה
 על משכבם ודומו סלה כלומ' שיהא דומם
 ומחשב על המית' ואחז"ל באגד' מאי דכתיב ע"כ
 יאמרו המושלים חילו בני אדם המושלן על ירן בואו
 חשבון בואו ומחשוב חשבונו של עולם הפסד מזה
 כנגד שכר' ושכר עבירה כנגד הפסדה תגנה ותכונן
 אם אתה עושה כן תגנה בעולם הזה ותכונן לעולם
 הבא עיר סיוחן אבל אם משיב אדם עלמו ללכ' אחר
 ירו כעיר הז' שהולך אחר סייה' נא' מה כתיב בתרי'
 כי אש יאל' מחשבון תלא אש מן חשבון ותאכל את
 שאינו מחשבון לבב' מקרי' סיוחן לבב' מקרי' הלדיקיי'
 ותאכל את הרשע' שנקראו סיוחן אכל' ער מואב
 זה המהלך אח' ירו כעיר הז' המהלך אח' סייה
 נא' בעלי זמון' ארנון אלו גסי הרוח וירי' אמ'
 הרשע אין רם אבד חשבון אבד חשבונו של
 עולם עד דיבון המתין עד שיבא יום דין וגשי' עד
 נופח עד שתבו' אש של גטי' שאיני' לריב' יפוח כמו
 שני' תאכלהו אש לא נופח אשר עד מידב' עד
 שתדאיב נשמתו ואמרי לה עד דעביר מאי דעבי'
 בני' אם תרצו להגביר עליכ' י"ט תחשבו תמיד
 מי את' מאין תבואו וקרבתי' ליום המו' ומעמד
 הדין והחשבון שכן א"ה הסתכל בג' דברי' ואין
 אתה בא לידי עביר' דע מאין באת ולאן אתה הולך
 מאין באתה מטפה סרוח' ולאן אתה הולך למקום
 עפר רימה וגו' ושלשתם הולילו חכמים ממלת בורא'
 שני' וזכור את בוראך בימי בחרותך ואמ' בארך
 בורך בוראך דע מאין באת בארך כלומר מן הבאר

ועוף שאין בהם אלא יצירה אחת הגוף והנפש ביחד
 ממקום אחד לכך כתי' ויר יי' אלהים מן האדמה
 כל חיות השדה ויר בירד אחת ובאר' כתי' ויר יי'
 אלהי' וגו' וייר בשתי יודין לפי שיש בו שתי יצירות
 גופו מן התחתונים ונשמתו מן העליונים וכיון שיר
 טוב נברא עם הנשמה מן העליונים לרץ לו לאדם
 להמליך עליו יר טוב ולהתבונן בו ולהתחכם בין
 טוב לרע ולירא מיוצרו ולעשות רצון קומו ולנהוג
 בעלמו טהרה וקדוש' כדרך שהמלכים עושין וכל זמן
 שמתגבר על האד' ירו הטוב יתן עיניו למטה
 להסתכל במקום שהגוף נברא ממנו והו' עתיד
 לחזו' שם בסופו כענין שני' כי עפר אתה ואל עפר
 תשוב ונתן לבו למעלה מקום שנברא ממנו להכיר
 מעלת הבורא שבראו מאין ומבין יודע שהקב"ה
 רואה מעשיו וגלוי לפניו כל סתום לבו ומחשבותיו
 וכל מעשיו נכתבין בספר ועתיד ליתן את הדין
 וחשבון לפניו אפי' על שיחה קלה שיולאה מפיו ורואה
 לבוראו נגדו תמיד ומתיירא ממנו וחרד מאימתו
 כענין שני' שויתי יי' לנגדי תמיד ומוטע עלמו מכל
 העבירו' ומתגבר בעלמו והולך עד שמחזר נשמתו
 טהרה לבעליה כמו שנחמה בגוף ומתוך כך הוא
 מביאו לחיי העולם הבא אשריהן הלדיקים שמתגברין
 על ירן ומגביהין עלמן על פשעיהן כענין שני' אשרי
 נשוי פשע כסוי חטאה ואחז"ל אשרי לאדם שהוא גבוה
 על פשעיו ואין פשעו גבוה עליו בני הגבירו עליכ'
 יר טוב ותשלקהו עליכם ותשאלו תמיד מאי האל
 שיפתח לכם עיני לבני' ושכלכ' לבחור דרך הטובה
 ויפת' לכ' דלתי דרכיו וילמד אתכם דרך ידיעתו
 ועבודתו כענין שני' אני יי' מלמדך להועיל וגו'
 ומפעל יר טוב למאום האדם בחיי ההבל הזה ולמעט
 בהנאה גופניות ומגביר על טבעו דברים המביאין
 אותו לחיי העולם הבא ומדבר בהן מפני שאי אפשר
 לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד כי אם האדם
 אדוק בהנאות הגופניות והבלי העול' הז' אי אפשר
 לו להדבק בהנאת העולם הבא כמו שאמ' אחד מן
 החסידים כאשר לא יתחברו בכלי אחד המים והאש
 כן לא יתחברו בלב המאמין אהבת העולם הזה ואהבת
 העולם הבא ואמ' אחד העולם הזה והב' כשתי לרות
 כשתרלה אחת מהן תקלוף השנית לכן בני תפקחו את
 נפשכם בעודכם בעולמכם' ואל תבחרו במעדיים יתרים
 והנאות יתירות כ"ה לקבל מהם די ספקכם במאכל
 ומשתה וכסות כדי שתוכלו לחיות בהן וכדי שתקיימו
 מצמכם רק שתוכלו לעבוד לבוראכם בחיי ההבל הזה

שנבעת והוא השכנת זרע שממנו נוצרת ולאן אתה הולך בדרך והוא הקבד שהוא הכור שלך ולפני מי אתה עתיד ליתן דין והשבון בוראך כלומ' לפני בוראך אתה עתיד וכו' לכן בני תמליכו ירכס הטוב עליכם ותגבירו אותו על טבעיכם הרעים ואז תגליחו בכל דרכיכם ותגחלו חיי העה"ז ותזכו ותרשו שני ימות המשיח ולחיי העה"ב ואלהינו ימלוך עלינו יצר טוב ברחמי הרבים אמנן :

ואחרי אשר הגענו עד כאן לספר בשבח מעלת יצר טוב ובעליה נספר בגנות יצר רע ובעלי' כדי להכניע לבות בני אדם ולשבור את יצר' ולזכה אות' לפני המקום כדי שישובו בתשובה שלימה לפניו בע"ה :

מדת יצר הרע

בני דעו כי מי שיר הרע מתגבר עליו ושולט בו ושומע לו טורד מחיי עה"ז והבא שכן מסיתו ומגנילו אחר התאו' הבהמית וההנאו' הגופניו לקבל מהם יותר ממה שיאות לו ומושכו אל התענוגי' והתפוק' וממתי' לפניו העצירות עד שמשליכו וטורדו מן העה"ז והבא ולא עוד אלא שהוא בעלמו מעיד עליו שך וכך עשה כענין שני מפנק מנוער עבדו ואחריתו יהיה מנון שכן באטב"ח קורין לשהדה מנון אוי להן לבניו מעלכונו של י"ה מפני שרשות נתונה ביד כ"א להטיב מעליו ולתקן אורחותיו ולישר דרכיו ולבחור דרך החיי' והטו' כענין שני ראה נתתי לפיך את החיי' ואת הטוב את המות ואת הרע ובחרת בחיי' וכן הוא אומר ועתה ישר' מה יי' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה וגו' וכן הוא אומר לבד ראה זה מלאתי אמר קהלת אשר עשה האלהים את האדם ישר והמה בקשו חשבונו' רבים לא ברא הק' את האד' בללמו אלא שיהא לדיק וישר כמותו אלא שהם בקשו חשבונו' רבים שנשתעבדו ליצר הרע שבלבם ואם יאמר אדם הרי הק' קראו רע שני' כי יצר לב האדם רע מנעריו ואם הקב"ה בעלמו קראו רע איך יוכל האדם לחזור ולפשותו טוב אמ' הק' אתה בעלמך טובה אותו רע כשהיית תנוק לא היית חוטא משתגדלת נתגדל ירך הרע עמך והטאת תנוק היית ולא חטאת נתגדלת וחטאת ואם יאמר אדם מי יוכל לעמוד כנגדו ולהלחם עמו כדי להחזיר למוטב אמ' הק' כמה דברים קשים ומרים בראתי בעולם ואת' מתחכמין להם וממנתקין אותם כמו התרמוסין והחרדל והלנף וכיוצא כהן אף אתם

מתחכמו למתק מדת י"ה ולהכניע את ערפו כדי שלא יזיק אחכם :

בני התגברו על יצרכם בירא' האל כדי שלא יתגבר הוא עליכם ויטרידכם מן העולם שך אחז"ל יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבק' להמיתו שני' יופה רשע לדיק וגו' ואלמלא הק' עוזרו איננו יכול לו שני' יי' לא יעזבו בידו לאו וראו כמה י"ה גדול והולך בחוק האד' שך אחז"ל י"ה בתחלה דומה לחוט של גוכיא ולכסוף דומה לחבלות העגלה שני' הוי מושכי העון כחבלי השוא וכעבו' העגלה חטאה ועו' אמנ' י"ה דומה לזבוב ויושב בין מפתח הלב שני' זבובי מות יבאים וגו' תחלתו כזבוב ואם שמע לו הרי הוא מתגבר עליו ועולה כמעין הנובע על כל גדותיו כך הוא גרל ומכס' את כל הלב ועו' אמרו יצר הרע בתחלה קראו דוד הלך ולכסוף קראו איש שנעשה כפעל הבית דכתיב ויבא הלך לאיש העשיר ויחמול לקחת מלאכו ומבקר לנשו' לאורח הבא עליו ועו' אמרו יצר הרע בתחלה מסיתו שני' כי רוח זנוים התעס ולסוף מתגבר עליו שני' רוח זנוים בקרכם :

בני בואו וראו כמה דורות אבד יצר הרע דור אנוש דור המבול דור הפלגה כיון שעמד אברה' אבינו נתגב' עליו וכיתתו כמו שני' וכחותי מפניו לריו ואחז"ל באגדה זו אברהם אבינו שלא הלך בעלת אנשי דור הפלגה רשעים היו שני' הבה נבני לנו עיר ומגדל וראשו בשמים ובדרך חטאים לא עמד שלא עמד במושב אנשי סדום ומפני שאנשי סדום חטאים היו שני' ואנשי סדום וגו' ובמוש' לני' לא ישב שלא ישב במושב אנשי פלשת' שאנשי פלשתים ללנים היו שני' ויהי בטוב לבם קראו לשמשון וישחק לנו :

בני בואו וראו אומנתו של יצר הרע שך אחז"ל באגדה עומד בלמלע פלטיא ובשעה שהוא רואה אדם ממשמש בעיניו ומתקן בשערו ומסתלם בעקביו הוא אומר הדין דידי בא לו מאחריי כהלך הזה העובר ממקום למקום ומספר שמועות וחדושים ואומר יש במקום פלוגי קורת רוח בשחוק וללנו' ותפלוג אוי לו לכן אד' ססופו לרמה ואינו מוציא קור' רוח בחייו מי שהק' חסן בו חוט' את אגזיו ועינם את עיניו ממנו ואינו משגיח עליו אלא מניחו והולך לו אף הוא כיון שרואה שאין האד' משגיח בו מניחו והולך לו ומי שאין הקב"ה חסן בו כשהו' שומע את דבריו מחזר את ראשו לאחריו ואומר לו אחי מה אתה אומר אף כו' כיון

שנה ולכסוף נעשה לזוקי ואחז"ל למה י"ה דומה לזר גבוה שהוא עומד בפרשת דרכי' והיו צ"ח כשלין בו אמר להם המלך סתמו בו קמעה קמעה עד שתבוא השעה ואני מעבירו מן העולם כך אמר להם הקב"ה ליש' בני י"ה הזה מכשול הוא לעולם שני ואמר סולו סולו פנו דרך וגו' אלא סתמו בו קמעה עד שתבוא שעתו ואני מעבירו מן העולם שני והסירותי את לב האבן מצערכם ועוד אמרו לע"ל הקב"ה מביא י"ה ושוחטו בפני הדריקי' ובפני הרשעי' לדיקים נדמ' להם כהר גבוה ורשעי' נדמה להם כחוט השערה הללו בוכין והללו בוכין לדיקים בוכים ואומרים היאך יכולנו לכבוש את ההר הזה ורשעים בוכים היאך לא יכולנו לכבוש את חוט השערה הזה ואף הקב"ה תמיה עמכם שגא' והיה כי יפלא בעיני העם הזה נאם יי' גם בעיני יפלי' .

בני לאו וראו כמה גדול טפשותן של בריות שבכל יום ויום ובכל שעה אדם מחכה למות ואיני בטוח בעלמו מן המיתה והוא ניסת אחר י"ה שהוא מסית ומחטיאו ומחייבו לנהיגים ויודע בו ומכיר מעשיו ואינו נוהר ממנו .

בני החגברו על ירכסו והלחמו בו ואל תרפו ידיכם ממנו אפי' שעה א' ואל תחטלנו לנלחו כי מלחמ' י"ה היא הנקרא מלחמה גדולה אשרי מי שזכה לנלחו ותראו דבר פלא כי אם יש לאדם אויב ומתגאה בו ויולי' אותו פעם ופעמים ושלש אז ירף ממנו או ישלים עמו אבל יצר הרע אין מקסיק לו לאדם לנלחו אלף פעמים ובכל יום ויום הוא מתגרה עליו להחטיאו כמו שאחז"ל ואל תאמן בעלמך עד יום מותך והעיני מפני שכל הימי' אשר האדם חי על האדמה יארוכ לו ונלחם עמו כדי להחטיאו לכן בני אל תעלימו עיניכם ממנו ואל תחנו שינה לעיניכם ולעפעפיכם עד שתלחחוהו כי אם חסו שלום הוא ינלח אתכם ימיתכם ויטרידכם מחיי העה"ב ואם ינלחו בקלה שבקלות סוף ינלח אתכם בחמורה שבחמורות שכן אומנתו של י"ה היום אומר לו לאד' עשה כך וכך עד שיסיתהו לעבור על העריו' ולע"ז ואם תשתדלו לנלחו תמי' ותלחחוהו מיום אל יום מעט היו' ומעט למחר אותו המעט ישלם לדבר גדול כי לא יעמד לפייכם ויפרד מכם כענין שני' ואליך תשוקתו ואתה תמשול בו ואם יאמר לו לאדם לאכול ולשתות ולשמוח בעה"ז ולקב' כל הנאותיו ממנו ולהשיג את כל תאוותיו ולמלאות נפשו מכל אשר ישאלו עיניו כי אין מעשה ומשבון כשאלו אשר האדם הולי'

כיון שרואה אותו משניה לדבריו מתקרב אללו ומושה ונותן עמו כאורח זה הרגיל עמו לפעמים והמי' לו אחי שמא עברת ממקו' פלו' ראתי שם שחוק ולי'נות לורו' נאות ובריו' מפוארו' שאד' משתדל בהם חיי ההכל הזה אשרי מי שצוי' שם ורואה את מעשיהן וממלט את נפשו מהם כמה הוא זוכה לנפשו וכן הולך ומשתדל עמו בדברים הללו עד שמסיתו לילך לשם ואף הוא הולך עמו ואינו מיתו כיון שהולכו לשם מחליק אליו בעיניו למאול עיונו לשנו' והרי הוא נעשה כבעל הבית הנעשה סרסור בין צי' תנרים התחיל למתק לפניו את העבירו' ואומ' לו ראה הממון הזה כמה הו' חביב וזהו זו כמה היא נאה העון הזה כמה הוא מחוק ממי אתה ירא אין מי ירא' אותך ואין מי יודיעך לבריות ש"ת אבינו שבשמים רוא' אותך עזב ה' את הארץ וכי אפשר שלא ירחם על כמה בריו' נאות שבר' בעולמו מה שדי לאלו די גם לך והול' ומסיתו בדברים הללו עד שהוא נכשל בעבירה ומאבד חיוו מן העולם ולאחר שהכשילו ולכדו במאודתו יושב ומתהלל עליו וכן הוא אומר כי הלל רשע על תאות נפשו זה י"ה שיושב ומתהלל בעלמו על שעלה בידו להטעות את הבריות אוי להן לרשעים שהולכין אחר שרירות לבם ואחר מראי' עינם מפני שהן מרמיין לגוף לחטוא וטורדין את נפשם מן העולם שכן אחז"ל ליבא ועינא תריין סרסורי לחטאת שהעין רואה והלב חומד והגוף הולך ועושה נמלי' שהלב והעין הן מרמיין לגוף לחטוא הוא שראה מרע"ה ולא תתורו אחרי לבבכ' ואחרי עיניכם וכן אמ' שלמה תנה בני לנך לי ועיניך דרכי תאורנה כלומר אם תתן לנך לי ועיניך ותשמור אותם מחטוא נמלא שכל גיפך שמו' מן העבירות ומתוך כך אתה שלי ואין י"ה שולט בך גדול מי שמתגב' על ירו' וזוכה אותו לפני בוראו כענין שני' זוכה תורה יכבדני ואחז"ל באגדה זוכה אשם אין כתיב כאן אלא זוכה תורה יכבדני יכבדני אין כתי' כאן אלא יכבדני בשתי גונין שכל מי שהו' זוכה יצרו ומתור' על עונותיו מעלין עליו כאילו כב' להק' בעה"ז ובעה"ב וכן מי שמגבי' עליו י"ט הק' רואה בו ומשלים עמו י"ה עד שאינו יכול להזיק אליו כענין שני' ברצות יי' דרכי א"י זה י"ט גם אויביו ישלים עמו זה י"ה נראה שבעולם אדם גדל עם חבירו צי' ג' שנים בדרך א' והוא קושר בו אהבה וי"ה גדל עם האדם מנעוריו ועד זקנתו ומבקש להכשילו ולהפילו תדע שכן הוא שהרי יוחנן כ"ג שמש ככהונה גדולה עי'

הולך שם ולית דין ולית דיין כבר נא' ע"י שלמה שמה צחור בילדותך ויטיבך לכך בימי בחרותך והלך בדרכי לכך ובמרא' עיניך ודע כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט ואחז"ל בקשו חכמים לנגוז ספר קהלת מפני שנמאלו בו דברים שהן מטין למינות אמרו כך היה שלמה לריך לומר שמה צחור בילדותך והלך בדרכי לכך ובמראה עיניך משה אמר ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם ושלמה אמר והלך בדרכי לכך הוטר' הרלוועה לית דין ולית דיין וכיון שאמר ודע כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט אמרו יפה אמר שלמה : בני תשמרו עלמכם מן העריו' מפני שהאד' מתפתה אחריהן וכפשו של אדם מתמדתן ביותר וכל מי שמפתה אחריהן סופו נטרד מן העה"ב מפני שהיא מן המלות החמורות שבתורה הדע שכן הוא שהתורה ריבתה על העריות שמירה לפניהן ושמירה לאחריהן לומר שיהא אדם מהר' וגשמר מהן ביותר שמיר' לפניהן דכתי' ושמרת' את הקתי ואת משפטי שמירה לאחריהן דכתי' ושמרתם אתם את הקתי ואת משפטי ולא תעשו מכל התועבת האלה האזרת והגר בתוככם שתי שמירו' הללו שמירה לאיש ושמירה לאשה שמירה מאשתו ושמירה מאשה אחרת שמירה בעינים ושמירה בלב שמירה בשפתיים ושמירה במעשה שמתוך שאדם נותן את עיניו להסתכל באשה הרי לבו מתאוה לה והוא כרוך אחריה ומתוך שהאדם מרבה שיחה עמה ושחוק וקלות ראש סוף שבא לדי הרגל עבירה לפיכך ריבת' עליה התורה שמירות הרבה ומהו ושמרתם את הקתי עשו משמרת למשמרת כי כגון שניות לעריו' שהן מדכרי סופרים ואחז"ל שלא תאמר כל מי שנואף בגופו בלבד נקרא נואף שאפי' הנואף בעיניו נקרא נואף שני' ועין נואף שמרה נשף וגו' וכן הוא אומר ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם וגו' הרי כבר למדנו שכל מי שתר העבירה בלבד ובעינים נקרא זונה

בני בואו וראו כמה קש' עונשה של עבירה שאין לך שבט מישראל שלא העמיד מלך או שופט חזן משבט שמעון שלא העמיד מלך ולא שופט בשביל החטא שעשה זמרי בשטים עם המדינית ללמדך כמה קשה הזנות כי' עתהאל משבט יהודה אהוד משבט בנימין דבורה וברק מהר אפרים ומקדש נפתלי גדעון משבט מנשה ואבימלך בנו אחריו תולע בן פואה משבט יששכר יאיר את הגלעד מחוות יאיר משבט מנשה וכן יפתח מיושבני גלעד אצלן מבית

לחם יהודה אלון שבט זבולין עבדון בן הלל שבט אפר'י שמעון משבט דן עלי ושמואל משבט לוי מבנימין יאלו מלכים ומיהודה ומאפרים ירבעם ומנשה יהוא בן נמשי אצל שמעון לא העמיד מלך ולא שופט בשביל הזנות של זמרי ולא עוד אלא כל מי שהוא להוט אחר בולמס של עריות שהוא מאבד את נפשו וטורדה מחיי העולם הבא שני נואף אשה חסר לב משחית נפשו הוא יענשה וכל מי שבא דבר עבירה לידו ופירש ממנה מאהבת השם לא מיראת אנשים זוכה ועולה לגדולה מדע שכן הוא שלא עלה יוסף לגדולה אלא מפני שפיר' מן העביר' מאדונתו אשת פוטיפר' .

בני באו וראו כמה האשה הזונה קשה שהיא מרה מן המות כענין של' ומולא אני מר ממות את האשה אשר היא מלודי' וחרמים לבה אסורים ידיה מלודים צה"ז וחרמי' לבה סכל לבה אינה אלא לדברי תפלות וזמה אסורים ידיה תופשת את האדם בשוק ואומר' לו בוא ושכב עמי משל לכלבי' נשכנית שהי' נושכת את העוברים ושבים מה עשו לה שלשלת ואעפ"כ היתה מקרעת בגדיהן והלמלא שחמ' הכתוב אסורים ידיה לא היה האדם יכול לעמוד בה טוב לפני האלהים ינלל ממנה זו יוסף וחוטא ילכד בה זה זמרי' .

בני לאו וראו מה שכת' באשה המנאפת שתופסת את האדם בחלקת לשונה ורכות שפתיים כענין שני' כי נופת תטופנה שפתי זרה וחלק משמן תהי' אלו שפתי זוני' שהן מתוקין כנופת להטעות את הכריו' מה כתיב בתרי' ואחריתה מרה כלענה חדה כחרב פיות שכפי ערבותה של עבירה תהיה מרירותה ולא עוד אלא שמביאתו לדי מיתה שני' כי רבי' חללי' הפילה ועלומים כל הרוגיה ואחז"ל באגדה מ"ד ואחריתה מרה כלענה ולמה החרב הזה אוכלת משני לרדיה כך הזוני' מאבד' חייו של אדם מהעס"ז והעס"ב וכן הוא אומר רגליה יורדת מות שאול לעדיה יתמוכו לכה"ב וכן אמ' בן סירא העלם עיניך מאשת חן פן תלכד במלודתה אל תט' אללי' עם בעלה למסוי' עמו יין ושכר כי בחולר אשה יפה רבי' הושחתו ועלומים כל הרוגיה

בני בואו וראו כמה קשה עונשה של עבירה שכל מי שהוא להוט אחר העבירה גורם לעלמו שתגטל ממנו הוד שכינה ומלאכי חבל' נמשלין עליו ודין אותה באכזריות חמה שני' ושנותך לאכזרי ואחז"ל אל תהי רגיל בנדרים סקופך למעול בשבועי'

אל תהי רג"י אלל כהן ע"ה שסופו להאכילך תרומה
 ואל תרבה שיחה עם האשה שסופ' בא לידי יראוף
 וכל הלופ' נכשי' סוף שהוא בא לידי עבירה וכל
 המסתכל אפי' בעקיב' של אש' הוין לו בניס
 שאינן מהונגין דבר קשה הו' הזנ' ושלאוי מאד
 בעיני המקום כענין של' בנדה יהוד' ותועב' נעשית
 ביש' ובירושלים כי חלל יהודה קודש ה' אשר אהב
 ובעל בת אל נכר וג' ואחז"ל בנדה יהוד' זו ע"ז
 וכן הוא אומר כלכם בנדתם בי בית יש' וג' ותועבה
 נעשתי ביש' ובירושלים זה משכב זכור וכן הו' אומר
 ואח זכר לא תשכב משכבי אשה תועבה כי חלל
 יהודה את קוד' ה' זו זונה וכן הוא אומ' לא יהי
 קד' וג' ובעל בת אל נכ' זו גויה וכת' בתרי' יכרת
 ה' לאי' אשר יעטנה ער ועונה מאהלי יעק' ומגיש
 מנחה לה' זכארו' אס ת"ח הו' לא יהי' ער בתלמידי'
 ואס כ"ג הוא לא יהי' לו בן מגיש מנח' לה' ולא
 עוד אלא כל מי שבא על הגו' כאלו נתחנן לע"ז
 שני ובעל בת אל נכר וכי בת יש' לו לאל נכ' אלא
 זה הבא על הגו' ואחז"ל הכופ' ארמי' קנאין
 סוגעין בו בשע' מעש' כלומ' מי שמקני' להש' יש'
 לו רשות להרגו בשעה שעבר עביר' כמו שעש'
 סנחס לזמרי שהרגו בשע' מעש' בני אלו וראו כמה
 קשה הניאו' שקר אחז"ל באגד' הנואף והנואפ'
 עוברין על י' הדבר' על אנכי כי'לד שכל מי שהו'
 בא על הערוה כאלו כופר בהק' שני' כחשו בה' ויאמרו
 לא הוא ולא תבוא עלינו רעה לא יהיה לך אלהי'
 אחרים על פני כי אנכי ה' אלהיך אל קנא שני
 פעמי' שהו' מקנא להקב"ה ולבעל' וכן הו' אומר
 כי מנחת קנאו' שהן שתי קנאו' לא תשא נוא' עם
 האש' ונשבע בשקר כבד את אביך שהולד הנוול
 מן הערוה עומד ומכבד מי שאינו אביו ומכה
 ומקלל למי שהוא אביו כסבור שאינו אביו לא תרנח
 שהנואף נכנס ע"מ שאס יתפס להרוג או ליהרג לא
 תנאף שהרי הוא נואף לא תגנוב כמו מים גנובים
 ימתקו וג' לא תענה ברעך עד שקר שהוא נואף
 עם אשת חברו והי' אומרת לבעל' ממך אני מעוברת
 לא תחמו' אשת רעך שכל מי שהו' חומד אשת חברו
 ונואפ' חומד כל ממון של חברו כי'לד שהוא נואף
 עמה והולך לו והיא יולד' ממנו וסב' בעל' שהוא
 בנו בא להפטר מן העולם עושה דייטיקי ומורישו
 בכל שלו ואינו יודע שאינו ממנו ומנא' חומד כל
 אשר לחברו זכור את יום השבת כי'לד שהרבה פעמי'
 כהן יש' לו כהנת ויש' נכנס עליה והיא יולדת מיס'

וסבור שהו' בנו של כהן ועמד אותו התינוק וגדל
 ומשמש כב"ה בשבת ואינו אלא יש' ומנא' חילל
 השבת ומעשה ברשע ח' שחמ' אשת שכניו שהי'
 היתה יפת תואר וטוב' שכל דבר עמה פעמים רבות
 והיתה ממאנת לו לפי שא"ל היתה פעה ח' הלך בעל'
 למקו' ח' וע"ש היה עמד אותו רשע וחתר את
 הב' בליל שבת ואנס' ושכב עמה ואח"כ הרגה
 כדי שלא תזעק ותגיד את קלונו וגנב כל מה שבבית
 והלך לו הרי עבר על זכור את יום השבת ועל לא
 תרל' ולא תנא' ולא תגנב ולא תחמד למחר בלא השכני'
 וראו את המחמרת נכנסו לבית ומלאו את האשה
 שהיא נהרסת אמרו מי עשה זאת לא עשה אלא
 פלוני שכניה קראוהו ואמרו לו למה עשית כזאת
 אמר להן אני נשבע לכם שלא עשיתי נכנס לב"ה
 ושכב' להם ועבר על לא תשא מה עשה שכר את
 העדים של שקר ויעירו על אחת משכניה הרעים
 שהוא עשה ועבר על לא תענה שפשו על הדבר
 וידעו שהוא עשה כל המעשה ונתיירא שלא ירגוהו
 וזרח לו לעבודה זרה ונשתמד וכופר באלהי ישראל
 והודה בע"ז ועבר על כבד את אביך ואת אמך הרי
 שעבר על עשרת הדברות מי גרס לו על שחמד את
 הערו' ללמדך שמנ' גוררת מנ' ועביר' גוררת עביר' .
 בני בואו וראו כמה קשה פסוקה שהעובר עבירה
 מאד נפשו בלבד ומי שהו' סרסור לדבר
 עביר' מאד נפשו ונפש חברו העובר את העביר'
 על ידו לא ולמד מן הנחש הקדמוני שהחטיא את
 חוה ותקלל עמה ואס אדם וחיה חטאו נחש למה
 נתקלל אלא שהו' גרס להם לחטוא אבל המחטיא
 את חברו אינן מספיקין בידו לפשות תשובה שלא
 יהיו תלמידיו יורדין לגיהנם והוא יורש גן עדן לפי
 שהחטיא את חברו קשה לו מן הסורגו שהסורגו
 קשה בעולם הזה והמחטיאו הסורגו בעה"ז ולעה"ב
 וכן הוא אומר משנה ישרים בדרך רע בשחתו הוא
 יפול ותמימים יחלו טוב וכל מי שהוא להוט אחר
 הזונה לסוף שהוא מצקש כבר לחס בביתו ואינו מואל'
 שני' כי בעד אשה זני' עד ככר לחס ולא עוד אלא
 כל הבא על אשת איש אפי' למד כל התורה כולה
 שכתב בה יקרה היא וג' היא לזנתו לגיהנם שני'
 ואשת איש גפס יקרה תלוד ואחז"ל באגד' מה הוא
 עוש' של אשת איש לעמיד לבוא בא ורא' מה כת'
 למט' מהענין היתה איש אש בחיקו גו' כן הבא
 אל אשת רעהו לא יקנה כל הנוגע בה מאי תקנתו
 ילך ויגדל יתום בתוך ביתו וילמדהו תורה ויתעסק

ככל המלות ויתכפר לו לטה"ב על מנת שיחזור בו
 ויעש' תשובה תשוב' לדבר זה מנין שני' טובה ישראל
 עד ה' אלהיך וג' אפי' כפרת בעיקר הוא מקבלך
 בתשוב' קל וחומר ומה אם הכופר בעיקר הוא מקבלו
 בתשוב' הבא על אשת איש ע"ה כמה וכמה שהקב"ה
 מקבלו בתשובה קשה עונשן של עריו' שכך אחז"ל כל
 זמן שיש סרוי'ן בעריו' השכינה מסתלקת מביניהן
 שני' ולא ירא' כך ערות דבר ושכ' מאחר כך אפי'
 ערות דיבור אסור ולא עוד אלא שכל העובר עבירה
 מלפספתו והולכת לפניו ליום הדין שני' יפסחו אורחות
 דרכם יעלו בתוכו ויאכדו ולא עוד אלא שקשורה בו
 ככלב שני' ולא שמת עליה לשכב אלא להיות עמה
 לשכב אלא בעה"ו להיות עמה לעולם הבא
 בני' צואו וראו כמה קשה עונשה של עבירה שאפי'
 האדקים וענשין עם עונרי עביר' שכך אחז"ל
 כ"מ שאתה מולא זנות אנדרלמוסי' בזה לעול'
 והורגת רעים וטובים ועוד אמרו על הכל הקב"ה
 מוותר חוץ מן הזימה לא ולמד שעד שלא ללטוו
 עליה מה כתי' ויראו בני האלהים את כנות האדם
 כי טובות הנה מה כתי' וינחם ה' כי עשה את האדם
 בארץ ויאמר ה' אמת' את האדם וכל מי שגודר את
 עלמו מן הערו' והזנו' ומתגבר על ירו' וקרא קדוש
 שכך אחז"ל מפני מה נסמכ' פרש' עריות לפרשת
 קדושים תהיו ללמדך שכל מקו' שאת' מולא גדר
 ערוה אתה מולא קדוש' שני' אשה זונה וחללה וסמוך
 ליה וקדשתו וכן הוא אומר אלמנה וגרושה וחללה
 זונה וסמך ליה ואל יחלל זרעו בעמיו כי אני ה'
 מקדשו ועו' אמי' ג' היו שכרחו מן העביר' ושיפת
 הקב"ה שמו ביניהן ואלו הן יוסף ויעל ופלטי יוסף
 מנין עדות ביהוסף וג' קרי ביה יה שמו של הקב"ה
 מעיד עליו שלא נגע באשתו של פוטיפר יעל מנין
 שני' ותני' יעל לקראתו ותאמר אליו סורה אלי אל
 תירא ותסר אליו האהלה ותכסהו בשמיכה וג'
 ואחז"ל באגדה חזרו על כל המקרא ולא מלינו כלי
 ששמו שמיכה ומהו שמיכה שמי כה שמי
 מעיד עלי' שלא נגע בו אותו רשע פלטי מנין כתוב
 אחד אומר ושאלו נתן את מיכל בתו אשת דוד
 לפלטי בן ליש וכתו' אחד אומ' ויקחה מעס פלטיאל
 בן ליש קרי ביה פלטי וקרי ביה פלטיאל אלא אל
 מעיד עליו שלא נגע בה באשתו של דוד מה עשה
 נעץ חרב בינו לבינה ואמר כל מי שעוסק בדבר
 זה ידקר כחרב ועוד אמרו ג' הן שבה ירץ לתוקפן
 וזרדו עליו בשבועה זאלו הן יוסף דוד ובוטו יוסף

דכתיב ואיך תעשה הרעה הגדולה הזאת וחסדתי
 לאלהים איך כאלן לאלהים אלא כאלהים חינו עושה
 רע זו דוד דכתיב ויאמר דוד חי ה' כי אם ידי
 יניסנו למי נשבע שהיה יצרו אומ' לו חילו נפלת
 בידו לא היה מרחם עליך ומן התורה מותר להורגו
 שהרי רודף הוא לפיך קספ' ונשבע בעוה דכתיב חי
 השם שכני עד הבקר כל אותו הליל' היה יצרו מקטרנו
 אתה פנוי והיא פנוי' למה איך פושט יד עלי'
 נשבע ליצרו ואמר חי השם אם אנע בה ולה אמי'
 שכני עד הבוקר וכן הוא אומר גבר חכם בעו
 ואיש דעת מאמץ כח גבר חכם בעו זה בעו
 ואיש דעת מאמץ כח שגודרו על יצרו בשבועה
 בני' אם יש לכם עס האשה תקלרו בדברים
 ואל תאריכו עמה בדברים שכן אחז"ל ואל
 תרבה שיחה עם האשה ומלינו בר' יוסי הגלילי
 שהיה מהלך בדרך ופגע בדבוריה אשת רבי מאיר
 ושאל אותה ואמר לה בתי באי זו דרך נלך ללוד
 וכן מלינו כשבא הקב"ה עם חיה קלר עמה בדברי'
 ואמר לה מה זאת עשית ולא תאמר שאין יצר הרע
 מתגרה על האדם אלא כשהוא נושא ונותן עמה
 בדברי' ליאות ותיפלות אלא אפי' לדבר עמה בשאר
 דברים בעלמא כדי להסתכל בה או אפילו להסתכל
 בה בלא מדבר עמה או אפי' מהרהר עליה בלא
 ראות פנים יצר הרע מתגרה עליו שנאמר וידע
 אדם עוד את אשתו מהו עוד נתוספה לו תאוה על
 תאוותו לשעבר אם לא היה רואה לא ה' מתאוה ועכשיו
 בין רואה בין שאינו רואה מתאוה לפיך ריץ לו לאדם
 לשמור את עלמו מכל דבר המביאו לידי הרהור ועבירה
 שכך אמרו חכמים ז"ל כל המביא עלמו לידי הרהור
 איך מכניסין אותו במחילתו של הקב"ה שנאמר וידע
 ה' את אשר עשה וימת גם אותו וכתיב כי לא אל
 חפץ רשע אתה לא יגורך רע לרי' אתה ה' לא יגור
 במגורך רע וכל מי שמגרה י"ה בעלמו נקר' משומד
 שכן אומנתו של י"ה היום אומר לו עשה כך ולמחר
 אומר לו לך עבוד אלהים אחרים והולך ועובד ואחז"ל
 כל המקשה לבו לדעת יהא נכדוי מפני שמגרה
 בעלמו י"ה ועו' אמי' מ"ד וכשמרת מכל דבר רע
 בלא יהרהר אדם ביום ויבא לידי עומא' בלילה שלא
 יסתכל באשה נאה ואפי' פנויה באשת איש ואפי'
 מכוערת ולא בנגד נכע אשה ולא בכל בהמה חיה
 ועוף בשעה שחוקקין ואפי' מלא עינים כמלאך המות
 וכל כך כדי שלא לגרו' עליו י"ה ואז"ל כל הממרק
 עלמו לדבר עבירה פלעים וחבורות יולאת בו שני'
 חבור'

חבור' פלע חמרוק ברע ולא עוד אלא שלוקה בהרוקן שני ומכו' חדרי כטון אוי להם לרשעים שמחנאין בעלמן ומחפנקין אחר ילין ואחר תאות לבס ואחר מראה עיניהם שטורדין את עלמן מחיי העס"ו וסיפן יורשין גהי' אשריהן שמכניעין את לבס ומרכיבין את נפשם ומשפילין את עלמן ומשברין את רוחם לפני בוראם וזוכרים את יארם ומחנברין עליו ומשדלין להתרלות כמעשההן הנאים לפני מי שאמר והיה העולם ועולמין עיניהם כדי שלא ליהנות

מדבר עבירה בעס"ו ומתוך כך זוכין בעלמן להקביל פני שכניה ומה טעם עולם עיניו מראות ברע וכתיב בתריה הוא מרומים ישכון וגו' מלך ביופיו תחנה עיניך לכן בני תגערו ביל"ה כדי שלא יסית אחי' ויחטיא' כדי שיהיה זרעם מתברך והולך ולא יכלה לעולם כענין של' לא יגעו לריק ולא ילדה לבהלה וגו' והאלהים יסלק יל"ה מקרבינו ויקהרנו מכל עומאתינו ויחדש בנו לב קסור ורוח חדשה ברחמי' הרבים אמן

המעלה השבע עשרה מעלת התשובה

בני בואו ואלמדכם מעלת התשוב' דעו בני כי מעל' התשובה מעלה גדולה עד מאד ומחוי' חשיבות' קדמה לבריאת העולם כענין של' בטרם הרים יולדו ותחולל ארץ ומבל ומעולם ועד עולם אחת אל וכתיב בתריה השב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם ולא עוד אלא שמגעת עד כסא הכבוד שני שוכה יש' עד ה' אלהיך ואחז"ל באגדה גדולה כחה של תשובה שכיון שאדם מהרהר בלבו לעשו' תשוב' מיד היא עול' למעל' ולא תאמר עד עשרה מילין או עד כ' מילין או עד ק' אלא עד מהלך ת"ק שנה ולא עד הרקיע הראשון ולא עד השני אלא עד שהיא עולה ועומדת לפני כסא הכבוד שאמר עד ה' אלהיך ולא עוד אלא שהתשובה מקרבת הגאולה שכך אחז"ל מתו' ה' דברים יש' גאלין מתוך לרה ומתוך קן ומתוך תשובה ומתוך רחמים וזכו' האבות מתוך לרה דכתי' בלך ומלאוך וגו' ומתוך קן דכתיב באחרית הימים ומתוך תשובה דכתיב ושבת עד ה' אלהיך ומתו' רחמי' דכתיב כי אל רחום ה' אלהיך וגו' ובזכות האבות דכתי' ולא ישכה את ברית אבותיך והתשובה גורמת לרחמי' ולזכות האבות כענין של' ושבת עד ה' אלהיך ומיד כי אל רחום ה' אלהיך וגו'.

הלא חנוף תחניף הארץ והיא רחוק רעים ושוכה אלי' נאום ה' בואו ואני אקבל אתכם בתשובה ולא עוד אלא שהק"ב נשבע לקבל את שבים שני' חי אני נאום ה' אלהי' אם אחפון במו' הרשע כי אם בשוב רשע מדרכו ומהי גדול' היא התשוב' שהרי הקב"ה הכתיב בעלמו תשובה כענין שני' הנני שב וגו' משל לכן מלכ"י שהיה חולה אמ' לו הרופא אם יאכל מן החפץ הזה מיד יתרפא והיה הבן מחיירא לאוכלו אמר לו אביו תדע שאינו מוסיף הריני אוכל ממנו תחלה כך אמ' הקב"ה לישראל מתידיש' אחס לעשו' תשובה הנני שב ראשון של' הנני שב ומה הקב"ה שאין בו לא חטא ולא סרחון הכתיב בעלמו תשוב' ואמר הנני שב בני אדם שהן מעופפין ומגועלין בחקאים ובעונות על אחת כמה וכמה שזריבין לעשות תשובה ולהשוות על פשעיהן גדולה היא התשובה שאפי' אם היה רשע גמור כל ימיו ועשה תשובה שלימי' בסוף ימיו אין הקב"ה מזכיר לו כלום מעונותיו שעשה בתחלה של' לא תזכרנה הראשונות ולא תעלינה על לב ולא עוד אלא שהתשובה גדול' יותר מן הקרבות שני' הנה שמוע מזבח קוב וגומר .

בני בואו וראו כמה גדולה כוחה של תשוב' שכן מלך בשר ודם כותב הפסק דין שלו ומחליפו בממון הרבה והקב"ה כותב הפסק דין שלו ומחליפו בדבר קל ואיזה דבר קל שני' קחו עמכם דברי' ושובו אל ה' מה כתיב למעלה מהענין לרור עון אפרים וגו' תאשם שומרון כי מרתה באלהי' ואחר כל זה אמר עשו תשובה ואני מחליף את כולן שני' שוב' ישראל עד ה' חליהך וגו' ואחז"ל באגד' כל הנביאים קוראים לישראל בתשובה אבל לא כהושע ירמיהו אמר אם תשוב ישראל וגו' וישעי' אמר

דרשו ה' ולא מלמדיו לישראל מה לומר בתשובתם לפני המקום אבל הושע אמר עשו תשובה ומלמד מה יפייסו על עמנן לפני המקום שוכה ישראל וג' קחו עמכם דברי' ושוכו אל ה' ואמרו אליו כל תשא עון וקח טוב ושלמה וג' ועוד אמרו כל הנביאים שהכו את ישראל הכוס בנפילה ירמיה אמר יהי דרכך חושך וג' עמוס אמר נפלה ולא תוסיף וג' אבל הושע לא עשהה אלא מתקלת שגא' כי כשלת בעוונך אוי להם לרשעי' שמתו' בלא תשובה שמאזדים שברם ותקוות' מחיי העול' הבא שהמלאכי' המוסורים לו לאדם בעולם הזה כותבין לו בכל יום ויו' את מעשיו והכל לפוי לפני המקום והכל החוס אס ירדיק אדם כותבין לדקתו ואס הרשיע כותבין רשעתו לפיכך כשבא הגדיק ליפטור מן העולם המלאכים מקדימין ומקלסין לפניו יבא שלו' ינוח על משכבו ואס מת אדם רשע שלא עשה תשובה הקב"ה אומ' לו תיפח רוחך כמה קר אחי נך שתעשה תשובה ולא עשית ועיני רשעי' תכלינה ומנוס אדם מנהס וגו' אמרו הפיקחין הואיל וכך הו' תקו' לשבי' לכו ונשוב' אל ה' כי הוא טרף וגו' ואחז"ל גדולה תשובה שבשביל יחיד שטס' תשובה מוחלין לו ולכל העולם כלו שני ארפא משוכתם אזהבם נדבה וגו' מהס לא נאמר אלא ממנו אחז"ל היכי דמי בעל תשובה כגון שבא דבר עביר' לידו פעס ראשונה ושנייה באלתו הפרק ובאלתה אשה שנכשל בה כבר ובאלתו מקום והיה יכול לעבור עבירה שמה ופירש ולא עבר הרי זה בעל תשובה גמור וכן אס נגב או אנס ממון מאחרים והחזירו שלא מחמת יראת אדם אלא מירא' השם הרי זה בעל תשוב' גמור בני בואו וראו כמה גדול' כחה של תשוב' שאפי' היה האדם רשע גמור ונתחתם גזר דינו לרעה ואחר כך עשה תשובה מעכבת הפורענות מצוא עליהן מהרה שקך אחז"ל תשובת מוחלטין והס רשעים גמורים מוחלטין ברשען מעכבת הפורענות מצוא עליהם .

בני השתדלו לעשות תשובה קודם ביאת הטרות והפגעי' רעי' כי אס ישוב האדם לבוראו אחר ביאת הטרות והפגעים חיינה תשובה שלימה ושמא לא יקבל הקב"ה תשובתו אף על פי שהוא ארך אפי' ומלא רחמים אמנס התשובה השלימה היא כשארס יודע בעלמו שחטא לבוראו יתחרט חרט' שלימי' על העבירו' שפשה ויעזוב דרכי חטאיו ולא יש' עליהן ויבקש עליהן מחילה לפני בוראו וייטיב מפעליו קודם שיבאו עליו הפורענות והפגעים רעים

שקך אחז"ל תשובה ומעשים טובים כתרים לפני הפורענות

בני אל תחרשלו מלשוב בתשובה שלימה לבוראכם ואל תאמי' למחר או למחרתים נשוב בתשובה לפניו שמא תמותו היום או למחר בלא תשיב' אחז"ל שוב יוס אח' לפני מיתת' וכי יודע אדם באיזה יו' ימו' שישוב יוס אח' לפני מיתתו אלא ישיב היום שמא ימו' למחר שוב למחר שמא ימות למחרת' ונמלא כל ימות האדם בתשובה ואס חטא אדם ועבר עבירות בין קלו' בין חמורות בין שוגג בין מזיד אל יתיאש ויאמ' כבר אדם סברי ותוחלתי מי"י ונדחיתי מחיי העולם הבא ואשוב לא יקבל המקום תשובתי אל יאמ' אדם כן אלא ישתדל לעשות תשובה וישוב לפני בוראו ויכנע לפני בוראו ויתחרט על עונותיו והקב"ה ימחול לו על כל עונותיו שכן מלינו בדוד ע"ה שחטא ושכ והתודה ומחל לו הקב"ה עם כל עונותיו אותו עון וכן מלינו באנשי יינוה שעלת' רעתם לפני המקום ונתחתם גזר דינם לרעה וכיון ששבו בתשובה שלימה לפני הבורא קרע גזר דינם ומחל להם כענין שני וירא האלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה ומן החמס אשר כפיהם וינחם יי' וגו' ואחז"ל באגדה כי הגה רחקיק יאבדו וגו' כלומר מי שמתרחק מן הקב"ה מעשות תשובה אדם מן העולם ואני קרבת אלהי' לי טוב שכל מי שמתקרב לאל אשריו תדע שכן הו' יתרו על ידי שנתקרב להקב"ה זכה להורות למשה שני ואחת תחזה וגו' .

בני בואו ואודיעכם מקלת מן הדברי' הנועלי' דלתי התשובה ואלו הן מי שמסכים בלבו לעשות העבירה ולא נכשל בה במקרה אבל מסכים לעשות העבירה ומחזר אחריה לעשותה בכל יכלתו עד שבא לידו והמתמיד עלי' ומתאחר מהניח' ומי שמחשב לשוב בתשוב' בסוף ימיו בין כך וכ"כ משלים תלותיו בהסמיו' וסבור לרמות את יולרו ועל זה אחז"ל כל האומי' חטעו ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה וכל מי ששב בתשובה ממקלת חטאיו ונתחרט עליהן ומתמיד על קאתם העבירו' שבידו אפשר שיסנה גם על השאר ששב מהן בתשובה כל אלו כועלין דלתי התשובה .

בני אס עברתם על עבירה קלה שבקלוי' אל תחמירו עליה כי ההתמדה על העביר' מורה על חילול השם ועל ביזוי מלותיו וביטול דבריו והוא הנקרא מזיד ועליו נאמ' והכפש אשר תעש' ביד רמה וגו' ולא עוד אלא שהתמדת' על העבירה אפי' היא

בנדיכם ושובו אל יי' אלהיכם כי חנון ורחום הוא וגו'
ועוד לריך לו לבעל תשוב' לילך בהכנעה ובשפלות'
לפני המקו' ולפני הבריו' שאם היה רגיל לילך בקומה
זקופה ישפיל עצמו ויכניע ויסתכל למטה במקור
שנברא ממנו ועתיד לחזור שם בסופו כענין שני' כי
עפר אתה ואל עפר תשוב וכן אם היה רגיל ללבוש
מלבושי' נאי' ותכשיטי' נאים והדורו' ישני' מלבושיו
ותכשיטיו כדי שישב' לבו לאביו שבשמי' שכך לחזו'ל
אם רח' אר' שילבו מתגבר עליו ילך למקו' שאין
מכירי' אותו וילבש שחורי' ויעשה מה שלבו חפץ כלומר
מכיון שרואה בעלמו שינוי המלבושי' וזלזולם יהרהר
תשובה בלבו ויתאזהר לעשות מעשים טובים על כל
פינים וכן אם היה רגיל בתפנוקים ובמעדנים
ובמאכלים ערבים יפחות מהן ויסגף עלמו כהעני'
מפני שהתענית משבר לב האדם למקו' ומכניע את
'ירו וכן אם היה רגיל לעמוד בעזות מלא ולהיות עז
פני' ולדבר גדולו' ירגיל עצמו למדת הענוה ולדבר
רכות ויעשה עלמו כאסקופה התחמונה שהכל דעין בה
וכן אם היה רגיל להכות אנשים ירגיל עצמו שאם
יכו' אותו אחרים שיסבול מהם ולא יתקם ויבכה
וילעק ויתחנן לבוראו שימחול לו על כל עוונותיו שנקא
ויוכיח נפשו ויכלימנה על מה שגברו עליה התאוות
הבהמיות ולא גבר עליהן ולריך לו לבעל
תשובה לפרוש את עצמו ולזהר מכל מה
שהזהירו הבור' עליהן ולהתרחק מהן בתכלי'
ההרחקה גם לריך לו לפרוש עלמו מן הדברים
המסופקי' אם אסורין או מותרין כדי שלא יתקרב
אל האסור כלל ולריך לו למונע עלמו מן העצירות
מאהבת השם ומיראתו ולא מיראת בני אדם ולא כדי
שלא יבוא לידי בושה וגנות בפני הבריות כי אם הכל
מאהבת הבורא ומיראתו וכשם שלריך לו לבעל
תשובה למונע עלמו מן העצירות כן לריך לו להשתדל
ולהתעסק בכל המלו' ולחזו' עליהן לעשותן כענין
שני' סור מרע ועשה טוב ועוד לריך לו לבעל תשובה
שיתודה על עוונותיו וירבו בעיניו פשעיו ויגדלו
חטאתיו בלבו כענין שני' כי רבו פשעיו נגדך וגו'
ולריך לו לפרש בפיו לפני המקו' על העבירו' שפשה
שני' אלא חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם
אלהי זהב ועוד לריך שיתן אל לבו תמיד יום המיתה
וקץ הבורא עליו בעבור עוונותיו שקדם כענין שני'
ומי מכלכל את יום בואו ומי העומד בהראותו ועוד
לריך לו לבעל תשובה שאם נגז' או גזל או חמס או
עשק ממון חבירו שיחזירו לו כענין שני' אם חון בידך
ברחיקהו

קטנה הולכי ומתגדלי בהתמידו עליה כמו שאחז"ל
יה דומה לחוט הכוביא ולנסוף דומה לעבות העגלי'
שני' הוי מושכי העון בחבלי השוא וכעבות העגלה
חטאה ואמי' חכם אחד אין קטנה שבעצרות עם
ההתמדה ולא גדולה בהם עם בקשת המחילה כלו'
אם עבר אדם אפילו הקטנה שבעצרות ומתמיד
האדם עליה הינה נחשבת קטנה אלא גדולה ואפי'
אם עבר אדם גדולה שבעצרות ומבקש אדם עליו'
ככל לבו ומתחרט עליה ושכ לפני המקום
אינה נחשבת גדולה אלא קטנה והקב' מוחל עליה
ומה היא התשובה ובחיזה ענין ישוב האדם לפני
בוראו להכניע אחרי שידע האדם שחטא ויודע גנות
מעשיו וחרפת' יהא מתגבר על ילרו ונלח' עמו וישתדל
להכניע תאוותו ולהכריח נפשו להסיר' מתאוות
הבהמיו' והבלי' העולם הזה ויחשב בעלמו מחיקות
העבירה לפי שעה כנגד מרידותה ואבדן נפשו מחיי
העולם הבא ויתמיד לחשב בעלמו על העבירו' שפשה
ויהיו נגד עיניו תמיד כענין שני' כי פשעי אני אדע
וגו' ויהי' ירא מצוראו ויבוש ממנו ויחשב בעלמו נגד
מי המרה ויתחרט על עוונותיו ולא ישנה עליה'
ויבקש מחיל' מאת הבור' כל ימי חייו כדי שיקבלנו
וימחול לו על כל עוונותיו ולריך לו לבעל תשוב' לידע
גנות מעשיו וחרפתם על הברור כי אם יסתפק לו
בהם אי אפשר להתחרט עליהם חרטה גדולה גמורה
וכן לריך לו לידע שאם לא ישוב בתשוב' שלימי'
מתחליו לפני המקום ואינו מתודה עליה' שהקב"ה
נפרע ממנו על מעשיו הרעי' ועוד לריך לו לידע
שהקב"ה מצין ויודע כל מעשיו נסתרו ונגליו וכל
מעשיו נכתבין ונחתמין בספר ואין דבר נטלם ממנו
ואין שכתה לפני כסא כבודו כענין שני' ביד כל אדם
יחמוס לדעת כל אנשי מעשהו ואם השב בתשוב' ולא
יתן אל לבו את הדבר הזה אי אפשר לו לשוב בתשובה
לפני בוראו ודעו לכם בני כי התשוב' רפואה על
החטאים ועל העוונות כאשר התשוב' ושאר מיני
הרפואות רפואה אל הנגעים והמכות ולא עוד אלא
בתשוב' יהיה האד' אהוב לבוראו תחת אשר היה
הקב"ה שונאו בלכתו אחר תאוות לבו ומראה עיניו
ואחר ילרו הרע שכן מלינו שהרשעים שונאי המקום
כענין שנא' ומשלם לשונאיו אל פניו להאבדו וכן הוא
אומר הלא משאך יי' אשנא ולריך לו לבעל תשוב'
להתחזק בעלמו למונע עלמו מן העצירות אשר היה
רגיל בהם מסכים לבו לסור מהם לגמרי בכל לבו
ובכל נפשו ואל יחזר עליהן כלל שני' וקרעו לבבכם ואל

ויחכם מכל האדם וכן הו' אומ' ויבואו מכל העמי' לשמוע וגו' ואת כל מלכי הארץ מבקשי' את פני שלמה לשמוע את חכמתו וגו' וכן מלכ' שבח בא' כדי לשמוע חכמתו ולבסוף אמ' והנה לא הוגד לה החלי' וגו' גדולה היא החכמ' שמביא' את האדם לידי יראה שמים כענין שגא' תחלת חכמה יראה ה' וגו' וכן הוא אומר חכם יראה ה' סר מרע ואחז"ל אם אין חכמ' אין יראה ואומרים החכמים בחכמ' משלמי' גמול הכורא ומגיע האדם לעבוד אלהיו בחייו ולש"ט אחר מותו

בני לאו וראו כמה גדול' מעלת החכמה שהיא קריית עוז לבצליה ומגינה על האד' מן החטאי' והעוונות שכך אחז"ל באגדה מ"ד והחכמה תעוז לחכ' מי' שליטים וגו' מלמד שהחכמ' מגינה על האדם מי' אכזרים המחטיאין אותו ואלו הן שתי עיניו שמראין לו דבר העביר' ב' אוניו שבהן שומע דברי עבירה וב' ידיו שבהם גוזל וחומס וב' רגליו שמוליכין אותו לדבר עביר' ופיו אשר ידבר בו דב' עביר' ורכילו' ולשיה' ולבו שמחשב לפשו' העביר' ולא עוד אלא שהחכמ' מביא' את האדם לקיים את התורה והמולת כענין שני' חכם לב יקח מלות וגו' .

בני לאו וראו כמה גדולה מעלי' החכמה שהרי יוסף הלד' ע"ה בהיותו עבד אסור בבית הסוהר עלה לגדול' בעצו' חכמתו כענין שאמר שלמה בחכמתו עבד משכיל ימשול בנן מדיש וגו' וכן הו' אומר טוב ילד מסכן וחכם ממלך זקן וכסיל וגו' הלא תראו בני כי במעלת החכמה יתקרב האדם לגדולה ומזילתו מדיני' של נהיני ומביאתו לחיי העה"ב כענין שני' א"ח למעל' למשכיל למטן סור משאו' מטה ואמר החכ' החכמ' סולם המשכני' מי שיחסרנה יחסר קרבת הבור' שלא יהי' חכם לא יחס' לו חולי ולא עוד אלא שמעשירה בעליה כענין שני' אולר נחמד ושמן בנות חכם וכן היא אומר בחכמה יבנה בית וגו' ואומר ובדעת חדרי' ימלאו כל הון יקר ועשי' וכתי' במוס' אלכסנדר וזכרו לפני המלך אלכסנדר שתי אכזשים אח' עשיר וא' רש אשר שאלו בת רומיים לקחת אות' לשהה ואירס אות' לרש ולא ראה לארסה לעשיר ושאלו אותו על זה ואמ' לו אדוני המלך עשיתי זה בעבור כי העשיר היה שוטה ולא היה לו מוסר לשמור העושר והרש היה בעל מוסר וחכ' ויש תקוה שיממש' וע"כ הוקרתו על העשיר ואמ' חכם א' יש לי תקוה

במשכיל

הרחיקהו וגו' כי אז תשא פיך ממו' וגו' וכן אם הכה את חבירו או אהו בדברים ישתדל לפייסו עד שיראה ואם אינו מתרל' לו ירבה עליו רעים כענין שני' עשה זאת איפא בני והללל כי באת בכף העך לך התרפס ורהב רעך וגו' ולריך לו לבעל תשובה למחול לכל אדם שחטא וסרה לו כדי שימחול לו הקב"ה על כל עונותיו כענין שני' נושא עון ועובר על פשע וגו' למי נושא עון למי שעובר על פשע ומדרכי התשובה הנמורה שימטעו בעיניו כל המלות וכל הזכויות וכל החסדים וכל האדקות שעשה ויחשב בלבו שלא עשה מהם כטפה מן הים לפי חיובו בהן ואם באין עליו ייסורין וחלאים יקבל מאהב' וילריך עליו את הרין ויחשב בעלמו שלא נבנה מחובותיו ואחד מני אלף והרבה ייסורין יותר מאלו היו ראוין לבוא עליו לפי רוב עונותיו לכן בני דפקו תמיד בשערי התשובה בכזי ובדמעה שכל מי שרול' להתקרב אל הלהי' אין מי שמונע אותו מהתקרב אליו אבל הקב"ה בעלמו פותח לו דרך הטוב' והיסר' ומסקל לפניו המסילה ומסייעו במעשה עבודתו ומור' אותו הדרך הנכוח' בחסדו ובטובו כענין שני' טוב וישר יי' על כן יורה וגו' ואומר ובקשחם משם את יי' אלהיך וגו' וכן הוא אומ' קרוב יי' לכל קוראיו וגו' ואחז"ל הבא ליטרה מסייעין אותו ואלהי' ברחמיו ישיבנו בתשוב' שלימה לפניו למטן חסדיו הרבים אמן .

המעלה השמוני' עשרה מעלת החכמ' .

בני בואו ואלמדכ' מעלת החכמ' דעו בני כי מעלת החכמ' יקר' אשרי מי שזוכ' בה לעלו' במעלת' מפני שהי' מחכ' נחוכ' לו לאר' מא' הקב"ה כענין שני' כי יי' יתן חכמה וגו' וכן הוא אומר אשרי אדם מלא חכמה וגו' וכן מלינו בהקב"ה ית' לנלח שברא את העולם בחכמ' כענין שני' בחכמה יסד ארץ וגו' וכן שלמה ע"ה לא שאל מאת המקום לא עושר ולא בניס ולא אריכו' ימים ואף לא שאל שיתן לו הקב"ה את אויביו בידו אלא ששאל ממנו חכמה בלבד כענין שני' חכמה ומדע תן לי וגו' והקב"ה נחנה לו במתנה כענין שני' החכמה והמדע נתן לך וגו' וכן הוא אומ' הנה עשיתי כדבריך הנה נחתי לך לבחכם וכבון וגו' ואומ' ויי' נתן חכמ' לשלמ' וגו' ולא נשתבח שלמה המלך לא בעושר ולא בכבוד ולא בשום מעלה אחרת כענין שנשתבח בחכמה שני'

במשכיל ההולך ודל יותר מן הכסיל המלליה גדולה היא החכמה שמללת בעליה מן המיתה ומן הפגעים רעים כענין שנא' ויתרון דעת החכמה תחיה בעליה וכן הוא אומר החכם עיניו בראשו ודעו לכם בני כי החכמי' היא הקנין הגדול שאינו כלה והולך ואורג אשר לא יסוף ומטמין אשר לא יחם' והולכת עם בעליה ככ"מ אשר ילך עם והיא אור הנפש ומיי' הנוף ונועם הכשמה ומנוחת הגויה ובריאת הלז ואור העינים ומשטן המשכיל ועמוד המדין ויס' הדעת והללחת כל העיניים וקנין כל הקניינים ומהלל כל המסתרים כי כל מי שקנה חכמה קנה הכל וכל מי שאין בו חכמה אין בו כלום ומדריכתו אל נתיב הישר ודבר נמוג הוא ונגד הטבע אם ימות אדם חכם נוטה מדרך הטובה והישר' ויעש' דבר שאינו מתוקן רק אם יתחבר עמו הרכבות הפוכות וטבעים לא מתוקנים מתגבר על שכלו ואמר חכם א' מיחרון החכמ' כי לא חוכל שיעבדך אדם אח' זה כמו שעבדך בשאר העסקים אבל אתה תעבדנה בנפשך ולא יוכל אדם לשלול אותה מעמך כאשר ישלול אדם זולתה מן החפאים .

אריכות אפים והשתיקה והסבל ויאות לכס בני לישב בין החכמים כדי לשמוע דבריה' וחכמתם כי תלמדו מהם חכמ' ומוסר כענין של' הולך את חכמ' וג' הם אזיך ושמוע דברי חכמ' וכן לזה חכם א' לבנו ויאמר בני הוה יושב עם החכמים כיא תלע ישכחך ואם תסכל ילמדוך ואם יודעו לך יועילוך ואל תתביישו לשאול דבר חכמה מן החכמים ולתור אחרי החכמ' ככ"מ אשר תמלאו אותה כי דבר זה שורש מן החכמ' כמו שאמר חכם א' שאלת החכמה חיי חכמה ופיוס ב"א חיי השכל ואמר א' תכנע לדרוש החכמה תכובד כשדורשין אותה ממך וראוי לכם בני להיות לנועים בכל ענייכם ודבר זה תחשב לכם לחכמ' כענין של' ואת לנוע' חכמ' וקבלו עמ' בכל ענייכם ואפילו בדברים שראים בעיניכם ברורי' עד שלא תלטרבו לקב' מה' ענה תקבלו עליכ' ענה ואח"כ תחשבו בעין שכלכם על מה שיעלו אתכ' ותבררו העינין בנייתכ' פעם אחר פעם ועשו ותלליחו כענין של' ושמוע לענה חכם ואמר חכם א' אין משטן חזק כקשקת העל' ותהיה לכם אחוז שומעת לקבל תוכח' מוסר מן החכמ' ומן הגדולים מכס וכו' תחשבו חכמ' ונכונים כענין של' אחוז שומעת תוכחת חיים בקרב חכמים תלין וכן הוא אומר אוהב מוסר אוהב דעת וג' :

בני כשאתם יושבין עם החכמים הטו אזניכם לשמוע דבריהם ותשתקו ואל תדברו בפניה' כי דבר זה אות גדול מן החכמה כענין של' חושך אמריו יודיע דעת וגו' וכן הוא אומר גם איל מחריש חכם יחשב אוטם שפתיו נכון ואחז"ל סיג' לחכמה שתיקה ועו' אמרו כל ימי גדלתי בין החכמ' ולא מלאתי לנוף טוב חלא שתיק' ואמר חכם א' תחלת החכמה שתיקה והשנית השמיעה והג' הזכרונות והד' המעשה והה' למודה ואמר א' ראש כל מוסר השתיקה ואמר אחר כשהשב עם החכמים יהיה רלוך לשמוע יותר מלדבר .

בני כשתדברו עם אחרים יהי דבורכם נוחים וערבים כי דבר זה כמו כן מאותות החכמה כענין שנא' דברי חכמים נחת שמעתי' ומה שיש לכם לדבר תחשבו בלבבכם תחלה ותרגילו הדברים בפיקם ובלשונכם ואח"כ תדברו דבריקם לפני כל שתרלו כענין של' לב חכם ישכיל פיהו ועל שפתיו יוסף לקח ויהיו מעשיכם בעיני החכמה מרובין על חכמ' הדברי' שכך אמחז"ל כל שמעשיו מרובין מחכמתו חכמתו מתקיימת וכל שחכמתו מרובה ממעשיו

ממעשיו אין חכמתו מתקיימת וכן לזה א' לכונו בני אל תהיה חכם בדברים כי אם במעשה כי החכמה שבמעשה תועילך לשה"כ ולשה"ב והחכמה שבדברים תשאר בכאן ואתם בני שימו כוונתכם על אלו המדות אשר אני זוכר עתה מפני שהם מדת חמוד' ומיוחסת אשר יאותו לכל משכ"י להסתנהג בהם ולהזהר עליהם כי כלם שרשי החכמה וקסיפי התבונה .

בני דעו כי ראוי לכל מי שגודע בחכמה ותפרסם בחבונה להיות ביישן ועניו ושפ' בדרך וסבילן קשה לכפוס ונות לרעות ומקדים שלום לכל אדם ויברח מן המחלוקת ויהיה אהוב שלום ורודף שלום וימחול על עלבוניו ויגביר שכלו על יגרו בכל תאותו ויהיה דעתו נוחה עם הבריו' ויהיו דבריו מועטים ונכחת שואל כענין ומשיב כהלכה ולא יהיה נבהל להשיב ולא נחפו לעשו' דבר ויהיה דן את כל האדם לכף זכות ולא יהיה לא נוקם ולא נוטר ולא מקנה ולא חומד ויספר בשבח' ולא יספר בגנותם לעולם ואל יבזה בעיניו קטן ממנו ויהיה שונא גאות ובורח מן השררה ואל ירבה לשחוק כי השחוק מורה על השטו' ומסיר הדרת פנים ואל יולא יותר מיכלתו שבער אמר חכם א' היואל יותר מיכלתו יפול ויסתפק בכרי הלורך ויניח המותרות ויעלם עיניו מן התאו' וימנ' הזיקו מן ב"א מנכסה פשע' וזוכ' החסדים לא ילך רכיל ולא יגלה סוד כמו שאמר חכם א' העלמת הסוד חובה על המשכיל ומגלה סוד אין לו שכל ואל יקבל דברי רכילות ויקבל התנלות כמו שהוא וממי שהוא ומה שיבטיח יקיים ביכלתו ומורה על האמת וישפוט הדיק ויתן הדין מעלמו לנפשו אל ישמח בקלקל' ואל יעלו לאיד ויאבה אנשי האמת והדיק וידריך בני האדם בדרך ישרה ויוכיח' בינו לבינו וימנע מן העבירו' ויתחרט בעלמו כשידבר או כשעושה דבר שלא כהוגן וישמח כשידבר דק ואמת או בעשותם וכבוד כ"א כפי מעלתו ויהיה מסודר ומחוקן בכל עניניו ויראה בעלמו כ"א למעלה ממעלתו ויסדר עלמו מן המדות המנוונות והפחותות ומן המנהגות הגרועים והמכוערים ויתנהג גם בשאר מנהגות מיוחסים אשר יאותו כל חכמי לב להסתנהג בהן והם תפארתם וכבודם ותפארת להם מן האנשי' כמו שאחז' ל' אי זו היא דרך ישרה שיבור לו האדם וכו' ואמ' חכ' א' אינו דבר שמורה על דע' הדעתן כמנהגו הטוב .

בני אל תהא מעלת החכמ' קלה בעיניכם מפני

שהי' מעלת כללית וכולל עמה כל שאר מעלו' המדו' הטובות כ"א גוף האדם רק מן החכמה לא יתכן שיהיו לו מדות הטובות כי בה יבחין הטו' מן הרע ודבר נאה מן המכוער וכל מי שנתן לו האל חכמה ותבונה בלבו יתכן שימשכו אללו שאר מעלות המד' הרוחניות והנופיו' ואשרי מי שזכה לעלות במדרגת החכמה כי בה יישר האד' דיעותיו ויתקן כל מדותיו ובה ימלא חן ושכל טוב בעיני אלקי' ואדם כענין ש' אשרי אדם מלא חכמה וגו' ועם המדה משוכחת הזאת מסתעפת מדת המוסר שהוא עדי החכמ' וחלי התבונה כמו שאמ' חכם הרומיים המוסר לור' השכ' וע"כ יפה לורת שכל' כפי רלוך דעו לכם בני כי לא תשלם לאדם החכמה אם אין לו מוסר כי כמו שהראש עיקר הגוף כן המוסר עיקר החכמה ואף שלמה ע"ה סמך מוסר לחכמה מפני שאין חכמה בלי מוסר כענין ש' לדעת חכמה ומוסר וגו' ואומ' חכם א' לכונו דע בני כי המוסר ראש השכל והשתיקה כוללת החכמה ואמ' אחר שכל בלא מוסר כאילן בלא פרי ושכל עם מוסר כאילן עם פרי .

בני כשתראו בעל מוסר אל תשאלו על אבותיו ועל ייחסו כי המוסר היא הייחס הגדול ואם אין מוסר אין ייחס ויתכן שהיחס יעזור על המוסר כשם שהאילן הטו' יעזור לשאת ענף ולעשות פרי טוב כיואל בו ואמר חכ' א' היה בן מי שתראה וקנה מוסר כי אין טוב בתור' מבלי מוסר ואמר אריסטוט' במוסר לא תלטרך ליחס ואמר פרי המוסר המנונה והללה כל העניינים ואמר טו' עבד בעל מוסר מבן חורין בלי מוסר דעו בני כי המוסר מתקן האדם ומיפה חכמתו כאשר הליורים ושאר התקונים מתקנים ומיפס את הכלים וכדל דימו החכמ' מי שיש לו מוסר לבית אשר לו יסוד ומי שאין לו מוסר לבי' שאין לו יסוד ודעו כי האדם יבובד על מוסרו ועל תיקון מעשיו כענין ש' ושומר תוכחת יבובד ובמוסרי אלכסנדר בעל המוסר יבובד ואם הוא רש כמו הארי שיראו ממנו והו' רובן חסר המוסר יקל ואם היא עשיר ככלב אם יושב רביד זה' על לוארו ושאלו לאריסטוט' מה יפה לאדם בין חביריו א"ל המוס' אשר יפה עוש' העש' ויסתי' דלו' העני' :

בני אהבו את התוכחות וקנו את המוסר כי הוא עיקר כל המהללי' וכשרון כל המפעלי' הוא חיי הנפש ובו תלויי' עיקר חיי האדם בעול' כענין ש' החזק במוסר אל חרף תלריח כי היא חייך ואמר

ואחרי אשר זכינו ע"כ לספר בשבת מעלת החכמי
 ובעלי נספר בגנות הסכלו ובעליו כדי
 ליסר הפתאי ולהורות פחיתות הכסילים וגריעותם
 ואוברם נפשותם והפסד גופותם וממונ' כדי ליישר
 בדרכי החכמי והמוס' בעה"ש :

מדת הסכלות

בני דעו כי מדת הסכלו' גרוע מאד ואין ברוב
 המדו' מדה גרועה הימנה מפני שמגנה
 את עלמו ומגנ' את אביו ואת אמו מגנה את עלמו
 שנקר' כסיל כענין ש' לא ימפין כסיל בתבונה וגו'
 ואומ' אם תחוש את האויל וגו' ומגנה את אביו
 ואת אמו כענין ש' כעס לאביו בן כסיל וממר
 לילדתו ואומר יולד כסיל לתיה לו ולא ישמח אבי נבל
 וא"ח הרומים בסכל קטן ואם יח' זקן והחכם גדול
 ואם יהיה נער ולא עוד אלא שהכסיל מאבד ממנו
 בחולתו כענין ש' אילר נחמד ושמן כנוה חכם וכסיל
 אדם יבלענו וכן הוא אומ' הכסיל חובק את דידי
 וגו' ואמר חכם אחד אין הן עתיק כמו השכל ואין
 חוסר כמו הסכלות .

בני בואו וראו כמה קשה הסכלות וכמה הוא
 מגונה שכן בסכלותו מאבד האד' גופו בעול'
 הזה ונפשו לעולם הבא כענין ש' פי כסיל מחית' לו
 ושפתיו מוקשי נפשו פי כסיל מחית' לו שמאבד גופו
 בעול' הזה ושפתיו מוקשי נפשו שמאבדה מן העולם
 הבא והסכלות קשה מן המו' כמו שאמר חכם אחד
 המות שנים וסכלות המו' הגדול שבהם .

בני הזהרו מן הכסיל יותר ממני שאתם מזרים
 מן האש את התקרבו אלל האש על דרך תהו:
 ממנו וכל מה שתוסיפו אלל הכסיל להתקרב אליו אפי'
 כמלא עיניו תלקו ולא תוכלו ללמוד ממנו לא יראת
 שמי' ולא דעת ולא תבונ' ולא דרך ארץ כי אם דברי
 הבל ושקות ועל זה הזהיר חכם שלמה ואמר לך מגיד
 לאיש כסיל וגו' ושאלו לחכם מה תכלית אשר תשים
 אליו כיונהך והשיב להשמר מן הכסילים .

בני הזהרו מחכר' הכסיל והתרחקו ממנו כי חברתו
 סכנ' והדבק בו אכזה וקרבתו יגון ושברון רוח
 שכך אמר שלמה ורועה כסילים ירוע ואמר חכם
 אחד חברת השוטה עינוי הרעות ואמר א'
 חבר הכסיל מסתכן ואמר אחר היבט המשכיל טובה
 מחברת הכסיל ואל תעשו דבר מן הדברי' על ידי
 הכסיל ואפי' אם תצטחו עליו שיעשה הדבר מחוקן
 אע"פ שדבר נמנע הוא ונגד הטבע שיעשה הכסיל

ואמר חכם אחד כ' דברים יתקן בעולמו מוסר יתקן
 בו הכפש והשתללות ייטיב בו חיותו ודעו כי אין ממון
 בעולם טוב ממוסר שכך אמר שלמה בחכמתו קחו
 מוסרי ואל כסף וגו' ואמ' חכם א' מלאתי קנייני
 העולם ומטמוניו אובדין ואין מטמון כמוסר ולא
 מעוז כחברים ואמר א' אין ירושה טובה מן
 המוסר וכמי שאין בו מוסר כתיב ריש וקלון פורע
 מוסר ועליו אמר חכם א' מי שלא יוסר ב"א יוסר
 בו השם לב"א ואמר אחר ריע המוסר מוריש הבזיון
 ומלמיי' הדאגה ואמר אחר מי שאינו מקבל מוסר אבד
 ונעקר .

בני אל תברחו מקלף בעל מוסר ומכעיסו כי כעסו
 רלון וקלפו פיוס וכחת רוח כי תוכיחנו
 נפשו ותיישרנו וישוה מכעסו ואמר חכם א' לולי
 המוסר היו בני אדם שוין אבל יתרון קלחתם על קלחתם
 במוסר הטוב ואמר אחר כאשר לא תוכל עין האדם
 לקבל אור השמש כן לא ישיג המוסר בסיפו' בעל
 המוסר הנכון ומדרכי המוסר מי שאינו מדבר בפני
 מי שהו' גדול ממנו במעלו' ובשנים ואינו חולק על
 דבריו ואינו ככנס בתוך דברי חברו ומכ' כ"א
 בשמח' ובסנ' סיני' יפות ואינו ע"פ ואינו מבזה
 האנשי' ומבטיח ועוש' ואינו משנה בדיבורו ואינו
 רגיל במדת הכעס שכך אמר שלמה אל תבטל ברוחך
 לכעוס וגו' ומן המוסר אדם שאוהב מוכיחו ומכבד
 מדריכו דרכי החכמי' והמוסר כי הם הורוהו דרך
 חיים כענין ש' ודרך חיים תוכחות מוסר .

בני אל יקל בעיניכם המוסר מפני שמציא האדם
 אל תכלי' הטוב ואל נתיב המנוחה כענין ש'
 יסר צדק ויניחך ויתן מעדנים וגו' ואומר יסר צדק
 כי יש תקוה וגו' ואומר אל תמנע מנער מוסר וגו'
 אהה צענ' תכנו ונפשו משאול תליל ומהו המוסר
 שלא יעשה דבר בסתר שיחבייש ממנו בגלוי וישמור
 את נפשו ויכניע ילרו ויבירית תאותו ויראה כל אדם
 למעלה ממעלתו וישמור את עלמו לעשות ולומר דבר
 לחברו שיהיה קשה עליו לסבול ממנו וכל מי שמקבל
 מוסר סופו להתחכם לו כענין ש' שמעו מוסר וחכמי'
 וגו' לכן בני הוי יושבין עם בעלי מוס' ורדפו
 אחריה' כדי שתחשבו מהם כי האדם ניכר בחכמתו
 אם טוב ואם רע כמו שאמר חכם אחד כשתשב
 שב עם הנדיבים כי אין כבודו של אדם וקלונו אלא
 בישיבתו והאלהי' ברחמיו ידריכנו בדרכי החכמה
 והמוסר .

או יאמר דבר מתוקן אבל אפשר שיעלה לירו כסומא
 בארוב' או שמא יפול דבר כפיו על הדרך שאחז"ל
 מיום שחבר בית המקדש נתנה נכוח' לשוטי' ולקטני'
 ויטלה מן הכזיאים ומן הזריות שמור עלמכם
 מהכסילי' שמראין בעלמין שהם חכמ' ומדברי' על
 דרך חידו' ומשלי' של שטו' והם סכלי' ופתאי' בחכלי'
 הסכלות והכתי' אבל לא באו לכלל שוטים גמורים
 אבל לשמור עלמכ' ולברוח מן השוטים הגמורי'
 שילאו מכל גדרי החכמה עד שזרקין האבנים ומכין
 האנשי' בשטותן ומפילין עלמן מן החימות ומן הכתים
 ומן המגדלים והולכין ערומין בשוק ואינן מתביישין
 מאלו אינו לריך להזיכרם כי מפני אלו בורחין אפי'
 הנערים והקטנים והפתאים אלו העושים ממיני
 השטות הזה אחז"ל חרש שוטה וקטן פניעתן רעה
 הם שחבלו באחרים פטורין אחר' שחבלו בהן חייבין
 ונתנו חכמ' סימן לשוטה הזה שמקרע כסותו ומפזר
 מעותיו ולן יחדי בבית הקברות ועושה כיואל מדברים
 הללו משיני השטות ושונה שדברו בו חכמים כ"מ
 שפועה ממיני השטות הזה וכיואל בו אמנם אם
 תראו נער עוש' מפש' של נערות ועניי של שטות
 ומדבר דברים של שטות ודברים של סכלות
 ונראה שאדוק וקשור בהן כשכיל נערותו אל תחישו
 ממנו מהוכיחו ולייסרו ולרדותו כשבת כי אם חוכיחו
 אותו ותסרוהו יגיע לו מכס רפוא' והללח' גדולה
 בענין שאמ' שלמ' בחכמתו אולי קשור' בלב נער וגו'
 ואומ' שבת ותוכח' יתן חכמ' :

בני אל תדברו באזני הכסיל כי לא ישמע אליכם
 ויבזה את דבריכם שכן אמ' שלמ' באזני כסיל
 אל תדבר כי יבז לשכל מילך ובמוסרי אלכסנדר
 כשתדבר למי שאין בו דיעה דומ' למי שמשק' אילן
 יבש והסיע אבני' מראש ההר נקל יותר לדב' למי
 שאין בו דעת .

בני אל תתאחזו עם הכסיל כי אחיותו שגא'
 ואחיותו מריבה וריעותו מריב' וקטטה
 ואמר חכם אחד הכסיל אויב נפשו ואיך יהי' אוהב
 לזולתו ואמר אח' היוזק איבת המשכיל פחות'
 מ. יוזק אהבת הכסיל ואמר אחר טוב שונא חכם
 מאוהב שוטה .

בני אל תשאלו מחי' מן הכסיל כי מתנתו גרוע
 וכדבתו בזו וקלון כמו שאמר חכם אחד טובות
 הכסילים כערונות באשפות .

בני אל תשאלו על הכסיל כי מעשיו ודבריו יורו
 על עלמו ואפי' אם יהיה בין אלף אנשי'

תכירוהו כענין שני' גם בדרך שהסכל הולך לבו
 חסר ואמ' לכל סכל הוא וכן הוא אומר כל ערום
 יעשה דעת וכסיל' יפוש אולת .
 בני אל תשבו במושב הכסיל כי יחלוק עמכם
 ללא דבר ורואה ללחוש עכ"פ ואם יודע ככם
 דבר רע יגלוהו ומדותיכם הטובות יסתיר כמו שאמר
 חכם אחד הנכלי' רודפים אחר מומין בני אד' ועונו
 מדותם הטובו' כאשר יבקש הזנו' המקומו' המנוגע'
 בגוף ויניח הבריאי' ואמר אחר הזהר משבת עם
 הכסיל כי כמה פעמי' הפסד הכסיל את עיניו ואמר
 אחד ירא מישיבת הכסיל כאשר תבטח בישיב'
 החכם והעלה לטוב לכם בני אם יחרף אתכם
 הכסיל אל תענו אותו כי אם תענו אותו על דבריו
 כבר ילאתם מגדר החכמה אל הסכלות ועל זה הזכיר
 שלמה ואמר אל תען כסיל באולתו פן תשוב לו גם
 אתה ואמ' חכם אחד שהשתיקה לכסיל היא תשובתו
 ואע"פ שהכסיל רגיל לחרף ולגדף תמיד חנו לו
 מקום ועשו עלמכם כחרשים כי יזמן לו השם או
 יזמן לו כסיל כמוהו שיטול נקמתו ממנו אך אם
 ידב' הכסיל נגד התורה והמלוות אז תענהו ותוכיחו
 על פניו חרפתו כדי שלא יהא רגיל בכך וכדי שלא
 יחזיק עלמו חכם ועל זה הזכיר שלמ' באמרו ענה
 כסיל באולתו פן יהיה חכם בעיניו וזו היא דרך החכמי'
 וכל בעלי המוסר היראים את השם החרדים על
 דברו :

בני אם יפגע אתכם הכסיל בדרך עקמו את
 הדרך סורו מעליו ותכרתו מפניו כמו שיבאר
 האדם מחיות היער שכן אמ' שלמה פגוש בדוב שכול
 באיש ואל כסיל באולתו אמר חכם אחד אין רפואת
 השוטה כ"א להתרחק ממנו ותברחו מקקף הכסיל
 ומכעסו כי כמו שיאמר יעשה ואל יניח דבר מיכלתו
 ואמ' מעולם לא עבר דבר על לב הכסיל שלא הביאו
 אל הפועל ביכולתו אם טוב אם רע ומשולם לא
 תחרט על דבר רע שעשה ואתם בני שימו כוחכם
 ושכלכם על אלו המדו' המנוגו' והפחותות אשר אני
 זוכר עתה שיאות אל כל חכם לב להזהר בהם כדי
 שלא יחשב לסכל ולשוטה כי כל אילו המדות הגרועו'
 נמלאות בכסילים ובחסרי הדע' דעו לכם בני כי
 אילו הם מקלת ממדו' הכסיל והרשע חכם בעיניו
 ומחזיק עלמו לדיק וחסיד וירא שמים ואינו מכיר
 ערך עלמו ומחזיק כל אדם סכל ממנו טל כן בני
 תשמרו עלמכם ממנו כמו שתשמרו עלמכם מן הנחשי'
 השרפי' אל תחוכחו עמו בדבר מן הדברים פן תחללו
 עלמכם

עלמכס עמו ודעו כי מדת הכסיל כשיענה או ידבר דבר של שקות אז מתנשא ומתפאר בעלמו ויעלו וישים כמולא שלל רב שני אולת שמחה לחסר לב ושונא את התוכחות ואת המוסרים כענין שני' ושונא תוכחות בער וכן הוא אומר חויל ינאך מוסר אב ושוני' מוכיחו והמיסר חיתי כענין שני' אל תוכח לך פן ישאך ושונה תמיד באולתו ואינו מתביי' כענין שני' ככלב שב על קיראו כסיל שוני' באולתו ומדבר בגלות ושורה כענין שני' כפי כסיל חוטר גאווה ומריב עם כל אדם וכועס ללא דבר כענין שני' כל רוחו יוליא כסיל ודן את כל האדם לקח חוב' ואומר מה שידע ומה שאינו יודע מה ששומע ומה שאינו שומע הולך רכיל ומגל' סוד נוקס ונוטר מקנא וחומד ומרבי' היוזקן לכל אדם נכהל להשיב ונחפז לעשו' כל מה שיעלה בלבו וזוכר הפשעי' ומכסה החדרי' ושונא החכמי' ובעלי המוסר לפי שאינו מהם ומרבה השחוק ומהלך בקומי' זקופה גבה עיני' ורחב לבב ומתאו' לכל דבר חולק על האמת ומריב על הדרך ושמה נקלקלה ומנז' האנשים וכל בני האדם שוין בעיניו וכבר אמר חכם אחד כל מי שבני אדם שוין בעיניו לא יהיו לו חברים וכל מעשיו ועיניו בלי סדר וכל מדותיו הפוכות ומנהגו מגוים ומכוערים אף מדת הכסיל לקנא על החכ' ולהשתרר עליו בגאו' ומנהיגו על דרך סכלותו והחכם והמשכיל שומע עלבוסו ואינו משי' כדי שלא יתחלל שמו פן יחשב סכל גם הו' ואמר חכם אחד ג' ראוי' לחמול עליהן אדם דעתן שמנהיג אותם משוגע ולדיק נכנע תחת רשע ונדיב שרריך לנבל ודעו בני כשיעשי' אדם או יאמר אפי' דבר א' מעיני השטן' ומחזיקין אותו בחזק' שוני' עליו אמר הכתוב יקר מחכמה ומכבוד סכלות מעט לכן אהבו את החכמי' והמוסי' כדי שתחשבו מהם' ותכבדו את בעלי החכמי' והמוסי' כדי שתחשבו מהם והשם יילינו מן המדות המנוגות' וייליתנו נדרכי החכמי' והמוסר למען רחמיו הרבים וחסדיו הגדולים אמן .

עשיר יחיה את עלמו בלי לער ובלי יגיעה גדולה ובלי מחשבה בעה"ז בעיני הפירוני' ובכליכול וכל מחיית בני אדם ובו יוכל להליל את נפשו מדיני' של גהיני' כי יחלק ממנו ללדק' ויפרנס ממנו העניי' כענין שני' כופר נפש איש עשרו ולא נבראת מדת העני אלא כדי לזכות העשירים בהם וינלל מדינה של גהיני' וזו היא ששאל טורנוסרופוס הרשע את ר' עקיבא אם חלקיכם אהוב את העניי' מפני מה אינו מפרנס אותם אמר לו כדי שנגלל מדינה של גהיני' וכן דוד אמר ישב עולם לפני חלקי' חסד ואמת מן ילרבו אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע ישב העולם לפני האלקים כלומר שלא ילטרבו הבריו' זה לזה אמר לו הקב"ה אם כן חסד ואמת מן ילרבו ולא עוד אלא שכל מקום שהעשיר הזה מלוי שם הברכה מלוייה שני' ברכת ה' היא תעשי' ואחז"ל עשר חשער עשר על מנת שתחשער כלומר עשר ממויך ותן לעניי' ותזכה להחשער ומן המעשר הזה זוכין בהם לעניי' וכן מליו באבות העול' שהיו עשירים והן מעשרים ממויך כדי לזכו' בהם לעניי' ומיין אלו אומרים כן באברהם אבינו כתיב ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל ועישר ממונו כענין שני' ויתן לו מעש' מכל ועל כל זה הי' ביתו פתוח' לרוחה לכל עובר ושכ' והיה מאכסן בתינו כענין שני' ויטע אשל בבאר שבע וכן מליו בילחק בנו שהי' עשיר כענין שני' לך מעמנו כי עלמת ממנו מאד שהיו אומרי' וכל פרדותיו של יחק ולא כסף והב של אבימלך ועשר ממונו כענין שני' ויורע יחק בארץ ההיא וימלא בשנה ההיא מאה שערים ויברכהו ה' ואחז"ל למעשרו' היו וכן מליו ביעקב אבינו שהיה עשיר כענין שני' ויהי לי שור וחמור לאן ועבד ושפחה ועשר ממונו כענין שנאמר וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך ומאוזן המעשרות היו זוכין בהן לעניי' מעלה גדולה הי' מעל' העושר שכל זמן שיש לאדם עושר ונכסים ועושה מהן לדיקה קונה לו חיי העה"ב כענין שני' הון ועושר בתינו ולדקתו עומדת לעד ולא עוד אלא שמגין עליו בעה"ז מן הפגעים ומן המקרי' הרע' כאדם הנתון בעיר בלור' כענין שני' הון עשיר קריח עוזו ובחומה נשגב' במשכיתו ואמר חכם א' העושר לינה וסומר' גדולה היא מעלת העושר מפני שהעושר בא לו לאדם מאת המקו' כענין שני' והעושר והסביד מלפניך ואומר לי הכסף ולי הזהב וגו' וכן הוא אומר כי ממך הכל ומיך נטו לך :

המעלה התשע עשרה מעלת העושר

בני כואו ואלמדכם מעלת העושר דעו בני כי מעלת העושר שכל לו לאדם בלדק ובאמונה וביושר הוא מן המעלות טובות כי בה יוכה האדם לחמול מי' העה"ז וליצט' מי' העה"ב שבזמן שהאדם

בני זואו וראו כמה גדול מעלת העושר שהרי הכל מתקרבין אלל העשיר ונעשים לו מהם קרובים ומהם אהובים ורעים כדי ליהנות ממנו כענין שנאמר ואהבי עשיר רבים ואמי' הון יוסף רעים רבים ולא עוד אלא שנעשה עליהם שר וגדול כענין שני עשיר ברשי' ימשול גדולה היא מעלת העושר שהכל משכימין לפתחי העשירים ונמלא' צנתי' הן חס חכמי' הם צנתי העשירי' נמלא' חס בעלי מקרא' הם צנתי העשירים נמלא'ין ואם בעלי משנה הם צנתי העשירים נמלא'ין ואם בעלי תלמוד הלכו' ואגדו' צנתי העשירי' נמלא'ין ואם לריכי חסד צנתי העשירים נמלא'ין אמור מעתה הכל לריכין למרי חיטי'יא ושאלו לחכם אחד מדוע החכמי' שוקדי' גדלתו' העשירי' והעשירים חיים שוקדים גדלתו' החכמה והשיע' כי ידעו החכמי' מעלת העושר והעשירים לא ידעו מעלי' החכמה לפיכך אזריכם בני לכבד את העשירי' שאינן מתגא'ין בעושרן על הבריו' ומחלקין מממונן ללדקה וגמילות חסדי' שכן מלינו בר' עקיבא שהיה מכבד את העשירי' וכן רבינו הקדוש כמו כן היה מכבד את העשירים ומושיבין אללו וכל כך למה מפני שעשירים גדולים היו והיו מכירין מעלת העושר ודעו לכם בני כי מעלת העושר ממיטב מעלת מידות העה"ז כי בעבור העושר יהיה האדם נכבד בין השרים והסגני' ויתר העם ואם יש בו מוס' ודופי יטהרוהו והוא מקוה טהרה לפסולין שכך אמחו"ל הכסף מטהר את הממזרים ואמר חכם א' מיטב החיים המדע והעושר כי נשיהם תשיג כבוד על היחידים ועל המון כי היחידים יכבדו' במה שחדע וההמון יכבדו' במה שיש בידך ואמר אחר העושר יגלה הטובה .

בני אל תהי מעלת העושר קל בעיניכם מפני שהיא ממזבח המעלו' מדו' הגופניו' לפיכך השתדל לקנות עושר ונכסים בלדק ובאמוני' וצושר כדי שיתקיי' בידכם ותורישו אותו לבניכם כענין שני טוב ינחיל בני צנים דעו לכם כי העושר שגא' ליד האדם צניני' ועושה וגזל לא יתקיים בידו ויאבד העושר ההוא כענין רע או יירשנו לריק כענין שני ולפון ללדיק חיל חוט' או שמא ימות קודם זמנו ולא ימלא מאותו הממון קורת רוח והנאה בעול' כענין שני גורא דג' ולא ילך עושה עושר ולא במשפט בחלי ימיו יעזבו וגו' ואומר הון מהכל ימעט ואל יאמר האד' העשיר במי ועלם ידי עשה לי את החיל הזה כי דבר זה

ממדת הרשע' המתגא'ין על בני אדם בממונן שסופו לאיבוד שלא יבין וידע כי האלהים הוא הנותן לך כח לעשות חיל ולקנות ממון לפיכך יתן אל לבו שכל מי שחננו האל מן העושר והממונן הוא אללו פקדון מאת הכורה כי הממונן הזה כנפים יש לו והיום האדם עשיר מלא מכל טוב ולמחר אין לו מאומ' כענין שני התעף עיך בו ואינו כי עשה יעשה לו כנפי' וגו' ואל יתגאה ויתרהב עליו ואל יבטח בו כענין שאמי' ארוב אם שמתי זהב כסלי' וגו' ויתן אל לבו תמיד כי השם מוריש ומעשיר ומשפיל חף מרומם והעו"ז כנגלגל מתגלגל על בני אדם תמיד וירא' ויפחד מגזירי' המקום כענין שני כי בנלל הדבר הזה ואחו"ל בנלל הו' העניו' שחוזר בעולם שאם לא בא הוא לידי עניות בא בנו ואם לא בנו בא בן בנו ואמר חכם אחד טוב מן המלפונים ומן המעמונים עושר אשר הושם לדעתן שמורה לנפשו וקנה במתנתו שם טוב .

בני בעבור אשר ראיתי קלת העשירים מתגדלים ומשתררי' על בני אדם בעבור ממונ' ומתנשא' על אנשי דורם וחכמי' הקהלות ואע"פ שיש מן העשירי' אללו שהם ככלי אשר אין חפץ בו ואין בהם שום מעלה אחרת בעולם שיסמכו עליה לא דעת ולא תבונה לא תורה ולא מעשים ולא ירא' שמים ולא אפי' דרך ארץ ואע"פ כן רולים להנהיג צנתי דור' לפי דעת' בניאו' לכם ונסות רוחם כמו שאמי' חכם אחד העושר מעשה הגאו' והגא' מרכב' הרשע לפי ראיתי להזהירי' על זה להתגאות על ממונס ולצנתי השתרר בעשרכם על בני אדם ואפי' אם עליהם לשאר מעלו' המדו' מפני שהעושר והממונן הוא משל הקב"ה וכדרך שנתנו ביד האדם כן צרשותו ליטלו ממנו כענין שאמי' ארוב יי' נחן יי' לק' וגו' .

בני דעו לכם כי יש מן האנשים העשירים שכל שאר מעלות המדות אשר יחכנו לבני האדם הכשרי' להחזיק בהם נראין בעיניהם הכל ורעות רוח וכלם כלין בעיניהם וסבורים הן בכל שאר מעלות המדות שאין חושלת של כלום לפי מעלת העושר ואמי' שהעושר הוא התורה והוא היראה והוא החכמה והוא היחס הגדול שביחסי' כמו שאמי' א' מן החכמים העושר יחס למי שאין לו יחס ובעושר יקנו בני אדם עבדים ושפחו' כדי שימששו להם ומשכירין ממנו בני חורין שימשמשין אותן ועושין מלאכתן כמו שאמי' חכם א' בני אדם יקנו העושי' והעושר יקנה האנשים ואומ' בלבם אלמלא שהן חסובין ולדיקי' בעיני המקו' לא

לא היו זוכין במעלת העושר ולא נתנו אל לבם כי פעמים נותן הקב"ה לחדש עושר ונכסים כדי לנסותו אם יעשה ממנו לדקה וגמילות חסדים אם לאו ואם לא יעשה ממנו לדקה וגמילות חסדים כפי הראוי לעשות מממונו אז טוב לו אם היה עני מהזר על הפתחים כי יענש עליו בעה"ז ולעה"ב ועליו נאמ' עושי' שמור לצעליו לרעתו הלא תראו בני מה שאירע לו לקרה על שנתגאה בעשרו וערער על הכהונה מה עלתה לו לבסוף ותפתח הארץ את פיה ותבלע אות' ואת בתי' ואת כל אשר להם גם המן הרשע על שנתגאה בעשרו ואמ' ועשרת אלפי' ככר כסף אשקול גו' מה עלתה לו לבסוף ויתלו את המן על העץ וגו' וכן הוא אומ' בועה בעשרו הוא יפול וגו' .

בני אם חונכם המקום עושר ונכסים תחלקו ממנו ותעזרו בו את קרובכם ואוהבכם ושכינכם הלא יריכ' לכם כי הדבר הזה חובה עליכם מאת הבור' ואמ' חכם אחד מני שלא יעזור אוהביו בעושרו יעזרוהו בעת חסרונו לכן בני תשמרו הממון שצא לידי' בהיתר וביושר ואל תפזרו אותו כי אם בעת הלוך ובשעה הראויה ולאשתי' הראויה ותהיו נכנעים לפני הבורא שהנכם הממון ההוא ותשמחו בחלקכם על כל הטובה אשר גמל לכם המקום כמו שא' חז"ל איזה עשיר השמח בחלקו שג' יגיע כפי' כי תאכל אשריך וטוב לך אשריך בעול' הו' וטוב לך לעול' הבא והאלהי' יפתח לנו את אוצרו הטוב ברחמי' הרבי' אמן .

המעלה העשרים מעלת הזריזות .

בני אל תחנאו בעלמכם שבביל הממון ואל תבטחו מפני שהבטחין על הממון היא מדת הרשעים שכתיב בהן הבוטחים על חילם וגו' ודעו בני כי מקלת העשירים חכמים בעיניה' וכשמדברי' לבני אד' מדברים דרך חידות ומשלים ואפי' אם הם סכלים וחסרי הדעת מדברים ע"פ הממון לא על פיהם כענין שני חכם בעיניו איש עשיר ולא עוד אלא שמקלתם עזי פנים וקשי מלא בעבור עושרם שבטחין עליו כענין שג' ועשיר יענה עזות ומה מאד דבר מגונה ומכוער העשיר המבזה את העני ומבטע בהקב"ה מתוך שובע ושלוה ועיש' כענין שכתוב ברשעי' כמרעיתם וישבעו שבעו וירס לבם וגו' וכן הוא אומ' וישמן ישרון ויצטע ואמר חכם אחד שתי מדות הם רעות כשיתגאה הנדיב בנדיבתו וכשיבטע העשיר בעשרו ואומ' עושר הרשעים רעה להם ורעה לעולם ועושר הלאדיק' טובה להם וטוב' לעול' וגרסינן בירושלמי דגדרי' בפ"ר אל עור א"ר זעירא העניו' מלוי' כהדא חד בר נש הזה בעל דיניה עתיר אתא צעי מידון קומי רב שלח רב צתריה אמ' עם ההוא חנא אתי מידון כך וכך אין לחיון כל גמלי' דערביה לא יכלין טעונין קורקסיי' דאפוחיקס דידי שמע רב אמ' מי הוא שמתגאה במידי דלא ליה תהא פתחא ביה מיד נפקת קלוזיסים מן מלכותיה דיעול הוא וכל מדליה לטמיון אתא לגבי רב א"ל לני עלי תהין נפשי תחזור לני עליו וחזר כולה .

בני בואו ואלמדכם מעלת הזריזות דעו בני כי מעל' הזריזות היא מידה חשוב' לפי שמתחיל' ברייתו של אדם לא נכרא חלל להיות זריז במעשיו ובדרכיו כענין שג' ויהי האדם לנפש חיה מאי חיה זריזותא ואחז"ל באגדה עשאו עבד מכוון לעלמו שאם אינו יגע אינו אוכל ראה מה שכתו' בענין ויניחהו בנן עדן לעבדה ולשמרה וכי עבודה ושמירה היה לריק' אלא כדי לזרוז וכן הו' אומ' עובד אדמתו ישבע לחם ומרדף רקי' ישבע ריש שכל היגע ועמל לעבוד את שדהו הרי הוא משביע את נפשו ומי שהוא רודף ומרדף אחר הריקים שאינן עורחין ואינן עוסקין במלאכתן הרי הוא מתרושש וכל מי שהוא בעל מלאכה ונחמסק במלאכתו ונשתכר בה שהעשיר וקוני עושר ונכסים אל יניחהו וילך אלא ישתדל להתעסק במלאכתו כל ימי חייו ואל יתביי' שקך אחז"ל באגדה גדול היא המלאכ' שכל מי שהוא עסוק במלאכ' אין ידו חסירה פרוט' לעול' וכל מי שאינו עוסק במלאכ' סופו להתחייב בנפשו כיצד היה בטל ביו' א' ביו' ב' ביו' ג' ואין לו מה יאכל והיו לו מעות של קודש ואכלן הרי זה מתחייב בנפשו מי גרם לו להתחייב בנפשו על שלא היה עסוק במלאכ' ועוד אמ' גדולה היא המלאכה שכל מי שהו' נהנה שיה פרוטה מן הכקדש מעל והפועלים עושים מלאכ' במלאכ' הקודש ומוטלין שכרן משל הקדש ועוד אמרו גדולה היא המלאכה שכל הגזול את חברו שיה פרוטה יוליכנו אחריו אפילו למדי ופועל שהיה עושה מלאכה עם בעל הבית אפילו לכוחות אפילו אחת מכן יפ' דינר אוכל ואינו בוש .

בני בואו וראו כמה משוכה מדת הוריות' שכן ממנין את האדם הוריו במלאכ' המלכ' והוא ששלמי' משכה ואומ' חזית איש מהיר במלאכתו לפני מלכים יתילכ וגו' ואמ' להו רבא לרבנן במטות' בעינא מיכון ציומי ריסן וציומי תשרי עסקו במזונייכו כי היכי דלא תיתו לידי זילותא ומן הוריות לשמור אתם את ממונו ואינו מפקירו ואינו מוליאו לבטלה אלא בשעת הל'ך ופוקד שדותיו וכרמיו בכל יום לידע מה הם לריכות שך אחז"ל מאן דסייר נכסיה משכה איסתרי ומלינו שאבוי היה רגיל לפקוד את כרמיו תמיד פע' אחת פגע באריסו וסייה הולך ומוליך חבילות וזמורות ועלים על כתיפו ואמ' לו אלה אתה מוליך אילו העלים והסיב האריס אני מוליכס לבית אדוני ואמ' לו כבר קדמוך רבנן שאמ' מאן דסייר נכסיה משכה איסתרי שאלמלא שפגעתי בך היית מוליכס לביתך גדולה היא מדת הוריות' שאס הרגיל אדם את עצמו במד' הוריות בימי הנערות יהיה זריו והולך אפי' בזקמתו כענין שני' חנוך לנער על פי דרכו וגו' ולא עוד אלא שאס ראית בך נוסג במנהג הוריות' בין במלאכתו בין בהליכתו בין בכל עניינו ואל תאמ' מעתה אינו לריך לזרוז תמיד תוסיף לזרוז במלאכתו שכן מלינו בהקב"ה שאמ' לו למשה רבינו ולו את יהושע וחזקיהו ואחז"ל חן לו בכל מקום אלא זריו שאין מזרוזן אלא למזרוזן ודעו לכם בני שכל מי שזריו לעשו' מלאכתו ומתכבד בה מלאכתו מכבדת אותו שך אחז"ל גדולה מלאכה שמכבדת בעליה וגדולי החכמים היו נושאין כלי אומנותן על כתיפן והיו מתכבדין בה והיו אומרי' גדולה מלאכה שמכבדת בעליה הלא תראו בני מה שכתב במדת הוריות והון אדם יקר חרון כלומר היק' שבהן האדם ומדותיו החריות' שהוא הוריות' וכל מי שמשתד' לעשו' מלאכתו ועניינו צוריות' בידוע שמתעשר כענין שני' יד חרולים תזשיר ולא עוד אלא שמואל קורת רוח בעולם ומדשן ביתו מכל טוב כענין שני' ופסח חרולים תרושן ולא עוד אלא שידו מושלת בכל כענין שני' יד חרולים תמשול ומתו הוריות' שיהא אדם נזהר מתחילה ועד סוף שלא תבוא תקלה או דבר שאינו הגון לידו ושיהיה משתדל להוסיף על ממונו כמו שאמר חכם א' ממבחר קובות הוריות' ההשתדלות ואל יתשל לעשו' מלאכתו ועניינו ואס יאמרו לו לעשות דבר מזרוז לעשותו מיד כמו שאמר חכם א' מן הוריות' לשמור מה שנית ולפזוב מה שלא לית ואמר אחד אבוד תושל'

הוריות טוב מהתרשלות מה שיהיה בו ריוח ותושל' ומן הוריות' שיהא אדם מתקן את ביתו מכל מה שיצטרך לו בעניני הפירוש והכלכל בטרם הל'ך ובשע' שהתגרו' בזול הולך וקונה ממנו ומוכרו בשעת היוקר או מוליכן במקו' שזוכרין אותו ביוקר ואינו מתבייש להשכיר עצמו לכל מלאכ' שיוכל להשתכר בה ממנה שך אחז"ל פשוט כבילתא בשוק ושקול אברא ולא תימא גבד' רבי' אלא ואמ' חכם א' הוריו מי שלא ימנעהו גאותו בטיוב' מעשו' לאחריתו ואמ' א' הוריו מי שלא יטרידהו רוב הטובה מחשב באחריתו ולא רוב הדאגה בתלחתו מבקש עלה להכלל ממנה גדולה היא מדת הוריות' שכל זמן שאדם זריו לעשות מלאכתו וענינו צוריות' נכסיו מליחין ולא עוד אלא אפילו אם היה רש מתחילה חן עניותו והסרתו מהעבד עמו כענין שנאמ' מעט שנות מעט תנומות וגו' מה כתוב אחריו ובה כמהלך רישך וגומ' ודעו לכם בני שכל זמן שאדם מתעסק לעשות מלאכתו וענינו צוריות' נכסיו מליחין והרי הוא מליח בכל עניני' ואס מתעל' לעשו' מלאכתו וענינו לא יללי לעול'

בני הו זריון וזהירין לעשות בכל ענייכס צוריות ובהשתדלות ואל תאמ' כבר נגזר עלינו מן השמי' מה שעתיד לבוא עלינו ומה לנו עוד להמ' את עצמינו ולהמית גופינו כדי לחזר אחר טרפנו ומן השמי' ירחמו עלינו כבר אמר חכם אחד מי שאבד הוריות' לבטחונו על גזר דין ימהר להביא נפשו היזק גדול ואומר כי העללות הוא עיקר רוע מזלם ואינן נוחים אל לבס כי העללו' שסס הביאו' למה שהי' בניעוט הטרף והפירוש אמנם הו זריון וזהירין שלא לעשו' דבר מענייכס על הדרך המהירו' כי דבר זה אינו מן הוריות' אלא שהוא קלות ושקות כי מן המהירות' לא ילא דבר מתוקן לעול' וממתון יתקנו העניינים ויזדמנו הבקשות ואמ' חכם אחד מדת החריות' טובה כשתהיה בכה הנפש ולא תרא' מפועל מהרה אז תהי' ראויה שתקרי' חריות' ואמר אחד מי שרכב על סוס המהירו' אינו בטוח מן המכשול וכשם שהזהרתי זריון וזהירין לעשו' מלאכת' וענייכ' צוריות' אזוהירכ' עוד שתהיו זריון וזהירין בעניני התור' והמנו' לעשותן כחקן וצוריות' עם המלאכ' שאתה עוסקין בה שך אחז"ל יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ שיצ' שיהיה משכחה עון וגו' ואחז"ל הוריות' מקדימין למנו' מנגן מאברה' שני' ויש כס אברהם בנקר וגו' וכל מי שזריו וזהיר'

מדת העצלות

בני דעו כי מדת העללוי מן המדוי הפחותי והגרועות אשר ימלאו בבני אדם ואינה נמלאת בחכמים אלא בפחאיי וחסרי הדעת כענין שני על שדה איש עלל עברתי ועל כרס אדם חסר לב והנהגה עלה כלו קמשוני וגוי וכי היכן לבו של עלל זה שרואה את כל הבריות ששוסקין במלאכתן כדי לחיות בעיה"ז זה חורש את שדהו וזה עובד את כרמו זה קולר זה בולר וכן בשאר כל המלאכו והוא יושב ובעל דיו ורגליו למה נבראו עיניו ואזניו למה נבראו וכן שאי כל הדבריי לא להחפסק בהן ולהשתדל עליהם להחיותם והנשמה שבו למה נבראת לא להחבונן עליה ולהתחכס בה ואם הוא אינו מתחכס לעלמו מי יתחכ' נשבילו ואם הוא אינו מתחכ' בראשיתו ועמל וטורח בבחרותו ובשעת שסוי כרי מה יעשה לימי הזקנה ולימי החוליי והייסורין מדה מגונה מאד העללות שאם האדם מתעלל לעשות מלאכתו ועניינו בני אדם משיחין בו ומלתיין עליו ואמרו תראו עלל שהוא בריא מגופו ובחור עומד בתקפו וכחו ואינו מתעסק במלאכתו כדי להחיות את עלמו וכניו אלא שיושב ובעל יושן כל היום וכל הלילה ומתוך כך אין הבריות מרחמין עליו ועליו אמר שלמה בחכמתו על שדה איש עלל עברתי ועל כרס אדם חסר לב והנה כלו וג' כלומ' מפני שנתעל' לחרוש ולזרוע שדהו ולערוד ולנכס כרמו עלה בהם קוליס ודרדרי' וגם הגדר נהרס ונפל ועל זה אנכי אשי' לבי ראיתי לקחתי מיוסר ואחז"ל באגדה מהו ראיתי ראיתי הקטן שגבל הבריות הנמלה כזו שני לך אל נמלה עלל וג' אשר אין לה קלין וג' תכין בקין לחמה אגרה בקליר מאכלה ואחז"ל באגדה ג' בתים יש לה ואינה כוכסת לא בתחתין ולא בעליון אלא באמצעי לא בעליון מפני הדלף לא בתחתון מפני הטינה אלא באמצעי ואינה חיה אלא ו' חדשים ומחיימה חטה ומחלה והיא הולכת ומכוסת בקין כל מה שמואלה חטים ושעורים ועדשים ומאחר שאיני חיה אלא ו' חדשים למה היא כוכסת כל כך שאומ' שמה יגזו עלי המקו' חיים ויהיה לי מה לאכול מעש' ומלאו בחור שלש מאות כור ומהו ראה דרכיה וחכס אחז"ל ראה דרך ארץ שהיא בורחת מן הגזל מעשה בנמלה אחת שהפילה חטה אחת והיו כלס בלות ומדיחו' אות' ולא הייתה אחת מהן נוטלתה באת אחת שהיתה שלה ונטלתה ראה חכמה שיש לה וכל

כתורי' וכמלות הן משמרין אותן בעולם הזה ולא עוד אלא שמלמדן עליו זכות לעול' הנה כענין שני בהתהלך נחמה אותך בשכרך תשמור עליך והקילות היא תשיחק לעתיד לבא ודעו בני שכל זמן שאדם קובע עת לתורתו ועת למלאכתו שיהיו מתקיימין בידו טקך אחז"ל אם אין קמה אין תור' ואם אין תורה אין קמה ועוד אמרו שונה אדם שתי הלכות שחרי' ושתי הלכו' ערבית ועוסק במלאכתו כל היום מעלין עליו כאילו קיי' כל חירי' כול' וקיים והגית בו יומם וליילי' מיכן היה ר' שמעון בן יוחי אומר לא נחמה התורה לדרוש אלא לאוכלי המן מפני שלא היה להן לורך לא למלאכה ולא לסחור' הא כיצד היה יושב ודורש ולא היה יודע מהיכן הוא אוכל ומהיכן היא לובש ומתחכסה הא לא נחמה התורה לידרש אלא לאוכלי המן שיי' להם לאוכלי תרומה אמר מצת' שהתורה מתקיימ' עם המלאכ' והמלאכה מתקיימ' עם התור' לפיכך לריך לו לאדם להתעסק בתור' ובדרך ארץ ביחד שמתוך כך שיהיו מתקיימין בידו ואחז"ל אהוב את המלאכה ושנא את הרכנות ולריך לכם בני להיות זהירין וזריזין להתעסק בתור' ולחזור עליה כדי שלא תהא תורתכם משתכחת מכס שכן כתוב במגיל' חסידיי' אם תעזבני יום ימי' אפזככה ואחז"ל באגדה אשרי תלמיד חכם המשמר תלמודו בלבו כדי שיהא לו מה להשיב לפני הקב"ה ליום הדין ועו' אמרו אשרי מי שצא לכאן ותלמודו בידו ולריך לו להיות זהיר וזריז ורץ לעשות את המלות שאם באת מלוא לידו יעשה אותה מיד שני' ושמתחם את המלות אל תקרי המלות אלא המלות כדרך שאין מחמיצין את המל' כך אין מחמיצין את המלוא אלא מלוא הבאה לידך אל תחמזי' ואחז"ל חביבה מלוא בשעתה שהרי בקרבן עולה ויורד מביא מיד עשירית האיפה ואין ממתינין אותו עד שיעש' ויבי' סלעים וכן הקטר חלבים קריבים כל הלילה ודוחין את השבת ואין ממתינין להן שיקרבו למולאי שבת ואחז"ל לוי לעשות המלות בזרזו' והוי עז כנמי' ורץ כלבי וגבור כארי לעשות רלון אביך שבשמים לכן בני הוי זהירין וזריזין במלות ובתירה לעשות כל ענייניכ' בזרזו' שכל הזריז הרי זה משוב' והאלהי' יללימו בה ברחמיו אמן

ואחרי אשר הגענו עד כאן לספר בשבת מעלת הזריות ובעליה נספר בגנות העצלות ובעליה כדי להרגילכם במדת הזריות בעיה

שכה זה למדה ממכירה לכך נאמר ראה דרכיה והלם

בני בואו וראו שאין ברוב המדות מדה מנוגת מן העללות שכל מי שיש בו המדה המנוגת הזאת הרי היא מתמסקן והולך כענין שני בעללתי ימך המקרי' ובשפלות ידים ידלף הבית כייל הרי שבה לקרות את ביתו ומניח קירה אחת היו' ולמחר אחר' ולשבוש הבא קורה אחרת ואינו קובע אותן במסמרי' הרי תקרתו מתמסקנת והולכת ונופלת לארץ ובשפלות ידי' ידלוף הבית כייל הרי ששכר' לבינה אחת מעל נגו ונתעלל מלתקנה וכי מה חסרון יש בלבינה אחת ומה יכולה להזיק ומתוך העללו' חז' הדלף ניפל על הרהיטין ועל הקורו' ונרקבין והולכין עד שטיפ' כל הגנ וכן אם נקרעת חלוקו ככונס אלבע ונתעל' לתופרו ואומ' וכי מה חסרון יש בקרע קטן כזה והקרע מתרחצ והולך עד שמתקרע כל החלוק וכן אם נפלה אבן מגדירו ונתעלל לבנותה ואמ' וכי אבן זה מעמדת כל הגדר הזה נתעלל מלתקנה ונפלה שנייה ושלישית עד שנפלה כל הגדר כולה וכן אם נמלא סדק בחביתו ונתעלל לסותמה ואומ' וכי מה חסרון יש בטיפה אחת של יין או של שמן והוא מטפטף יורד טיפה אחר טיפה עד שמתרוקן כל החביות כולו וכי יש עללות ושפלו' גדולה מזו ועליו שלמי' לווח ואומ' גם מתרפה במלאכתו אם הוא לבעל משמית מדה גרוע היא שכן מביא את האדם לידי שינת תרדמה ועליו שלמי' לווח ואמ' עד מתי עלל תשכב וגוי' ולא עו' אלא שמתאווה לכל דבר ואינו מולא כענין שני מתאווה ואין נפשו עלל וממלא שמת מתוך תאוותו כענין שני תאות עלל תמיתו וגו' בני בואו וראו כמה מנוגה מדת העללות שכך אחז"ל בשביל עללו' שהית' בהן בנשיאים שלא התנדבו תחלה בנדב' המשכן נחסר' אות מקריאת' שני והנשיא' הביאו חסר יוד ועוד אמ' בעללגים ימך המקרה על ידי שהאדם מתעלל לכסו' את ראשו כראוי הרי הוא נעשה רומטיקוס ובשפלו' ידים על ידי שהאד' הזה מתרשל לרחוק ולקנה גופו כראוי ידלוף ביתו יעל' גופו הטטי' ועוד אמ' ז' עללים הן ועללו' של משה גדול מכלן וזהו שאמ' שלמה חכם עלל בעיניו משעב' משיבי טעם כייל אמ' לו לך ולמוד תורה בעיר פלוני אמ' להן ירא אני מן הארי שצדק שני אמ' עלל שחל בדרך אמרו לו הרי רבך במדינ' לך אללו' אומר להם ירא אני מן הארי שצרחו שני ארי בין הרחובות אמ' לו הרי הוא אלל ביתך אמ' להן ארי

בחזן אמ' לו הרי הוא בחך ביתך אמ' להם אם אני הולך הריני חוזר ובה שני הדלי תסוב על לורה אמ' לו פתוח הוא לסוף שאין לו מה להשיב הוא אומ' להן הדלת בין פתוח בין נעיל מבקש אני לישן עוד מעט שני עד מתי עלל תשכב וגו' עמד בבק' משנתו נחמו לו לאכל ומתעלל לתת ידו לתוך פיו שני עמן עלל ידו בללחת של דבש ונלאה להשיבה אל פיו נתן ידו בחוך הקדירה רותחת ונכוית ידו והיה עלל מהשיבה אליו ועללו של משה גדול מכולן אמ' משה אינו אומ' שתלך מעיר אל עיר ולא משכונה לשכונ' ולא מבית לבית ולא מחצר לחצר אלא כי קרוב אליך הדבר מאד בפך ובלבדך לעשותו מפך ללבך מלא הסיט מדה פחותה היא העללות לפני הבריו' שכל זמן שאדם מתעלל ואינו חורש וזורע בימות הגשמי' סופו בא לידי לורך הבריות ושואל מהם כימי הקציר ואין מי שישיגה עליו כענין שני מחורף עלל לא יחרוש ושאל בקציי' ואין וגו' וכן הוא אומר שומר רוח לא יזרע וגו' שכל מי שמתעלל בשע' זריעה ואומ' עת סגריר הוא עת גשמים הוא ואינו זורע וכן בשעת הקציר אומ' עתה חמימות גדול והשמי' מכה על ראשי סוף שאין לו מה יאכל ונמ' מלטרך לבריו' ובה לידי בזיון ועליו שלמה לווח ואמ' אל תאכב שינה וגו' ואמ' חכם אחד רוע העול' הזה והבא בשני דברי' העללו' והעניו' וטובת' בעושר והסריו' ואמ' העללו' מפתח העניות כאשר הזריות מפתח העושר ואין לך עללו' גדול ממי שאינו משתדל להוסיף על ממונו אף כי מי שאינו זריו לשמור מה שבידו אמנם האדם שמתעלל לילך במקו' הסכנות הידועו' ובמקום גדודי חיות ולסטי' בזה אין ספק שהעללו' הזה הו' משוזה מן האנשי' החכמי' ואין לתפשו על כך כמו שני על אדם א' שהיה המלך רואה לשלוו במקו' הסכני' ומיאה ללכת וחירפו המלך ואמר לו טוב שתחרפני ואני בחיים משתתפלל בעדי ואני מת ומסעיפי המד' הוא' יולא רוב התענוג ורוב המנוחה בעולם שכל מי שמתאווה לרוב התענוג והמנוחה ואינו מיגע עלמו לעשות מלאכתו ועסקיו כבר נתעלל מקנות חיי העול' הזה והעול' הבא כי לא תשלם לאדם התענוג והמנוחה אלא לאח' עורה גדול וגייעת הגוף ומתוך עושר גדול ומיקון עיניו כדי שיוכל להיות שנה נכסיו יתרים על הסולאה ואז יוכל אדם להתענוג ולנוח כפי חפלו לכן בני הוי וזירין מאד במדת העללות מפני שגורמי' לגוף חללים גדולי' ומדוים עלומים כמו הנפח והכחיו' וחוליי

וחולי הפודרג ושא' חלאים משויים אשר יקרו לאדם ממעיט כח המעכל מלבד מה שיחננה ויתבזה האדם בעלולותו בפני הבריות והאלהים ברחמיו י'לנו מן

המעלה האחת ועשרים מעלת ההסתפקות

בני בואו והלמרכס מעלי' ההסתפקות דעו בני כי מעלי' ההסתפקו' מעלה חשוב' ויקרה עד מאד ואי' נמאלת אלא בחסידו' שמסתפקין בדב' מועט כדרך שמסתפקין שאר האנשי' בדבר מרובה שכל מי שמסתפק במה שיש לו ונהנה מיגיעו קונה לו חיי העול' הזה וחיי העולם הבא כענין של' יגיע כפד' כי תאכל אשריך וטוב לך אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא ואחזו'ל באגד' גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמים שאלו בנהנה מיגיעו כתי' יגיע כפד' כי תאכל וגו' ואילו בירא שמים כתיב אשרי איש ירא את ה' וגו' ולא כתיב ביה אשריך וטוב לך מדה טובה היא ההסתפקות שהיא מחיה את בעליה שכל מי שמרגיל עלמו באכיל' ושתי' די הספק הרי הו' מצריא את גופו ומח' את נפשו ודעתו מתיישב' עליו וממונו מתקיים בידו כענין שנאמר ודי חלב עזים ללחמך ללחם ביתך וגו' שאף על פי שיש לו לאדם כמה עזים לא יחא אדם מרבה סעודתו בכל מקום ולא יחא רגיל בבתי משתאו' אלא יחא רגיל אוכל ושותה עם בניו ובני ביתו שני' וחיים לנערותיך מכאן למדה תורה דרך ארץ שלא ילמד אדם בניו ובני ביתו לאכול בשר ולשתות יין הרבה ואפי' הוא עשיר ביותר אלא במה שיוכל לחיות את עלמן ואם אתה עושה כן הרי אתה כותן חיי' לנערותיך שממונק מתקיי' בידך ואתה מספיק להם מזונות ואחזו'ל מאי דכתיב טוב איש חונן ומלוה וגו' לעולם יאכל אדם וישתה בפחות ממה שיש לו וילב' ויתכסה במה שיש לו ויכבד את אשתו ובניו יותר ממה שיש לו שהן תלויין בו והוא תלוי במי שאמר והיה העול' ועוד אמר אכול בלל ושכ בלל ולא תאכל אווזין ותרגולין ולבדך רדוף עליך מתלי במערכא דאכיל אליתא טשי בעילית' דאכיל קקולי אקיקלי מתא יתיב וכן אמר שלמי כבשים ללבושך ומחיר שדה וגו' מהו כבשים ללבושך שיהא אדם גווז לאנו ויתכסה וילבש מגינתם ולא יאכל' כדי שלא תכלה הקרן וכן הוא אומר ודי חלב עזים וגו' דיו לאדם שיהא מתפרנס מחלב גדיים וטלאים שבתוך ביתו ולא יחא מכלה את הקרן לאכול את הבשר ואחזו'ל מאי דכתיב כי ירחיב ה'

אלהיך את גבולך כאשר דבר ואמרת אוכלה בשר כי תאזה נפשך לאכל בשר בכל אות נפשך תאכל בשר למדה תורה דרך ארץ שלא יאכל אדם בשר אלא למיחבון יכול יקח מן השוק ויאכל ת"ל ונחת מבקרך ומאלכך יכול יזבח כל בקרו וכל לאנו צבת אחת ת"ל מבקר' ולא כל בקרך מאלכך ולא כל לאכך מכאן אחזו'ל כל מי שיש לו מנה יקח לפסו ליטר' יקח מעשר' מנה יקח לפסו ליטר' דגו' חמשי' מנה יקח לפסו ליטר' בשר מנה מנה ישפת' לו קדיר' בכל יום ואנן אימי' מערב שבת לערב שבת ואחזו'ל באגדה מאי דכתי' לדיק אוכל לשוכע נפשו זה חזקי' מלך יהוד' שלא היה עולה על שולחנו בכל יום אלא ב' אגודו' של ירק וליטר' בשר והיה ישראל מליו' עליו ואמ' זה פתח בן רמליהו גאה למלך שא' ומשש את רלין וכן רמליהו

בני בואו וראו כמה טובה מדת ההסתפקו' שכל מי שמרגיל את עלמו במד' ההסתפקו' זוכה להיו' ביתו מליאה כל טוב כענין שני' חכמו' נשי' בנתה ביתה חלבה עמודי' שבעה שני' טבח' מסכה יייה אף ערכה שולחנה אימתי ביתו של אדם בניו בזמן שנוהג במדת ההסתפקו' שטובה פעם אחת ושייר לעלמו לטובה בפעם אחרת ובזמן שהו' מנוג את יינו במי' ואינו שותיהו חי דרך שכרות אלא דרך ההסתפקו' אף ערכה שולחנה בזמן שהוא מיסב על השלחן ואוכל לא יחא עומד ואוכל עומד ושותה מהלך ואוכל מהלך ושותה שממעט דבר שהוא אוכל ושותה כשהוא מיסב על השלחן מסתפק יותר ממה שאילו היה אוכל כפלי' כשהוא עומד או כשהו' מהלך ומכיון שערך את השלחן יקרא לבניו ובני ביתו שיאכלו עמו כענין שני' שלחה נערותיה תקרא על גפי מרומי קרת ולא יחא הוא מיסב על השלחן ובניו ובני ביתו עומדי' ומצטערין והיינו דאמרי אינשי שיתין וחד כיבי מטיא לכי' דקל חברי' שמע שני' ולי אחי עבדך וללדוק הכהן ולבניהו בן יסודיע ולשלמה עבדך לא קרא אחי בגימטריא שיתין וחד הוי מדה טובה ההסתפקות שכל זמן שאדם מסתפק בדבר מועט מוול' בו קור' רוח והבאה ורפואה שכך אחזו'ל הרולה שלא יבוא לידי חולי מעים יחא רגיל בטבול קין ומורף סעוד' שהאחך

זה משוך ירך ממנה ואל תשהא עמך בשעי' שאתה לריך לנקיך וכך אמר שלמה מתוקה שנת העיבד וגו' בני בואו וראו כמה גדול' מדת ההסתפקות שיעקב אבינו ע"ה לא שאל מאת המקום אלא שמספיק לו לבד בדבר שאין ממנו ולא יכול לחיו' בלעדי כענין שני ונתן לי לחם לאכול ובגד לבדש וכן שלמה המלך לא שאל מאת המקום אלא ההסתפקות בלבד כענין שנא' רש ועושר אל חתן לי הטריפני לחם חוקי ולא שאל ממנו המותרות גם בקש רחמים על מדת העניות שלא יהא עני ופירש בעושר ואמר פן אשבע וכחשתי ואומר מי אלהי ובמד' העוני פי' ואמר למה אורש וגנבתי וחפשתי שם אלהי לכן בני חדלו לכם לחזור אחר המותר' לפי שאין מביאין את האדם לידי יראת שמי' והמד' הזאת אינה במדות השם וכתב חכם אחד למלך שהיה בזמנו טוב שבטיינים עויבת המותרות ואמר בהסתפקו' רסן החאו' וכבישת המותרו' ואמ' חכם א' מי שמבקש יותר מלרכו קורד ופשו מחועלתו ונאמר כי מלך אחד אמר לחכ' ח' אילו היית שואל ממני היינו מספיקין לך כל ימיך אמר לו ולמה אשאל ממך ואני עשיר יותר ממך אמ' לו המלך והאיך אתה עשיר יותר ממני א"ל מפני שאני מתחפק בזמני אשר לי יותר ממה שאת' מחתפק ברב אשר לך ואמ' מי שדי לו כמה שגזר לו הבור' הוא עשיר מכל בני אדם ואמר הסתפק כמה שחלק לך הבורא ואל תביט אל מה שיש לזולתו ואל תתאוה כמה שלא נתן לך כי מי ששמה בחלקו שבע.

לכל שתי סעודות ביו' סעודת שחריי' וסעוד' ערבי' ושלא יהא ממשיך פרפריו' לסעודת שחרית כדי שלא יתגרה בשינה ונמלא בטן מתורתו וממלאכתו ובסעוד' ערבי' כתיב בערב תאכלו בשר ולא לשבע שלא יהא יהא אדם אוכל בשר דרך שביע' שמה ימשוך אחריו .

בני אל תהיו רודפים אחר המאכלים טובים ואחר המעדני' ערבי' ואחר התענוגי' כדי שלא תמשכו אחריהם ואם לפעמי' אחס אוכלין מהם אל תאכלו מהם יותר מדאי שכן שלמה מזכיר ואומר דבש מלאת אכול דיין וגו' ואמ' חכם אחד מי שרל' מן העולי' כדי ספקו יהא המעט שבו מספיק לו ומי שירל' במעט הטורף יקבל האלהי' המעט ממעשיו ואמר ראויו לחכם שלא יבקש מן העולם יותר מן הספוק שיעבור בו הלוך והמוק מעצמו כי הממון ושאר הון העולם בא במהרה וחולף מהרה ואמר ההסתפקות שמונעת בעליה מן הזלות טוב מן הממון המביא אל הכזיון ואמר עושר הנפש גדול מעושר הממון ואמר ההסתפקות פרי המנוח' ופרי השפלות האהבה הנהג' הנפש כדי הסתפקו' ואם לאו יראג לגזיר' הבורא ומן המד' המשובחת הזא' תוולד מדת הבטחון באלהי' שהיא מדה מיוחסת לאשרי' מי שזכה בה כענין שג' ובטוח בה' ישוג' וכן הוא אומר בטח בה' ועשה טוב וגו' ומהו הבטחון באלהי' שיפקיד האדם בידו כל עניינו ויתרל' כמה שחננו הבור' הן רב הן מעט ואל יראג למיעו' הטורף שיש לו ואל יקל' במי שלמעל' ממנו בממון ושאלו לחכם אחד מה הבטחון באלהי' והשיב שתצטח לו בכל עניינו ותניחם אליו ואמר אחר החכם שבבני אדם והבטוח מכול' מי שהו' רול' בדברי' בבוה' ובזאת' לכן בני הוו מסתפקין בסעודה קלה ומועט' ותרגילו ענמכם בה כדי שתוכלו לחיות בעולם מעמל ידיכם ואל תאטרכו לגדיו' וכן לזו חכמי' הראשונים ז"ל עשה שבתך חול ואל תלטרך לבדיות והאלהים ילייחמו בה ברחמי הרבים אמן ואחרי אשר הגענו עד הנה לספ' בשבח מעלה ההסתפק' ובעליה נספר בגנות הזוללים והסובאים והרפתים כדי להרגילם במדת ההסתפקות בעזרת שרי .

מדת זולל וסובא

בני דעו כי מדת זולל וסובא מדה שנואה מאד לפני המקום והכריות שכן מאבד חיוו מן העולם הזה

בני אם אתם לריכי' לקנו' בגדי' כדי לכסו' את עצמכ' ובני בתיכ' תקנו בגדים הראוים לפי עשרכם ואל תעלו אל הבגדי' אשר הם יקרים יותר ממה שאין ידכם משנת כי יליזו עליכ' האנשי' ושמא לא תוכלו להסדיר הבגדים יקרי' כאלו וכשתקנו בגדי' הראוים לפי עשרכ' אל תחושו אם תקנו אותם מעט יותר מכדי שווים אבל אם באתם לקנו' ענייני אכילה ושתי' אל תקנו אותם יותר מכדי שווים כלל שכן אחז"ל עשוק לכריסך ושוי לגביך לעולם ילמד אדם בניו ובני ביתו לאכול קמט' ולשתו' קמט' בחוק שיוכלו לחיו' בהן כענין שאמ' בחכמ' שלמ' ותתן טורף לביתה וחוק לנערותיה מאכלין כחוק של תורה ומה חוקה של תורה כענין שני ויאמ' משה בנת ה' לכם בערב בשר לאכל ובצקר לחם לשבוע למדה תורה דרך ארץ שדי לו לאדם

מקולקל במיעו יותר מיכן הרי זה רעבתן ואמר חכם אחד המסתפק ישבע והבולע יכשל .

בני בואו וראו כמה היא מגונה מי שנמשך אחר אכילה ושתייה שלא גלו עשרת השבטים אלא מתוך שנמשכו בשלותן אחר אכילה ושתייה כענין שני האוכלים כרים מלאן ועגלים מתוך מרפק ואומי השותין במזרקו יין ואחז"ל מייא ורומסח והמרדא דפורגיתא קפחו עשרת השבטים מישראל וכן אתה מולא בסדומי שלא מרדו אלא מתוך שובע כענין שני הנה זה היה עון סדום אחרתך גאון שבעת לחם ושלות השקט וגוי ומתוך כך נאבדו מן העולם וכן אתה מולא בדור המדבר שלא מרדו אלא מתוך מאכל ומשתה כענין שנא' וישב העם לאכול ושתי ויקומו לנחק ומתוך כך נעששו וכן אתה מולא בבניו ובננותיו של איוב שלא באה עליהם פורענו' אלא מתוך מאכל ומשתה כענין שני ויהי הם אוכלים וגו' והנה רוח גדולה וכן אתה אומר בבבל שרא' בל' עליו הפורענות אלא מתוך מאכל ומשתה כענין שני בלשאר מלכא עבד לחם רב וכן מלינו בנדב ואביהוא שלא מתו אלא שכנסו שחויי יין למקדש ומנין לנו מלמדים ממה שמורה אותן ואמר יין וזכר אל תשת וגו' לנו יודעים שלא מתו אלא בשביל היין .

בני בואו וראו כמה הזויה שלמה על היין כענין שני אל תירא יין כי יתאדם וגו' ואחז"ל אל תירא יין כי אחריתו יהיה דם כלומר שאחריתו לשפך דם יתהלך במישרים שכל מה שהוא עושה נרא' לפניו כמישו' הזה ועו' אמרו אל תרא' יין כי יתאדם' שמאד' פיהן של רשעי' בעה"ז סוף שהוא מלכין פניהם לעה"ב ועוד אמרו כתי' תירש וקרינן תירוש מלא בוי"ו זכ' נעשה ראש כלו' אם אתה שותה ממנו כהגון מחכי' אותו ונעשה ראש ישיבה כדאמר רבא חמרא ורחמי פקחוי לא זכה נעשה רש שאם שותה ממנו יותר מכשיעור והולך ומשתכר תמיד סוף שהוא מתרושש מפני שהו' מוכ' כל כלי ביתו ושות' בהן יין ועוש' את ביתו כמישור הזה שהו' פניו אוי לכן לזוללין וסובאין שמאבדי' חלקם מהעס' והבא' שכל מי שרודף אחר אכילה גסה ושתי' מרוב' לא די שמאבד את ממונו אלא שמאבד את נפשו ושודדה מחיי' העה"ב שמתוך שהוא משתכר זיינו נמלא מתיר את האסור אוסר את המותר מטמא את הטהור ומטהר את הטמא הולך ומריב עם כל אדם והולך ופולע את חבירו ואחרי' פולעין אותו וכן שלמה לווח ואומי למי אוי למי אבוי למי מדוי' וגו' מה כתי' בתרי' למאחר

הזה והבא' שכך אחז"ל בן סורר ומורה מאימתי חיי' משיאכ' תרתימי' בשר וישתי' חלי לוג יין האטלקי וכי מפני שאכל תרתימי' בשר ושתי' חלי לוג יין אמרה תורה יאל' לב"ד ויסקל אלא הגיעה תורה לסוף דעתו של בן סורר ומורה שסוף מגמר נכסי אביו ויבקש לימודו ואינו מולא ויולא לפרש' דרכים ומלסטם את חבריו' אמר' תורה ימו' זכאי ולא ימות חייב שמתחתן של רשעי' הנאה לכן והנאה לעול' וכן שלמה מזוהיר אל תהי' בסובאי' יין בזוללי בשר למו ולא עוד אלא כל המרגיל עצמו באכיל' גסה ובשתי' מרובה סוף שיוצד מנכסיו כענין שני כי סובא זולל יורש וקרעים תלביש נומה וגו' ומגרה חולאים רעים בגופו ומאבד את נפשו ואין דעתו מיושב' עליו ורוז"ל לוו ואמרו אל תתאוה לשלחן מלכים .

בני אל תרגילו עצמכם בבתי משתאות פן תלאו מגדר ההסתפקו' ותימנו עם כח זוללי' וסובאי' ואל תרגילו עצמכם לאכל ולשתות עם העכו"ם שכך אחז"ל באגד' כל מי שאוכל עם העכו"ם כאלו אוכל בשר שקץ וכל הרומץ עם העכו"ם כאילו רומץ עם הנביל' וכל הנוגע בעכו"ם כאילו נוגע במת שהן בחייהם מתים ובמותם כנבילות ואין תפלתו נכנסת לפני המקום ועליהם הוא אומר לא המתים יכללו יה אכל ישראל שהן נמולין תפלתן נכנסת לפני המקום ועלינו הוא אומר ואנחנו נכרך יה ר' אלעזר המודעי אומר עמד פוחס והחרי' כל ישראל כסוד שם המפור' בכת' הנחתם על הלוחות נחרס בית דין העליון ובחרי' בית דין התחתון שלא ישתה אדם מיין של העכו"ם כי אם מרפס רגליהם תשתיה שכל יין של גוים לע"ז וזנות שני' זנות יין ותירוש יקח לב ואומר אל תהי' בסובאי' יין בזוללי בשר למו ואל תרבה סעודת' אלל עמי הארץ שלאחר שעה מספרין עליך לשון הרע ולא עם העכו"ם ועמי הארץ בלבד אסור להרבו' סעודתו אלא אפי' עם בניו ובני ביתו לרך לו לאדם לעשו' סדר בסעודתו להרגילם באכילה קלה ובשתייה מועט די הספוק בלבד שכל מי שמרגיל את בניו ובני ביתו להאכילן אכילה גסה ושתי' מרובה הרי הוא מגדלן לתרבות רעה לפי שאין אדם מצטט בהקב"ה אלא מתוך שובע ושלוה כענין שני כמרעיתם וישעשו שבעו וירס לבס על כן שכחוי וגו' .

בני הוו זהירין באכילה גסה ובשתייה מרובה מפני שמביאין על האדם חלאים גדולי' וכבדי' כענין שני וימדו בעומר ולא העדיף וגו' מכאן אחז"ל כל האוכל כשיעור הזה הרי זה צריא ומצורך פחות מיכן

על היין לבאי לחקו' ממסך מה כתי' בסוף הענין
 אחריתו כחש יטך וגו' מה הנחש הזה נושך וממית כך
 היין נושך וממית וכתי' בתרי' עיניך יראו זרות ולכך
 ידבר תהפוכות תדע שדבר קשה לגוף האדם לסבול כח
 היין כשאר' שות' ממנו יותר מדאי שכך אמרו באגד'
 הגפן הזאת כשהיא טעונה מסתמכת בכמ' קנים ובכמ'
 דוקרנין והעפ"כ אינה יכולה לעמו' ואדם הזה איך יוכל
 לסבול ועוד אמר' כל הפירות נקראי' על שם האילנות
 הזורח מתקרי חיזור רמונא מתקר' רימון תומריה
 מתקרי תומר אבל גופני' מתקרי תלת שמהן גופני' ונפקין
 מן גופנא ענביה ונפק מן ענבין חמר' לומ' לך מה
 ענבים הללו כשאתה ממרסן אתה מוליא מהם כלום
 כך כל מי ששותה יין הרבה סוף שהו' מקיא כל
 מה שבמעיו הלא תרא' בני כמה היין והשכרו' עוש'
 נח עד שלא התחיל בנטיע' הכרס נקר' איש לדיק
 תמים משהתחיל בנטיע' נקר' איש האדמה שני' ויחל
 נח איש האדמה וגו' מהו ויחל שנתחלל ונעשה חולין
 ואחז"ל באגד' בשעה שהלך נח ליטע הכרס פגע בו
 שידא שמדון אמר לו להיכן אתה הולך אמר לו
 ליטע כרס אמר לו ומה טיבו אמר לו פירותיו
 מתוקים בין לחים בין יבשים ועושין ממנו יין המשמח
 בני אדם דכתי' ויין ישמח לבב אנוש אמר לו בא
 ונשתתף שנינו בכרס זה אמר לו לחיים מה עשה
 שטן הביא כשש' והרגו והזה תחת הגפן ואח"כ הבי'
 ארי והרגו שם ואח"כ חזי' ואח"כ קוף והטיפו דמיהן
 בלוחו הכר' והשקיהו מהם לפיכך קודם שישתה
 אדם ממנו הרי הוא כרחל הזו שאינו יודע' כלום
 כמה דתימ' וכרחל לפני גוזייה שמה חמשה שבעה
 כוסות מתגבר כארי ואמ' אין כמוני בעולם כיון
 ששתי' עשרה נעשה כחזיר ומתלכלך בני רגלים ודבר
 אחר נשתכר נעשה כקוף עומד ומקרקר ומשחק
 ומוליא נבלות פה מפיו ואינו יודע מה לעשות וכל זה
 אירע לנח הלדיק כדכתיב וישת מן היין וישכר ויחגל
 בחוף אלהה ואם לנח שפירש המקו' את שנחו אירע
 כך נשגיל היין שאר בני אדם על אחת כמה וכמה
 ומפני שלא שמה ממנו כמד' הראויה נשתכר ונחצה
 לפיכך שלמה לווח ואומר לך היין הומה שכר וגו'
 לעולם אל ירגיל אדם עלמו במעדיים ובמאכלי' ערבי'
 ובחפנוקי' שכל המרגיל עלמו במאכלי' הללו ומחמיד
 בהן מבקש למודו ואינו יכול לסבול ולאכל שאר
 המאכלים גסים ואם אוכלן סוף שמחליאין את גופו
 שכך אחז"ל שינוי וכת תחלת חולי וכן מלינו בלדס
 אחד שהרגיל עלמו לאכל חרנגולות פטומות וכיוצא

בהן ממייני המעדיים ולשתו' יין יסן וכשלא מלא חילו
 אכל עדיים ומת וכן מלינו בלדס אחד שאמר לת"ח
 אחד זכה עמי בחרנגולות אחת ואמר לו הא לך דמי
 החרנגול' וקל' לך מהבשר אחר הלך ואותו האיש וקנה
 בשר אחר ואכל ממנו ומת ודעו בני כי גנאי הוא
 לאדם להיות זולל וסובא גרגרן ורעבתן מפני שהמדה
 הזאת אינו נמלאת אלא ברשעים גמורים כענין שני'
 בהן אקחה יין ונסבאה שכר וגו' ודעו כי נקב הגרון
 נר בכמותו ורחב מאלד באיכותו ע"כ תנו לו די ספוקו
 בלבד שאם תכניסו בו היום מאכלים רבים וערבי'
 ותרגילו אותו בכך תמיד למחר מבקש למודו ואין די
 לו דבר מועט ואם תרגילוהו באכיל' קלה ומוטט'
 יהיה הדבר לכם לטבע ולא תתאוו לאכילות גסות
 ולמעדי' ערבי' ודומה למה שאחז"ל אבר אחד יש
 בו בלדס משניעו רעב מרעיבו שבע לכן בני הוו
 זהירין במדה הזאת הגרועה ולא תרגילו עלמכם בה
 והסתפקו באכיל' קלה ובשת' מועט' כדי שתהיו
 במנוח' ובהשק' בני מדו' וחולי בעודכם בחיי ההכל
 הזה וכדי שתחשבו מן הלדיקים כענין שני' לדיק
 אוכל לשובע נפשו ואלהיו ברחמיו ישביעו מטוב
 הפסון ליראיו ולחוס' אמן

המעלה העשרים ושניים מעלת הנדיבות

בני בואו ואלמדכם מעלת הנדיבות דעו בני כי
 מעלת הנדיבות היא מן המדות החשובות
 והמיוחסות ואינה נמלאת אלא באנשים חשובי' וחביבי'
 מאד לפני המקום שלא נבנה העולם אלא עד ששיחף
 בו מדת הרחמי' כענין שני' אלה תולדו' השמים והארץ
 בהכר' ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים ומיין
 אנו יודעין שמדת הרחמי' ממדת הנדיבות שני' טוב
 עין הוא יבורך כי נחן מלחמו לדל ולא עוד אלא
 שבמדת הנדיבות קונה האדם חיי העה"ז והבא כענין
 שני' מתן אדם ירחיב לו ולפני גדולים ינחנו מתן אדם
 ירחיב לו בעה"ז שיהיה נכבד וחשוב בפני המלכים
 והשלטונים ושרי המדינות ולפני גדולים ינחנו שהקב"ה
 משרה אותו לעה"ב אלל אברהם יאח ויעקב שנקראו
 גדולים ומיין אנו יודעים שנקראו גדולים באברהם
 כתיב האדם הגדול בענקים בלאח כתיב ויגדל האיש
 וגו' ביעקב כתיב ויגדלו הנערים וכיון שקלקל עשו
 ומכר את בכורתו ליעקב נאמר עליו הנה קטן נחמדך
 בגו' ונוטל ממנו שם הגדול' וחל על יעקב ולא עוד
 אלא כל העושה לדיקה וגמילו' חסדים מממונו הן
 מקדימין ליום הדין ומעדין פליו שני' והלך לפיך

לדקך גדולה היא מעלת הנדיבות שבה נתיחס אלברסה
 אבינו שני כי ידעמיו למען אשר יאמר את בניו ואת
 ביתו אחריו ושמו דרך ה' לעשות לזקה ומשפט
 וגו' ואומר נדיבי עמים נאספו עם אלהי אלברסה
 ונקרא נדיב על שהיה בעל לזקה וגמילות חסדים
 ואחז"ל כל מי שיש בו ג' דברים טובים הללו מתלמידיו
 של אלברסה אבינו עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה
 עין טובה מגין דכתיב ואקחה פת לחם ולבסוף ואל
 הבקר רץ אלברסה הרי כבר למדנו שהיה עינו טובה
 שהיא ממידת הנדיבות וכן דוד ע"ה שאל מאלת המקו'
 שישמוך לו מדת הנדיבות מפני שהי' מעל' השוכה
 כענין שני השיבה לי ששון ישטרך ורוח נדיבה תסמכני .
 בני אדם נחמם לשאול שאלה משום אדם שאלו'
 מן הנדיבים כי ישמחו בשאלתכ' וישתללו
 למלכות' בעין טובה ואל תשאל שאל' מן הכילי כי
 יתעב בשאלתכ' ויפנה אליכ' עורף ושאלו לחכמה
 מהו הפלע שאין לו רפואה אמר שילטרך הנדיב אל
 הנבל וימנע ממנו וחכם א' היה מחפלה לאל ואמר
 אלהי אל תלריכני אל הרע' שבני אדם ואם תלריכני
 לא מצורחיק יהיה אל הטוב שבהם והנפש הנדיבה
 שבהם והלשון המתוק שבהם ואשר לא יזכור טובתו
 לי מהם ואחד מן הנדיבים היה אומר לחזיריו
 כשתלטרך לי בדבר אל תבקשוה ממני פנים צפנים
 כי איני רואה שאראה בכם זולת השאלה אבל כתבו לי
 שאלתכם באגרותי

בני בואו ולמדו נדיבו' מהתרגול הלא תראו מה
 התרגול עושה כשיבא לפניו שום דבר מאכל
 קורא התרגולת שיאכלו עמו ולפעמים מלקט ומניח
 לפניה' חף אחס בניי אם יש לכם מאכל ערב אל
 תאכלו אותו לבדכם אלא תזמינו עמכם עניים או
 קרובכם ואוהבכם שיאכלו או תשלחו להם צתייהם
 כי היא מדרכי הנדיבו' לאו ורחו שאין בכל המדות
 בעין טובה שאם האדם עושה כל המלות שבחורה
 ואינו נוהג בהן עין טובה אינו עולין לו מן המניין
 שאם היה מאכיל לעני פטומות וכל מעדני העולם
 ועינו לרה תליו טוב שלא תאכלו כענין שני' טוב
 ארוחת ירק ואהבה שם משור אבוס ושנאה בו ואם
 נתן לו בעין טובה הוא מתברך כענין שני' טוב עין
 היא יבורך כי נתן מלחמו ללל ולא עוד אלא שהוא
 מתעלה וגדל כמעין הנוגע שהוא מתגבר ואינו
 פוסק לעולם שני' לחמו נתן מימיו לחמנים גדולה
 מדת הנדיבות שהרי משה רבינו ע"ה החזיק
 במדת הנדיבות ועין טובה ומניין אלו אומ' כן שני'

קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו וסמכת את
 ידך עליו ידו אחת והיא נהג בו נדיבות ועין טובה
 שני' ויסמוך את ידיו עליו שתי ידיו וכן מלינו שצריך
 את ישראל בעין טובה ובנדיבות כענין שני' יוסף ה'
 עליכם ככם אלף פעמים ויבך אתכם כאשר דבר
 לכם ואחז"ל באגדה בא וראה כמה משנה ברכו של
 משה מסוף העולם ועד סופו אלף פעם אין כתיב
 כאן אלא אלף פעמים ומהו ככם יכולין היו ישראל
 לומר משה רבי' אין בכו א' מכל הדברים שאתם
 אומר לקבל תוכחותיך אלא שתקו לפיכך אמר משה
 יעמיד הקב"ה לדיקים מקבלי מוכחו' ככם ושותקין
 ומהו הנדיבות שהיא אדם נדיב וחרן בממונו לעשות
 ממנו לזקה וגמילות חסדים ושיהא נושא ונותן עם
 הצריות באמונה וציושר ומוותר להם משלו ואינו
 לוקח משלהן כלום כמו שאמרו חכמים באיוב איוב
 וחרן בממונו היה שהיה מניח פרוטה לחמוני ומוליח
 הוללותיו על הסדר ונותן למי שראוי ליתן ומונע ממני
 שראוי למונע ומוליח הוללותיו לשם שמים ושונה
 את האולות ואת העושה ואת הגזל ואם זאת מורה
 לידו מרחיב ידו עליה לעשותה בעין טובה ובדרך
 לניעות שלא יקבל בה שכרו מתוך גאות לבו
 והתפארותו בבני אדם וכתיב עליו ממון חבירו כשלו
 שכל מי שאוהב ממונו של חבירו כשלו אינו אלא מן
 הנדיבים ובעלי עין טובה ומתוך כך מסתפק משלו
 הן רב הן מעט ומולא קורת רוח והכאה לנפשו מפני
 שהוא שמה בחלקו שחננו הבורא ואמר חכם א' אין
 הנדיב מי שהתנדב על מי שהתנדב אלא על מי שלא
 התנדב עליו ומקרב מי שהרחיק ואמר מי שהתנדב
 יהיה אדון ומי שהיה כילי יהי' נקל' ואומר כי נדי' א'
 ככנס אל א' המלכ' אמר לו המלך הגידה לי קלת
 מנדיבותיך אמר לו הנדיב טוב שתשמע ההגד'
 הזאת מזולתי ממ' שתשמעני ממני אמר לו המלך
 גזור אני עליך שתאמר אמר לו מעולם לא ישב
 עמי אדם ופסטי רגלי לפניו אמר לו ולמה אמר
 לו כדי שלא ירחה שיש לי מעלה ויתרון עליו ולא
 הרע לי אדם מעולם וגמלתיו רעה אמר לו ולמה
 אמר לו מפני שאם היה אדם חשוב ראוי לו והרי עלי
 למחול לאדם חשוב ואם יהיה נבל לא אחלל עמי
 עמו שידברו בי הנבל' ולא שאל ממני אדם דבר שלא
 מלאתי שאלחו וראיתי שחלול פניו תמורת מה שנתתי
 לו אפי' אם הייתי יולא מכל קייני חמי' לו המלך יאות
 לך שמהי' אדון בעמך ובזולתם וקבל ההתללו' כמו
 כן מדרכי הנדיבות כמו שאמר חכם אחד כשהתללל

לך אהבך באמתל' או כבודל' אל תתפוס עליו ומחול
 לו שהחמל' ממדו' הנדיב ואמ' ה' קבל ההתלללו' ממני
 שכל להתללל לפיך אם אמת ואם שקר כי מי שרולל
 אותך בגלוי מוקירך ומי שממנ' אותך בסתר מכבדך
 ונאמר כי אד' אחד התללל לאהבכו ואמר לו אהבכו כבר
 לא הלאיך הכורה אלא ההתלללו' בדוננו אותך לזכות
 ולא לחשוב עליך רע באהבתנו אותך ודעו לכם בני כי
 הנדיבו' על דרך הבינוני' היא מדה משונת' וכבוד'
 ובני אד' מתקרבי' אלל הנדיב ומשבחין אותו בנדיבותו
 ובמתני' ידו כענין שני' רבים יחלו פני נדיב וכל הריע
 לאיש מתן וכל מי שמרגיל עלמו במדה המשובת'
 הזאת ונותן בעת שראוי ליתן ולמי שראוי הרי הוא
 אללו כאלו רמון אשר לא יכלה ולא יאבד אפי' עם
 אורך הזמן וכן דוד מלו' על מדת הנדיבו' פיזר נחן
 לאציוני' וגו' ודעו בני כי הנדיבו' מורה על היחס
 ועל החסידות כאשר הכילות מורה על הכבלו'
 והגריעות ואמ' חכם אחד מי שחננו הכורה נפש
 הכובה הוא מבני העול' הבא ואמ' מהו היחס הגדול
 אמ' גמילות חסדים לבני האדם ומן הנדיבו' מי
 שדבריו בענוה ופיוס ונחת רוח ורלון וכל עניניו
 ועלתו על דרך הנדיבו' כענין שני' ונדיב נדיבות
 יטן וגו' ולא עוד אלא שמהקיים בעול' מחוך נדיבותו
 שני' והו' על נדיבו' יקום ודעו בני כי הנדיבו' מדה
 הבאה לו לאדם מן הלב מתוך שמחה ששמה בלבו
 כשהוא נותן מממונו לאנשי' הגוים' ומתנדב בלבו
 לעשות לרקו וגמילות חסד' כענין שני' ויקחו לי
 חרומ' מלח כל איש אשר ידעו לבו וגו' ואומ' כל
 נדיב לבו יביאיה וגו' וכן מן הנדיבות האדם שהוא
 רחמני ומרחם על הבריות ולס נראה בעיניו שמלכרך
 אדם לנקש ממנו דבר מקדים ונותן לו בטרם השאלה
 בני אף על פי שהזכרתי אמכם במדת הנדיבו'
 אזכירכם שלא חרנו בה עד שחללו מגדר הנדיבות אל
 ההפקר והפיזור כי אם על דרך הבינוני וכפי מה
 שתוכלו לגמול חסד ולכתנדב לאנשי' ממה שחנכס
 הכורה עד שלא הגיעו נסיבת הנדיבו' היתירה אל
 הרשות והעונוי זו היא מדת הנדיבו' אשר יגיע אדם
 למעט' עם טוב רצון לפזר האד' את מעותיו דרך
 הפק' וליתן למי שאינו לרין ובמקו' שאינו לאות
 ומותר ממנו ויכתי' ידו יותר מן הראוי לו וממה
 שידו משנת לא די שאינה עולה לו למעלה ושם טוב
 אלא שעולה לו לגנאי ורפסה ובני אדם מליזין עליו
 ומדבריי' חריו ועל הכל פן ירד מנכסיו ויטטרך
 לבניו' ונמל' מתנזה הלא שמעכם בני מה אירע

לנדיב אחד שהי' בעל מלאכ' והיה כל כך נדיב שהי'
 עושה מלאכתו לכל הבא אללו ולא היק לוקח מהם
 שכירותו והרגיל עלמו בזה עד שכל האנשי' הבחי'
 אללו לעשו' מלאכה כשנמרה מלאכתן לא היו אומ'
 לו כמה שכירות תראה מן המלאכ' שעשית לי אלא
 שהיו לוקחין מלאכתו ואומ' לו תשואות חן חן לך
 והולכין להם עם מלאכתן והרגיל במדה הזאת עד
 שהעני וירד לו מנכסיו ואעפ"כ היה מתבייש לנקש
 מהאנשי' שכירו' מלאכתן מפני שהי' רגיל לעשו' עמהן
 נדיבו' מה עשה אותו העני לקח כלב וקשרו ברגלי
 הספסל שהיה יושב בו לעשות מלאכתו וכשהיה בא
 אדם כפעם בפעם ליטול מלאכתו ואומ' לו תשואות
 חן חן לך היה אומ' השלך טובת הנאה זו שאחת
 מחזיק לי לכלב הזה ולא היה מאכיל לכלב הזה שום
 דבר עד שמת וכיון שמת הכלב והיו באים האנשים
 כפעם בפעם ליטול מלאכתם בני מעות ואומ' לו
 תשואות חן לך היה אומר להם הנתינו לכם ותפרעו
 לי שכירותי כי כבר מת הכלב שלי מטובת הנאה
 שהחזקת' לי שהשלכת' לפניו וכסם שלא יזון הכלב
 מטובת הנאה שהשלכתם לו כך אין אני יזון מקוב'
 הנא' שמחזיקי' לי האנשי' מבלעדי טובת אחרת
 והיו האנשי' משיבין לו הלווהי תקח מעו' כראוין
 ומאז היו פורעים אותו ממלאכתו לכן בני הוו זכירין
 שלא ללאת מגדר הנדיבות אל הפיזור וההפקר כי
 כמו שהנדיבו' משונחת מן החכמ' כך הפיזור מגונה מן
 החכמה ומכל עם הארץ ונאמ' הנדיב עשיר ואם
 הוא רש והמפזר דל ואם הוא עשיר מלך ונאמ' כי
 הכילי טוב מן המפזר כי המפזר ימלא חן בעיני
 האנשי' בעוד ידו פתוחה ליתן להם כשיעלור ידו
 מהם יפכו לו לאויבים והנדיב הנזכר אדון עליה'
 ונאמ' כי הנדיבו' מדה נחמד' ונמלה' בחכמני'
 החסיד' והפיזור וההפקר טבע לא נולד ומד' לא נברא'
 אצל הוא רוח שנתון וטקות הבח' לו לאדם להפקיר
 ממונו והכילות למלא בחו' חסר לב שמתירא פן
 יחסר ממונו ואינו צותח צמי בחננו הממון ההוא -
 בני הוו זכירין מאד במידת ההפקר ואל תולילו
 ממונכם לבעלי' כי אם בדבריי' שאין מנוס מהם
 כמו ענייני חכילה ובתייה ובגדים וכל שאר הענינים
 הלאיכי' לכם די הספוק בלבו' לא דרך הפק' כי
 אם מהסורכם אשר יחסר לכם וכשלאם מרווחים שתי
 מעות תולילו אחד ותלניעו אחד כדי שתמיד ימלאו
 בידכם מעות מקובלים על אשר יאמרו מושלי המושלים
 ערך האדם כפי מה שיש לו ואם אין בידו מאומה

אינו חשו' לכלו' הלא תראו בני כמה העניים נכו' בעיני מקל' העשירי' וכמה שפלים בעיניהם עד שאיני מחשבני' חכמת' לכלו' הוא שאמר שלמה חכמת המסכן בזויה וגו' ולא עו' אלא שאחיו וקרוביו של עני שואין אותו וכל שכן שריעו וואהבו מתרחקין ממנו כענין שני' כל אחי רש' שנארוהו אף כי מרעוהו וגו' ולא עוד אלא שמוציאין לו עלילות וסבות ידועות כדי שלא להסוותו משלהם כלום שנא' מרדף אמרים לא המה לכן בניי' הו' זהירין במדת הנדיבות המשובחת והרגילו עלמכם ותשמרו עלמכם מן הפזיר וההפקר סוף בא לידי עניות וציון ושפלו' ואין מנוס מהם ואלהינו ברחמינו יפתח לנו את ידו הפתוח' והרחבה אמן וטוב לחסות בני' מנכוחה גדליבים .

ואחרי אשר הגענו עד כאן לספר בשבת מעלת הנדיבות ובעליה נספר בגנות הכילו' ובעליה כדי להרגיל במד' הנדיבות המשובחת בעזרת שרי :

מדת הבילות וצרות עין

בני דעו כי מדת הכילות ולרות העין מדה מגונה עד מאד ואין ברוב המדות המגונו' והפחותות מדה פחותה ממנה וראוי לכל אדם חשוב להתרחק מן המדה המגונו' הזא' כי הסכימו דעת כל החכמי' ואמ' אין חשיבו' עם הכילו' ולא אמו' עם הנבל וכל מי שמרגיל במד' המגונו' הזא' לא יוכר בין אנשי' חשובי' כענין שני' לא יאמי' עוד לנבל דבי' ולכילי' לא יאמי' שוע' ואמ' חכ' אי' הכילו' גריעו' והחרילו' הפסד והמהירו' טעו' ודעו בני כי הכילי' חזר הכלב הלא תראו הכלב עומד על נבלת הבהמה שמספקת לכמ' כלבים ואם בא כלב אחד לאכל עמו מתריס כנגדו ומגרשו מעליו מפני שאינו סבור שיוכל להשביע נפשו וכן הוא אומר והכלבים עזי נפש לא ידעו שבעה דבר שנאו' הוא מאד הכילות ולרות העין שכן טורד את האדם מן העס' והבא' שכן אמרו חכמים ז"ל ע"ה וי"ה ושנאת הכריות מוציאין את האדם מן העולם ועליו שלמה לווח ואומ' אל תלחם את לחם רע עין וגו' כי כמו שער בנפשו כן הוא וגו' ואחז"ל כל הנהנה מזרי' עין עובר בשני' לאוין אל תלחם ואל תתאו' וכיון שני' אל תלח' את לחם רע עין למה נאמר ואל תתאו' לומר לך כיון שאתה יודע שעיניו ררה אינו רשאי ליכנס לביתו ואפי' הוא מרוב' לפניך כמה מיני מעדני' ומטעמי' למה כי כמו וכו' כן הוא

שמתוך שעיניו ררה עליו הרי הו' עומד ומשער בלבו כל מה שאח' אוכל ושות' ומתוך כך אין הצלחה שרויה במעיך לפי שעיניו רעה אוכלת בתוך מעיך כענין שני' פתח אכלת תקיאהו וגו' שאינה מתעכבת במעיך ולא עוד אלא כל האוכל ושותה מפימת של רבי עין כאילו אוכל ושותה סם המו' שאין בו הנאה אלא מזיק לו כענין שני' לחמו במעיו והסך וגו' ואמר חכם אי' אכסנאי' הכילי' לא יפחד מן הקבצא' ולא ילטרך אל המרקחת ואמר אחד מי שמתארח אלל הכילי' תתענה בהמתו ואינוו לרין להספות .

בני בואו וראו כמה קשין העלרין וברי' העין שכל מי שעיניו רעה הרי הוא כסופך דמים שךך אחז"ל אין עגלה ערופה באה אלא בשביל רבי עין שנא' וענו ואמר' ידיו לא שפכו את הדם הזה וכי עלת' על לבניו שוקי בית דין שופכי דמים הן אלא לא בא לירינו ופטרנוהו בלא מזומות ולא ראינוהו והנמנוהו בלא לוי' ולא עו' אלא אפי' עופו' השמים מכירין בלרי' העין שךך אחז"ל באגדה מנין שאפי' עופות השמים מכירין בלרי' העין שנאמר כי חנם מזורה הרשת בעיני כל בעל כנף והם לדמם יארוכו לו ולרי עין וכל מי שהוא כילי' ור' עין בממונו ואוהב יותר מדאי ואינו עושה ממנו נדקה וגמילות חסדים סוף שממונו מתחסר והולך כענין שני' נבהל להון איש רע עין לא ידע כי חסר יבואו ודעו לכם בני שכל מי שהוא להוט אחר הנמנון וחומד אותו ביותר סוף שתאותו מביאתו לירי גול וגניבה וחמס ונושא ונותן עם הכריות שלא באמונה ומאגלה אותן ומתכל עליהם ליקח ממנום בכל ענין שיוכל ותאותו והסקו בממון מונעתו מן הצדקות ומן החסדים ומן המנות מפני לרות העין שגורמת לו שאינו מאמין שיהא הממון שלו די לו ואפילו הוא עשיר גדול וממון אחרים אפי' המעט נרא' בעיניו הרבה ומכניס בו ע"ה וחומד וכל מי שעיניו רר' לא די שמסי' בטחוונו מא' המקום אלא שחול' בטחוונו בממונו וקריו' איני לקרא עליו המקרא הזה אלא כי כסף ואלהי' ז' הב לא תעשו לכם

בני אל תשאלו שאלה מן הכילי' כי לא די שימנע מכס אלא שיפגא' אתכם ואמר חכם אחד מי ששאל שאלה מן הכילי' הוא יותר פחו' ממנו ואמ' אחד המבקש מן הכילי' בקשה כמבקש דגים במדבר ואמר כי הכילי' לא די לו שהוא רר עין בממונו אלא ששוא' את הנדיבי' ואת הככבדים ומדבר אחרים עם בני גילו' ואם אתם רואים להכיר האדם הכילי' בחנו

ונתתי עיניו בחלק יפה איך רואין סימן ברכה לעול' וכל מי שציו טוב' בממונו ומחלק ממנו לנדק' ומילות חסדים ומאכיל פתו לעניים ומרוה אותן הרי הוא מתדשן ומתרוה מכל טוב כענין ש' נפש ברכה תדושן מרוה גם הוא יורה לכן בני הו' והירין שלא להרגיל עצמכם במדת לרות העין והכילות כדי שתתברכו מפי האל ומפי הבריות ואלהינו י'לנו מן המדות המגונות וי'ליחנו במעלות העליונות ורוח נדיבה יסמכנו למען רחמיו אמן .

על חבירו מעלין עליו כאילו הרגו וכל מי שאין עינו רעה על הבריות אין עין הרע שולט בו ומנין אנו למדן מיוסף הנדיק שלא נתן עינו בדבר שאינו שלו להסתכל באשה פוסיפר לפיכך לא שלטה עין הרע בו ובזרעו ש' בן פורת יוסף בן פורת עלי עין שקוה פרה ורבה על העין ואין עין מוזיקתו ושמה תאמר עינו רעה בממונו היתה תלמוד לומר ויבא יוסף את הכסף ביתה פרעה שהיה גזבר לאמן ולא גזל כלום וכל מי שעינו לרה אינו רוא' ברכה לעול' שכך אחז"ל חגרי סימכטיא ומגדלי בהמה דקה וקוללי חילנו' טובות

המעלה השלשה ועשרים מעלת דרך ארץ

ויגרש את האדם מלמד שנתן לו הקב"ה גירושין כאשה וישכן מקדם לנן עדן את הכרובים ואת להט החרב מלמד שהכרובים קודמין למעשה בראשית ואת להט החרב המתהפכת זו נהיגס לשמו' דרך זו דרך ארץ עץ החיים זו תורה כמו ש' עץ חיים היא לעוזיקים בה וגו' הא למדת שחביבה מעלת ד"א לפני המקום ב"ה שהקדימה לתורה חביבה היא מדת דרך ארץ לפני המקום שכל זמן שיש לאדם דרך ארץ הרי הקב"ה והבריו' מתפארין בו ואף התורה מתפאר' בו מפני שכל מי שיש בו דרך ארץ עם התור' היא מתקשטת בה ומתקל' את לומדי' והרי הוא מתוקן ומכובד בפני הבריות והבריות מתקרבין אלנו מפני דרך ארץ שבו וכל מי שאין בו דרך ארץ לא ידור עם בני אדם כי מעשיו אינן מקובלין ודבריו אינן נשמעין ובני אדם מתרחקין ממנו הרחקה יתירה תדע שכן הוא שכל מי שאין בו דרך ארץ אפי' הוא בן ק' שנה הרי הוא חשוב כנער הזה שעוש' בו מעש' נעוה ואין האדם מקובל בפני הבריות בעבור תורה ומעש' טובי' ויראת שמים ובעבור חכמה ותבונה בלבד כי אם דרך ארץ מעורב עמהן דרך ארץ הוא שיהא האדם מחשב בלבו הדרכים שיש לו לנהוג ולילך בהן כדי שיתר' בהן בפני המקום ב"ה ובפני הבריו' כענין שאמר דוד חשכתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך כך אמר דוד כל דרך שהייתי רואה לעשות הייתי מחשב בו בטרם שאעשנו אם היא טובה וישרה בעיני הבריו' הייתי עושה והולך בה ואם נראת בעיני לא סלולה הייתי מינה' והולך לפי שכל דבר יש לו שני דרכים לפיכך יש לו לאדם לבחור מהם הדרך הטובה והישרה בעיני המקום והבריו' ומהו ואשיבה רגלי כלומר לא מלבי בחרתי הדרך הטובה והישרה אלא

בעבור שמעלת דרך ארץ מדה חשובה עד מאד ויקרה אלל בני אדם והיא מעלה כללית וכוללת כל שאר מעלות המדות הרוחניות והגופניות נמשכות עמה ולה פארות וענפים יולאין לכאן ולכאן לפיכך אחרתי אותה וכתבתי בסוף כל שאר המעלות לבד מעלת השלום שאחרתי וכבתי אותה בסוף הספר כדי להשלימו ולחתום בו בשלום והזכרתי במעלי המד' הזאת קלה מכל שאר המעלות הכתובות בספר הזה וכתבתי על דרך קצרה כדי שאם יקשה לאדם לעיין תמיד בכל הספר יקרא המעלה הזאת ובה זכור ממה שיש בשאר מעלות המדות ואילו לא כתבתי לכם מעלי אחרת זולתי מעלי דרך ארץ הית' מספיק לכם בהנהגת העה"ז והבא לכן בני שימו לבכם עליה ותעיינו בה תמיד והספר הזה כלו תחזרו עליו פעם ופעמים בשנה ויועיל לכם בעזרת הבורא

בני בואו ואלמדכ' מעלת דרך ארץ דעו בני כי מעלת דרך ארץ מדה חשובה עד מאוד ובעבור יקנה האדם חיו העה"ז והב' ולא עוד אלא שבשביל דרך ארץ יקנה האדם תורה וחכמה ומלות ויראת שמים ומעש' טובים שכך אחז"ל אם אין תורה אין דרך ארץ חביבה היא מדת דרך ארץ לפני המקום ב"ה לפי שאין ישובו של עולם כלום אלא בדרך ארץ וכל מי שאינו בדרך ארץ אינו חשוב לכלום אלא כבהמה וכחיות המדבר ועליו נאמ' ועיר פרא אדם יולד ואחז"ל כל מי שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ אינו מן הישוב והמחזיק בשלשתן עליו הכתוב לומר והחוט המשוש לא במהרה יתק .

בני לאו וראו חנה של דרך ארץ לפני המקום ב"ה שהרי הקדים דרך ארץ לתורה דתנא דבי אליהו ויגרש את האדם וישכן מקדם לנן עדן וגו'

תורתך למדתי דרך ארץ ומנהגו ראויי שאהיה מקובל בעיניך ובעיני כל הבריות שהי מחכימי פתי כענין שני עדות ה' נאמנה מחכימת פתי וכן הוא אומר לתת לפתאים ערמה וגו' לפי שאין אדם למד כל כך דרך ארץ כמו שלמד אדם מן התורה כמו שנאמר דרכיה דרכי נועם וגומר

בני התנהגו נחסידות וביראת שמים עם הבריות והתנהגו עמם בענוה ורוח נמוכה ולשון רכה ואל תשנו ממנהגות בני האדם כי כל המשנה ידו על תחמונה ותשאלו ותתנו בטובתן של בריות ותדברו בשבחן ותעשו כמעשה הטובים שבהן ותהיו מלויינים במעשיכם ובדבריכם באהליהם ובשתייתכם בעטיפתכם ובמלבושיכם במשאככם ובמתנתכם בהליכתכם ובישיבתכם ותרגילו עצמכם בכל דרך טובה ומנהג טוב שוהגין בני אדם החכמי והנדיבי כדי שתהיו מקובלין בעיני המקוי והכריו ועתה חשוב לזכו מעט מזהר מכל מעלי ומעלי על הסדר בדרך קלה כדי שתהיו רגילין ורזין בהן בעזרת שדי

בני ארץ לירע ולהכיר את צוראכם שברא אתכם מאין והמוליא אתכם מאפס וגמלכם כל טוב וגומל לך תדיר בכל יום ועיקר ידיעתו להדבק בו דיבוק יתר וללכת בדרכיו ולעשות מלותיו ולשמור חוקיו ומשפטיו זהו עיקר האליהבך ודבר זה חייבו השכל והראשו דרך ארץ שאם אדם כיוולא כך עשה עמך גמילות חסדים וטובה אחד מני חלף ממה שגמלך הבורא הלא אתה מוכרח מן הדין לירע אותו ולהדבק בו ולעשו' כל מה שיגזור עליך קל וחומר למלך מלכי המלכי הקב"ה וכמו כן לריבין לעבוד לבוראו מאהבה ושיהיו כל מעשיכם ודבריכם לזכר אהבתו לא על מנת לקבל שכר וגומול טוב ממנו אף לא כדי להגלל מן העושהין כי אם הכל על דרך האהבה מפני שהקב"ה אוהב את אוהביו ביותר ועושה להם ריוגם ודבר זה כמו כן חייבו השכל והראשו דרך ארץ שאם אהבך אדם כיוולא כך אהבה שלימה ועושה לך ריוגך אתה מוכרח להיות אדוק וקשור באהבתו קל וחומר למלך מלכי המלכי הקב"ה ותאהבו גם את חביריכם כנופכם מפני שהקב"ה אוהב את ישראל ביותר ולפיכך משה מזהי את ישראל ואהבת לרעך כמוך ותאהבו גם ת"ה ביותר שנתרבו באזהרה מאת ה' אלהיך תירא ותאהבו גרי האומ' והלך מפני שהתיר' הזהיר' עליה והקב"ה אוהב אתכם וכמו כן לריבין אהם לירא מפני צוראכם ולעשות כל מלותיו וחקותיו ביראת שמים לפי שאין דבר בעול' חשוב לפני המקוי' כיראת שמים מפני

שהשליט האדם עליה והיא ברשותו של אד' ודבר זה כמו כן חייבו השכל והראשו דרך ארץ שכן בני אדם יראין לעבוד על גזירת מלך בשר ודם ועל מלותיו מפני היראה ק"ו למלך מלכי המלכים הקב"ה וכך אחז"ל במסכ' דרך ארץ רב' כל דרכיך יהיו לש"ש הוי אוה' את השמי' וירא מן השמי' חרד ושם לכל המלו' הוי כבוד שאינו נפתח להכניס בו את הרוח וכערוגה עמוק' שמחוק' את מימי' וקלקלי זכוכ' שמשמר' את יינו שב לפני הזקני' הם אזניך ושמע את דברי' הקס' לדברי חכךך ואל תהי יבס' להשי' והוי מחש' את הדברי' כעניי' על דבר ראשון הוי משיב ראשון ועל אחרון אחרון והוי מודה על האמת ואל תדבר לפני מי שהוא גדול ממך בחכמ' ותראו אביכם ואמכם שטרחו ושעמלו בכם וגדלו אתכם מן סיוע המקוי' ואם תראו מהם ותכבדום יכבדו אתכם מן השמים ותזכו לחיי העה"ב ותהגו בתור' יומ' ולי' כי ה' חייב' ואורי ימי' ובה תלליחו בכל עינייכם ותזכו לירש חיי העה"ז ולחלול חיי העה"ב והתעסקו לעשו' כל המלות כתקן וככתיבתן כמו שפי' חכמים ז"ל כי בעשותכם אותן כתיקון תגללו מכל לרה ולוקה בעה"ז ותזכו לנ"ע לעה"ב ותגמלו חסד לכל מי שתוכלו לעניי' ולעשירי' ולנתי' כי ה' מעלי' הבור' ית' שגמל חסד לכל בריותיו ותחלקו ממוכ' לדרך' ותאכילו פתכם לעניי' מפני שכל העול' עומד בזכוכ' בעלי' לרקה וגמילות חסדי' ושנו חכמי' במסכ' ד"א רבה הוי אוה' את העניי' כדי שלא יבאו בניך למד' זו הוי אוה' גמילות חסדים כדי שתגלל ממלאך השחורת יהי ביתך פתוח לרווח' כדי שלא יחסרו מזונותיך הוי זהיר בדלתי ביתך שלא יהיו סגור בשעה שאת מיסב באכילה ובשתי' מפני שדלתי ביתו הן מביאין אותו לידי עניו' והוי זהיר בכבוד אשתך כדי שלא תהי' עקר' הוי שמח בייסורין הבאין עליך מפני שייסורין הבאין עליך מליין אותך מחלאי' של מעלי' והוי שמח על שולחך בשעה שהרעבי' נהגין ממנה כדי שתאריך ימים בעה"ז והבא הוי עומד במתנה שנתת מתוך ביתך כדי שיכפה ממך מלאך המנו' שני מתן בסת' יכפה אף אם מנע אדם עלמו מדבר מלוה ועבר עביר' מלאך המנו' קודם אם פזר' רגליך על העני ועל המלו' נתקיי' עליך ברוך אתה בצואך וברוך את' בלאחך ותג' לדי אהבו הרחמנין ומאכילי רעבים ומסקי למאים ומלבישי ערומי' ומחלקי דקוי' עליהן הכחוב אומ' אמרו לריק כי טוב כי פרי וגומ' והו זהירין ורזין להתפלל תמיד בבית הכנסת

הכנסת עם הליבור ולהתפלל כל התפילו' בעונתן
 וסדרן ותקראו ק"ש שמרית וערבית בעונת' כדי
 שיקבל הקב"ה חפלת' לרצון כי התפילו' נתקנו במקו'
 הקרבנות ושנו חכמים במסכת ד"א רבא הוי זבי'
 בק"ש ובתפילה כדי שתלל מדינה של גהימס .

בני אהבו את הענוה ובחרו בשפלו' מפני שהקב"ה
 אוהב את הענוים והשפלים ונמוכי הרוח ואם
 תהיו שפלים ונמוכי רוח לא יתקנאו בכם בני אדם
 ושנו חכמי במסכ' ד"א רבא הוי אוהב את הענו' כדי
 שתמלא ימך ושנו חכמי' בתחילת מסכ' ד"א דרכו
 של ת"ח עניו ושפל רוח לאנשי ביתו ירא חטא ודורש כל
 אדם לפי מעשיו ואומ' כל מה שיש לי בטה"ז אין לי
 חפץ בהן לפי שאין העה"ז שלי ישב ומטפף כסותו
 לפני ת"ח ואין איש רואה בו דבר רע שואל כענין
 ומשיב כהלכה וכל המשפיל את עלמו מגביהן אותו
 וכל המגביה את עלמו משפילן אותו וכן אומר זאת
 לא זאת השפלה הגבוה והגבוה השפיל וכן תלך דבי
 אליהו ההוגים כיונים והמנהגים כדובים והמנפסין
 בדיהן והבוטטין ברגליה' והמהלכין בראשי אלבעותיהן
 עליהן הכתו' אומ' אל תבואיני רגל גאו' וגו' ותנא דבי
 אליהו המאוסין צטייהן והמבזין צפני נפש' והכובשין
 את ירן והמשפילין את רוח' עליה' הכתוב אומ' כה
 אמ' י"י גואל ישראל וקדושו לנבזה נפש למתע' גוי
 לעבד מושלי' מלכ' יבאו קמו שרי' וישחוו וענוים
 ושפלי רוח ובעלי הבטחה ונחמי התשחור' עליהם
 הכתו' אומר ותגור אומ' ויקס לך ועל דרכיך נגה
 אור ותשאלו מדת הגאווה וגסות הרוח מפני שהגאווה
 מלכוש הבור' י"ח ולו יאות הגאות והגדולה והיא מדה
 שואה מאד בעיני המקום והכריות כי יתרחקו הכריות
 מצעלי גסי הרוח הרחקה יתירה והגאו' מוכנת לתקלו'
 רבות ובעליה לא ינללו מן המכשלו' שני לפני שצר

גאון וגו'

בני אהבו את הלניעות שכל מי שהוא נוט בדרכיו
 אינו נכשל בעביר' והקב"ה ברא עולמו בלניעו'
 ונתן את התורה בלניעות ואוהב מאד את הלניעו'
 ואינו מקפח שכן ותשמרו עלמכם מן הפריעו' ודברי
 הבלבו' מפני שהן סרסורי' רעים ומבולאות פתומות
 לזנות וכל המנבל את סיו מעמיקין לו גהימס ואפי'
 נחמס עליו גזר דין של ע' שנה לעובה הנסך עליו
 לרעה .

בני אהבו מעלי' הכושת ותחזיקו בה שכל המתבייש
 לא במהרה הוא חוט' וינלל מן העונו'

והחטאי' וזוכה לג"ע ושנו חכמים ז"ל במסכת ד"א
 אל תאמר לחניף לזה שיאכילני ולזה שיסקני ולזה
 שיכסי ולזה שילבישי מוט' שמתבייש מעלמך ואל
 מתבייש מאחרי' אל יביישוך שפתותיך ואל יכז סך
 ואל יקללך לשונך ואל יכלימוך שניך ואל תשתחוו
 לדבריך ושאלו העוה שכל מי שהוא עו פנים יורש
 גהימס והוא הנקרא רשע ולא חרבה ירושלים אלא מפני
 שלא היה להן בושת פנים זה מזה .

בני בחרו במדת האמונה מפני שהיא ממדו'
 הבור' וכל הזוכה בה זוכה ויושב במחילתו
 של מקו' ולא עוד אלא שכל מקו' שהאמנ' מלוי'
 שם הברכ' והגדול' מלוי' ושאלו הגזל והגנב' שהמקו'
 שוני אות' וכל הגונב והגוזל דבר מחבירו מעלין עליו
 כאילו הרגו וכל מה שהאדם גוזל וחומס בעולם הזה
 אינו יולא מעולמו עד שאחרי' בוזזין אותו .

בני אהבו את התמימו' שהקב"ה חפץ בתמימי'
 וכל מי שהולך בתמימות עם האל והכריות
 הקב"ה משמרו מן החטאים והעוונות ומליל את נפשו
 מדינ' של גהימס ושאלו את הרמאות שכל מי שהולך
 ברמאו' עם חבירו צידוע שהוא חורש עליו וסופו
 לשק' ולכחש לו וכל המכחש ומשקר בחרו כאילו
 מכחיש את המקום שהוא אמת .

בני אהבו מדה הרחמנות שהיא ממדות הבורא
 ולא היה העולם מתקיים אלמלא ששיתף בו
 הקב"ה מדה הרחמנות וכל המרחם על הכריות
 מביא טובה לעולם ומרחמין עליו מן השמים ושאלו
 את האכזריות שכל המתאכזר על הכריות מביא חרון
 אף עליו ועל כל העולם כולו והקב"ה נפרע ממנו
 באכזריות .

בני אהבו מדה הרלון שכל מי שהו' רלוי ומקובל
 מן הכריות למטה בעבור שידוע לרלותם
 בדבריו ולדב' להם בלשון רכה צידוע שהו' רלוי ומקוב'
 מלמעל' שכל שרוח הכריות נוחה הימנו רוח המקו'
 נוח' הימנו והקב"ה מעלה אותו למעל' ושרר' ושאלו
 מדה הכעס מפני שהכעס מסלק את הדעת והמדה
 הזאת אות לשוטים ולסכלים וכל הכועס עיניו כהות
 ויאר הרע מתגרה עליו וגורם לו לחטוא .

בני בחרו במדת שם טוב בעבודת המקום כי
 הקב"ה בעלמו חוזר לקנות שם טוב גדול מכל
 היחסים ויקר מכל כסף וזהב שבעולם ושאלו את
 מדה שם רע המגיע' בהבלי' העולם כי היא חרפה
 וגנות ומוליא את האדם מן העולם וכל זמן שאדם
 מתכוון להגדיל שמו בהבלי' העולם שמו מתמעט
 והולך

תורתך למדתי דרך ארץ ומנהגו ראוויי שאהיה מקובל בעיניך ובעיני כל הצרות שהי מחכימי פתי כענין שני עדות ה' נאמנה מחכימת פתי וכן הוא אומר לתת לפתאים ערמה וגו' לפי שאין אדם למד כל כך דרך ארץ כמו שלמד אדם מן התורה כמו שנאמר דרכיה דרכי נועם וגומר

בני התנהגו בחסידות וזיראת שמים עם הצרות והתנהגו עמוס בעגוה ורוח נמוכה ולשון רכה ואל תשנו ממנהגות בני האדם כי כל המעשה ידו על תחתונה ותשאו ותתנו בטובתן של צרות ותדברו בשבחן ותעשו כמעשה הטובים שבהן ותהיו מלויינים במעשיכם ודברייכם באכילתם ובשתיתכם בעטיפתכם ובמלבושכם במשאכסם ובמתנתכם בהליכתכם ובישיבתכם ותרגילו עלמכם בכל דרך טובה ומנהג טוב שנהגין בני אדם החכמי והגדולי כדי שתהיו מקובלין בעיני המקו והצרוי ועתה אשוב לזכר מעט מזער מכל מעלי ומעלי על הסדר בדרך קלרה כדי שתהיו רגילין ורזיין בהן בעזרת שדי

בני אריך לידע ולהכיר את בוראכם שכרה אתכם מאין והמוליא אתכם מאפס וגמלכם כל טוב וגומל לכ' תדיר בכל יום ועיקר ידיעתו להדבק בו דיבוק יתר וללכת בדרכיו ולעשות מלותיו ולשמור חוקיו ומשפטיו זהו עיקר האלי תבדך ודבר זה חייבו השכל והראשו דרך ארץ שאם אדם כיולא כך עשה עמך גמילות חסדים וטובה אחד מני אלה ממה שנמלך הצורה הלא אתה מוכרח מן הדין לידע אותו ולהדבק בו ולעשו' כל מה שיגזור עליך קל וחומר למלך מלכי המלכי הקב"ה וכמו כן לריכין לעבוד לבוראו מאהבה ושיהיו כל מעשיכם ודברייכם לזכר אהבתו לא על מנת לקבל שכר וגמול טוב ממנו אף לא כדי להכלל מן העושות כי אם הכל על דרך האהבה מפני שהקב"ה אהב את אהביו ביותר ועושה להם רנוס ודבר זה כמו כן חייבו השכל והראשו דרך ארץ שאם אהבך אדם כיולא כך אהבה שלימה ועושה לך רנוך אתה מוכרח להיות אדוק וקשור באהבתו קל וחומר למלך מלכי המלכי הקב"ה ותאהבו גם את חבריכם כנופכם מפני שהקב"ה אהב את ישראל ביותר ולפיכך משה מזה"י את ישראל ואהבת לרעך כמוך ותאהבו גם ת"ח ביותר שנתרבו באהבה מאת ה' אלהיך תירא ותאהבו גרי האמו' והלך מפני שהתיר' הזהיר' עליה והקב"ה אהב אתכם וכמו כן לריכין אתם לירא מפני בוראכם ולעשות כל מלותיו וחקותיו ביראת שמים לפי שאין דבר בעול' חשוב לפני המקו' כיראת שמים מפני

שהשליט האדם עליה והיא צרפותו של אד' ודבר זה כמו כן חייבו השכל והראשו דרך ארץ שאן בני אדם יראין לעבוד על גזירת מלך בשר ודם ועל מלותיו מפני היראה ק"ו למלך מלכי המלכים הקב"ה וכך אחז"ל במסכ' דרך ארץ רב' כל דרכיך יהיו לש"ש היו אוה' את השמי' וירא מן השמי' חרד ושם לכל המול' היו כבוד שאינו נפתח להכניס בו את הרוח וכערונה עמוק' שמחוק' את מימי' וכקנקני זכוכ' שמשמר' את ייני שב לפני הזקני' הט' אזניך ושמע את דבריה' הקש' לדברי חברך ואל תהי נכה' להשי' והוי מחש' את הדברי' כענייני' על דבר ראשון הוי משיב ראשון ועל אחרון אחרון והוי מודה על האמת ואל תדבר לפני מי שהוא גדול ממך בחכמ' ותראו אביכם ואמכם שטרחו ושעמלו בכם וגדלו אתכם עם סיוע המקו' ואם תראו מהם ותכבדו יכבדו אתכם מן השמים ותזכו לחיי העה"ב ותהגו בתור' יומי' וילי' כי הי' חייכ' ואורי' ימיכ' ובה תללחו בכל עינייכם ותזכו לירש חיי העה"ז ולתול חיי העה"ב והתעסקו לעשו' כל המלות כתקנן וככתבתן כמו שפי' חכמים ז"ל כי בעשותכ' אותן כתיקונן תללו מכל לרה ולוקה בעה"ז ותזכו לנ"ע לעה"ב ותגמלו חסד לכל מי שתוכלו לעניי' ולעשירי' ולנתי' כי הי' מעלי' הצור' ית' שגמל חסד לכל בריותיו ותחלקו ממונוכ' ללדק' ותאכילו פתכם לעניי' מפני שכל העול' עומד בזוכ' בעלי ארקה וגמילות חסדי' ושנו חכמי' במסכ' ד"ח רבה הוי אוה' את העניי' כדי שלא יבאו בניך למד' זו הוי אוה' גמילות חסדים כדי שתלל ממלאך השמורת יהי ביתך פתוח לרווח' כדי שלא יחסרו מזונותיך הוי זהיר בדלתי ביתך שלא יהיו סגור בשעה שאת מיסב באכילה ובשת' מפני שלתי ביתו הן מביאין אותו לדי עניי' והוי זהיר בכבוד אשתך כדי שלא תהי עקר' הוי שמח בייסורי' הבאין עליך מפני שהייסורי' הבאין עליך מלילין אותך מחללי' של מעלי' והוי שמח על שולחך בשעה שהרעבי' נהנין ממנה כדי שתאריך ימים בעה"ז והבא הוי עומד במתנה שנתת מתוך ביתך כדי שיכפה ממך מלאך המו' שני מתן בסת' יפה אף אם מנע אדם עלמו מדבר מלוה ועבר עביר' מלאך המו' קודם אם פזר' רגליך על העני ועל המלו' נתקיי' עליך ברוך אתה בבוךך וברוך את' בלאתך ותנ' דבי אליהו הרחמנין ומאכילי רעבים ומשקי' למאים ומלבישי' ערומי' ומחלקי לקו' עליהן הכתוב אומ' אמרו לריק כי טוב כי פרי וגומ' והו' זהירין ורזיין להתפלל תמיד בבית

הכנסת עם הליבור ולהתפלל כל התפילו' בעונתו וסדרן ותקראו ק"ש שחרית וערבית בעונת' כדי שיקבל הקב"ה חפלתכ' לרצון כי התפילו' נתקנו במקו' הקרבנות ושנו חכמים במסכת ד"א רבא הוי זחי' בק"ש ובתפילה כדי שתלל מדינה של גהינם .

בני אהבו את העמוה ובחרו בשפלו' מפני שהקב"ה אוהב את הענוים והשפלים ונמוכי הרוח ואם תהיו שפלים ונמוכי רוח לא יתקנאו בכס בני אדם ושנו חכמי במסכ' ד"א רבא הוי אוהב את הענו' כדי שתמלא ימיך ושנו חכמי' בתחילת מסכ' ד"א דרכו של ת"ח עניו ושפל רוח לאנשי' ביהו ירא חטא ודורש כל אדם לפי מעשיו ואומ' כל מה שיש לי בעה"ז אין לי חפץ בהן לפי שאין העה"ז שלי ישב ומעטף כמותו לפני ת"ח ואין איש רואה בו דבר רע שואל כענין ומשיב כהלכה וכל המשפיל את עלמו מגביהן אותו וכל המגביה את עלמו משפילן אותו וכן אומר זאת לא זאת השפלה הגבוה והגבוה השפיל וכן תלך דבי אליהו ההוגים כיונים והמנהגים כדוכים והמנפסין בידיהן והבוטטין ברגליה' והמהלכין בראשי' אלבעותיהן עליהן הכתו' אומ' אל תבואיני בגל גאוו' וגו' ותנא דבי אליהו המאוסין בעיניהן והמבזוין בפני נפש' והכוזבין את ירן והמשפילין את רוח' עליה' הכתוב אומ' כה אמי י"י גואל ישראל וקדושו לכבדו נפש למתע' גוי לעבד מושלי' מלכיו יבאו קמו שרי' וישחחוו וענוים ושפלי רוח ובעלי הבטחה ונוחי התשחור' עליהם הכתו' אומר ותגור אומ' ויקס לך ועל דרכיך נגה אור ותשאלו מדת הגאווה וגסות הרוח מפני שהגאווה מלכודש הבור' י"ת ולו יאות הגלות והגדולה והיא מדה שנואה מאד בעיני המקום והבריות כי יתרחקו הבריות מצבלי גסי הרוח הרחקה יתירה והגאו' מוכנת לתקל' ברות ובעליה לא ינללו מן המכשלו' שני לפני שבר

גאון וגו' .

בני אהבו את הלניעות שכל מי שהוא לנוע בדרכיו אינו נכשל בעביר' והקב"ה ברא עולמו בלניעו' ונתן את התורה בלניעות ואוהב מאד את הלניעו' ואינו מקפח שכן ותשמרו עלמכם מן הפרילוי' ודברי הגבלו' מפני שהן סרסורי' רעים ומבזאות פתוחות לזנות וכל המנבל את פיו מעמיקן לו גהינם ואפי' נחמס עליו גזר דין של ע' שנה לטובה כהפך עליו לרעה .

בני אהבו מעלי' הבושת ותחזיקו בה שכל המתבייש לא במהרה הוא חוט' וינלל מן העונו'

והחטאי' וזוכה לג"ע ושנו חכמים ז"ל במסכת ד"א אל תאמר לחניף לזה שיאכילני ולזה שישקני ולזה שיכסני ולזה שילבישי מוט' שמתבייש מעלמך ואל תתבייש מאחרי' אל יביישך שפתותיך ואל יכזב פיך ואל יקללך לשוניך ואל יכילמוך שניך ואל תשתחווה לדבריך ושאלו העזות שכל מי שהוא עו פנים יורש גהינם והוא הנקרא רשע ולא חרבה ירושלים אלא מפני שלא היה להן בושת פנים זו מזה .

בני בחרו צמדת האמונה מפני שהיא ממדוי' הבור' וכל הזוכה בה זוכה ויושב במחילתו של מקו' ולא עוד אלא שכלל מקו' שהאמנ' מלויי' שם הברכ' והגדול' מלוי' ושנאו הגזל והגנב' שהמקי' שוג' אות' וכל הגונב והגוזל דבר מחזירו מעלין עליו כאליו הרגו וכל מה שהאדם גוזל וחומס בעולם הזה אינו יולא מעולמו עד שאחרי' בזוין אותו .

בני אהבו את בתמימו' שהקב"ה חפץ בתמימי' וכל מי שהולך בתמימות עם האל והבריות הקב"ה משמרו מן החטאים והעוונות ומליל את נפשו מדיני' של גהינם ושאלו את הרמאות שכל מי שהולך ברמאו' עם חזירו בידוע שהוא חורש עליו וסופו לשק' ולכחש לו וכל המכחש ומשקר בחברו כאליו מכחיש את המקום שהוא אמת .

בני אהבו מדת הרחמנות שהיא ממדות הבורא ולא היה העולם מתקיים אלמלא ששיתף בו הקב"ה מדת הרחמנות וכל המרחם על הבריות מביא טובה לעולם ומרחמין עליו מן השמים ושנאו את האכזריות שכל המתאכזר על הבריות מביא חרון אף עליו ועל כל העולם כולו והקב"ה נפרע ממנו באכזריות .

בני אהבו מדת הרצון שכל מי שהו' רצוי ומקובל מן הבריות למטה בעבור שידע לרצותם בדבריו ולדב' להם בלשון רכה בידוע שהו' רצוי ומקוב' מלמעלי' שכל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקו' נוח' הימנו והקב"ה מעלה אותו למעלי' ושרר' ושנאו מדה הכעס מפני שהכעס מסלק את הדעת והמדה הזאת אות לשוטים ולסכלים וכל הכועס עיניו כהות ויזר הרע מתגרה עליו וגורם לו לחטוא .

בני בחרו צמדת שם טוב בעבודת המקום כי הקב"ה בעלמו חוזר לקנות שם טוב גדול מכל היחסים ויקר מכל כסף וזהב שבעולם ושנאו את מדה שם רע המגיע' בהבלי' העולם כי היא חרפה וגנות ומוליא את האדם מן העולם וכל זמן שאדם מתכוון להגדיל שמו בהבלי' העולם שמו מתמעט

הולך שכל הרודף אחר הכבוד השררה בורח ממנו .
 בני נחרו נמר' י"ט מפני שנכרי מן העליוני' ממקום טהרה וקדושה ודרכו הולך אחר טבע הנשמה אשרי מי שמגביר עליו י"ט ומחזי' נשמתו טהור' לצפני' כדרך שנתי' בגוף ומגברו ב"ה וזכחו אותו לפני הבור' כדי שלא יכשיל אתכם ולא יחטיאכם ויטרדכם מחיי העה"ב כי הקב"ה ברא אתכם לדיקים וישראלים לפיכך אל תשתעבדו ליצר הרע שכלכם ואל תשמעו אליו .

בני נחרו בתשובה שהיא מגעת עד כסף הכבוד והקב"ה מקבל שכר ומקרבן אללו ומושיבן לפניהם והשתדלו לשו' בתשובה שלימה לפני הבור' קוד' ביאת הפורענו' והמקו' יקב' תשובתך' וימחו' על כל פוונותיך .
 בני נחרו במעלת החכמה שהיא מתנה כחול' לאד' מאת הקב"ה ומביאה את האדם לידי יראת שמי' ולעושר וכבוד וחיים בעולם הזה ולירש חיי העולם הבא ומגינה על האדם מן החטאים והעללו' ומלינתו מדיני' של גהי' ושגלו' את השטות והסכלות מפני שהכסיל מגנה את עלמו ומגנה את אביו ואת אמו ואת כל משפחתו ומאבי' ממונו וחיו' מן הע"ה ומכרי' נפשו מן הע"ה .
 בני נחרו במדת העושר וכשתדלו לקנות עושר וכספים באמונה וביושר ותזכו בעול' הזה ולעול' הבא מפני שלא נבראת מדת העושר אלא כדי שיוכז העשירים בהן ויללנו מדינה של גהי'ם והעושר הזה היא מתנה נחונה מאת המקום ואל יאמר האד' העשיר כחי ועולסי ידי עשה לי את החיל הזה כי הממוץ הזה כנפים ים לו ופורה לשמים והיום האדם עשיר ולמחר הוא הולך וחולף לו .

בני נחרו במדת הזריות שלא יברא האדם אלא שיהיה זריו ומחיר במלאכתו והאדם הזריו ממנין אותו על עבודת המלכים והשלטוני' וכל מי שמתכבד במלאכתו מלאכתו מכבדתו וכספו מלליחין ושגלו' את העללות מפני שהיא מדת הפתאי' וחסרי לב וסימן לעללות עניות .

בני נחרו במדת הכסחפקות מפני שהיא ממדות החסידים המסחפקים בין ברב בין במעט וכל ההכנה מיגיעו ומסחפק קונה לו חיי העה"ז והב' ומולא קורה רוח ומנוחה בעה"ז ואינו בא לידי חולי מעי' וכאז לב ואי זהו מסחפק זה השמח בחלקו שחננו הכורה ושגלו' מדת זולל וסוכא מפני שהיא

בני חס חס ושלו' לקיה' כממוכ' או בגוף אל תתרגו ואל תחלקפו נגד הבור' אלא הדיקו עליכם הדין וקבלו כל דבר מאהב' וזכרו את חיוב שלק' בגופו ובכניו ובנכותיו ובממונו ולא חט' בשפתיו ולא נתן תפלה לאלהי' .
 בני אל תחורו אחרי לבכם ואחרי עיניכם מפני שהם שנים כרסורי' רעים לגוף שהעין רואה והלב חומד והגוף עושה הפעולה ואין לך אבר באברי

באברי האדם שיגרום לו מכשול כמו העינים וזכרו את שמשון שהלך אחר מראה עיניו מה עלתה לו .

בני אל תשנו עם המיני' ואל תתווכחו עמכן בדברי התורה פן תמשכו אחריכם ויביאו אתכם אל הכוז והקלון בעולם הזה וסופכם יורשין גהנם .

בני אם ידברו אחרי' ככם דבר רע גדול לא תגדילו אותו יותר מדאי ואל יהי צעייכ' גדול אבל יהי צעייכ' קטן כדי שתניחו מקו' לשלו' וכן אם אמרתם על אחרי' דבר רע קטן אל תאמרו מה אמרנו הלא דבר הוא ומה בכך אבל יהי צעייכ' כגדול עד שתלכו ותפייסו אותו ותרכזו עליו ריעים עד שתפייסו אותו פיוס גמור ויראו שלם .

בני יהי פרקכם נאה ושמועתכ' נאה וטוב' והשתדלו להוסיף על השמוע' הטובה כדי שיבחרו ככם הנביות וידבקו בחברתכם ויתקרבו אלכם כי כל מי שפרקו רע ושמועתו מגונה לא ימלא חברים ויתרחקו הנביות ממנו ויסורו מעליו .

בני אהבו את החור' ותכבדו אותה ואת לומדי' שכל המכבד את התורה גופו מכובד על הנביות וכל המחלל את התורה ואינו מכבדה כראוי גופו מחולל ומבזה על הנביות .

בני אם תראו חזיריכם חאיבי' וחפלי' דבדר שבידכ' וברשותכם למלאות חפלים תשתדלו לעשו' חפלי' וקטלו ראוכם מפני ראו' חזיריכ' שכן עשה רחל ללא' ותעבירו רלוגכ' וראו' חזיריכ' מפני ראו' חזיריכ' שצמתי' כדרך שעשה יעקב שלא נשק ליוסף כשהיה קורא ק"ש .

בני אל תלשינו חזיריכם דבד' שיבא להם שום היוק כצנחכ' לא כגוף ולא בממון מפני שהלשון נכנס תחלה לדין וכל המלשיין את חברו איך לו רפוא' ואם נשמרתם מלשון הרע תהיו כל ימיכם בשלום .

בני התרחקו מן הכיעו' ומן הדומ' לכיעור שמא יחשד אתכם דבדר עבירה ואפי' צמה שאין בכ' שכל המצי' עלמו לידי חשד אל יאשי' את חושדיו אלא יאשים הוא את עלמו מפני שהו' בעלמו גורם לו שם רע וחשד .

בני התרחקו שלא יתרעמו עליכם בני אדם שמא תלטרכו להתרעם על אחריכם ותוסיפו לחטא :

בני אם תראו ללמוד תורה או דבר חכמה או מדרך ארץ אל תאמרו על מה שלא שמעת' שמענו ואם ישאלו אתכ' דבר ואין אתם בקיאי' בו אל תחיישו לומר אין אלו יודעים אבל תאמרו למדוהו לנו .

בני אם תצטו חזיריכם בשום דבר השתדלו להביאו לידי גמר כדי שתהיו מצטיינין ועושין מדברים ומקיימים שכל מי שמצטיח ואינו עושה עליו הכתוב אומר למדו לשונם דבר שקר וגו' .

בני אהבו את התוכחה וקנו המוסר כי יבא אתכם להללח העולם הזה ויחילו אתכם חיי העולם הבא .

בני אהבו את כל אדם איש כפי מעלתו ותשיח לשונכ' רכה עם כל אדם כי בלשון רכה יכניע הקשים וישחו הגאים והאויבים יהפכו לאוהבים בני הוו יראין ומרדים ונרתעים מחטא הקל פן יביאכם חטא הקל לידי חטא חמור שיצירה גוררת עבירה והוו רעים למאה קלה שהיא חביאכם לעשות מזה חמורה שמלוה גוררת מלוה

בני יהי כבוד חזיריכם חביב עליכם כשלכם ואל תתכבדו בקלונם שכל המתכבד בקלון חברו איך לו חלק לעולם הבא .

בני אם חפלים אתם שתדבק ככם אהבת הנביות היו נושאים ונוחיים באמונה ביושר ונלדק והוו נושאין ונותנין בטובתן ואל תספרו בגנותן ויהיו דביריכם עמהן נוחים וערבי' כדי שתהיו אוהבים למעלי' ונחמדים למטה .

בני אם תראו להתרחק מן החטא תחשבו בסופו כי כפי עריבות החטא ומתיקותו בשעת עשייתו כן יהיה מרירות בסופו

בני תעשו המצוות על דרך האהבה ואם עשיתם מצוות הרבה יהי' צעייכם מועטים לפי חיוצכם בהם

בני אם עשיתם טובה וגמילות חסדים ולדקה אל תאמרו משלנו הטובו אלא ממה שהטיבו לכם מן השמים לפיכך לריבים אתם ליתן שבה והודאה לצורה שספו לכם טובה והטיבו לכם ואם הטיבו לכם מן השמים דבר מועט יהיה צעייכם הרבה ואל תאמרו צביל מעשה ידינו שהם הגונים הטיבו לנו אלא צביל מעשיו שאינם הגונים ודרכנו שאינו מתוקיים הטיבו לנו כענין שני ומשלם לשונאי' על פניו להאבירו .

בני אם הרעותם והרשעותם מעט יהיה בעיניכם הרבה ואמרו אוי לנו שחטאנו אוי לנו שגא דבר עבירה ומכשול לידיו אם הרעו לכם מן השמים יהיו בעיניכ' דבר מועט ואמרו במוטט נגבינו מחוכמתנו והלא הרבה רעה יותר מזה היתה ראויה לבא עלינו לפי רוב עונותינו .

בני תחשבו על דבריכם קודם שיאלו מפניכם כי משיאלו מפניכם לא תוכלו להשיבם לאחור כאשר לא יוכל המורה בקשת אחרי שירה החץ להשיבו אליו .

בני תחשבו על כל מעשיכם ותתקו כל ענייכם לעשותם במוסר ובדרך ארץ תדקו עליכם הדין לעול' והולילו עלמכ' מן התרומו' .

בני לעולם הו' דנין את כל האדם לכף זכות ואל תכריעו אותם לכף חובה שכל המכריע את חבירו לכף חובה מפריד החברה וסוגר דלתי השלום ופותח דלתי התחרות והאיב' ולא עוד אלא שמן השמי' ידיו אותו לכף חובה וכל המכריע חבירו לכף זכות ידיו אותו מן השמים לזכות .

בני הו' ששים ושמים במה שחונכם הו' מן הטובה והממון ואפי' הוא דבר מועט שכל מי ששמה בחלקו נקרא עשיר ואפי' עני הוא וכל מי שאינו שמה בחלקו נקרא רש ואפי' אם הוא עשיר גדול .

בני אם באת מלוא לידכם אל תתפרו לעשותה שאם תתפרו במלוא אמת סופכם להתרפאות באחרת ואם עזרתם על דברי תורה ברלוונכם ושלל ברלוונכם .

בני אל תחמדו ממון חבדיכם ואל תתנו עיניכם בממון שאינו שלכם ואל תקחוו לעלמכם כי אם נטלתם את שאינו שלכם סוף שיטלו את שלכם מכם .

בני אל תהיו רגילים בדברים שכל המרגיל בדברים סופו למעול בשבועות ותחלת נדרים פתח לאלו' בני אל יהי טסקיכם עם הנשים ואל תנהגו עמהן קלות ראש שכל מי שעסקו עם הנשים רע והוא תחלת פתח לניאוף וסופו יורש גהינם .

בני אל תערבו את חברכם בממון על מנת לפרוע משלכם ודעו כי הערבות מפתח העניות .

בני אם לקחתם ממון בהלוואה הסגלות על נפוח כדי שלא יכלה הקרן ויהיה לכם מה לפרוע

שכל מי שמלוה מעותיו ראה להפרע ואם הלויתם ממון לאחרים אל תחבישו לבקש ממוכם אלא תחזרו עליהן ותפקדו אותם מדי יום ביום כי הנושת ההוא יכול להביאכם אל הבז' ואל הקלון

בני אל תחבישו ללמוד תורה וחכמה מכל אדם אפי' מן הקטנים מכם כי לא הביישן למד ודעו כי הנושת ההוא רע מן החליפו' ומן העזו'

בני הו' יושבין עם החכמים והתרחקו משבת עם הכסילים לפי שאין כבודו של אדם וקלונו אלא בישיבתו .

בני אל תהיו כאסקופה העליו' שמגפה הרגלי' ולא כאמניעית שכל היושב עליה זוטף וסופה להסתר אלא הו' כאסקופה התחתונה שרוב בני האדם דורסין אותה וסוף כל הבנין כלו נסתר והיא במקומה עומדת .

בני אם תראו אדם חכם יותר מכם אל תאמרו מפני מה זה האיש חכם יותר ממני מפני שלא שמת' כיוולא בו ולא נתעסקתם בחכמה כמוהו לפיכך השתדלו לקנות החכמה והמוסר מפני שהן עיני האדם שמראין לו לאדם הדרך הטובה והישרה וכן רם ראייתם עשירי' גדולים יותר מכם אל תתקאלו בכם ואל תאמרו מפני מה האנשי' האלו יותר עשירי'

ממנו מפני שהעושר בא לו לאדם מאת הבורא או שמה היו זריזין במלאכתן ובענייניהן יותר מכם או אפי' אלו הית' זריזין מהם וחריפי' לעשות מלאכתכ' ועיניכם יותר מכ' דעו בניי שאין כל אדם זוכה לשתי שלמו' העולם הזה והבא' ושמה אותם העשירי' קבלו שכרם בעולם הזה וגמולכם לפון לעולם הבא לפיכך אל תהרהרו אחר רלון הבורא וכן אם ראייתם אדם נאה בעל קומ' יפה תואר ויפה מראה יותר מכם אל תקאלו בו כי ביום המת' אחס שווין וחשובין כנביל' ולא עוד אלא שהנביל' יהנו בעלי' מן העו'

ומן האד' אין כל דרי' נהיית ממנו כלום בני הסתכלו בג' דברי' ולעול' לא תבאו לידי כרהור עבירה ועון דעו מאין באתם ולאין אתם הולכים ולפני מי אתם עתידין ליתן דין וחשבון :

בג' אל תשמיעו לאזניכם דברים בעלים מפני שהן נכוו תחל' לאזניים ולא תשמעו דברי' בעלי' מאחרי' תכופו אליית האוזן לחוכה כדי שלא תשמעו אותה .

בני אל ימלא בידכם גזל וגניבה ולא דבר רע שכל אבריק יעידו עליך :

בני אל תחירא מצית דין של מעלה שכרי עידיך אוחביך

אזהבך ממון ותוכלו לפייסם בממון ולא עוד
 אלא שמכריזין עליך מריבה בכל שעה ושעה ואחז"ל
 במסכת ד"א אמר הקב"ה אם עשית דברי בשמחה
 פמליי שלי תלף לשחרך ואף אני בעלמי אל' לקראתך
 ואומר לך בואך בשלום ציניך שלא נתת בממון שאינו
 שלך הם יאירו לך באישון לילה ואפלה שני וזרח בחושך
 אורך אזניך שלא שמעת בהם דברי בעלים הם יאזינו
 לך לחיי העה"ב פיך שלא סיפר בששון הרע עליו
 יהרגו כל בעלי הרעה פיך שעמל בדברי תורה עליך
 יתברכו כל בעלי ברכה יריך ששמרת מן הגזל מה
 ישעו לך כל בני עולה יריך שלא קפלו מן הדרקה מה
 ישעו לך כל בעלי כסף וזהב רגלך שלא קדמו לדרך
 עבירה מה יעשה לך מלאך המות דבריו אלה הרלתי
 לפניך מה שתראה עשה שלא תאמר לא הותרה בי
 בני אהבו את המוכיחים אתכם מפני שהן מביאין
 אתכם לחיי העה"ב ושגלו את המשפחים אתכם
 אפי' במעלה שיש בכם וכ"ש שתשאלו המשפחים אתכם
 במעלה שאינה בכם מפני שהן מחיפין לכם ולפיכך
 ראוי לשנאותן תכלית שגאה .

בני אהבו לילך תמיד לבית הכנסת כדי להחפיל
 וכדי שתטלו שרכס בכל יום שאפילו על
 פסיעותיכם אתם מקבלים שכר

בני אהבו את המדרש ואת חכמי התורה כדי
 שתזכו ויבאו בניכם לתלמוד תורה

בני אל תעיוז פניכם בפני מי שהוא גדול מכם
 שכך אחז"ל במסכת ד"א כל מי שמעיו פניו
 בפני מי שהוא גדול ממנו לסקוף בל לירי בהרת ואם
 מנע אדם עלמו מדבר מלוה ועסק בדבר עבירה סוף
 שמת' אשתו במגפה שני הכני לוקח את מחמד עיניך
 במגפה אם ראת לכבוד חכם יהיו לך בניס ובלות
 נחויים למעלה ואם ראת לכבוד עני יהיו לך בניס
 ובלות עוסקי תורה ומקיימי מצות ב' ישראל אם ראת
 חכם שמת עמו' וחזור עליו עד שיפרד ממך אם
 ראת עני שמת עמוד וחזור עליו עד שתוליכהו לקבר
 שכחזירתי יספרו בשלומך כשלוס פנחס בן אלעזר
 אם ראת עני חנריך שתחלדלגל ומטה ידו עמך אל
 תחזירו ריקס שני שומר מלוה לא ידע דבר רע
 אם הלויית סלע או מאומה לפני בשעת דוחקו
 נחקי' עליך אז תקרא וחי' יענה אם גדלת עלמך
 בפני חנריך הקב"ה משפילך ואם גדלוך אחרי' בין בישיב'
 בין במסיב' עש' עמסה שלו' כדי שיבא שלו' וינוח
 על משכב' .

בני אהבו את תלמידי חכמי' שוהגין בעלמן כדרך

שת"ח נוהגין ותכבדו אותן בכבוד גדול והמקום יכבד
 אתכם ויעלה אתכם אל המעלות העליונות ואי זהו
 דרכן של ת"ח כך שנו חכמים במסכת דרך ארץ חמש
 עשרה מדוי' נאמרו בתלמוד חכם נאהב בביאתו חסיד
 בישיבתו ערום בריוח פיקח במעשיו מכיר את מקומו
 שמח בחלקו ואינו מחזיק טובה בעלמו כיוס זכרן
 מרבה לחשב שואל ומשיב שומע ומוסיף על כל פרק
 דבר הולך אלל החכמים ולומד על מנת לעשות ת"ח
 צריך שיהא לנוע באכילה ובשתיה לא יאכל מעומד
 ולא יקנה את הקצרה ולא ילקק בשפתותיו ולא יגס'
 בפני חבריו ויהיה לנוע ברח"ה ובסיב' ובעטיפתו
 ובהליכתו וברוקו ובקולו ובמעשיו הטובים מיעוט
 שחוק מיעוט שינה מיעוט תענוג מיעוט הין הין
 מיעוט לאו לאו בארבע דברי' ת"ח יכיר בכוסו
 בכיסו ובכעסו ובעטיפתו וי"א אף דיבדורו הדר תורה
 חכמה הדר חכמה ירא' הדר יראה עוה הדר עוה
 לניעות ד' דברי' גנאי לת"ח לא יהא מחשיך בדרך
 ולא א מצושים לשוק ולא יכנס לבית המדרש באחרונה
 ולא ירבה ישיבתו עם עמי הארץ לניעות גדול צריך
 לו לת"ח להיות נוהג בעלמו ככלה הזו כדי שילמדו
 ממנו שאר בני אדם ממשע' הטובים מה הכלה הזו
 כל זמן שהיא בבית חביה היא מלענת עלמה וכשהי'
 יולא' לשוק מפרסמת עלמה ואומרת כל מי שהוא יודע
 בי עדות יבא ויעיד עלי כך תלמיד חכם צריך שיהא
 לנוע בדרכיו ומפורסם במעשיו הטובים רודף אחר
 האמת ולא אחר השקר אחר האמונה ולא אחר הגזל
 אחר השלום ולא אחר המחלוקת אחרי הארי ולא אחרי
 האשה לעולם יהא אדם יודע אלל מי עומד ואלל
 מי יושב ואלל מי אוכל ושותה ומשיב ומסית ואלל מי
 חות' שטרותיו לעול' לא יהא אדם ער בין הישינים
 ולא ישן בין הערים ולא בוכה בין המשחקים לא
 שוחק בין הצוכים לא עומד בין היושבין ולא יושב
 בין העומדים ולא קורא בין השוים ולא שונה בין
 הקוראים כללו של דבר אל ישנה אדם ממנהג
 הבריות לכניסה הגדול קודם לבי' הכלל קטן לבית
 הוועד הגדול קודם לברכה הגדול קודם והמהלך
 שואל בשלום היושב לא ישב אדם לפני מי שהוא
 גדול ממנו בל לפרוס על הכסר פורס ממקום הללי
 שבו בל לאכל כנון ובלל אוכל ממקום העלין ולא יהא
 נוטל את הככ' ויתלוש בשיניו ויחזירו על השלחן
 וכשבא לשמות ברבים הופך עלמו לנד אחר ושותה
 לא יהא עומקן ולא גרגן ולא נוקרן ומות'
 על קללתו ואינו מתכבד בקלון חברו תחלת
 עבירה

עצירה הרהור שניה לה לילנות שלישיית לה נקות הרוח רביעית לה אכזריות חמשית לה הבטלה ששית לה שאלת חנם שביעית לה ע"ה הוא ששלמה אמר כי יחנן קולו אל תאמן בו כי שבע תועבות בלבו הוי רך כקנה שהרוח מנשבת בו לכל לך שתראה שאין התורה מתקיימ' אלא בני שרוחו נמוכה עליו ולא בני שרוחו מושל' עליו לפיכך נמשל' התורה למים מה המים הללו אין דרכן להלך במקום גבוה אלא במקום נמוך כך אין התורה שורה אלא בני שרוחו נמוכה עליו כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו שני מי אל כמוך נושא עון ועובר על פשע כל המתנבל על דברי תורה סופו להתחכם בהן שני אם נבלת בהתנשא כל המתחכם בדברי תורה מוסיפין לו חכמה על חכמתו של' תן לחכם ויחכם עוד כל המזלזל דבר א' מן התור' חיי' כר' שני כי דבר י"י בזה ואת מלותיו הפר הכרת תכרת הפשע הסי' עונה בה כל ת"ח המזלזל בנטילת ידים הרי זה מגוי' אורח מכניס אורח מגונה ממנו ז' דברים בגולה מדבר בפני מי שהוא גדול ממנו וכנס לתוך דברי חברו וכבהל להשיב שואל שלא כענין ומשיב שלא כהלכה ואומ' על אחרון ראשון ועל ראשון אחרון ועל שלא שמע אומר שמעתי ואינו מודה על האמת לעולם תהא נאה בכניסתך ותה' נא' בביאתך ותהא ממעט את העסק ועסוק בתורה ההולך אחר רבו אינו רשאי לפטר מאחריו עד שיטול ממנו רשות הוי ב' תלמידין שקולין זה כזה כשנכנסין בע' בית ככנס תחל' ואורח אחריו וכשהן יולאין אורח יולא תחלה וכי' אחריו הנפ' מרבו בין כשהו' גדו' בין כשהו' קטן או' לו הריני נפט' לעולם לא יפט' אד' לו מאכל חברו ולא מאכל רבו אלא ימתינו עד שיטול ממנו רשו' וילמדו כל אד' ד"ה מן ה' שאמ' לו לאברה' אבינו אברה' אברה' כלו' אני לריך לך אמ' לפניו רבש"ע הין ואל יכנסו אדם פתאו' לבי' חברו וילמדו כל אד' ד"ה מן השמי' שעמ' על פתח' של ג"ע וקר' לאד' שני ויקר' י"י את האד' ויאמר לו איכ' ומעש' הזקני' שהלכו למלכות הפנימית והיה להם פלוסוף א' שם ואלו הן רבן גמליאל ר' יהושע ר' אלעז' בן עזריה ור' עקיבה אמר לו ר' יהושע לרבן גמליאל רבי ראוך נלך ונקביל פלוסוף חברו אמ' לו הין הלך רבי יהושע וטפה לו על הדלת והיה פלוסוף ההוא מחשב בדעתו ואומ' אין ד"ה אלא של חכם לעולם יהיו כל בני אדם חשובין בעיניך כלסטים והוי מכבדן כרבן גמליאל הנכנס לבית

בעל הבית כל מה שיגזור עליו בעל הבית יעשה ולא יבא קפדן בתוך סעודתו מניחין פיה' במעש' אילפס ואין מניחין פיהם במעשה קדירה לעיל' תהא דעתך מעורבת עם כל הבריות אל יאחזו אדם פרוסה כבילה בידו והאחוז פרוסה כבילה בידו הרי זה רעבתן וכמה הוא שותה שנים ד"ה ג' מגסי הרוח שני' שיושבין על שלחן א' הגדול שבהן שולח ידו תחלה ואלח"כ הקטן והשולח יד בפני מי שהוא גדול ממנו הרי זה גרגרן לא יאכל אדם עד ד' שעות חמין רובן קשין לגוף ומישוטן יפין היין רובו קש' לגוף מישוטו יפה ג' דברי' שקולין זה כזה החכמ' והירא' והענו' הנכנס לבי' חברו אל יאמ' תנו לי ואוכל עד שיאמרו הם מזגו לו את הכוס שות' ושותהו וכמה הוא שות' בחמין ג' פעמ' בזמן ד' פעמ' אמר רבי יהודה בד"ה בכוס של גלילי אכל בכוס שביהודה שותה ושותה כל לרכו לא יאמ' אד' לחברו בל' ואחכילך מה שהאכלתי שזו דרך הרע' ולא ישלח אד' לחברו חבית של יין ויתן על פי שמן שזו דרך המיתה לא יאמר אדם לחברו סוך שמן מפך ריקס מפני שמניח בו טובת הנאה בחנם ואל יסקה אדם לחברו יין חדש לשם יין ישן שזה דרך הגזל היה שופס יין לתמד אל יאמ' סלקו את זה וקבו את זה שזו דרך הגזל היה אדם עובר בשוק אלל מוכרי תבוא' אל יאמ' שלקו את זה ותנו את זה שזו דרך הגזל היה אדם עובר בשוק אלל מוכרי תבוא' אל יאמר להם בכמה חסן זה והו' אינו לוקח מפני שמשיב דעתו של מוכר לא יפרוס אדם פרוסה על גבי הקערה אכל מקנח אדם קערה בפרוס' לא ילקט אדם פירורין ויניח על גבי השלחן מפני שממר' דעתו של חברו ולא יסוך מפרוסה ויחזירנה בקערה ולא יסוך אדם את הפרוסה ויתנה לחברו לפי שאין דעת הבריות שזה ולא ישמה אדם מן הכוס ויתנה לחברו מפני סכנת נפשות ומעש' בר' עקיב' שהי' לו אכסני' אלל אדם א' נתן לו את הכוס וטעמו אמ' לו ר' עקיבה לך ושתהו אמ' לו בן עזאי עד מתי אתה משקה ר' עקיבה כוסות הפגומין שוב מעשה בר' עקיבה שהיה לו אכסני' אלל אד' א' נטל את הפרוס' וסמך בו את הקערה חטפה ר' עקיבה ואכלה אמ' לו ר' אין לך פרוסה שחאכל אלא פרוס' שאני סומך בה את הקערה אמ' לו כמדומה אני שהיית נכו' בפושרין עכשוו' אי אתה נכוחה אפי' ברותחין לא ישמה אדם כוסו ויניחו על גבי השלחן אלא יאחזו בידו עד שיבא השמש ויתנו לו ה' דברים אמר ר' עקיבה אין מניחין בשר חי על גבי הסת ולא קערה על

על גבי הפת ואין זורקין את הפת ואין יושבין על השל זן
 שיש בו אוכלים מפני שמשכחים את האוכלין והנכנס
 לסעוד לא יטול חלקו ויתנו לאחריו או לשמש שמא יארע
 דבר קלקול בסעודה אלא יטלו ויניחם לפניו ואח"כ
 יתנו לו אחריו הנכנסין אלא בעל הבית אינו רשאי ליתן
 משלפניהם כלום לא לבנו של בעל הבית ולא לשלומו
 אלא אח"כ יטלו רשוי מעל הבית ומעט באדם אי
 שהכנים אלא ג' עניי' בשני בצור' והיו לו ג' בליים
 והניחן לפניהם בא בנו של בעל הבית ונטל מהן חלקו
 ונתן לו וכן השני וכן השלישי וכו'ן שראה בעל הבית
 ג' בלי' ביד בנו עמד בעל הבית והגביהו מלא
 קומתו וחבטו בארץ ומת אף אשתו כיון שראת' בנה
 מת עלת' לראש הגג והפילה עלמי' משם ומתה אף
 אביו כיון שרא' כן שמתו בנו ואשתו עלה לראש הגג
 והפיל עלמו משם ומת הרי ג' נסו' נהרגו על דבר
 זה הנכנס למרחץ אומר יהי רצון מלפניך ה' אלהי
 ואלהי אבותי שתכניסני לשלום ותוליאתי לשלום ותליני
 מזו ומכיל' בו לעתיד לבוא קודם שנקנס כיצר יעשה
 חולץ את מנעליו ומסלק את עולתו ומתיר את
 חגורו ופוש' את חלוקו ואח"כ מתיר את אפיקרסו
 התחתון רחץ ויאלץ הביאו לו המפ' מקנה את ראשו
 תחלה ואח"כ מקנה את כל אבריו הביאו לו שמן כך
 את ראשו תחל' ואח"כ כל אבריו מפני שהראש מלך
 על כל האברים ואח"כ מני' את אפיקרסו התחתון
 ולובש את חלוקו וחוג' את חגורו ומתכס' בעליתו
 ומני' את כובעו ואח"כ מניח את מנעליו וכשהו'
 מניח כיצר יעשה מניח של ימין תחל' ואח"כ של
 שמאל וכשהו' חולץ חולץ של שמאל תחלה ואח"כ של
 ימין וכן לענין תפילין מניח של יד תחלה ואח"כ של
 ראש וכשהוא חולץ חולץ של ראש תחלה ואח"כ
 חולץ של יד אם יש לו עבר או בן מניחין לו ולא
 יכניס אדם שמן בזכוכי' לבי' המרחץ מפני הסכני'
 ואומ' אדם הלכ' של בי' הכס' בבי' הכס' והלכ' של
 בית המרחץ בבית המרחץ אין אדם שואל ומשיב
 במקו' שרוכן לבושין ומיטוטן ערומים ולא ישאל אדם
 שלו' בבי' המרחץ מפני הסכני' ואם ישאלו אומ' מרחץ
 הו' ויש אומר משיבו ואין בכך כלום אל ייח אדם
 רגליו על שפת האמבטי ויהיה קבון בתוכ' מפני שהו'
 דרך גנאי אל יאמי' אדם לחבירו תרוס ידך עלי'
 בבית המרחץ ואם עשה כן אינו יולא משם לשלום
 אמר ר' יהוד' כמה דברי' אמורים במי' המיעיטיס
 אכל במים המרובים הרי זה משתבח והקורא ב'
 פעמים הטובל פעמים הרבה הרי זה מגו' המתכס'

בעליתו ועמד במקום הניע הרי זה גזול את הרבי'
 והרוחץ בליון ובאשף צפ' שרין הרי זה גזול את הרבי'
 כיצר יעשה ילך ויתפ' בורות שיחין ומעינות ויתקן
 דרכים וקרטיאות וימחל לו היואל לכרך קורא
 קריאת הנבר ר' חייא אומר לא יפחות מב' ובאיזה
 תרגול אמר בתרגו' בינוני שני מי שת בטוחות
 חכמה או מי נתן לשכוי בינה אדם הבא מן הדרך
 ונכנס למרחץ ומקו' דם שתי' והשתח' ושמש מטתו
 על גבי הקרק' דמו בראשו האוכל שום קלוף בינה
 קלופה שלן עליהן הלילה דמו בראשו השותה מי
 גחלים מי נהרות בפיו או בידו אחת דמו בראשו
 מפני הכימה הקו' דם ויושב בתענית דמו
 בראשו חגרי' ספרים הן ותגריהן ותגרי' תגריהן אינן
 רואין סימן ברכה לעולם חגרי' דגים טמאים והארכה
 הטמא אינן רואין סימן ברכה לעולם ואמר ר' עקיב'
 תלמידו חכם בעליון בתשעה באב וישימו הכל עלמן
 כתלמידו חכמי' אבל פעם אחת היה ר' עקיב' יוש'
 תחת חזי' מפני הסכני' ואומר קוללי' אלנות טובים
 ומגדלי' בהמה ותגרי' סימנ' העושה מלאכה בערבי'
 שבתות ובערבי' י"ט מן ו' שעות ולמעלה אינן רואין
 סימן ברכה לעולם והמלפ' לשכר חמור ולשכר
 אשתו ולשכר הריח' והמוכר ספרו לע"פ
 (שאינו) לרץ לו והמוכר את ביתו לע"פ שאין לו
 מה יאכל אינו רואה סימן ברכה לעולם ר' יחזק
 אומר האוכ' קרילין הרי זה משופכי דמי' שני' ולא
 תלך רכיל וגו' ר' אליעזר אומר השונא את חברו הרי
 זה משופכי דמים שני' כי יהיה איש שונא לרעהו וגו'
 בן עזאי אומר השונא את אשתו הרי זה משופכי
 דמים שני' ושם לה עלינו' דברים וגו' סוף שהוא
 שוכר לה עדים ומקדימה לסקילה ר' יוסי אומר
 הנותן את הקץ לכלים אדם אין לו חלק לעה"ב
 ר' מאיר אומר כל מי שיש לו בית המדרש בעירו
 ואינו הולך שם חייב מיתה ועוד אמר ר' מאיר ומה
 פסח שהוא אי' מתרי"ג מלות האמורו' בתורה כל
 מי שאינו בא ועומד על פסחו משעה ששוחטין אותו
 עד שעה שגומרין אותו חייב מיתה בית המדרש
 שיש לו חלק אלפים וריבוי רבבו' מלוי' האמירות
 בתורה על אחת כמה וכמה ועוד אמר ר' מאיר
 כל מי שיש לו ת"ח בלידו ואינו משמשו חייב מיתה
 שנאמר כי דבר ה' בזה כו' וכל מי שהוא יכול
 ללמד תורה ואינו למדה עליו אמרה תורה מה
 מלאו אבותיכם כי עול כי רחקו מנעלי כו' הרוחץ
 מנעליו ויאלץ לשוק הרי זה מגסי הרוח סותרו ללדין
 וקובעו

אמר הקב"ה פתחו להם בשלום כענין שנאמר כי תקרב אל עיר וגו' ואפי' בזמן הזה אחז"ל שאלין בשלנו הגוים מפני דרכי שלום אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הקדימו אדם שלו' בחדש ואפי' גוי בשוק ואחז"ל הוי מקדים בשלום כל האדם והוי וזב וגו' מהו לשלום כל האדם אפילו אם אתה רואה שלבו עליך הוי מקדימו לשלום שאם אתה עושה כן חגרו' לו שיאהבך ולא עוד אלא שאפילו אינו נכנע להשלים עמך הקב"ה מוסרו ומכניעו תחתיך כענין שני' ואם לא תשלים וגו' ונתנה ה' אלהיך בידך וגו' וכן מלינו בדוד ע"ה שהיה רודף אחר שלום של שאול כענין שני' איני שלום וכי אדבר המה למלחמה ושאול לא די שלא נתפייס לו אלא שהי' רודפו כדי להרע לו ומוסרו הקב"ה ביד דוד במערה ובמעגל ואף על פי לא עלתה בלבו של דוד להרע לו לפי שאריך לו לאדם להיות אוהב שלום ורודף שלום כענין שני' בקש שלום ורדפהו בקש אוהבך ורדפהו עם שונאך בקשהו במקומך ורדפהו במקומו' אחרים בקשהו בנוסף ורדפהו בממוך בקשהו לעמך ורדפהו לאחריו בקשהו היום ורדפהו למחר ואל תתיאש לומר לא אוכל להשלים אלא רודף אחר השלום עד שתגיעו ואחז"ל ברה מן הג' והדבק בג' ברה מן הפקדונות ומן המאוזנין ומן לעשות שלום בין אדם לחברו והדבק בג' בחלילי' ובהיתר נדרים ובהבא' שלום בין אדם לחברו ואיזהו רדיפת שלום כך אחז"ל זה המדבר שלו' בשעת מחלוקת ומבטל כבודו מפני הרבים כדרך שעשה משה שנאמר ויקם משה וילך אל דתן ואבירם והמבטל עסקיו ומטיל שלום בין איש לאשתו בין אדם לחברו בין רב לתלמידו ואפילו הוא עושה סעודה לשיניהן כדי לעשות שלום ביניהן .

בני צואו וראו כמה גדול כה השלום שבתחלת ברייתו של עולם נתעסק הקב"ה לצרוא דבר של שלום שנאמר ויאמר אלהי' יהי אור ומנין שהאור שלום שני' יולר אור ובורא חושך עושה שלום ובור' רע מכאן אחז"ל נר ביתו וקירוש היום נר ביתו עדיף משום שלו' ביתו ולא עוד אלא שהרבי' תקנו' תקנו חכמי' ז"ל משום דרכי שלו' שכך אחז"ל אלו דברי אמרו מפני דרכי שלו' כהן קורא ראשון ואחריו לוי ואחריו ישר' מפני דרכי שלו' מערבין בבית ישן מפני דרכי שלום צור שהוא קרוב לאמה מתמלא ראשון מפני דרכי שלום וכן היא אומר דרכי נועם וכל נתיבו' שלו' ואחז"ל בלגדה י"ג דברי' חבנן הקב"ה ומכולם

וכופעו מאחריו וירכתו על חברתה ורלוטות תפילין בידו מחזירין כשהוא בשוק הרי זה מגסי הרוח וכל גסי הרוח נדמין לע"ז שני' ולא תביא תועבה אל ביתך כו' ולהלן הוא אומר תועבת ה' כל גבה לב לאמר כאן תועבה וכו' להלן תועבה מה תועבה האמו' כאן ע"ז אף תועב' האמורה להלן ע"ז לאמר להלן ילאו אנשים בני בליעל ונאמר כאן ובליעל כקון מונד להם אלא הוי גבורים לילך בדרכי המקום שאין גבור אלא ההולך בדרכיו שנאמר ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דבריו לכן בני צהרו במעלת ד"א מפני שאין בכל המדו' טובה הימנה ובעבורה יזכה האדם ויגיע לכל שאר המדות ואלהינו יוכנו להבין דרכה ולירע את מקומה ברחמי' הרבים וחסדיו הגדולים אמן .

המעל' הארבע' ועשרים מעלת השלום

בני צואו ואלמדכם מעלת השלו' דעו בני כי מעלת השלום היא המעלות הרמו' שכן שט' א' משמותיו של הקב"ה שני' ויקרא לו ה' שלום ובכ"מ שהשלו' מווי' שם יראת שמים מווי'ה ובכ"מ שאין שם שלום אין יראת שמים מווי'ה גדול השלום לפני המקום שכך אמחז"ל בלגדה גדול השלום שאפי' הכתובים דברו דברי צדאי' להטיל שלום בין אברהם לשרה שהרי היא אמר' ואדוני זקן וה' אמי' לאברהם ואני זקנתי וכן הוא אמר וילוו אל יוסף לאמר אביך לזה לפני מותו לאמר ואין אנו מוליאי' שזוה אותו מכל הדברים הללו כלום לפי שלא היה חושרו כח וראה כמה דיות משתכפין וכמה קולמוסין משתכזרו וכמה עורות אוברין וכמה תיוקות מתרעעין לכבוד צהורה דבר שלא היה מפני השלום ואחז"ל מותר לשנות בדברי שלום גדול השלום שאפי' המתים לריבין שלו' שני' יבוא שלום יווחו על משכבותם גדול השלום שאפילו בשעת המלחמה מבקשין שנאמר כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום גדול השלום שאפי' העליונים לריבין שלום שני' עושה שלום במרומיו גדול השלום שחותמין בו בצרכת כהנים שנא' וישם לך שלום גדול השלום שחותמין בו בסוף התפלה בשלום שני' ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלו' ולא עוד אלא שביום נחמת ישראל מתבשרין תחלה בשלום שנא' מה נאלו על ההרים רגלי מבשר משמי' שלום .

בני צואו וראו כמה גדול כה השלום שאפי' לשונאי'

לא כפל אלא שלום ואלו הן כהנים ליום ישראלים סנהדרין והבכורות ותרומו' המשכן והקרבנו' ושמן המשחה וארץ ישראל ירושלים בית המקדש מלכות בית דוד והכסף והזהב הכהני' וכהנו לי הלוי' ולקחת את הלויים לי ישראל ואתם תהיו לי וגו' סנהדרין אספה לי הבכורות קדש לי התרומות ויקחו לי תרומה הקרבנו' תשמרו להקריב לי שמן המשחה שכי' שמן משחת קדש יהיה זה לי בית המקדש הוא יבנה לי בית מלכות בית דוד כי ראיתי בבניו לי מלך לי הכסף ולי הזהב ומכלם לא כפל אלא השלום שנאמר או יחזק במעו יעשה שלום לי שלום יעשה לי גדול כח השלום שאפי' העליוני' לריכין לו כענין שכי' המשל ופחד עמו עושה שלום במרומיו כיצד הרקיע הזה של מיי' כענין שכי' המקר' בני' עליותיו והכוכבים הם של אש שנאמר הללו כל ככבי אור לא הן מרתימין את הרקיע ולא הן מכנין אותן ואחז"ל אין אחד מן המזלות שמהלכין ברקיע עולה מלפניו אלא מאחוריו כזה העולה בסולם לאחוריו שיהא כל מזל ומזל אומר אני עולה ראשון ומתוך כך אין אחד מהן מתקנה על חבירו ויש ביניהן שלו' וכן בירידתן יורדין לאחוריהן בדרך שעלו לאחוריהן וכל אחד ואחד רואה את עצמו למטה מחבירו והיא איני יודע כמה יש לו לירד ומתוך כך אין ביניהם קנא' ותחרו' ומה העליונים שאין ביניהם קנא' איבנה שגא' ותחרו' לריכין שלום התחתונים שכולן איבנה ותחרו' על אחת כמה וכמה שריכין שלום ואחז"ל מיחאל כלו אש וגבריאל כלו שלג ועומדין זה אלל זה ואינן מזיקין זה לזה הוי אומר עושה שלום במרומיו ועו' אמרו מעולם לא ראתה חמה פגומת' של לבנה משום דהלש' דעתה של לבנה מפני שנתחלתן ברייתן נבראו החמה והלבנה שוין וקטרגה הלבנה על החמה לפני המקום ואמ' לו אי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר א' ואמר לה הקב"ה יפה אמרת לכי ומעטי את עולמך ולא פגימתה של קשת שלח יהי' עובדי החמ' אומי' ראו כמה כחו גדול של אלהינו שהקשת הולך לפניו והוא יורה בו חלים ומתוך כך יתחזקו ידי עובדי ע"ז לכך נאמ' עושה שלום במרומיו גדול השלנו' שהוא קודם לשבחו של מקום כשבא יתרו אלל משה מיר וישאלו איש לרעהו לשלנו' ואח"כ יוספ' מש' לחותנו את כל הנסי' שעש' הקב"ה לישראל ולא עוד אלא שכל המלות שעושין הרשעים בעה"ז הקב"ה מוחל להן שכן בעה"ז כגון עושר ונכסי' ובני' וכבוד ושאר הטובו' חזן משלנו' שאינו

נותן להם שכי' אין שלום חמ' הי' לרשעים ולא עוד אלא שהשלום נותנו הקב"ה שכן ללדיקים שכי' והיה מעש' הדקה שלום ולא עוד אלא שבשלום מקרב את הגרים ובעלי תשובה שגא' זורא יב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב וגו' גדול השלנו' שכל המסעות כתי' ויסעו ויחמו שהיו חונים במחלוק' ונוסעי' במחלוק' כיון שבאו לפני הר סיני כתיב ויחן שם ישראל נגד ההר חמ' הקב"ה הרי השעה שאני נותן תור' לבני שכל זמן שהן שרויין בשלום זה עם זה שכינה ביניהן וכן הוי' אומי' ויהי בישורון מלך בהתאסף וגומי' אימתי מלכותו ושכינתו מתקיימה בישראל בזמן שכולן נעשין אחיפ' אחת ואחז"ל גדול השלום ושנאו המחלוקת גדול השלום שאפי' ח"ו יש עובדין ע"ז וביניהן שלום כביכול אומי' איני יכול לפגוע בהן שכי' חבור עכבי' אפרים הנח לו אכל לאחי' שחלקו ראה מה כתיב שם חלק לבס עתה יאשמו וגו'.

בני באו וראו כמה גדול כח השלום שבנה השלום העולם מתקיים שכן אחז"ל על שלשה דברי' העולם עומד על הדין ועל האמת ועל השלוי' שכי' אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם וגו' ולא עוד אלא שבזמן שיש שלום בין הבריות פירותיהן מתברכין שכי' כי זרע השלום הגפן תתן פריה וגו' וכן הוא אומר השם גבולך שלום וגו'.

בני לאו וראו כמה גדול כח השלוי' שכן אחז"ל גדול השלום שהמוחק אות אחת מן השם עובר בלא תעשה שכי' ואבדתה את שמים מן המקום ההוא וכתיב בתריה לא תעשון קן לה' וגו' וכדי להטיל שלוי' בין איש לאיש חמ' תורה וכתב הכהן את האלות האלה בספר ומחה אל מי וגו' חמ' הקב"ה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים ואחז"ל גדול השלום שכל הזכרות הטובות ונחמות טובות שהקב"ה מביאין על יש' חותמיהן שלום בק"ש פורס סוכת שלום בתפלה עושה שלום בזרכת כהנים וישם לך שלום אין לי אלא בזרכו' בקרבנו' מנין שכי' זאת התור' לעולה למנחה ולחטא' ולאשם ולמלווא' ולזבח השלמים וכן בפרטן אתה מווא' השלמי' לבסוי' שכי' זאת תורת העולה זאת תורת המנחה זאת תורת החטאת זאת תורת האשם ואח"כ לבסוף זאת תורת זבח השלמים וכן בקרבנות ליבור אתה מווא' שלמים לבסוף שכי' אלה תעשו לה' במועדיכם לבד ממדריכם ונדבותיכם לעולותי' ולמנחותי' ולנסכים ולשלמיכם והלא שלמי' בכלל דרי' ונדבו' הם ומה ת"ל ולשלמיכם

ולשלומכם שהשלמים שלום בעה"ז שהן עושין שלום
 בין המזבח ובין הכהנים ובין ישראל לאביהם שבשמים
 שלכולן יש חלק בהם האומורי והדם למזבח וחז'
 ושוק לכהנים ועורה וצפרה לבעלים ולפיכך נקראים
 זבח שלמים כהכל שלמים בהם לכן בני הוה זכירין
 במד' זו לחרוב שלום ולרדוף שלום מפני שאין קץ למתן
 שכרן של אהובי שלום ורודפיו האלהים יטע בינינו
 חסדכם אחוה ושלום וריעות .

ואחרי אשר הגענו עד כאן לספר בשבה מעלת השלום
 ובעליה נספר בגנות המחלוקת ובעליה כדי ליישרם
 אל השלום בעזרת שרי :

מדת המחלוקת

בני דעו כי מד' המחלוק' מד' שנוא' מא' בעיני
 המקו' שכ"מ שהמחלוק' מזוי' אין טוב' מזוי'
 שם לא ולמד מזכרייתו ש"ע שבכ' יו' ויו' נא' בו כי
 קו' וזיו' ב' לא נא' בו כי טוב לפי שבו נכרא'
 גהי' שני' כי ערוך מאתמול חפת' יו' שיש בו
 אתמול ואין בו שלשו' ולא עו' אלל שבו נכרא המחלוק'
 שני' ויהי מדביל בין מי' למים שהבדיל בין מים
 העליוני' למי' התחתוני' ומה אם מחלוק' שהו'
 לתיקונו ש"ע וליישבו אין כתו' בו כי טוב מחלוק'
 שהו' לערבבו ש"ע על אח' כמ' וכמ' לאו וראו
 כמ' קש' המחלוק' שקך אחז"ל ב"ד שלמעל' אין
 קונסין אלל מנז' ג' שני' ומעל' וכד' שלמט' מנז' י"ג שני'
 ומעל' ואילו במחלוקתו של קרח אפי' תינוקו' בני
 יומן נבלעו בשאו' תחתיו שני' נשיה' וביניהם וטפ'
 וירדו הם וכל אש' לה' חיי' שאול' ואחז"ל ד' נקראו
 רשעי' ואלו הן הפוש' יד על חבר' להכות' אפי'ם שלא
 הכהו נקרא רשע שני' ויאמר לרשע למה תכה רשך
 הכית לא נאמ' אלל תכה והלווה ואינו משלם שני'
 לזה רשע ולא ישלם וגו' ומי שיש בו עזו' פנים
 ואינו מתבייש שני' העזו' איש רשע צפניו ומי שהוא
 בעל מחלוקת שני' סורו נא מעל אהלי האנשים
 הרשעים ושיבהם היו בדתן ואזכירם מחלוקת ועזות
 פנים .

דבר ה' ביד משה לו וכתיב החס הבא לא ידך בחיךך
 ואחז"ל בני' מקומות ויתר הקב"ה על ע"ז ולא ויתר
 על המחלוק' ראשונה בימי דור אנוש בו התחילו
 לעבוד ע"ז שנא' אז היתל לקרוא בשם ה' ולפי שהי'
 ביניהם שהיו גוזלין וחומסין זא"ז לא ויתר
 להם שני' כי מלאה הארץ חמס וגו' שניה דבור
 המדבר כשבאו ישראל לידי מעש' העגל מחל להן
 הקב"ה אלל כשהיו באין למחלוקת לא ויתר להם
 הקב"ה שבכ"מ שאתה מזוי' וילוו של מחלוק' אתה
 מוצא שם מכה גדולה מנלן ממחלוקת של קרח
 שלישית פסלו של מיכה מתוך שהיו שלום ביניהם
 ימתן להם ארכא שני' ויקימו להם בני דן את הפסל
 ויהונתן בן גרשון בן מנשה היו כהנים לשבט הדני
 עד יום גלות הארץ אלל כשמחלקו השבטים על שבטי
 יהודה ובימין ולא היה ביניהם שלום נעשו אלל
 פורענות לאלו כשהיו אלל חוטאין היה הקב"ה מציאו
 לו ופורעין מהן שני' ויכו מהם אביה ועמו מכה רבה
 מאד ויפלו חללים מישראל חמש מאות חלף איש
 בחור וכשחטאו שבט יהוד' ובימין בלו עשרה
 השבטים ופרעו מהן שני' ויהרוגו פקח ביהוד' מאה
 ועשרים חלף ביום אחד .

בני בואו וראו כמה קחה המחלוקת מדור המבול
 ודור הפלגה דבור המבול מהו אומר וירא
 ה' כי רבה רעת האדם בארץ וגו' ודבור הפלג' מהו
 אומ' הבה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים ואחז"ל
 חי' זהו קשה זה שאומ' למלך לא אחי ולא אחת צפלין
 כך דור המבול אמר מה שדי' כי נעבדנו וגו' דור
 הפלגה אמ' לא כל הימנו לנרוד לו העליונים וליחן
 לנו התחתוני' אלל בואו ונעש' לנו מגדל ונתן ע"ז בראשו
 ונתן חרב בידה וכהי' נראית כאלו עושה עמו
 מלחמ' אותן לא נשתיי' מהן פליט' על ידי שהיו שטופין
 בגזל ויהי מחלוק' ומריב' ביניהם אלל ע"ז שהי' שלו'
 ביניהם והיו אוהבין זה את זה כענין שני' ויהי כל הארץ
 שפ' אח' ודברים אחרים לפיכך נשתיירה מהן פליטה
 ועוד אמ' קשה הוא המחלוקת אפי' כדי לעשות סייג
 למצות שכן מלינו בבני גד ובבני ראובן שאמ' לו למש'
 ימתן את הארץ הזאת לעבדך לחחוי' ומפני מה בחרו
 אות' מפני שהי' להן מקנה הרבה והיו מבקשין
 להרחק מן הגזל ומן המחלוקת ולפי שפירשו הם
 מישראל החלה הם גלו תחלה שני' ויער ה' אלהי ישראל
 את רוח פול מלך אשור ויגסם לראובני וגו' והרי
 דברים קל וחומר ומה אילו שפירשו מאחיהם לש"ש
 לא מתוך שנאה ואיבי' אלל כדי להרחק מן הגזל ומן

המחלוקת כך נעשו הפורשין מחכריהן מתוך שגאה ותחרו ומחלוקת על אחת כמה וכמה ואחז"ל קשה הוא המחלוקת כדור המבול נאמר במחלוקתו של קרח קראו מועד אנשי שם וכאמ' דרו' המבול המה הגבורי אשר מעולם אנשי השם קש' הי' המחלוקת שהיא מביאה לידי סכנת נפשו' שע' מריב' שהי' בין רועה מקנה אברים ובין רועי מקנ' לוט נתפרדו זה מזה ונתגלגל הדבר והלך לוט לסדום וכמעט שאבד עמהן קשה הוא המחלוקת שהיא מביאה את האדם לידי מלקות שני' כי יהיה ריב בין אנשים וגו' אין שלום ולא מתוך מריבה והיה אם בן הכות את הרשע מי גרם לו ללקות הוי אומר המחלוקת קשה הוא המחלוקת שהיא מביאה לידי מיתת שני' וכי ינלו אנשים ונפ' אש' הרה וגו' ואם אסון יהי' ונתת נפש וגו' מי גרם לה הוי אומר המחלוקת ואחז"ל מותר לומר לשון הרע על בעלי המחלוקת ומה טעם ואני אבוא אחרך ומלאתי את דבריך ומפני מה נהרג אדוניה בן חגת עילי' מלאו על שתבע אבישג השונמי' בעבור כך לא היה חיי' מית' אלא שמבקשין להתיר דמן של בעלי מחלוקת לפיכך מלאו לו העילה הזאת : בני תשמרו עלמכם מן המחלוקת כי מי שיסמור עלמנו מן המחלוקת הרי זה מכוזב בפני הבריו'

כענין של' כבוד לאיש שבת מריב וגו' ואחז"ל ומה אם מריבה שהי' של אד' עלמוכבוד לו אם כבש' ק"ו מריב' שאינו שלו והוא מכניס עלמנו לתוכ' וכן הו' אומי' מחזיק באזני כלב וגו' ואחז"ל מחלוקת בצית סופו ליחרב מחלוק' בצית הכנסת סופו להספור ולא עוד אלא שסופו להשמם מחלוקת צעיר שפירות דמים בעיר שני ת"ח הדריס צעיר אחת וכן שמי בתי דינין וביניהן מחלוקת קופן למות ולא עוד אלא שמחלוק' בית דין חורבן עולם תדע שכן הוא שכל זמן שיש שלום בצמליה של מטה יש שלום בצמליה של מעלה שני' הבונה צמחים מעלותיו אימת בזמן ואגודתו על ארץ יסדה כלו' בזמן שישראל לאגדין באגוד' אחת ובעליו זה עס זה והמדה הארורה הזאת יונקת משדי מדת הרכילות ולשון הרע שגם היא מדה שגויה ומשוקלת מאד צעירי הנקום שבכל מקום שהרכילות ולשון הרע מזוי שם מחלוקת מזוי' וכל המספר לשון הרע על חבירו הרי הוא נטרד מחיי העולם הזה והבא' ותדע שכן הוא שלא נטרד דואג האדומי אלא בלשונו שני' בצוא דואג האדומי ויגד לשאלו בה דוד אל בית אחימי' מה כתיב בו אל יחלך לנלא וגו' יחחק ויסחק מאהל העולם הזה ושרשך מארץ חיים סלה לעולם הבא וכן

בני אם ראיתם בני אדם מחזרי' ומחפשים אחר מומי בני אדם ומדברים עליהם תחזיק אותם בחזקת רשעים ובעלי לשון הרע ובעלי מומין כמו שאמרו החכמי' שאדם אחד דבר באד' אחר אלל אחד מן הגדולים אמר לו הודעתני על רוב מומיך כמה שאתה מרבה לספר במומי בני אדם כי מחפש המוס אינו מחפש אלא כפי אשר בו ממו .

מדת לשון הרע ורכילות

בני בואו וראו כמה קשה לשון הרע כנגד ג' דבריו' רומח חרב חץ שני' מפיך וחרב וחרץ שנון איש עושה צרע' עד שקר ואחז"ל מפיך הרומח חרב וחרץ כמשמעו מה הרומח דוקר וממית אף לשון הרע דוקר וממית מה החרב דוקר וממית אף לשון הרע דוקר וממית מה החץ דוקר וממית אף לשון הרע דוקר וממית וכן הוא אומר נפשי בתוך לבאים אשכבה ליהטים בני אדם שינייהם חנית וחלים ולשונוס חרב חדה ולא עוד אלא שכל המספר לשון הרע הקב"ה דוחפו לגיהי' שני' איש לשון בל יכון וגו' ואחז"ל לעתיד לבוא נוטל הקב"ה אומות העולם ומורידן לגיהנם ואומר להן למה קונסין את בני והן משיבין ואומרי' לו מהן היו באין ואומר לשון הרע עליה' ונוטל הקב"ה אילו ומורידן לגיהנם לכך נאמר איש לשון בל יכון בארץ אילו המלשיני' והמוסרין של ישראל איש חמס רע אלו אומות העולם שחונסין אותן על דכריהן ילודנו למדחפות שאלו ואלו נלודין במלצה רעה ומדחפין לגיהנם וכן משה הזהיר את ישראל לא חלך רכיל בעמך וכן דוד מזהיר כמו כן מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב נלור לשוקר מרע ושפחין מדבר מרמה .

בני אם ידברו בני אדם על אדם אחד אל תרחיקוהו לגמרי עד שתדעו בצירור אם נדברים עליו באמת אם לאו וצין כך וצין כך לריך לכם להתרח' מאותם שמדברי' עליו הרחקה יתירה כמו שהשיב חכם אחד לחברו וכשא' לו אני רוצה לרחקך על מה שמדברי' בני אדם כך אמר לו שמעת מדברתי בהם אמר לו לאו אמר לו א"כ אותם הרחק ואמר שאדם אחד האשים את חברו על דבר ששמע עליו והתלל ממנו אמר לו הגיד לי האמן אמר לו אלו היה האמן לא היה מגיד .

בני לאו וראו כמה קשה לשון הרע שהרי המוגל' שהול'או דבה על הארץ בלשונם ענמן נפרע הקב"ה מהם שנאמר וימחוהו האנשי' מול'אי דבה על הארץ רעה במגפה לפני ה' ואחז"ל מלמד שנשתרבו' לשונם עד שיצורן והיו תולעים וול'אין מטי'בורן לתוך פיהן וכן מלינו באגדה שב'עלי לשון הרע על חבריהם עברו על מה שכתוב בתורה לא תלך רכיל וגו' וכל המספר לשון הרע על חברו סוף שהוא נכשל בדומ' לו לא ולמד מיוסף הנדיק דכתיב ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביה' ואחז"ל שהי' אומר לאביו חשודין הם בניך על אשר מן החי ומזלזלין בבני השפחו' וקוראין אותן עבדים ותולין עיניהן בצנות הארץ ועל שלשתן נכשל ש' פלם ומאזני וגו' אמר לו הקב"ה אתה אמרת חשודין הן על אשר מן החי חיך בשעת הקלקלה אינו אלא שוחטין ואוכלין שני' וישחטו ששיר עזים אתה אמרת מזלזלי' הם בבני השפחות וקוראין אותם עבדים חיך לעבד נמכר יוסף אתה אמרת תולין עיניהן בצנות הארץ חיך שאני מגר' כך את הדוב שני' ומשא' אשת אדוניו את עיני' אל יוסף מה כתיב בעיני' ולא יכלו דברו לשלום מתוך גנותן של שבטי' למדנו שבחן שלא היו מדברים אחד בפה וא' בלב והיודע עדות לחבירו ואינו מעיד לו עליו וכרוחא דבר ערוה נחבירו ומעיד בו יחידי אוי להן למספרי לשון הרע שהן מביאין ג' פורענו' לעולם ואלו הן מחלוקת וע"ז וגלות שנשביל מספרי לשון הרע בא מחלוקת בעולם ועל ידי המחלוקת בא הגלות ועל ידי הגלות באין בתוך האומות ומתערבין ביניהן ולומדין מעשיהן ועובדין ע"ז ואחז"ל אלמלא קבל דוד לשון הרע לא נחלקה מלכות בית דוד ולא עבדו ישראל ע"ז ולא גלינו מארצנו מדע שכן הוא שעל ידי לשון הרע שהול'א יוסף על אחיו נתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרי' ולא עוד אלא שנשביל מספרי לשון הרע הגשמי'

נעלרין שני רוח לפון תחולל גשם ופניו נועמים לשון סתר ואחז"ל כל המספר לשון הרע מגדיל עוונות כנגד ג' עבדות ע"ז גילוי עריו' שפירות דמים ע"ז שני אלא חטא העם הזה חטא' גדולה גילוי עריו' דכתיב ואיך אעשה הרעה הגדולה ושפירות דמים דכתיב גדול עוני' משא' ואילו בלשון הרע כתיב יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות שהיא שקולה כשלשתן ואחז"ל לישי' תליחאי קטיל תליחאי כלו' לשון הרע הורגת ג' אנשים האומרו והמקבלו ומי שני עליו ובימי שחול הרג ארבעה דואג שאמרו שחול שקבלו אחימלך שני עליו ואבנר על שהיה לו למחות שלא להרוג טוב עיר הכהני' ולא מיח'

בני אל תאמינו אל הרכילים ואל תתפתו בדבריהם ואפי' אתם יודעין שאמרו האמת כמו שאמר חכם אחד מי שיאמין אל הרכילים לא ישרר לו אוהב ואפילו אם יהיה לו חביב וקרוב ואמר אחר אל תעזוב האוהב בעבור רכילות הרכיל ואעפ"כ טוב לכם לשמור את עצמכם ממי שאמרו עליהם הרכילות כמו שאמ' חז"ל האי לישיא בישיא אע"ג דלקבול ליה לא מיבעי' למיחש ליה מצעי' .

בני לאו וראו כמה לריך לו לאדם להיו' זהיר בלשונו שכך אחז"ל באגד' מאי דכתיב מה יתן לך ומה יוסף לך לשון רמיה אמר לו הקב"ה ללשון כל חבריו של אדם זקופין ואת' מוטל כל חבריו של אדם מבחזן ואתה מצפני' ולא עוד אלא שהקפתי לך שתי חומות אחת של עלם ואחת של בשר מה יתן לך ומה יוסף לך לשון רמיה מעתה מה יש לי עוד להתחכם לעשות לך שתי המחיאות הללו הראשונה קשה שהיא של עלם והאחרונה רכה שהיא של בשר ולמה הפנימית קשה כדי שלא תהא נוחה להפתח לפי שהדברים היול'אין מתוך פיו של אדם הם על ד' פנים יש מהם שאם אדם מדבר אפשר שיהיה לו תועלת בהם ואפשר שיהיה בהם ספק שאינו בטוח בהם באחרית' והטוב לאדם להגלל מספק' ויש מהם שכשאדם שוחק מהם עושה נחת רוח לנפשו ומתארה בהן לבוראו ואם מדבר בהן אפשר שתבוא לו מהם רעה והיוק כמו המחרף והמגדף והלשון הרע והחונף וגנות בני אדם והדומים להם' כל שכן שטוב לאדם להגלל מהן שהן רעים באחריתם ואין בהן לך טובה כלל ויש מהם שאם ידבר בהם אינו מולא בהם לא הנא' ולא תועל' ואם ישתוק מהם אין בהן היוק ותועלת גם אלו טוב לשתוק מהן להקל משאם מעל כל גופו ולשונו ולא יכלה בהן ימיו לריק ויש דברי' שכתוב'

שהשות' מהן מתחיי' בנפשו והמדבר בהן קונה לו חיי העולם הזה והבא כמו דברי תורה ותפלה וסמוכי' את חבירו והנותן שלום בין אדם לאדם בין אדם לחבירו ומשא ומתן באמונה ובדבר' כיוצא באלו לריך להתעסק בהן אבל שלשת הפנים האחרים ראוי להחס להלל מהם וכן הוא אומר ברוב דברים לא יחדל פסע פסע וחושך שפתיו משכיל ברוב דברים לא יחדל פסע אלו ג' חלקי הדברים שאדם לריך להלל מהם וחושך שפתיו משכיל שאפי' ילאו ממחילה הראשונה חושך את שפתיו שלא יפתח נקרא משכיל ואם חי אפשר לו לחשוך את שפתיו יהיה מתחכם להזליזן בלשון רכה לפיכך המחילה הראשונה של בשר כרי שלא ממקום רכה ויהיו רכי' עם כל אדם וכן הוא אומר באר' אפי' יפותה קלין ולשון רכה תשבי' גרם לפיכך ראוי לו לאדם שתהיה לשונו רכה לאחר שהיה שוברת המחילה הפנימית שהיא של עצם ויא' מבין השניים אל השפתיים ומעשה ברבן גמליאל שאמ' לעבדו לך לשיק ותקני' לי חלק טוב של בשר הלך והבי' לו הלשון לאחר ימים אמר לו רבן גמליאל לעבדו לך ותקנה לי חלק רע של בשר הלך והביא לו הלשון אמר לו כשאמרתי לך לא תקנה לי חלק טוב הבאת לי הלשון וכשאמרתי לך לא ותקנה לי חלק רע של בשר הבאת לי הלשון כמו כן אמר לו אדוני יש מן הלשונות טובים ורעים כשהיא טובה אין למעל' הימנ' וכשהיא רעה אין למט' ממנ' וכן מלינו ברבינו הקדוש ע"ה שעשה סעודה לתלמידיו והניח לפניהן לשונו' רכי' ולשונו' קשים התלמידים התחילו לברור את הרכים והניחו את הקשים אל בני כך תהא לשונכם רכה אלו עם אלו וא"ל לחכם א' השמיענו בחסדך תוכן הדברים ותועלתם והזיקם א"ל הדברים הם על ד' פנים מהם דברים שתקוה תועלתם ותירא מאחריתם והריוח שבהם ההלל' ומהם דברי' לא תקו' תועלתם ולא תירא מנוקי' אם תעזבם תקל משאם מעל גופך ולשוך ומהם דברים לא תקוה תועלתם ותירא מאחריתם וזו הנוק ומהם מדברים תקוה לתועלתם ותהא בטוח מאחריתם ואלה הם הדברי' שאתה חייב לדבר בהם והנה בטל ג' רבעי' הדברים ואמר כשתדבר תדבר מעט כי כפי אשר ימעטו דברי האד' ימעט טעיותיו ואמ' ימות אדם בכשלונו לשונו יסיר את ראשו וכשלונו רגליו ירפא לזמן מועט -

על יש' אפי' כשהן רשעים גמורין לא הסך עליהם הכתי' אלא שפרע מהן תדע שהרי משה רבינו ע"ה כשאמ' לישראל שצטו לא המור' פעם וגזר עליו שלא יכני' לארץ וכן אתה מול' ביטעיה על שאמר ובתוך עם עגא שפתים אנכי יושב ראה מה כתוב שם ויעף אלי א' מן השרפים וכידו רלפ' ואחז"ל מהו רלפה רוק פה על מי שאמר דילטוריא על ישראל וכן מלינו באלוהו על שאמר דילטורין על ישראל שני קני' קנאתי לה' אלהי ישראל כי עבדו בריחך ב"י ישראל ואת מזבחתיך הרסו וגו' ראה מה כתי' שם ויבט והנה מראשותיו עינת רלפים ונפח' מים רוחן פי של מי שאמ' דילטורי' על ישראל וכן הוא אומ' אל תלשן עבד אל אדוניו וגו' דור חביו יקלל וגו' ואחז"ל משו' דאביו יקלל ואמו לא יבורך אל תלשן אפי' דור שאביו יקלל ואמו לא יבור' אל תלשן אוי להן לרכילי' ולבעלי לשון הרע מיו' הדין שהקב"ה יור' בהם חלי' מלמעל' ואח"כ דוחפן לנהינם שני חלי' גבור שנוני' עם גחלי רתמים שקך אחז"ל כל המספ' לשון הרע אומ' הק"בה לנהי' חלי' יור' בהם חלים מלמעל' ואתה תהא מסק' אש מלמטה לכך נאמר חלי' גבור שנונים וגו' גבור זה הק"בה כענין שני' האל הגדול הגבור והנורא גחלי רתמים זו אש של נהינם שאינה נכבית לעולם ולא עוד אלא כל המספ' לשון הרע כאילו כופר בעיקר שגא' אשר אמרו ללשונינו נגביר שפתיו אמתו וגו' ולא עוד אלא כל המספ' לשון הרע והמקבלו ראוי להשליכו לכלב שני' לכלב תשליכון אותו וסמך ליה לא תשא שמע שוא וקרי ביה כמי לא תשי' וכן את' מולא באיובל על שגרמה להעיד עדו' שקר לנבו' אכלו אותה הכלבים ואחז"ל היכי דמי לשון הרע כגון דאמר היבא משתכחא נורא אלא בי פלניא וכגון שאמ' בלשון הרע ונתכוון לומר דרך לשון הרע -

בני זואו וראו כמה קשה לשון הרע שהק"בה נפרע ממספרי לשון הרע כענין שני' מלשני בסתר רעוה אותו אלמית וגו' שלא תאמ' אין איסורו של לשון הרע אלא בסתר אבל לומר ל"ה כפי' הכעלים עלמו אינו אסור לכך נאמר גבה עיני' ורחב לבב אות' לא אוכל וגו' כלומר מי שהו' כ"כ רוח שאינו חושש ואינו מתירא מן הבריות כלום אותו לא אוכל לסבול מפני שהוא חליפות ולשון הרע לננות בני אדם ולספ' עליהן לשון הרע צפניהן דבר שנאווי הוא מאד לשון הרע לפני המקום שני' שש הנה שגא' ה' ושבע תועבת נפשו עינים רמו' לשון

בני זואו וראו כמה קשה לש"ה ורכילו' לפני המקו' שאפי' כשהגבילי' מלמדן קטגוריא

אף לשון קן ת"ל שמו כשאזים פיהם וגו' וכן מצינו
 שלא נתחסם גזר דין על אבותינו במדבר אלא על
 לשון הרע שני וינסו אותי זה עשר פעמי' ולא שמעו
 בקולי וגו' מהו זה בעבור זה נתחסם גזר דייס לכן
 בני הוו זמירין במדות הגרושות הללו וכדומיהן שכך
 אחז"ל כל מי שנזכר עם חבירו ואוכל ושותה עמו
 ומספר עליו לשון הרע הקב"ה קורא אותו רע שני
 מרמה בלב חורשי רע וכל מי שאינו אוכל ושות'
 ואינו נושא ונותן עמו ומספ' עליו דברים טובים
 הקב"ה קורא אותו שלום שני וליועלי שלום שמחה וכל
 מי שרגיל בשלי' ואוהב שלום ורודף שלום ומשים
 שלום בין איש לאשתו בין אדם לחבירו הקב"ה פורס
 עליו סוכת שלומו מדה כנגד מדה כענין שני' ה'
 ישפית שלום לנו כי גם כל מעשינו פעלת לנו וכל
 מי שאוהב שלום ורודף שלום זוכה ורוא' בביאת
 משיח שבשעת ביאתו פותח תחילה בשלום שנא' מה
 באו על הסרים רגלי מבשר משמיים שלום מבשר
 טוב וכן הוא אומר הנני נוסף אליה כהר שלום
 ואמרו חכמים אין כלי שמחזיק ברכה אלא שלום שנא'
 ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום ואלהינו
 ברחמינו ישפית שלו' לנו ויענגנו על רוב שלום כענין
 שני' ועניים ירשו ארץ ויתענגו על רוב שלום אמן
 סלס ויבוא גואל ויגאלינו במהרה בימינו אמן
 שכך ה' .

לשון שקר וגו' אורי להם למספרי לשון הרע שאין
 להם תקנה לעולם שכך אחז"ל כיון שסיפר אדם לשון
 הרע אין לו תקנה שכבר כרתו דוד ברוח הקדש
 שנאמי' יכרת ה' כל שפתי חלקוי' וגו' אלא מה
 תקנתו של אדם שלא יבוא לירי לשון הרע אם ת"ח
 יעסוק בחורה שני מרפא לשון עץ חיים ואין עץ
 חיים אלא תורה שני עץ חיים היא למחזיקים בה ואם
 עם הארץ הוא ישפיל את עצמו שנא' וסלף בה שבר
 ברוח ואף משי' רבוי' ע"ה קלל את הרכיל והמלשין
 את חברו שני' ארו' מכה רעהו בסת' וגו' זהו לשון
 הרע שני' מלשני בסתר רעהו ותנא דבי אליהו המכני'
 בסת' ומחרפי' בגלוי ומליצי הרבים ומטיילי מחלוקת
 וסופו להיות כקרח עליהן הכתוב אומר ותכס עליהן
 הארץ .

בני בואו וראו מה הלשון עושה שהמות והחיים
 ברשותו כענין שנאמר מות וחיים ביד לשון
 וגומר המות והחיים ביד לשון יולאים מן הלשון מות
 מיכן וחיים מיכן כיצד אחז"ל היתה לפניו כלכלה של
 תלמי' אכלה עד שלא עישרה עד שלא בירך עליהם
 מות ביד לשון עישרה ואכלה בירך עליהם ואכלה חיים
 ביד לשון ואחז"ל למה נסמכה יד אלל לשון לומר לך
 מה יד ממיתה אף לשון ממיית שמא תאמי' מה היר
 בסמוך אף לשון בסמוך ת"ל חן שחוט לשונם וגו'
 שמא תאמר מה חן עד ארבעים עד חמשים אמה

תושבע

מודעה רבא לאורייתא

כל מקום שימצא בספר זה שם עכו"ם או גוי וכיו"ב הכוונה על האומות בזמן רז"ל שלא הכירו לבורא
 שמים וארץ אבל האומות אשר אנחנו חוסים בצלם עליהם אמר ירמיהו הנביא ע"ה דרשו את שלום העיר
 אשר הגליתי אתכם שמה כי בשלומה יהיה לכם שלום .